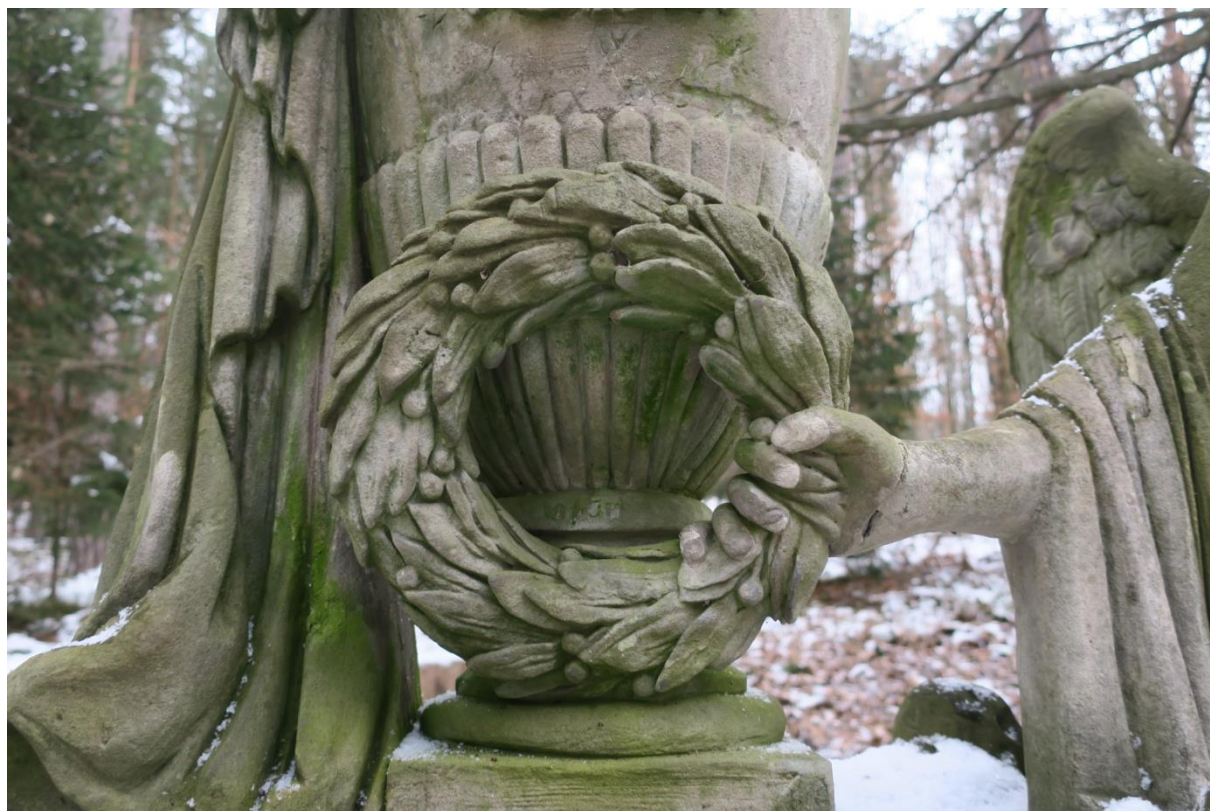


Dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace

Výzkumná oblast XI. Tematické průzkumy památek

Dílčí cíl Neznámé sepulkrální sochařské památky na území Libereckého kraje

Výtvarně hodnotné kenotafy 18. a 19. století na území ČR



Specializovaná mapa s odborným obsahem

Mgr. Anežka Mikulcová, Ph.D., NPÚ GnŘ

2023

Výstup vznikl při řešení projektu „Neznámé sepulkrální památky na území Libereckého kraje“ výzkumné oblasti XI. Tematické průzkumy, dílčího cíle XI.1 Výzkumy specifických movitých a nemovitých výtvarných památek, v rámci Dlouhodobé koncepce rozvoje výzkumné organizace Národní památkový ústav na léta 2019 až 2023 (DKRVO), podpořeného prostředky Ministerstva kultury ČR.

Předkládající organizace:

Národní památkový ústav, Valdštejnské náměstí 3/162, 118 01 Praha 1

Autoři předkládaného výstupu:

Anežka Mikulcová, Šimon Eismannn

Odborná spolupráce:

Radka Iša Behenská, František Iša, Zdenka Gläserová Lebedová, Karel Sklenář

Snímky v Katalogu:

Anežka Mikulcová (pokud není uvedeno jinak)

Titulní strana: Detail kenotafu Karla Aloise knížete Fürstenberga v parku u zámku Loučeň, po roce 1799

Praha, červen 2023

Obsah

Popis výstupu	4
Uměleckohistorický úvod	6
Katalog	14
Seznam použité literatury	210
Seznam použitých pramenů	221
Přehledová tabulka mapovaných objektů	225
Mapová část	232

Popis výstupu

1. Syntéza kartograficky nebo prostřednictvím geografického informačního systému (GIS) vyjádřených bodových, plošných, prostorových a případně i časových informací (4D) a jejich souvislostí

Výstupy jsou zpracovány v geografickém informačním systému ArcGIS Pro od firmy Esri (dále jen ArcGIS).

Terénní ověření výtvarně hodnotných kenotafů 18. a 19. století na území ČR:

Předkládaná mapa je zpracována pro oblast celé České republiky, s důrazem na lokality s největší koncentrací mapovaných kenotafů, kterými jsou střední, severní a východní Čechy, jižní Morava a území Prahy.

Poloha kenotafů byla určována následovně:

- Poloha děl chráněných jako KP byla převzata z Geoportálu NPÚ a zpravidla ověřena terénním průzkumem.
- Poloha kenotafů bez památkové ochrany byla určena analýzou topografických map, ortofoto map, uličních náhledů (Google Street View a mapy.cz Panorama) i terénního průzkumu.
- Poloha zaniklých kenotafů byla zkoumána na základě dostupných informací o poloze díla z archivních pramenů a analýzou map stabilního katastru.

Vybrané oblasti jsou pro ukázkou prezentovány prostřednictvím printscreenu na samotném konci tohoto dokumentu (s. 233-236).

2. Popis dosažených původních výsledků výzkumu a vývoje získaných na podkladě výzkumu určitého území

Mapa „Výtvarně hodnotné kenotafy 18. a 19. století na území ČR“ vznikla na podkladu veřejně dostupných map, včetně map historických (nejčastěji Originální mapy stabilního katastru a Císařské povinné otisky stabilního katastru) s následnou komparací dat zjištěných z terénního průzkumu a analýzy dostupných archivních pramenů. Dochované, torzálně dochované i zaniklé kenotafy jsou vizualizovány prostřednictvím symbolů náhrobku, které jsou barevně rozlišeny podle kategorií vycházejících z charakteru a tematické různorodosti sledovaného materiálu.

V rámci ČR bylo mapováno 46 kenotafů. Z toho 10 děl je zaniklých a zbývajících 33 bylo ověřeno přímo v terénu. Podrobnější přehled mapovaných objektů viz tabulka na str. 225.

3. Popis metody/metod, jak byly informace (údaje) získány a interpretovány a v čem spočívá jejich syntéza – interpretace příslušnými výzkumnými metodami

Specializovaná mapa s odborným obsahem vznikla ve třech pracovních fázích. Nejprve byli řešerší literatury a památkového fondu vytipováni nejhodnotnější zástupci sepulkrálních objektů typu kenotaf, tento základní výběr byl nicméně doplňován i v průběhu dalších pracovních fází. Vybrány a zdokumentovány byly nejvýznamnější reprezentanti svého druhu. Jejich význam byl hodnocen z hlediska výtvarného a kulturněhistorického, z hlediska významnosti osoby objednavatele, vazby na okolní prostředí, ikonografické výjimečnosti či zajímavých okolností vzniku. Následně byla prováděna podrobná literární a archivní rešerše. Z ní získané poznatky pak byly verifikovány pomocí terénního průzkumu. Na jeho základě mohla být upřesněna poloha děl, jejich podoba, současný technický stav či mohlo dojít k přepisu a překladu historických nápisů umístěných na díle. Vedlejším zjištěním je fakt, že informace získané z heuristických zdrojů, ať už literatury nebo archivních pramenů je vždy nutno ověřit v terénu. Na závěr byly dohledávány další související prameny, především v podobě restaurátorských dokumentací.

Mapovaná díla byla následně dle jejich charakteru a tematické různorodosti rozřazena do několika kategorií, jejichž definice je rozepsána na str. 12.

Uměleckohistorický úvod

Předmětem předkládané mapy jsou kenotafy neboli fiktivní / symbolické náhrobky. Svým charakterem a formou se blíží reálným sochařsky ztvárněným náhrobkům, na rozdíl od nich však nejsou fyzicky spojeny s pohřbenými tělesnými ostatky. Tento typ památníku se zdůrazněným sepulkrálním vyzněním byl zřizován již ve starověkém Egyptě, v antickém Řecku a Římě, kdy byly jednotlivé kenotafy dedikovány převážně hrdinům padlým v zahraničí. Pokud bylo tělo zesnulého pohřbeno v cizině, byl mu v jeho vlasti vystaven kenotaf sloužící k upomínce společnosti i k vykonání obřadů v dobách výročí úmrtí pro jeho pozůstalé. Druhou variantou bylo vybudování kenotafu v místě skonu hrdiny poté, co bylo jeho tělo převezeno zpět do vlasti a tam i pohřbeno. *Ottův slovník naučný* čerpající z Thukydidových *Dějiny peloponéské války* definuje kenotafy v přímé návaznosti právě na antickou kulturu: „Kenotafion (řec.) u Řeků prázdné rodiště upravené těm, jejichž mrtvoly nemohly býti nalezeny, nebo kdo v cizině zemřeli. Způsobem tím uctívaly obce občany zasloužilé a také osoby soukromé vypravovaly přátelům a příbuzným svým symbolický pohřeb a zřizovaly nad jejich prázdným hrobem pomník.“¹ Kenotafy byly nicméně budovány i v průběhu středověku (např. symbolické hroby svatých), renesanci (např. kenotafy ve florentském kostele Santa Croce) a baroku. Za nový podnět k zřizování fiktivních náhrobků v českém prostředí lze označit trojici událostí a fenoménů přelomu 18. a 19. století: osvícenství a josefínské reformy pohřbívání, napoleonské války a především móda sentimentálních zahrad a přírodně krajinářských parků, podložená novými teoriemi zahradního umění.

V duchu osvícenské filozofie i racionality vyhlásil císař Josef II. dne 23. srpna 1784 dekret, v jehož důsledku bylo přistoupeno k plošnému rušení hřbitovů uvnitř měst a k uzavření hrobek uvnitř městských kostelů. Nově byly zakládány centrální hřbitovy za městskými hradbami, které měly lépe splňovat hygienické podmínky.² V kostelích tak mohly být nadále umísťovány pouze fiktivní náhrobky (např. kenotaf Marie Anny hraběnky z Unwerthu v kostele sv. Ondřeje v Pohledu), případně náhrobky přesunuté ze zrušeného hřbitova na nový nabyly nově funkci náhrobku fiktivního – pokud spolu se sochařským dílem nebyly exhumovány a přemístěny i kosterní ostatky, což však nebylo příliš běžné (např. pomník rodiny Winklerovy v Uherském Hradišti). V duchu osvícenského návratu k přírodě propagovaného Jeanem Jacquesem Rousseauem (1712-1778) začali dokonce někteří – především – aristokraté uvažovat o místě svého posledního odpočinku zcela proti do té doby platným konvencím a zvažovali umístit svůj hrob do své zahrady. Pohřeb v soukromé zahradě se jevil s nástupem osvícenství a rozšířením svobodného zednářství jako nově objevené a přitažlivé místo posledního odpočinku, alternativní k dřívější tradici pohřbívání výhradně na sakrální půdě. Zatímco František hrabě z Hartigu (1758-1797) zůstal jen u prvotního nápadu, zdokumentovaného nicméně v první variantě jeho závěti, Jan Nepomuk hrabě Mitrovský

¹ OTTO, Jan (vydavatel), *Ottův slovník naučný* XIV, Praha 1899, s. 161; THÚKYDIDÉS, *Dějiny peloponéské války*, Praha 1977, s. 119 sqq.

² Obecně k proměnám vnímání smrti viz ARIÈS, Philippe, *Dějiny smrti*, Praha 2020

z Mitrovic a Nemyšle (1757-1799) nechal v nově založeném anglickém parku v Dolní Rožínce vybudovat Chrámek přátelství zvaný Templ, v němž byl i se svou ženou Antonií ze Žerotína (1765-1804) pohřben. Až roku 1907 byly jejich ostatky převezeny do rodinné hrobky Mitrovských dobudované v roce 1867 při kostele Povýšení sv. Kříže v Doubravníku. Z výrazně pozdějších hrobek vzniklých v soukromých zahradách zmiňme alespoň hrobku a malý rodinný hřbitov rodiny Nádherných v zámeckém parku ve Vrchotových Janovicích, založenou roku 1892. Svérázným přístupem k pohřbívání v zahradě jsou pak zvířecí náhrobky, vybudované obzvláště milovaným zvířecím společníkům. Příkladem je náhrobek koně a nedochovaný náhrobek exotického ptáka v pražské Klamovce, psa ve Veltrusech, koní ve Zboží u Havlíčkova Brodu či psů v Žamberku.³ Je nicméně pravda, že aristokracie a nobilizovaní měšťané v českých zemích byli v otázce pohřbívání spíše tradičnější a pohřeb ve volné přírodě či na své zahradě se zdaleka netěšil takovému zájmu jako například ve Velké Británii. Specifickým fenoménem britských zahrad je pak propojení se zednářskou symbolikou a využívání parků k tajným setkáním členů lóží. V daleko menším měřítku se s tímto principem setkáváme také u některých českých a moravských zahrad, jejichž majitelé byli svobodnými zednáři (Dolní Rožínka, Kanálka, Mimoň, Slezské Rudoltice či Rájec nad Svitavou).

Významným a blízkým vzorem pro české aristokraty byl hrob slavného vojevůdce a milovníka zahradního umění Ernsta Gideona von Laudon (1770-1790) umístěný v jeho zahradě v rakouském Hadersdorfu.⁴ Mnohem silněji však na evropském kontinentě rezonoval hrob Jeana Jacquese Rousseaua (†1778) v Ermenonville. Jeho oblíbenost pramení jak z popularity J. J. Rousseaua a jeho filozofie, tak z malebného umístění náhrobku na ostrově obklopeném topoly uprostřed vodní plochy. Rousseau tehdy náhle skonal na panství René Louise de Girardin markýze z Vauvray (1735-1808) nedaleko Paříže a pro místo jeho posledního odpočinku byl zvolen tzv. Ostrov topolů v ermenonvillském parku. Prvotní náhrobek měl podobu jednoduššího krychlového podstavce s osazenou urnou. Ten byl brzy nahrazen náhrobkem podle návrhu malíře Huberta Roberta (1733-1808) a prostřednictvím grafik se stala jeho podoba brzy známá,⁵ především mezi osvícenskou šlechtou zakládající na svých panstvích sentimentální zahrady a uvažující v některých případech i o vlastním pohřbu v těchto zahradách. Park v Ermenonville včetně Ostrova topolů se stal záhy – i díky své blízkosti k Paříži – oblíbeným výletním místem, o čemž svědčí i tištěné dobové průvodce, jako *Promenade ou Itinéraire des jardins d'Ermenonville* z roku 1888. Ačkoli byly Rousseauovy ostatky poměrně brzy exhumovány a přeneseny do pařížského Pantheonu, ermenonvillský náhrobek – respektive správněji již kenotaf – i nadále zůstal významným zdrojem inspirace. Poměrně podrobný popis včetně grafické reprodukce věnoval náhrobku významný německý teoretik zahradního umění

³ Například hned čtvrtý sešit francouzského vydání časopisu *Ideenmagazin für Liebhaber von Gärten, englischen Anlagen und für Besitzer von Landgütern* (1796) obsahuje čtveřici předloh pro zvířecí náhrobky / pomníky. Šestý sešit pak přinesl dvojici návrhů koňských pomníků.

⁴ Podobu náhrobku vytvořil Franz Anton Zauner, který pro něj zvolil tvar antikizujícího sarkofágu s trojúhelným štítem a nárožními akroterii. U paty náhrobku je socha sedícího truchlícího vojáka.

⁵ Např. grafika J. M. Moreaua z roku 1778

Christian Cay Lorenz Hirschfeld (1742-1792) v pátém díle svého opusu *Theorie der Gartenkunst* [Teorie zahradního umění].⁶

Právě dobové teorie zahradního umění sehrály velmi podstatnou roli při šíření fiktivních náhrobků.⁷ Volněji koncipované přírodně krajinářské parky využívají pestrost daného terénu a cíleně pracují se střídáním nálad a emocí, které jsou evokovány přírodními scenériemi vhodně doplněnými o drobné voluturní stavby. Tradiční a zahradními teoretiky doporučovanou architektonickou výbavou byly antikizující chrámky, umělé zříceniny, umělé vodopády, exotické chinoiserie stavbičky a různé typy pomníků a památníků. Již zmíněný Christian Hirschfeld věnoval tématu pomníků (*Monumenten*) samostatný oddíl třetího dílu svého spisu.⁸ V pomnících vidí působivý prostředek k zachování vzpomínek na osobu či událost budoucím generacím. Jako příklad uvádí antické Řecko, kde byly hroby významných osobností nikoli ukrývány, ale budovány na veřejných prostranstvích, aby si z nich živí mohli vzít příklad a ponaučení. Obecně Hirschfeld rozlišuje pomníky vhodné do měst (triumfální oblouky, obelisky, jezdecké sochy atd.) a vhodné do zahrad. Pro zahrady volí pomníky soukromých zasloužilých osob (nikoli např. státníků), jakými jsou filozofové, básníci, umělci, prospěšní měšťané či přátelé. Pomníky odkazující na veselou událost a evokující příjemný pocit Hirschfeld doporučuje umisťovat na pahorek, zatímco pro pomníky smutku a bolesti volí prohlubně, umělé jeskyně, skalní převisy či stín okolní vegetace, vhodné jsou například smrky, jilmy, cypřiše a pyramidální topoly. Největší emocionální vyznění pak mají pomníky osob z přímého okruhu majitele zahrady. Jako vhodný doplněk zahrad tak autor vnímá figurální náhrobek (*ein Grabmal mit einer Gruppe von Figuren*) či urnu a o ní se opírající truchlící postavu (*eine Urne mit einer daran sich lehenden klagenden Statue*). Urny a náhrobky se podle něj ideálně hodí do tmavších a přirozeně melancholických partií zahrad. Hirschfeld zdůrazňuje propojenost sochařských pomníků s jejich okolím, kdy teprve vhodnou kombinací obojího může dojít k vyvolání kýženého vjemu a pocitu. Podle jeho názoru „*Takové skutečné pomníky v zahradách musí být ještě dojemnější než slavný Poussinův obraz Arcadien*,⁹ který uprostřed půvabné krajiny představuje portrét mladé pastýřky, jež zemřela v rozkvětu života.“ Nejen náhrobek a urna, jejichž význam je zřejmý sám o sobě, ale také například sloup může podle Hirschfelda nést totéž poslání, pokud je doplněn o adekvátní symbol. Symbolem konečnosti života je například motýl symbolizující lidskou duši, sedící postava držící se oběma rukama za kolena či génius s uhasínající pochodní odkazující na uhasínající lidský život. Hirschfeld doplnil svůj text několika ilustracemi realizovaných či navržených pomníků německých literátů (Friedrich von Hagedorn či Salomon Gessner), které leckdy posloužily jako inspirace pro další realizace – v našem prostředí zmiňme

⁶ HIRSCHFELD 1785, V. díl, s. 261-262

⁷ K dobovým teoriím zahradního umění viz např. BUTTLAR, Adrian von, *Der Landschaftsgarten. Gartenkunst des Klassizismus und der Romantik*, Köln 1989; KALÁBOVÁ, Lenka – KONEČNÝ, Michal, *Pernštejnský park*, Kroměříž 2021, WILHELMOVÁ, Dana – DAMEC, Jiří, *České zahradní umění klasicismu a romantismu v kontextu evropského vývoje (1720-1850): katalog výstavy*, Brno 2019

⁸ HIRSCHFELD 1780, III. díl, s. 139-153

⁹ Nicolas Poussin namaloval tento motiv s názvem *Et in Arcadia ego* ve dvou verzích (1627, 1638). Oběma verzím se věnoval Erwin Panofsky v kapitole své slavné knihy, viz PANOFSKY, Erwin, *Et in Arcadia Ego: Poussin and the Elegiac Tradition*, in: Erwin Panofsky, *Meaning in the Visual Arts*, Garden City 1995, s. 295–320.

kenotaf Karla Egona I. knížete Fürstenberga v Nižboru, který je téměř doslovným přepisem Hagedornova pomníku z Hirschfeldova tableau č. III. Hirschfeldův spis byl velmi rozšířený, nacházel se v řadě českých a moravských zámeckých knihoven a byl tak dobře dostupným zdrojem inspirace při koncipování nových přírodně krajinářských parků.

Výše uvedené symboly konečnosti lidského života byly souběžně uplatňovány také na náhrobcích. Ty se staly především v habsburských zemích po josefínských reformách, které výrazně oslabily roli církve coby objednavatelky sochařských děl, a pro tehdejší sochaře se tak stala tvorba náhrobků vítaným a leckdy hlavním polem jejich uplatnění.¹⁰ Přední domácí sochaři přelomu 18. a 19. století, jakým byl např. Ignác František Platzner, Václav Prachner či František Xaver Lederer, vytvořili řadu náhrobků a není divu, že z jejich rukou pochází i několik kenotafů, při jejichž tvorbě pracovali se shodnými ikonografickými motivy. Významným zdrojem inspirace pro klasicistní náhrobky a vůbec nové pojetí smrti byla publikace Gottholda Ephraima Lessinga *Wie die alten den tod gebildet*, prvně vydaná v roce 1769. Lessing vycházel z tehdejších nových archeologických objevů odhalujících mj. vnímání smrti v době antiky. Lessing poukazoval na lyričnost i odlišnou estetiku antického ztvárnění smrti, která byla v ostrém kontrastu k myšlence posledního soudu, explicitního zobrazování kostlivců a podobných motivů memento mori, které převládaly od středověku po barokní epochu. Nejtypičtějším ztvárněním smrti v době antiky byl podle Lessinga mladík se zkříženými nohama a křídly, podobný Amorkovi, držící v ruce zhaslou pochodň směřující dolů. Někdy je také vybaven věncem nebo motýlem. Staří Řekové věncem uctívali své mrtvé, motýl by představoval duši zemřelého. Tento motiv, doporučovaný i Ch. Hirschfeldem, byl zobrazen i na titulní straně Lessingova textu a není divu, že se s ním setkáváme jak na řadě náhrobků, tak na mnohých kenotafech (Dačice, Klementinum, Uherské Hradiště).

Christian Hirschfeld samozřejmě nebyl jediným významným teoretikem zahradního umění, především ve Velké Británii vznikala řada teoretických textů již od počátku 18. století (Stephen Switzer a jeho *Ichnographia Rustica*, Thomas Whately a jeho *Observation on Modern Gardening*, William Gilpin a jeho *Dialogue upon the Garden*), které však neměly bezprostřední dopad na evropský kontinent, tím spíše na české země. Roli jakéhosi prostředníka anglických teorií sehrál Claude-Henri Watelet (1718-1786), amatérský malíř a rytec, kritik umění a znalec zahradního umění pohybující se v kruhu francouzských encyklopedistů. V roce 1774 publikoval své *Essai sur les jardins*, kde zprostředkoval francouzsky mluvícím čtenářům teoretické zásady anglické krajiny a anglických parků (*jardin anglais*) i jejich typů (*jardin pittoresque*, *jardin chinois* či *jardin poétique*). Sám rovněž propagoval typ esteticky působivé zahrady mající zároveň hospodářský užitek (*ferme ornée*). Wateletův spis spolu s filozofií Jeana Jacquese Rousseaua, jehož myšlenky Watelet velmi dobře znal, daly základ volně koncipovaným parkům, které byly v ostrém kontrastu k dosavadním formálním francouzským zahradám. Ve francouzském prostředí si tento nový trend našel rychle své příznivce i díky klasicizující estetice kultivované již

¹⁰ K tomuto tématu viz PRAHL, Roman, *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*, Praha 2004

dříve obrazy Nicolase Poussina (1594-1665) a Clauda Lorraina (1600-1682).¹¹ Jen o dva roky později po *Essai sur les jardins* byl v Paříži vydán několikavazkový spis *Jardins anglo-chinois* od Georga-Louise Le Rouge (1707-1790) obsahující řadu grafických vedut anglických, francouzských i německých parků koncipovaných v novém duchu, který se stal velmi významnou obrazovou předlohou pro nově koncipované středoevropské zahrady a parky. V roce 1779 pak byl publikován první svazek Hirschfeldovy *Theorie der Gartenkunst*, který i díky svému německému vydání sehrál klíčovou roli pro německy hovořící prostředí. Podstatnou roli při šíření nejnovějších trendů dále sehrály periodicky vydávané publikace, především lipský *Taschenbuch für Gartenfreunde* a (rovněž lipský) *Ideenmagazin für Liebhaber von Gärtnern*. Postupem času sloužily jako inspirační zdroj i samotné nově založené zahrady, které se staly turistickými cíli, o nichž byly vydávány tištěné průvodce či samostatné grafické listy.

Lze říci, že koncem 18. století byly i ve střední Evropě položeny základy teorie přírodně krajinářských parků. Z počátku 80. let 18. století pochází nejstarší typy těchto parků u nás, jedním z nich je park v Krásném Dvoře, založený v roce 1783 Janem Rudolfem hrabětem Černínem z Chudenic (1757-1845) a zastoupený v této mapě díky fiktivnímu sarkofágu v poustevníkově rokli. Z 80. a 90. let pochází i nejstarší kenotafy zakomponované do těchto parků (Horní Beřkovice, Mimoň či Chroustovice). Patrně vůbec nejstarší kenotafy a symbolické mauzoleum však zahrnul do své pitoreskní zahrady ve Slezských Rudolticích Albert Josef říšský hrabě z Hodic a Wolframovic (1706-1778) komponované již od roku 1753, který byl prostřednictvím své choti dobře obeznámen s nově budovanými zahradami na území Pruska. Na prvotní vlnu zakládání přírodně krajinářských parků a jejich zařizování komemorativními a funerálními objekty navázala etapa budování kenotafů a pomníků vázaná na probíhající boje proti revoluční Francii a následné napoleonské války. Tato situace se nejvíce blíží řeckému budování kenotafů shora citovaného z *Ottova slovníku naučného*. Soukromé parky a výjimečně i interiéry zámků (Dačice) tak doplnily fiktivní náhrobky příbuzných majitelů panství, padlých v cizině během dlouhých bojů (Loučeň, Litomyšl). Na napoleonské války a vítězství rakousko-pruské koalice svérázným způsobem reagoval nově nobilitovaný Franz Zacharias Römisch (1757-1832) při budování svého skalního Pantheonu na Malé Skále u Turnova. Tento komplex, který nemá v českém prostředí obdoby, byl formován vedle anti-napoleonské myšlenky také myšlenkou německého a českého zemského patriotizmu. Nacházíme v něm tak řadu fiktivních náhrobků českých mytických osobností i předních německých literátů. Rovněž další vojenský konflikt, který tentokrát přímo zasáhl české země, prusko-rakouská válka roku 1866, dal podnět k vzniku řadě válečných pomníků, budovaných nejen bezprostředně po odeznění bojů, ale také po celou druhou polovinu 19. století v letech výročí války. V tomto případě plní pomníky roli

¹¹ Ne náhodou Jan Jakub Quirin Jahn ve svém popisu z návštěvy parku v Krásném Dvoře přirovnává jednu ze scénérií k malbám Clauda Lorraina, viz *Gefühle bei Besuchung der Schönhofer Garten, Apollo*, 1797, roč. III, s. 173-190 a 193-222, s. 201.

symbolických náhrobků zpravidla nad hromadnými hroby.¹² Vzhledem k velkému počtu těchto pomníků byly pro účely mapy vybrány ty umělecky nejzajímavější (Čistěves, Máslojedy, Vysokov, Kleny, Starý Rokytník).

Ucelenější tematické skupiny kenotafů pak doplňuje řada jednotlivých reprezentantů tohoto typu pomníku – kenotafy věnované zpravidla vdovou svému zesnulému manželovi (Jílové, Chroustovice, Plaveč, Kroměříž) či synem svým rodičům (Pernštejn, Dolní Rožínka), kenotaf věnovaný zesnulému duchovnímu jeho farníky (Krásná Lípa), zahradníkovi za jeho zásluhy o danou zahradu (Veltrusy) či rodinnému příteli (Veselí nad Moravou). Mapa zahrnuje rovněž kenotaf světce nesený ještě v duchu barokního vnímání takového typu pomníku (sv. Jan Nepomucký na Pražském hradě), fiktivní společný náhrobek obětem jednoho z prvních důlních neštěstí na Moravě (Oslavany), ale také dvojici kenotafů bezprostředně inspirovanou hrobem Jeana Jacquese Rousseaua v Ermenonville (Orlík, Rájec nad Svitavou) či svérázný náhrobek bájného koně Šemíka (Neumětely).

Myšlenka symbolických náhrobků či celých hřbitovů je platná dodnes a i ve 20. století – mnohdy v souvislosti s válečnými konflikty – jich vznikla celá řada. Od lesních pomníčků odkazujících na násilnou smrt (pomník lesníka Maxe Haigera u Strážnice či symbolický hrob Anežky Hrůzové v lese Březina), přes vojenské pomníky a hřbitovy (zajímavý je například symbolický hřbitov občanů města padlých za první světové války u Mariánských Lázní), po symbolické náhrobky významných osobností (Františka Ladislava Heka v Letohradě, Jana Karafiáta v Rožnově pod Radhoštěm), sepulkrálně laděné pomníky fiktivních postav (pomník Maryčky Magdonové, hrdinky *Slezských Písni* Petra Bezruče, ve Starých Hamrech) a především symbolické hroby obětí totalitních režimů, jejichž tělesné ostatky byly cíleně zničeny (za všechny jmenujme symbolický hrob Milady Horákové na Vyšehradě). Do mapy pochopitelně nebylo možné zanést veškeré symbolické náhrobky, ani to nebylo jejím cílem – tím bylo zmapování výtvarně nejhodnotnějších či po obsahové stránce nejzajímavějších kenotafů vznikajících v souvislosti s výše nastíněnými trendy ve filozofii, přístupu k pohřbívání a v zahradním umění. Tím bylo dáno i časové období ohraničující tuto relativně kompaktní etapu tvorby kenotafů. Je jím druhá polovina 18. století, především 80. léta 18. století, a přelom 19. a 20. století. Vybraná díla tohoto období jsou zpravidla ukázkou velmi kvalitní kamenosochařské produkce, na jejich vzniku se podíleli přední umělci té doby (Ignác František Platzer, Václav Prachner, František Xaver Lederer, Franz Pettrich, Quido Kocian atd.) a po výtvarné i ikonografické stránce se jedná o přední reprezentanty svého druhu.

Kenotafy se pohybují na pomezí náhrobku a pomníku. Z toho důvodu je někdy obtížné určit, zda se skutečně jedná o symbolický náhrobek, či zda jen o sochařský pomník věnovaný zesnulé osobě. Jen v několika málo případech je funkce díla natolik zřejmá, že vešla i do samotného názvu (kenotaf sv. Jana Nepomuckého na Pražském hradě, kenotaf Antoinetty hraběnky

¹² K tématu vojenských hromadných hrobů viz např. KESSLER, Vojtěch – MICHLOVÁ, Marie – ŠRÁMEK, Josef, Hrob známého vojína. De-anonymizace válečných pomníků a hromadných hrobů jako modernizační proces? in *Epigraphica et Sepulcralia. Georgio Roháček sexagenario oblata* XII, Praha 2022, s. 317-338

Hartigové v Dolních Beřkovicích). V případech, kdy naopak ustálený název díla obsahuje pojem „pomník“ či analogický výraz, přejímá tento název i mapa, ačkoli se z praktického pohledu jedná spíše o „kenotaf“ (pomník Josepha Steplinga v pražském Klementinu). Zda se skutečně jedná o symbolický náhrobek lze vyvodit například z dedikačního nápisu. Pokud zdůrazňuje úmrtí dané osoby, vylíčení smutku nad její ztrátou a další formulace, které známe ze skutečných náhrobků, je zřejmé, že se jedná o dílo se zdůrazněným funerálním charakterem (Mimoň, Nižbor, Loučeň). Dalším vodítkem je samotná podoba sochařského díla a zvolená ikonografie – tvar sarkofágu, urny, zlomeného sloupu či nedokončeného obelisku sám o sobě odkazuje na plynutí času a konečnost lidského života (Malá Skála u Turnova, Kanálka). Zcela jednoznačné pak jsou figurální motivy, o nichž se zmiňuje i v úvodu citovaný Christian Hirschfeld – okřídlený génius doprovázející zesnulou osobu na onen svět (Cibulka, Pohled u Havlíčkova Brodu), truchlící plačka někdy doprovázená dětmi (Plaveč, Pernštejn, Kroměříž), putti či erót věnčící urnu vavřínovým festonem či zhasínající pochodeň (pomník Josepha Steplinga v pražském Klementinu), dále také umírající voják (Máslojedy) či truchlící pozůstalí (Horní Beřkovice, Oslavany). Samozřejmě ne vždy je jednoznačné, zda se skutečně jedná o kenotaf, a tak jsou do mapy zahrnuty i výtvarně hodnotné funerální pomníky či funerální prvky parků. Jako zajímavost na tomto místě zmiňme pomník Hany Kvapilové od Jana Štursy umístěný od roku 1914 v pražské zahradě Kinských, který svou formou i ustáleným názvem budí dojem pomníku, nicméně v něm uložená urna s hereččiným popelem z něj činí unikátní náhrobek umístěný na veřejném prostranství.

Předkládaná mapa obsahuje 46 objektů, které lze zahrnout pod pojem kenotaf. Pro upřesnění a snazší orientaci byly tyto objekty rozděleny do následujících kategorií:

- a) kenotaf – objekt odpovídající definici symbolického náhrobku
- b) zaniklý kenotaf – objekt odpovídající definici symbolického náhrobku, který se však do dnešních dnů nedochoval a je znám jen z literárního popisu
- c) kenotaf vzniklý z náhrobku – sochařské dílo koncipované jako náhrobek konkrétní osoby pro konkrétní místo jejího pohřbu, které bylo druhotně přemístěno na místo nové bez návaznosti na pohřbené lidské ostatky, a tím významově posunuto do roviny náhrobku symbolického
- d) kenotaf bájně či kultické osoby – objekt odpovídající svou formou definici symbolického náhrobku, avšak osoba, jíž je dedikován, má specifické postavení v české kultuře
- e) funerální pomník jednotlivců – objekt na pomezí kenotafu a pomníku se zdůrazněným motivem konečnosti lidského života či vzniklý v souvislosti s úmrtím konkrétní osoby
- f) kolektivní funerální pomníky – nejčastěji vojenské pomníky v místech významných bitev, v jejich blízkosti je zpravidla umístěn hromadný hrob padlých
- g) funerální prvky parků – svěbytné architektonické či sochařské objekty sepulkrálního charakteru přímo vázané na konkrétní krajinnou scénérii (rokle, ostrov na rybníku)

V naprosté většině se jedná o exteriérová sochařská díla, což koresponduje s propojením kenotafů s přírodně krajinářskými zahradami a parky. Výjimku tvoří pomník Johanna Friedricha

Ostein-Dalberga situovaný v zámecké schodišťové hale a kenotaf děkana Josefa Ludvíka Hübnera umístěný v kostele – není náhodou, že obě díla byla vytvořena z luxusního bílého mramoru, což pravděpodobně samo předurčilo jejich následné umístění v klimaticky vhodnějším interiéru. V interiéru knihovního sálu byl původně umístěn – rovněž mramorový – pomník Josepha Steplinga, zatímco kenotaf Marie Anny hraběny z Unwerthu byl původně osazený v interiéru kostela. Kenotafy však byly ve většině případů provázány s okolní krajinou a při jejich konkrétním umístění byly často voleny krajinné úseky podtrhující jejich melancholický charakter tak, jak to doporučovala dobová teoretická literatura. Ilustrativní ukázkou je situování kenotafu Františka Schröffela svobodného pána z Mannsberku pod skalním převisem, rodinné mauzoleum rodu Hartigů pod svahem a s ním sousedící urna ve skále či kenotaf Antoinetty hraběny Hartigové obklopen do kruhu rostoucími listnatými stromy. Využití okolního terénu umocnilo emocionální působení sochařského díla, na druhou stranu to činí z exteriérové plastiky obklopené vzrostlými stromy poměrně křehká díla vystavená nadměrně vlhkému klimatu a působení mikrovegetace. Díky odlehlým partiím zahrad a parků, do nichž byly situovány, jsou rovněž častým cílem vandalizmu. Předkládaná mapa má proto význam i z hlediska dokumentace takto ohroženého typu památek.

Katalog

Číslo ID	1
Lokalita	Čistěves, okres Hradec Králové, Královéhradecký kraj
Název	Pomník rakouského 8. praporu polních myslivců
Poloha	Známá
Umístění	Okraj zalesněného vrchu Svíb, severně od Čistěvsi
Datace	1896
Autorství	Otto Svoboda a Zdeněk Ježek podle návrhu Viktora Oskara Tilgnera
Signatura	Nesignováno
Donátor	Důstojnický sbor c. k. pěšího pluku arcivévody Viléma č. 12 a Komitét pro udržování památek z války roku 1866
Nápisy	Kámen pod nohama sochy myslivce: <i>DEN BRAVEN KÄMPFERN / DIE TREUEN KAMERADEN / 3. JULI 1896 / UDATNÝM BOJOVNÍKŮM / VĚNUJÍ VĚRNÍ SPOLUBTRATŘI / 3. ČERVENCE 1896</i> Nápisová deska na kamenné stéle: <i>K. k. Feldjäger Bataillon No. 8. / Gefallen am 29/6 und 3/7 1866. / Oberst und Bataillons Commandant / Wilhelm Freiherr von Reitzenstein / Hauptleute / Friedrich Quitton Quentin, Ferdinand Nicolay / Oberlieutenants Ludwig Ekstein, Edmund Ritter v. Uhl. / Lieutenants Wenzel Kadletz, Karl Pfeiffer, Heinrich Ritter Matoschek, Hermann v. Hebra, August Mainz / und 198 Mann vom Oberjäger abwärts. [C. k. prapor polních myslivců č. 8 padli 29. 6. a 3. 7. 1866 plukovník a velitel praporu Wilhelm Freiherr von Reitzenstein, kapitáni Friedrich Quitton Quentin, Ferdinand Nicolay, nadporučíci Ludwig Ekstein, Edmund Ritter v. Uhl, poručíci Wenzel Kadletz, Karl Pfeiffer, Heinrich Ritter Matoschek, Hermann v. Hebra, August Mainz a 198 mužů.]</i> Deska se seznamem 43 donátorů pomníku
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 46105/6-593
Literatura	DOUBRAVA, Aleš – NOVÁK, Karel – MÜHLSTEIN, Ludvík, <i>1866 - válečné události v severovýchodních Čechách</i>, Chlum u Hradce Králové 1970; HEINDRICH, Arnošt, <i>Boj o les Svíb</i>, Hořice 1906; HEVESI, Lajos, <i>Victor Tilgners ausgewählte Werke</i>, Wien 1897; CHVOJKA, Aleš – DVOŘÁK, Jaroslav – NÁHLOVSKÝ, Jiří – TEICHMAN, Radek, <i>Naučná stezka Les Svíb</i>, Hradec Králové 2010, s. 8;

	MICHÁLKOVÁ, Irena – MICHÁLEK, Ladislav, <i>Kamenů hlas. O válce roku 1866</i>, Praha 2009, s. 59; POCHE, Emanuel (ed.), <i>Umělecké památky Čech I, A-J</i>, Praha 1977, s. 235; VOLLMER, Hans (ed.), <i>Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart</i> 33, Leipzig 1939, s. 169
Restaurátorská dokumentace	BRODECKÝ, František. <i>Restaurátorská zpráva. Pomník rakouského polního praporu. Čistěves</i>, 2004 uloženo na NPÚ ÚOP v Josefově pod sign. RZ HK 394; KRÁTKÝ, Karel – MALÝ, Stanislav, <i>Restaurátorská zpráva 2008 závěrečná. Památník polních myslivců</i>, Pardubice 2008 uloženo na NPÚ ÚOP v Josefově pod sign. RZ HK 293
Prameny	SOka Jičín, SPŠK Hořice, Komise nadace pro udržování vojenských pomníků z roku 1866, karton 3, Korespondence z roku 1922; karton 4, album Denkmäler des Schlachtfeldes von Königgrätz; SOka Jičín, Správní komise pro udržování válečných památníků z r. 1866 při Státní průmyslové škole sochařské Hořice, přír. č. 74/98 (neuspořádaná část); Vojenský historický archiv, 9. sborové velitelství, karton 24, MA 1896, sign. 5/6, pozvánka říš. min. války 9. sborovému velitelství na slavnostní odhalení nově zřízeného pomníku padlým 8. batalionu polních myslivců ve válce 1866 (1896)
Zalesněný vrch Svíb ležící mezi obcemi Čistěves a Máslojedy se stal jedním z bojišť prusko-rakouské války, konkrétně nejvýznamnější z jejích bitev – bitvy u Hradce Králové. Na malé a hustě zalesněné ploše došlo dne 3. 7. 1866 ke střetu mezi dvěma rakouskými armádními sbory a pruskou divizí. Odhady počtu padlých se pohybují mezi čtyřmi až osmi a půl tisíci mužů.¹³ Památkou na tuto bitvu je 35 sochařských pomníků a 68 železných křížů vztyčených nad hroby jednotlivců či nad hromadnými hroby. Rovněž jednotlivé pomníky byly věnovány jedincům (Richard Wiegand, Rudolf hrabě Walderdorf) či – častěji – vojenským útvarům (8. a 13. prapor polních myslivců). Na jižním okraji lesa je umístěn pomník 8. rakouského praporu polních myslivců, který byl postaven v roce třicetiletého výročí bitvy. Kresebný návrh a sochařský model zhotovil Viktor Oskar Tilgner (1844-1896), hlavní představitel vídeňského neobarokního sochařství a profesor na tamní Akademii. Autor návrhu se slavnostního odhalení pomníku o necelé tři měsíce nedožil. Na realizaci skulptury vytesané z bílého istrijského vápence spolupracovali Otto Svoboda a Zdeněk Ježek. Tento méně obvyklý materiál byl snad vybrán nejen kvůli svému estetickému působení, ale snad měl rovněž odkázat na původ řady příslušníků 8. rakouského praporu, jehož vojáci pocházeli převážně z jižní části monarchie (Itálie, Slovinsko, Benátsko). Výpravnému pomníku dominuje nadživotní postava polního myslivce, zamyšleně se opírajícího o pušku. Ve	

¹³ MICHÁLKOVÁ – MICHÁLEK 2009, s. 209

druhém plánu je postavena antikizující stéla s nápisovou deskou ze zeleného vápence uvádějící jména padlých důstojníků a počet padlých vojáků, který dosáhl 198 mužů. Další vápencová deska s dedikačním nápisem je umístěna na čelní straně balvanu sloužícího jako sokl soše polního myslivce. Třetí z desek uvádí jména 43 donátorů pomníku. Kovové prvky (třetí nápisová deska, oplocení) byly odlity v blanenských železárnách.¹⁴ Díky své fotogeničnosti byl čistěveský pomník jedním z nejčastěji reprodukováných sochařských památníků upomínajících na prusko-rakouskou válku, o čemž svědčí mj. dobové pohlednice.

Technický stav	Dobrá, lokálně se objevuje napadení mikrovegetací. Předmětem restaurátorského zásahu v roce 2004 byla obnova litinového oplocení pomníku, kterému předcházelo zcizení a poničení plotu. Během restaurování v roce 2008 bylo mj. dílo očištěno od mikrovegetace, zpevněn kámen, revidovány spáry architektonické části pomníku, zřetelněny nápisových desek či vyčištěn prostor v okolí sochy.
----------------	---



Dobová pohlednice s pomníkem a jeho současný snímek

¹⁴ Ibidem, s. 59



Číslo ID	2
Lokalita	Dačice, okres Jindřichův Hradec, Jihočeský kraj
Název	Pomník Johanna Friedricha Ostein-Dalberga
Poloha	Známá
Umístění	Schodišťová hala zámku
Datace	1815-1821
Autorství	Leopold Kiesling
Signatura	Nesignováno
Donátor	Karel Maxmilián svobodný pán Dalberg
Nápisy	Pylon pod bustou: <i>DER BRVDER / DEM BRVDER / ALS DENKMAHL / SEINER LIEBE / AVCH IENSEITS / DES GRABES</i> [Bratr bratrovi jako památka jeho lásky až za hrob] Nápisová deska na podstavci: <i>FRIEDR. K. A. H. GRAF. VON OSTEIN. AVS. DEM. GESCHLECHTE / DER. KAEMMERER. VON. WORMS. FREIHERRN. VON. DALBERG / ERBE. SEINES. OHEIM / DES. GRAFEN. IOH. F. K. M. VON. OSTEIN. IM IAHRE. MDCCCIX / DESSEN. NAMEN. VND. WAPPEN. ER. FÜHRTE / IN. K. K. OESTERR. KRIEGS = DIENSTEN. IN. DEN. FELDZÜGEN / DER. IAHRE. MDCCCXIII. VND. MDCCCXIV / GEB. DEN. VIII. OCT. MDCCLXXXVII. GEST. DEN. XXII. NOV. MDCCCXIV.</i> [Friedrich K. a H. hrabě z Osteinu z rodu, komoří z Wormsu, svobodný pan z Dalberga, dědic Johanna F. K. M. z Osteinu, v roce 1809 převzal jeho jméno a erb, sloužil ve válečném tažení v c. k. rakouských válkách v letech 1813 a 1814, narozen 8. října 1787, zemřel 22. listopadu 1814]
Památková ochrana	NKP, rejst. č. ÚSKP 250
Literatura	BISOVÁ, Jana, K autorství náhrobku Osteina-Dalberga, in: <i>Dačický vlastivědný sborník</i> II, Dačice 2003, s. 203-204; BISOVÁ, Jana – MIKEŠ, Jan, <i>Zámek Dačice</i>, České Budějovice 2012; KOCOUREK, Jaroslav, <i>Český atlas. Jihozápadní Morava</i>, Praha 2011, s. 322; MIKEŠ, Jan, <i>Zámek Dačice. Proměny interiérů od renesance k dnešku</i>, České Budějovice 2015; POCHE, Emanuel (ed.), <i>Umělecké památky Čech I, A-J</i>, Praha 1977, s. 239; SMETANA, Alexandra, <i>Grabdenkmäler des Wiener Klassizismus</i> (diplomová práce), Historisch-Kulturwissenschaftliche Fakultät, Wiener Universität, Wien 2008, Kat. 27;

	WOLNY, Georg, <i>Die Markgrafschaft Mähren VI. Iglauer Kreis und mährische Enklavuren</i>, Brno 1842, s. 155; WURZBACH, Constantin von, <i>Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich</i> XI, Wien 1864, s. 256–259
Prameny	Moravský zemský archiv Brno, Velkostatek Dačice, Rodinný archiv Dalbergů, kartony 21-22, inv. č. 77-82, písemnosti k Janovi Bedřichovi Karlovi Antonínovi z Dalberg-Ostein, zejm. karton 22, inv. č. 82, pohřební řeč k úmrtí Johanna Friedricha Ostein-Dalberga; karton 29, inv. č. 107, dopisy Karlovi Maxmiliánovi Antonínovi z Dalbergu od bratra Jana Bedřicha Karla z Dalberg-Ostein (1811-1813)
Dnešní podobu vtiskla renesančnímu čtyřkřídlému zámku empírová úprava z let 1818-1820 a především klasicistní přestavba z let 1831-1832 podle návrhu vídeňského architekta Karla Schlepse (1802-1840). Z této etapy pochází řada reprezentativních interiérů, jako je knihovna, Taneční sál či monumentálně koncipovaná schodišťová hala. Otevřený prostor haly zabírá téměř poloviny východního křídla zámku, je zaklenut valenou klenbou, osvětlen řadou oken v úrovni prvního patra a vyplněn jednoramenným samonosným schodištěm s jednou podestou. Podesta a podlaží prvního patra jsou vynášeny pilastry, segmentová edikula v úrovni patra je vynášena dvojicí toskánských sloupů. K východní stěně schodišťové haly je přisazen více než tři metry vysoký pomník Johanna Friedricha Ostein-Dalberga (1787-1814). Johann Friedrich byl synovcem majitelů dačického zámku manželů Karla Maxmilian Osteina (1735-1809) a Louisy Charlotty z Dalbergu (1739-1805). Vzhledem k tomu, že jejich manželství zůstalo bezdětné, stal se Johann Friedrich v souladu s poslední vůlí Karla Maxmiliána jejich adoptivním synem a majitelem dačického panství. Na základě této závěti Johann Friedrich nadále užíval rodový erb Osteinů i jejich příjmení. Mladý dědic pobýval na dačickém zámku od roku 1811. O dva roky později vstoupil do rakouské armády, v jejíchž řadách se účastnil napoleonských bitev, a již v roce 1814 zemřel na následky válečných zranění a celkově zhoršeného zdravotního stavu. Po jeho smrti přešlo dačické panství do rukou jeho bratra Karla Maxmiliána (1792-1859), který inicioval obě, výše zmíněné přestavby zámku. V letech 1832-1835 byla budována a dekorována schodišťová hala, do níž nechal Karl Maxmilian umístit pomník svého předčasně zesnulého bratra. Pomník vytvořil vídeňský dvorní sochař Leopold Kiesling (1770-1827), který si pro své dílo zvolil tyrolský bílý mramor. Kieslingova tvorba se nese v duchu klasicismu a je v ní zřejmé poučení z antických soch, které získal během svého stipendijního pobytu v Římě, kde se pohyboval mj. v okruhu Antonia Canovy. V souladu s dobovou praxí se v jeho tvorbě setkáváme s řadou náhrobků (náhrobek bratranců Cobenzlových, baronky von Arnstein či Johanna Petera Franka). Jednoznačně sepulkrální charakter autor zvolil i pro dačický pomník Johanna Friedricha Ostein-Dalberga. Na odstupňovaném soklu z šedé žuly je osazen kvádrový podstavec s nápisovou deskou a dvojicí pozlacených hořících pochodní s vavřínovými věnci. Na podstavci je umístěno samotné mramorové sousoší v podobě génia smrti objímajícího bustu zesnulého. Ta je osazena na pylonu, u jehož paty je složena antikizující zbroj. Zvolené motivy kombinují	

oslavný charakter vojenského pomníku spolu se smutečným charakterem kenotafu zesnulého bratra. Vzhledem k tomu, že Johann Friedrich zemřel ve Vídni a byl pochován v tamním augustiniánském kostele,¹⁵ plní sochařské dílo funkci fiktivního náhrobku, k němuž se mohli pozůstalí obracet například ve dnech výročí úmrtí. Je možné, že měl být kenotaf původně určen pro rodinnou hrobku v dačickém farním kostele, kterou nechal Karel Maxmilián vybudovat.¹⁶ Nakonec však byl ve spolupráci s architektem Karlem Schlepsem osazen v nově vybudované schodišťové hale. Umístěním kenotafu do veřejné části interiéru Karl Maxmilián deklaroval své city k pozůstalému i obdiv k jeho působení ve službách rakouské armády a samotný schodišťový prostor, vybavený portréty předků i malovaným rodokmenem nabyl funkce i jakéhosi rodového mauzolea.

Kenotaf je zmíněn v seznamu Kieslingových děl ve slovníku Constantina von Wurzbacha: „*Das Grabdenkmal für den Grafen Friedrich von Dahlberg-Ostein, im Auftrage seines Bruders Karl von Dalberg; aus weitem Tiroler Marmor, die dreistufige Basis aus Granit, es stellt dar einen an der Büste des Verewigten trauernden Genius; dieser mißt 6' in der Höhe.*“¹⁷

Technický stav	Díky umístění v interiéru velmi dobrý.
----------------	--



Interiér schodišťové haly, vpravo kenotaf K. M. svobodného pána Dalberga, reprodukce z webových stránek SZ Dačice ©NPÚ, zámek Dačice

¹⁵ BISOVÁ 2003, s. 203

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ WURZBACH 1864, s. 258

Číslo ID	3
Lokalita	Horní Beřkovice, okres Litoměřice, Ústecký kraj
Název	Kenotaf Antoinetty hraběnky Hartigové
Poloha	známá
Umístění	zámecký park, jihovýchodně od zámku, při hlavní osově komunikaci
Datace	1790-1792
Autorství	František Xaver Lederer
Signatura	Sokl zezadu dole: <i>Xaver Lederer Sculpsit</i> Sokl zředu vlevo nahoře: <i>Alfred Hartman</i> (zřejmě signatura restaurátora)
Donátor	František hrabě z Hartigu a Eleonora hraběnka z Hartigu
Nápisy	Medailon u hlavy zesnulé: <i>Monument douloureux érigé par un Père et une Mère en souvenir de leur fille Antoinette Comtesse d'Hartig, morte l'an 1790</i> [Pomník bolesti, který postavili otec a matka na památku své dcery Antoinette hraběnky Hartig, zesnulé v roce 1790] Medailon u nohou zesnulé, nedochovaný, známý z opisu: <i>Je l'ai vû dans la fleur desecher et fletrir / Son éclat disparoître, son tombeaus'ouvrir / Ignorant les regrets, la crainte et l'espérance, / Elle livre à la mort sa tranquille Innocence / Son ame vole aux cieux, et ce cher monument / Recueille encore les pleurs que ma douleur Rwand</i> [Viděl jsem květinu usychat a vadnout, její lesk mizet a hrob se otevírat, nevšímajíc si lítosti a bolesti a naděje vydala smrti svou klidnou nevinnost, její duše k nebesům teď letí a tento drahý pomník ukrývá ještě slzy, jež vytryskly ze zármutku mého]
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 28586/5-2037
Literatura	CORNOVA, Ignaz, Biographie seiner Exzellenz Franz Grafens von Hartig, in: <i>Neuere Abhandlungen der königlichen böhmischen Gessellschaft der Wissenschaften</i> III, Prag 1798, s. 16-35; FIEDLEROVÁ, Ludmila, Restaurování vrtbovských náhrobků, aneb František Xaver Lederer ve Vrchotových Janovicích, <i>Zprávy památkové péče</i> LXXVI, 2016, s. 441-446; HORÁK, Václav – PRAHL, Roman, K sochařským náhrobkům severovýchodních Čech na počátku 19. století, <i>Umění</i> LIV, 2006, s. 186-189; LUKSCH, Vinzenz et al., <i>Topographie der historischen und Kunst-Denkmale im politischen Bezirke Leitmeritz</i> II, <i>Bezirk Leitmeritz</i>, Praha 2019; MÁDLOVÁ, Claire, Hrabě František de Paula Hartig. Osvícenský aristokrat v českých zemích, <i>Dějiny a Současnost</i> XXIV, 2002, č. 1, s. 28-33;

	MÁDLOVÁ, Claire, <i>Ars moriendi v osvětském století</i>, in: Jitka Radimská (ed.), <i>K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. "Vita masque et librorum historia"</i>, České Budějovice 2006, s. 247-266; MASLEJOVÁ, Pavla, <i>Památník hraběnky Antoinetty Hartigové v Horních Beřkovicích</i> (bakalářská práce), Seminář dějiny umění MUNI, Brno 2014; MATĚJKA, Bohumil, <i>Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. Politický okres Roudnický</i>, Praha 1898, s. 2-5; PETROVÁ, Eva, <i>Sochařství klasicismu. Čechy 1780-1840</i>, in: Taťána Petrasová – Helena Lorenzová (eds.), <i>Dějiny českého výtvarného umění v českých zemích 1780-1890 III/ 1</i>, Praha 2001, s. 137-149, cit. s. 139-141; POCHE, Emanuel (ed.), <i>Umělecké památky Čech I, A-J</i>, Praha 1977, s. 401-402; PRAHL, Roman, <i>Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830</i>, Praha 2004, s. 55-63; ŠÁMAL, Petr, <i>Pozapomenutý František Xaver Lederer</i>, <i>Umění LII</i>, 2004, s. 152-168; VOLAVKA, Vojtěch, <i>Sochařství devatenáctého století</i>, Praha 1948, s. 20
Prameny	Archiv AV ČR, fond Královské české společnosti nauk, karton 79, inv. č. 375, Franz de Paula Anton Hartig, <i>Skizze der wichtigsten Ereignisse meines Lebens</i>; Národní archiv, Zemský památkový úřad Praha, karton 5, inv. č. 161, Horní Beřkovice – pomník; NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem, sign. 171/A, LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. <i>Zámecký park v Horních Beřkovicích</i>. Stavebně-historický průzkum, viz zde i další seznam pramenů; SOA Litoměřice, pobočka Kamýcká, rodinný archiv Hartigů
Od konce 17. století vlastnil beřkovické panství hraběcí rod Hartigů, kteří zde nechali v letech 1738 až 1756 vystavět mohutný barokní zámek. V letech 1770 až 1780 byla vybudována boční křídla, čímž bylo doformováno vstupní průčelí obracející se do čestného dvora, a zároveň byl založen anglický park navazující na východní průčelí zámecké budovy. Právě do středu parku nechal František de Paula Antonín hrabě z Hartigu umístit v roce 1790 kenotaf Antoinetty hraběnky Hartigové.	

Hrabě Hartig (1758-1797) byl významnou osobností své doby, zastával například post rady zemského soudu v Praze a rady Českého zemského gubernia. Později se stal vyslancem u saského kurfiřtského dvora v Drážďanech. Je typickým zástupcem osvícenské šlechty zabývající se filozofií, literaturou, výtvarným uměním ale také zemědělstvím. Jeho zájmy byly doceněny v roce 1794, kdy byl zvolen prezidentem Královské české společnosti nauk. K této příležitosti hrabě sepsal svou autobiografii *Skizze der wichtigsten Ereignisse meines Lebens*, kterou lze po faktografické stránce doplnit biografií z roku 1799 napsanou členem Královské společnosti nauk Ignácem Cornovou (1740-1822) a nazvanou *Biographie seiner Excellenz Franz Grafen von Hartig, Herrn auf Niemes, Wartenberg, Alteiche, Berskowitz etc.* Hrabě byl rovněž členem pražské zednářské lóže Pravda a jednota tří korunovaných sloupů. Jeho zájem o kulturu a umění ilustruje mj. skutečnost, že byl v roce 1796 zakládajícím členem Společnosti vlasteneckých přátel umění.

V roce 1783 se hrabě oženil s Eleonorou hraběnkou Colloredo (1764-1818), manželům se postupně narodily čtyři děti, z nichž dcera Antoinetta (Marie Antonie) zemřela roku 1790 již v pěti letech na neštovice. Hrabě, který sám trpěl většinu svého života podlomeným zdravím, smrt své dcery velmi prožíval a zároveň se z ní – podle dochované korespondence – i vinil, protože dceru nestihl nechat naočkovat proti této dobově rozšířené nemoci.¹⁸ Výrazem smutku hraběcích manželů ze ztráty dítěte je kenotaf umístěný v zámeckém parku v Horních Beřkovicích. Datace vzniku díla se pohybuje mezi rokem 1790, který je dán předpokladem, že k jeho objednávkce došlo relativně bezprostředně po Antoinettině úmrtí, a rokem 1792, kdy se v účetní knize hraběte Hartiga objevuje blíže nespecifikovaná platba nejmenovanému sochaři.¹⁹ Hrabě, který se coby člen Společnosti vlasteneckých přátel umění nepochybně dobře orientoval v domácí umělecké produkci, oslovil uznávaného sochaře Františka Xavera Lederera (1758-1811). Ledererova tvorba je dnes známá především prostřednictvím jeho sepulkrální tvorby z 90. let, na niž se do dnešních dnů dochovaly umělcovy signatury. Signovaný kenotaf hraběnky Hartigové se pak řadí na počátek série Ledererových náhrobků, z nichž se velká část nachází na pražských Olšanských hřbitovech. Hornobeřkovický pískovcový kenotaf je vysoce kvalitní reprezentativní ukázkou Ledererovy tvorby, a to nejen po stránce technologické, ale také po stránce ikonografické.

Kenotaf má podobu dětské rakve posazené na vysokém soklu. Na rakvi je položené tělíčko zesnulého dítěte překryté splývající drapérií. Rakev objímá stojící ženská postava oděná do bohatě řasené drapérie, která se hlavou odvrací od smutného výjevu. Postava bývá vzhledem k dobové praxi sepulkrálního sochařství interpretována jako alegorická postava plačky, případně alegorie Víry, do níž se však zároveň promítá postava zesulé Antoinetty a její truchlící matky hraběnky Eleonory. Intimní ráz díla podtrhují výše citované verše vysekané do nápisových medailonů na kenotafu,²⁰ jež jsou velmi pravděpodobně dílem samotného hraběte, aktivního na poli prózy i poezie. Vazbu mezi zesnulým dítětem a pozůstalými rodiči až výmluvně dokazuje i samotné umístění kenotafu – v uzavřeném rodinném prostředí zámeckého parku,

¹⁸ MÁDLOVÁ 2006, s. 253

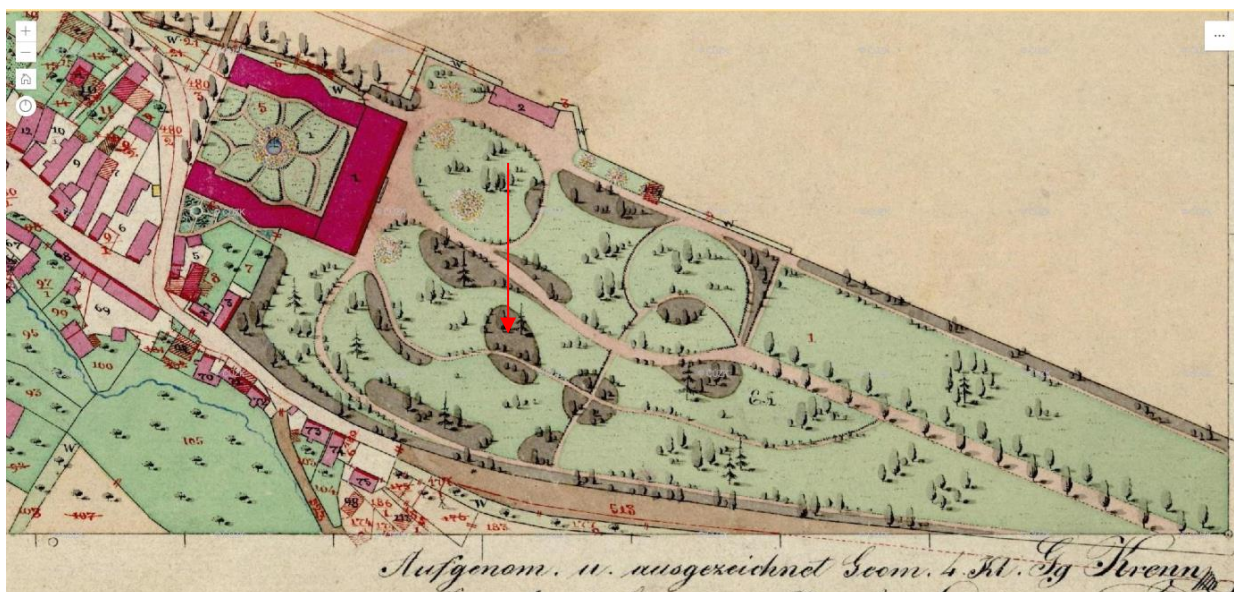
¹⁹ MASLEJOVÁ 2014, s. 28

²⁰ CORNOVA 1799, s. 37

na dohled od piana nobile hlavní zámecké budovy. Ostatně fakt, že se jedná o výpravný a velmi niterně pojedený sochařský památník věnovaný nikoli dospělé osobě a jejím životním úspěchům, ale malému dítěti, dokládá výjimečnost citů pozůstalých k zemřelé osobě i nový přístup k dětem a dětskému světu, postupně formovaný v době osvícenství. Ačkoli se významný teoretik Cay Lorenz Hirschfeld ve své *Teorii zahradního umění* zmiňuje o ideálním umístění dětských náhrobků v přírodě, známe takovýchto příkladů z českého prostředí jen velmi málo. Hirschfeld doporučuje pro takovéto účely palouček obklopený okolními stromy.²¹ Porovnáme-li umístění kenotafu s mapou stabilního katastru, zjistíme, že původní okolí kenotafu (na rozdíl od dnešní), se těmto předpokladům blíží a zřejmě se nejedná o náhodu, neboť hrabě Hartig ve své knihovně vlastnil francouzské vydání Hirschfeldova spisu.²²

Druhou sochou, kterou nechal hrabě Hartig v zámecké zahradě postavit, je socha Hygie, dodnes stojící na zámeckém čestném dvoře. Volba tohoto námětu nebyla náhodná, socha věnovaná bohyni zdraví snad měla churavému hraběti zaručit její přízeň.

Technický stav	Pokrytí mikrovegetací, chybějící paže stojící ženské postavy od předloktí dál, částečně chybějící první nápisová deska a zcela chybějící druhá nápisová deska, lokálně odlomené části jemné profilace drapérie a hran architektury
----------------	--



Vyznačení kenotafu na Originální mapě stabilního katastru 1: 2 880 – Čechy z roku 1840

²¹ HIRSCHFELD 1780, II. díl, s. 143

²² MÁDLOVÁ 2006, s. 253



Vlevo reprodukce z knihy MATĚJKA, Bohumil, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. Politický okres Roudnický*, Praha 1898, s. 4

Vpravo aktuální fotodokumentace ze dne 3. 3. 2023, foto autorka (včetně následujících foto)



Medailon u hlavy zesnulé



Detail rakve se zesnulou



Sochařova signatura

Číslo ID	4
Lokalita	Chroustovice, okres Chrudim, Pardubický kraj
Název	Pomník Andrzeje knížete Poniatowského a Filipa hraběte Kinského
Poloha	Neznámá, objekt nedochován
Umístění	Zámecký park
Datace	Před rokem 1790
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	Marie Terezie Poniatowská, rozená Kinská
Nápisy	Po obvodu: <i>ICI DANS INNOCENS PLAISIRS / JE PASSAILES BEAUX JOVRS / D'VNE HEVREVSE JEVNESSE / ICI LE CIEL COVRONNA MES DERIRS / PAR LE CHOIX D'VN EPOVX, / Digne de ma tendresse, / Mais dont la perte hélas! / Plongea bientôt mon coeuvr / Dans l'aplvS profonde tristesse: / C'est ici qve je vins, / Povr calmer ma dovlevr. – Qve ce monvment / Éternisse / Le souvenir de / Mes malhevrs / Et ev'a jamais / Chacvn y lise / Mes consolations / Ainsi qve mes dovlevrs</i> – <i>av plvs tendre des freres / ainsi qv'av plvs aimable / ce monument fvt dédie; / qv'il soit donc le témoin dvvable / de ma reconnoissance / et de son amitié! – Qve ce marbre, / s'il est possible / rapelle av bon coeuvr / de se frere a'iamais / ainsi qv'a tovte / ame sensible, / combien jen fvs aimée combien je l'aimai!</i> [Zde v nevinných radovánkách jsem prožívala krásné radosti, radostné štěstí, zde nebesa korunovala mé poslední přání volbou manžela, hodného mé něhy, jehož ztráta však, bohužel, brzy uvrhla mé srdce do nejhlubšího smutku: sem jsem přišla, abych utišila svou bolest. – Chtěla bych, aby tento pomník zvěčnil památku mých neštěstí a zajistil, aby každý vždy četl mé útěchy i smutky – nejnežnějšímu z bratrů i nejlaskavějšímu je věnován tento pomník; ať je tedy trvalým svědkem mého uznání a jeho přátelství! – Kéž nám tato mramorová deska, pokud je to možné, připomene dobrou vůli našeho bratra a to, že byl citlivou duší, jak moc jsem ho milovala, jak moc jsem ho milovala]
Památková ochrana	park chráněn v rámci KP, rejst. č. ÚSKP 50488/6-872
Literatura	BIEGEL, Richard, <i>Mezi barokem a klasicismem: proměny architektury v Čechách a Evropě 2. poloviny 18. století</i>, Praha 2012; PRAHL, Roman et al., <i>Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830</i>, Praha 2004, s. 273; SCHEJBALOVÁ, Tereza, <i>Dějiny panství Chroustovice (diplomová práce)</i>, PedF UK, Praha 2018;

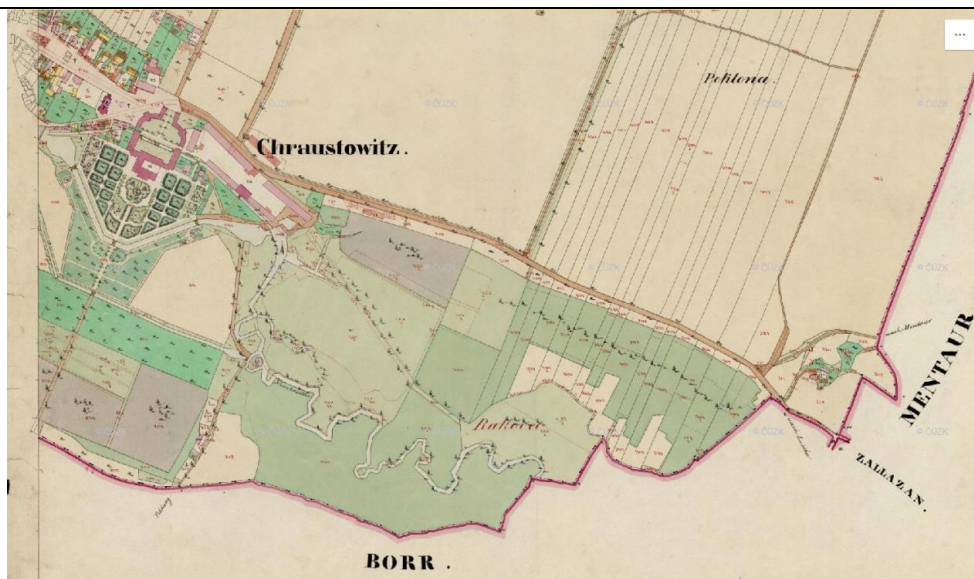
	SRŠEŇ, Lubomír – TRMALOVÁ, Olga, <i>Malované miniaturní portréty</i>, Praha 2005, čís. kat. 36; SZABO, Miloš, <i>Pražské hřbitovy. Olšanské hřbitovy I. & II.</i>, Praha 2010, s. 115 a 126-127; ŠVEC, Jiří, <i>Zámek Chroustovice v době barokní</i> (bakalářská práce), Seminář dějin umění MUNI, Brno 2007; VALENTA, Aleš, <i>Dějiny rodu Kinských</i>, České Budějovice 2004, s. 133-145; WIRTH, Zdeněk, <i>Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. Politický okres Vysokomýtský</i>, Praha 1902, s. 43
Prameny	ÚDU AV ČR, archiv Zdeňka Wirtha SOA Hradec Králové, Velkostatek Rychmburk-Chroustovice-Košumberk, odd. Mapy a plány, inv. č. 3887, plán dvora Chroustovice a Vostrov, chroustovické a vostrovské bažantnice i s chroustovickým zámekem, okrasnou zahradou a velkým loveckým remízem, 1780;
Filip hrabě Kinský (1742-1827) se výrazně zapsal do historie Chroustovic a podoby tamního zámku, jenž vlastnil od roku 1779 a hned vzápětí nechal provést jeho rozsáhlou rokokovou přestavbu. Zámecký areál je koncipován podle osové symetrie a jeho podvojná kompozice je v domácím kontextu zcela unikátní.²³ Na stejném kompozičním principu byla založena i navazující francouzská zahrada budovaná od roku 1780, lemovaná ze tří stran vodním tokem Novohradky. Blízkost přirozeného zdroje vody umožnila budování umělých kanálů a fontán. Součástí zahrady byl i pomník Andrzeje Poniatowského a Filipa Kinského, jeho konkrétní umístění bohužel není známé. Pomník, který stával v zámecké zahradě do 50. let 20. století,²⁴ měl podobu jednoduchého, přibližně metr vysokého kvádru. Kvádr byl horizontálně členěn soklem a římsovou hlavicí, vertikálně byl členěn čtveřicí kruhových sloupů v nárožích lemujících ploché nápisové desky. Formálně tedy pomník evokoval antický obětní oltář. Zatímco architektonická forma pomníku byla lapidární, velká pozornost byla věnována nápisovým deskám, sdělujícím okolnosti jeho vzniku. Díky francouzskému textu víme, že pomník objednala Marie Terezie Poniatowská, rozená Kinská (1740-1806) – tedy sestra Filipa Kinského a vdova po polském knížeti Andrzeji Poniatowském (1734-1773). Kníže Poniatowski působil v rakouské armádě i jako správce polských královských statků, byl bratrem polského krále Stanislava II. Augusta. Od roku 1761 byl ženat s Marií Terezií Kinskou, která se po jeho smrti v roce 1773 uchýlila na chroustovický zámek ke svému bratru. Zde s přestávkami pobývala až do roku 1790, kdy se přestěhovala na své nově získané sídlo v Doksanech. Patrně před svým odjezdem	

²³ BIEGEL 2012, s. 236-238

²⁴ ŠVEC 2007, s. 34

nechala jako gesto díku za bratrovu vstřícnost a jako památku na svého muže vybudovat pomník. Ten v sobě snoubí dobově oblíbené principy drobných parkových staveb, a to pomník přátelství a pomník milované zesnulé osoby – kenotaf. Ačkoli tedy po ikonografické stránce objekt neobsahuje žádné funerální motivy, text jednoznačně odkazuje na zesnulého Andrzeje Poniatowského a na city, které k němu jeho vdova chovala.

S Marií Terezií Poniatowskou je spojen ještě druhý pomník v podobě památného kamene nacházející se v lese u Chrastu, přibližně 13 km jižně od Chroustovic. Dedikační text nechal na žulovém kameni zhotovit královéhradecký biskup Jan Leopold Hay (1735-1794) na památku společné návštěvy tohoto místa.²⁵



Originální mapy stabilního katastru 1: 2 880 – Čechy z roku 1839



Reprodukce z knihy PRAHL, Roman et al., *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*, Praha 2004, s. 272, originální foto uloženo v archivu Zdeňka Wirtha na ÚDU AV ČR

²⁵ PRAHL 2004, s. 273

Číslo ID	5
Lokalita	Jílové, okres Děčín, Ústecký kraj
Název	Kenotaf Václava Josefa hraběte Thun-Hohensteina (?)
Poloha	Známá
Umístění	Původní: zámecký park v Děčíně Současné: zámecký park v Jílovém
Datace	1796
Autorství	Ignác Michael Platzer (?)
Signatura	Nesignováno
Donátor	Marie Anna kněžna Thun-Hohensteinová, rozená Libštejnská z Kolowrat (?)
Nápis	Nedochovány
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 29389/5-3746
Literatura	BARVÍŘ, Jindřich Ladislav, <i>Z dějin Jílového a okolí</i> XXIV, Praha 1933; KOTVOVÁ, Petra, <i>Zámek Děčín ve 20. století</i> (bakalářská práce), PedF UK, Praha 2013; KRÁTKÝ, Jaroslav, Objevený Ignác Michal Platzer na Litoměřicku, <i>Bulletin Památkového ústavu v Ústí nad Labem</i>, Ústí nad Labem 1995, s. 35-47 OPITZ, Otto (ed.), <i>Heimat-Buch: Bodenbach-Tetschen, Rosendorf, Schneeberg, Eulau, Riegersdorf, Eiland, Peterswald, Tyssa, Aussig, Schreckenstein, Großpriesen, Graupen, Mariaschein, Kulm, Karbitz, Teplitz-Schönau, Eichwald</i>, Eger [1934], s. 34-35; POCHE, Emanuel (ed.), <i>Umělecké památky Čech I, A-J</i>, Praha 1977, s. 599; PRAHL, Roman et al., <i>Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830</i>, Praha 2004, s. 46 a 49; SLAVÍČKOVÁ, Hana, <i>Děčínská zastavení. Historický průvodce městem</i>, Děčín 1997; ŠUMAN, František, <i>Habent sua fata...: příběh knihovny, zbrojnice a dalších sbírek děčínského zámku 1628-2018</i>, Děčín 2018; ŠUMAN, František, <i>Zámek Děčín. Průvodce po expozici</i>, Děčín 2018
Prameny	SOA Litoměřice, pobočka Děčín, ÚS Thunové Klášterec nad Ohří, kniha 253

Restaurátorská dokumentace	ŠOLC, Radomil, <i>Restaurátorská zpráva o opravě kamenného gloriety stojícího v zahradě zámku v Jílovém u Děčína</i> , Dubá 2011 uloženo na NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem pod sign. 2242/R
	V západním cípu nevelkého zámeckého parku v Jílovém u Děčína stojí empírový pavilon. Má podobu kruhového chrámků na trojitě odstupňované základně, z níž vyrůstá čtveřice zdvojených korintských sloupů. Sloupy vynášejí poměrně mohutné kladí zdobené meandrovým ornamentem a kupolovou střechu, na jejímž vrcholu je kamenná váza s květinami a ovocem. Pavilon poskytuje přístřeší sochařskému pomníku v podobě obdélného podstavce nesoucího ženskou figuru, opírající se o iluzivně pojednanou kamennou zídku. Zídka je osazena oválným medailonem, nesoucím snad původně nápis či portrét. Kompozici doplňuje torzo kanelovaného sloupu, pelikán s mládětem a zcela fragmentárně zachované putti. Kompoziční schéma, motiv zlomeného sloupu a ženská postava – patrně plačka – čerpá ze sepulchrální tematiky a dodává sochařskému dílu charakter symbolického náhrobku. Kenotaf je dochován ve fragmentární podobě, na přední straně podstavce a oválného medailonu se nezachovaly žádné zbytky nápisů či heraldické výzdoby, z níž by bylo možné usoudit, komu byl dedikován. Po formální stránce je možné pavilon i sousoší datovat na přelom 18. a 19. století, tedy do doby, kdy jílovský zámek v rámci děčínského majorátu vlastnili Thun-Hohensteinové, konkrétně od roku 1785 Václav Josef hrabě Thun-Hohenstein (1737-1796). Na jílovském zámku přímo pobýval jeho starší bratr Prokop Josef (1735-1798), který byl v důsledku duševní choroby vyloučen z následnictví děčínského majorátu, a tedy i z přímého vlastnictví jílovského zámku. Klíčová pro spojení pomníku s jedním z bratrů je však skutečnost, že pavilon byl včetně pomníku původně umístěn v zámeckém parku v Děčíně, kde sídlil Václav Josef. Pavilon byl součástí severní zahrady, kde tvořil spolu s Labským pavilonem a švýcarským domkem architektonické vybavení přírodně krajinářské části parku založeného v místech starší barokní francouzské zahrady. Přesné původní umístění altánu nazývaného Anglický templ je známo díky situačnímu plánu z roku 1855 a z Originální mapy stabilního katastru z roku 1843.²⁶ Podoba dnes fragmentárního pomníku je známá z fotografie děčínského fotografa E. Rottleuthnera z roku 1904 a perokresby Josefa Stegla z roku 1928.²⁷ Do Jílového byl altán přemístěn až kolem roku 1933 v souvislosti s prodejem děčínského zámku Československému státu. Tehdy si Thun-Hohensteinové v kupní smlouvě vyměnili ponechání části mobiliáře interiéru i zámeckých zahrad.²⁸ Zámek v Jílovém byl v letech 1928-1930 stavebně upravován, po prodeji děčínského zámku do něj byla převezena část interiérového a exteriérového děčínského mobiliáře a následně se do něj Thun-Hohensteinové přestěhovali.²⁹ Vzhledem k těmto okolnostem, je nejpravděpodobnější spojení pomníku s osobou Václava Josefa Thun-Hohensteina a jeho manželky Marie Anny Thun-Hohensteinové rozené Libštejnské z Kolowrat (1750-1828). Je otázkou, zda altán datovaný do téhož roku, kdy zemřel Václav Josef,

²⁶ ŠUMAN 2018 (*Průvodce po expozici*). s. 112-113;

²⁷ *Návštěva u Jeho Excelence Františka Thuna: zámek Děčín v historických fotografiích*, Ústí nad Labem 2002, s. 67; JOZA, Petr, *Josef Stegl. Osud děčínského malíře*, Děčín – Nördlingen 2011, nepag.

²⁸ Spolu s altánem si Thun-Hohensteinové z Děčína odvezli také kašnu, velkou část výsadby Růžové zahrady či kachlová kamna. Více viz ŠUMAN 2018 (*Průvodce po expozici*), s. 39

²⁹ OPITZ 1934, s. 35

objednal před svou smrtí ještě sám kníže coby pomník věčné lásky mezi ním a jeho manželkou,³⁰ nebo zda byla objednavatelkou Marie Anna, již jako vdova po Václavu Josefovi, který byl pohřben v děčínském kostele Povýšení sv. Kříže.³¹ Zvolené atributy, jakým je fragment sloupu a pelikán s mláděty symbolizující obětavost a křesťanskou lásku k bližnímu, nevylučují ani jednu z těchto variant. Pomníky přátelství a lásky pak byly obdobně oblíbeným výzdobným motivem přírodně krajinářských parků jako fiktivní náhrobky.

Po formální stránce je i dnes navzdory četnému poškození sochařského díla zřejmá jeho vysoká kamenosochařská a umělecká kvalita, která je patrná jak v celkovém rozvržení hmot, tak v jemných detailech, jako je zpracování řasené drapérie, rostlinné dekory či iluzivní zdivo. Na základě formální analýzy i předchozích zakázek pro Thun-Hohensteiny byl pomník připsán Ignáci Michaelovi Platzerovi (1757-1826), který převzal rodinnou sochařskou dílnu po slavnějším Ignáci Františkovi Platzerovi.³² Obdobné kompoziční motivy a prvky například uplatnil na náhrobku Martina Hennervogela von Ebenburg umístěném na hřbitově v Litoměřicích.³³

Technický stav	Obě čelní strany podstavce nesou četná hloubková mechanická poškození, ženské postavě chybí hlava a obě paže, fragmentární je zobrazení pelikána s třemi mláděty, zcela fragmentární je postava puttiho. Dílo prošlo v letech 2010-2011 kompletním restaurátorským zásahem neseném v duchu konzervace (nikoli hmotové rekonstrukce), založeném na očištění, sejmutí nepůvodních doplňků, zpevnění kamene a provedení lokálních plastických a barevných retuší.
----------------	--



Vyznačení původního umístění kenotafu v děčínském zámeckém parku na Originální mapě stabilního katastru 1: 2 880 – Čechy z roku 1843

³⁰ ŠUMAN 2018 (*Průvodce po expozici*), s. 89

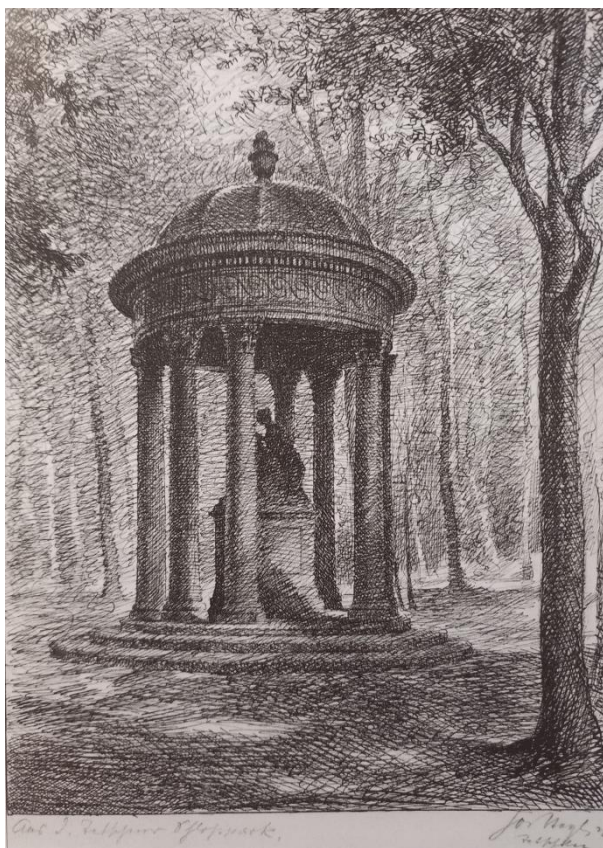
³¹ PRAHL 2004, s. 46

³² Ibidem.

³³ KRÁTKÝ 1995, s. 35-47



Detail historické fotografie E. Rottleuthnera z roku 1904. Reprodukce z knihy *Návštěva u Jeho Excelence Františka Thuna: zámek Děčín v historických fotografiích*, Ústí nad Labem 2002, s. 67



Perokresba Josefa Stegla z roku 1928. Reprodukce z knihy JOZA, Petr, *Josef Stegl. Osud děčínského malíře*, Děčín – Nördlingen 2011, nepag.



Současné umístění kenotafu u zámku v Jílovém, foto autorka (včetně následujících foto)

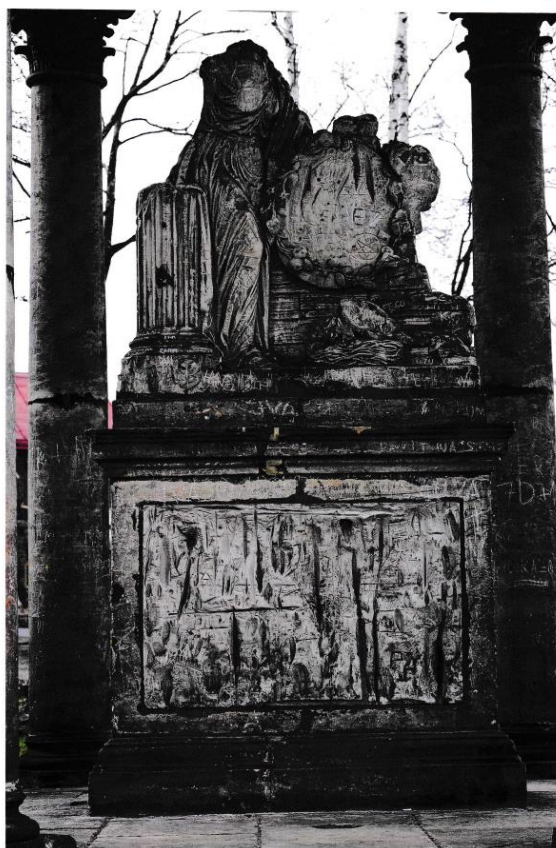




Detail pelikána s mláďaty



Detail medailonu



Stav před restaurováním v roce 2011, reprodukce z: ŠOLC, Radomil, *Restaurátorská zpráva o opravě kamenného gloriety stojícího v zahradě zámku v Jílovém u Děčína*, Dubá 2011

Číslo ID	6
Lokalita	Kleny, okres Náchod, Královéhradecký kraj
Název	Pomník padlých v bitvě u České Skalice
Poloha	Známá
Umístění	Dubenská obora, východně od České Skalice
Datace	1868
Autorství	J. Lokvenc
Signatura	Nalevo na plintu pod sochou Iva: <i>J. Lokvenc fec: Nachod</i>
Donátor	Wilhelm princ ze Schaumburg-Lippe, rodina Riedlova, rodina Studničkova
Nápis	Přední strana podstavce: <i>Ihrem / theueren unvergesslichen Sohne / ADOLF STUDNIČKA / Lieutenant im k. k. Inf. Reg. N. 77. / In trauernden Eltern</i> [Svému drahému nezapomenutelnému synovi ADOLFU STUDNIČKOVÍ poručíkovi v c. k. Inf. pluku č. 77. truchlící rodiče] Levá boční strana podstavce: <i>Hier ruhen im Frieden / über / 80 tapfere Krieger / die in dem Treffen am 28. Juni 1866 / den Ehrendtod finden.</i> [Zde odpočívá v pokoji více než 80 statečných bojovníků, kteří našli čestnou smrt při vojenském sražení 28. června 1866.] Pravá boční strana podstavce: <i>Dem ehrenden Andenken aller / Kaiserlichen Krieger / gewidmet, welche hier auf den / umliegenden herrschaftlichen Grunden / im Kampfe gegen grosse Übermacht / muthig für Kaiser und Vaterland / in den Tod gingen.</i> [Věnováno čestné památce všech císařských bojovníků, kteří zde na okolních panských pozemcích statečně šli na smrt za císaře a vlast v boji proti velké přesile.] Zadní strana podstavce: <i>Ihrem innig geliebten / EMIL RIEDEL / k. k. Hauptmann im 5. Feldjäger Batail. / gestorben den Heldentod / an seiner am 28. Juni 1866 erhalt. Wunde / tief betrauert von / Gattin, Eltern und Geschwistern.</i> [Jejich drahý milovaný EMIL RIEDEL c. k. kapitán v 5. praporu polních myslivců zemřel hrdinskou smrtí na následky zranění utrpěného 28. června 1866. hluboce oplakáván manželkou, rodiči a sourozenci.]
Památková ochrana	Není předmětem památkové ochrany
Literatura	DOUBRAVA, Aleš – NOVÁK, Karel – MÜHLSTEIN, Ludvík, <i>1866 - válečné události v severovýchodních Čechách</i>, Chlum u Hradce Králové 1970; MICHÁLKOVÁ, Irena – MICHÁLEK, Ladislav, <i>Kamenů hlas. O válce roku 1866</i>, Praha 2009, s. 70

Prameny	Římskokatolická farnost Česká Skalice, památná kniha Gedenkbuch oder Chronik der Pharai Bömisch Skalitz, Antonín Charvát, 1836 –současnost; SOkA Jičín, SPŠK Hořice, Komise nadace pro udržování vojenských pomníků z roku 1866, karton 1. Verzeichnis der Krieger-Denkmaale welcher auf den 1866er Schlachtfeldern von Nachod, Skalitz und Schweinschädl bestehen (....), s. 12; SOkA Jičín, Správní komise pro udržování válečných památníků z r. 1866 při Státní průmyslové škole sochařské Hořice, přír. č. 74/98 – historická fotodokumentace (neuspořádaná část); SOkA Náchod, Spolek pro udržování hrobů NA Skalice a Sviništiny 1866 – nezpracovaný fond
Dne 28. června 1866 probíhaly v místech dubenské obory těžké boje v rámci bitvy u České Skalice. Pruské jednotky během této bitvy opětovně porazily jednotky rakouské, které den předtím utrpěly fatální porážku v bitvě u Náchoda. V oboře bylo postupně vybudováno několik pomníků a křížů upomínajících na tuto tragickou událost. Nejvýpravnější z nich je umístěn v severozápadní části obory a má podobu spícího lva osazeného na výrazně převýšeném kamenném podstavci postaveném na čtyřstupňovém soklu. Svou kompozicí dílo připomene starší pomník Jiřího Josefa hraběte Valdštejn-Vartenberk, padlého rovněž v boji, osazený v roce 1808 v zámeckém parku v Litomyšli (ID 10) a především pomník svobodného pána Krušiny ze Švamberka u Starého Rokytníku (ID 38).³⁴ Autoři těchto pomníků pracovali s postavou lva, obzvláště oblíbeným motivem užívaným pro vojenské náhrobky a pomníky. Na rozdíl např. od pomníku rakouského 4. a 6. kyrysnického pluku ve Vysokově (ID 45) však socha lva v těchto třech případech nesymbolizuje bojovnost, ale vyjadřuje především smutek nad padlými vojáky. Díky nápisovým deskám osazeným ze všech čtyř stran dubenského pomníku víme, že bylo sochařské dílo vytvořeno především na památku 80 padlých vojáků, převážně polních myslivců. Jejich hromadný hrob je poblíž pomníku. Mezi padlými byl i setník Emil Riedl (5. prapor polních myslivců) a poručík Adolf Studnička (77. pěší pluk), jejichž rodiny nechaly na jejich památku osadit na podstavec pomníku dvojici pamětních desek. Obě rodiny se rovněž finančně podílely na vzniku pomníku, nicméně hlavním donátorem byl princ Wilhelm ze Schaumburg-Lippe (1864-1906), majitel náchodského a ratibořického panství. Princ se sám aktivně účastnil bojů v roce 1866 a později se stal protektorem vojenských hrobů a pomníků upomínajících na prusko-rakouskou válku na území Náchodska. Dalším pomníkem, jehož vznik umožnil, je pomník rakouského 6. praporu polních myslivců u Vysokova (ID 46). Autor dubenského pomníku je díky signatuře na plintu sochy znám, je jím J. Lokvenc z Náchoda. Zdá se pravděpodobné, že se Lokvenc inspiroval o rok starším starorokytnickým pomníkem svobodného pána Krušiny ze Švamberka. Pomník byl slavnostně vysvěcen 8. června 1868	

³⁴ Starorokytnický pomník je jedním se sériových odlitků, s dalšími se setkáme např. na vojenském hřbitově ve Všeštarech-Chlumu či na vojenském hřbitově v Trutnově.

v 11 hodin dopoledne. Obřad vedl českoskalický farář a kronikář Josef Samohrd (1801-1878), který jeho průběh písemně zaznamenal.

V souvislosti se vznikem pomníku byly v jeho blízkosti vysázeny kaštiny, které vytvořily půlkruhové prostranství, tzv. čestný dvůr, jenž mj. dodnes slouží při vzpomínkových akcích.

Technický stav	Díky kompletnímu restaurátorskému zásahu v roce 2018 je dílo v dobrém stavu, pouze ve spárách se usazuje mikrovegetace.
----------------	---





Sochařova signatura

Číslo ID	7
Lokalita	Krásná Lípa, okres Děčín, Ústecký kraj
Název	Kenotaf děkana Josefa Ludvíka Hübnera
Poloha	Znamá
Umístění	interiér kostela sv. Máří Magdalény
Datace	1820
Autorství	Ferdinand Pettrich
Signatura	Sokl vpravo dole: <i>Ferdinand Pettrich. f. Romae. 1820.</i>
Donátor	Farníci kostela sv. Máří Magdalény
Nápis	Mramorová deska pod kenotafem: <i>Liebend ging er einher, gab freudig / Belehrung und Hilfe, / Als er es treulichvollbracht, schwang / er zum Himmel sich auf. Denkmal der Liebe und Verehrung / für / I. L. HÜBNER.</i> [S láskou šel, radostně poskytoval poučení a pomoc, když to věrně vykonal, / vznesl se do nebe. Pomník lásky a úcty I. L. Hübnerovi.]
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 14685/5-3780
Literatura	GELLER, Hans, <i>Franz und Ferdinand Pettrich. Zwei sächsische Bildhauer aus der Zeit des Klassizismus</i> , Dresden 1955, s. 105-107; MÜLLER, Rudolf (ed.), <i>Franz J. Pettrich, sächsischer Hofbildhauer und Professor der Bildhauerkunst in Dresden</i> , Trebnitz 1899; MUSSIK, Franz Alois, <i>Der Markt Schönlinde und dessen eingepfarnte Ortschaften: nebst einem kurzen Abrisse der Herrschaften Böhmisches-Kamnitz, Hainspach, Schluckenau und Rumburg: ein historisch-topographischer Versuch</i> , Prag 1820; NAGLER, Georg Kaspar, <i>Neues allgemeines Künstler-Lexikon</i> XI, München 1841, s. 195-196; POCHE, Emanuel (ed.), <i>Umělecké památky Čech</i> II, K-O, Praha 1978, s. 140; PRAHL, Roman et al., <i>Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830</i> , Praha 2004, s. 85-89
Prameny	Národní archiv, Zemský památkový úřad Praha, karton 330, Krásná Lípa – kostel; NPÚ GnŘ, sign. ZP1332, DRAHOŠ, Jaroslav – DIVIŠ, Petr, <i>Urbanisticko-architektonický vývoj a zhodnocení města Krásné Lípy</i> , [2004?];

	SOKA Sokolov, Kronika fary Krásná Lípa 1816-1836
Restaurátorská dokumentace	Samotné sochařské dílo zatím zřejmě neprošlo žádným restaurátorským zásahem.
Kostel sv. Máří Magdalény byl založen v polovině 18. století v duchu pozdně barokním, některé prvky jeho interiéru a okolí (schodišťová podesta a hřbitov) vznikající na počátku 19. století již vykazují klasicistní charakter. Do sochařské výzdoby kostela a do podoby řady náhrobků obklopujících hřbitov se vepsal Franz Pettrich (1770-1844), který po studiu sochařství v Litoměřicích, Praze a Drážďanech zastával post dvorního sochaře na saském dvoře a profesora sochařství na drážďanské Akademii. Vzhledem ke geografické blízkosti se s Pettrichovými díly setkáváme také na severu Čech, především ve městě Krásná Lípa a na Malé Skále u Turnova (ID 12, 15, 16). Pro Krásnou Lípu vytvořil roku 1818 kamenný kříž na schodišťové podestě kostela sv. Máří Magdalény a řadu náhrobků na tamním hřbitově. Na místním hřbitově byl pohřben také krásnolipský děkan Josef Ludvík Hübner (1774-1818), jeho náhrobník je vsazen do vnější zdi kostela a má podobu jednoduché reliéfní desky s motivem bible, kalicha s hostií a štoly. Na děkana, jenž byl oblíbený mezi místními věřícími, upomíná rovněž kenotaf objednaný krásnolipskými farníky pro interiér kostela. Autorem kenotafu je Ferdinand Pettrich (1798-1872), syn Franze Pettricha. S tvorbou Ferdinanda se – na rozdíl od jeho otce – v českém prostředí téměř nesetkáme. V letech 1835-1857 pobýval v USA a následně v Římě, kde i zemřel a je pochován. Díky signatuře „<i>Ferdinand Pettrich f. Romae 1820</i>“ víme, že kenotaf vznikl dva roky po děkanově úmrtí a že jej mladý Ferdinand vytvořil během svého studijního pobytu v Římě, kde se školil v ateliéru slavného dánského klasicistního sochaře Bertela Thorvaldsena (1770-1848). V seznamu Pettrichových děl z roku 1822 toto dílo zmiňuje německý filolog, archeolog a spisovatel Karl August von Böttiger (1760-1835). Spisovatel rovněž uvádí, že děkan Hübner byl známým Ferdinandova otce, Franze Pettricha, který nepochybně svému synovi tuto zakázku zprostředkoval.³⁵ Další zmínka o soše se nachází v kronice Krásné Lípy vydané v Praze roku 1820, která v českém překladu zní takto: „...<i>Několik obdivovatelů zesnulého se z lásky a svobodného popudu rozhodlo nechat postavit tomuto nezapomenutelnému pastýři duší pomník, který již zhotovil talentovaný syn saského královského dvorního sochaře Ferdinanda Pettricha v Římě. Pomník je z bílého mramoru a zobrazuje spícího Krista jako dítě ležící na kříži. Tento nápad si zvěčněný muž natolik oblíbil, že při prohlížení několika kreseb hrobů často nadšeně vykřikoval svému příteli Pettrichovi: 'Tento spící Kristus jako dítě na kříži je můj nejoblíbenější nápad, nemohu na něj nemyslet, protože mě tak vřele oslovuje'. - Že si láska a vděčnost vybrala památku, kterou milovaný přítel a otec miloval, je spravedlivé a čestné – čest zásluhám!</i>“³⁶	

³⁵ GELLER 1955, s. 106

³⁶ MUSSIK 1820, nepag. „*Mehrere Verehere des Verbliebenen haben aus Liebe und freiem Antriebe beschlossen, diesem unvergeßlichen Seelenhirten ein Denkmal errichten zu lassen, welches bereits der talentvolle Sohn des königlich sächsischen Hofbildhauers, Ferdinand Pettrich, zu Rom gefertigt. Das Monument wird aus weißem karrarischem Marmor gearbeitet und stellt den schlafenden Christus als Kind, auf dem Kreuze legend, dar. Diese Idee hatte der Verewigte do sehr lieb gewonnen, daß er oft gegen seinem Freund Pettrich, während der betrachtung mehrerer Zeichnungen von Grabmälern, begeistert ausrief: 'Dieser schlafende Christus, als Kind auf dem Kreuze legend, ist meine Lieblingsidee, ich kann mich von ihr nicht trennen, denn sie spricht so herzlich an!' Ach, der Edle*

Ferdinand Pettrich pojednal děkanův kenotaf jako komorní intimně laděné dílo v podobě spícího Ježíška ležícího na kříži, z něhož vychází paprsky. U hlavy Božího dítěte se svíjí had s jablkem, odkaz na Ježíše Krista jako druhého Adama. Italský vliv je patrný nejen ve volbě použitého materiálu – mramoru, ale také ve ztvárnění spícího dítěte evokujícího spíše spícího amorka, což bylo oblíbené téma helénistického sochařství. Je zajímavé, že tato kompozice včetně motivu kříže a hada z Rajské zahrady inspirovaly Ferdinandova otce při tvorbě dětského náhrobku Walerie Marie Bielinski z roku 1830.³⁷

Sakrální charakter dodává dílu vedle kříže coby odkazu na ukřižování také jeho umístění ve zlatené prosklené skříni, jaké se v baroku užívaly pro voskové figurální relikviáře, na jejímž vrcholu je osazena socha sv. Jana Křtitele v dětském věku. Kenotaf je osazen u paty vítězného oblouku, na epištolní straně kostela. Vynáší jej dvojice konzol s andílčími hlavami, mezi nimiž nevložena mramorová nápisová deska s textem, jehož český překlad zní: „*S láskou šel, radostně poskytoval poučení a pomoc, když to věrně vykonal, vznesl se do nebe. Pomník lásky a úcty I. L. Hübnerovi.*“ Pod textem je reliéfně provedena dvojice antických amfor, oblíbený motiv klasicistních náhrobků, s nímž se mj. setkáme i na exteriérových náhrobcích obklopujících krásnolipský kostel, pocházejících z dílny Ferdinanda Pettricha.

Technický stav	Díky umístění v interiéru velmi dobrý. Místy uvolněná polychromie na konzolách a nápisové desce.
----------------	--



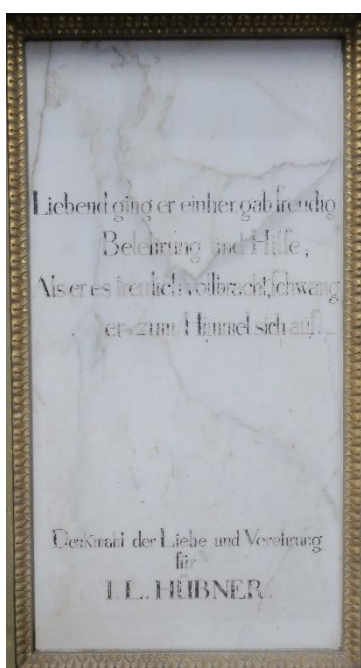
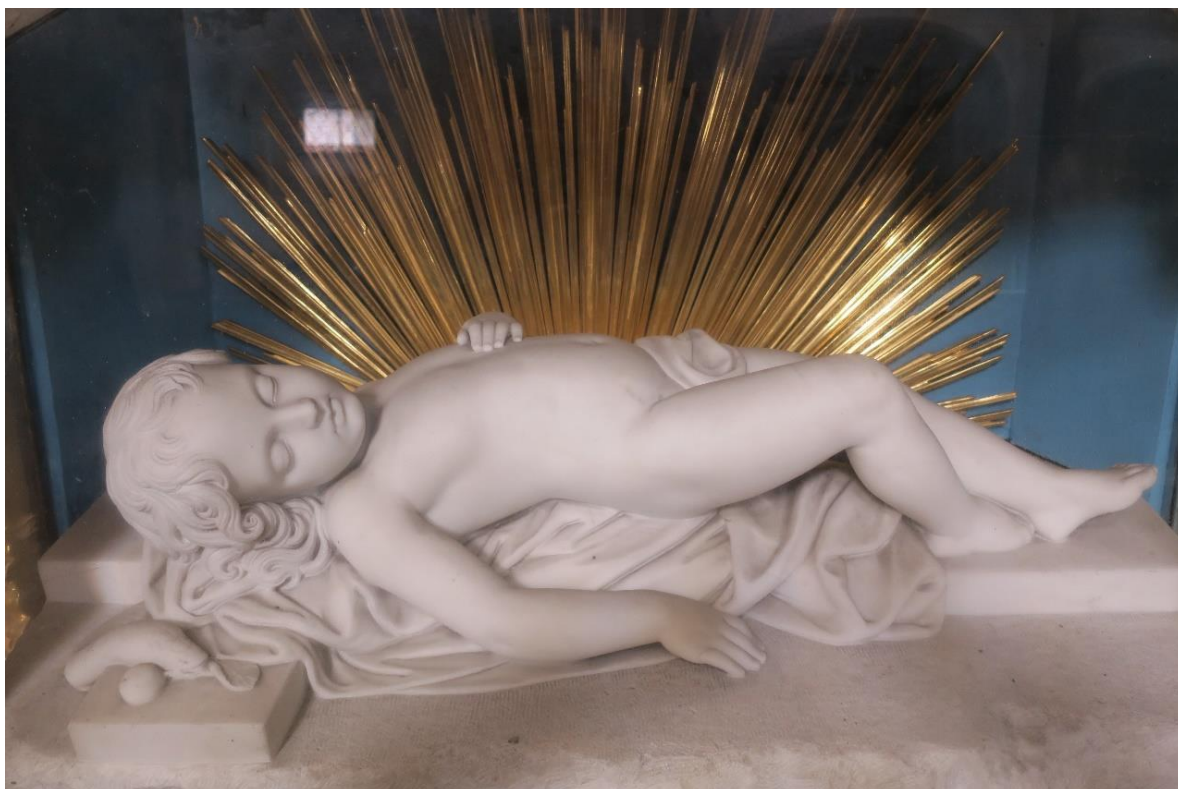
Náhrobek děkana Hübnera



Kenotaf děkana Hübnera

hatte damals nicht geahnet, daß seine gebeine skald der Mutter Erde Arden übergeben Arden! – Daß Liebe und Dankbarkeit ein Denkmal wählte, welches der geliebte Freund und Vater lieb gewann, ist billich und gerecht – Ehre dem Verdienste!“

³⁷ GELLER 1955, obr. na s. 49



Dedikační deska



Sochařova signatura

Číslo ID	8
Lokalita	Krásný Dvůr, okres Louny, Ústecký kraj
Název	Sarkofág v Poustevníkově rokli
Poloha	Znamá
Umístění	Jižní cíp Poustevníkovy rokli
Datace	Kolem roku 1786
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	Jan Rudolf hrabě Černín z Chudenic
Nápis	Nedochován, znám z německého přepisu. Na dřevěné desce vedle sarkofágu: „ <i>Wenn ich einst liege und schlafe im Frieden, so lass mein Andenken einihen stillen redlichen Herzen werth sein. Kein Fluch, keine Lästerung beschwere meine Grabe</i> “ [Až jednou ulehnu a budu v klidu spát, nechť je má památka nějakému pokojnému, upřímnému srdci drahá. Žádná kletba a žádné hanobení ať neobtěžují můj hrob.]
Památková ochrana	NKP, rejst. č. ÚSKP 261, objekt 1000154591_0037
Literatura	HUŠEK, Pavel, <i>Zámecký park Krásný Dvůr</i> , Ústí nad Labem 2006; JAHN, Jan Quirin, <i>Gefühle bei Besuchung der Schönhofer Garten, Apollo</i> , 1797, roč. III, s. 173-190 a 193–222; ŠANTRŮČKOVÁ, Markéta et al., <i>Park v Krásném Dvoře ve světle popisu W. G. Beckera z roku 1796, Zprávy památkové péče LXXXI, č. 4, 2021, s. 442-451</i>
Prameny	NPÚ GnŘ, sign. 2A8, 2A9, MACEK, Petr – ZÁHORKA, Jindřich – BERÁNKOVÁ, Lucie. Standardní stavebně-historický průzkum zámku a parku v Krásném Dvoře uloženo na viz zde i další seznam pramenů; NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem, sign. 133/A, <i>Zámecký park v Krásném Dvoře</i>
Základem zámku je renesanční vila představovaná v letech 1720-1724 do podoby vrcholně barokního zámeckého areálu podle projektu Františka Maxmiliána Kaňky. Na přestavbu zámku navázala na konci 18. století nová koncepce přírodně krajinářského zámeckého parku, vzniklého přetvořením lesní bažantnice, lužních lesů a mírně zvlněné zemědělské krajiny. Jeho založení inicioval Jan Rudolf hrabě Černín z Chudenic (1757-1845) již v roce 1783, což z něj činí jeden z nejstarších anglických parků u nás. Do jeho podoby se vedle samotného objednavatele podepsal především černínský myslivec Jan Wachtl a zahradník Rudolf Födisch. Do pestrého a malebného terénu zdejší krajiny byly umístěny přírodní a stavební prvky, jakými je umělý vodopád, gotický templ, holandský statek, obelisk, čínský pavilon či Panův templ. Jižní část areálu má tvar úzkého protáhlého výběžku sledujícího tok bezejmenného potůčku vlévajícího	

se do potoka Lesky, nově vytvořeného během založení parku. Tvar výběžku je dán okolním prudce se svažujícím terénem. Divokost a odlehlost této partie parku dala vzniknout jejímu označení – Poustevníková rokle a v souladu s dobovými teoriemi zahradního umění tvořila žádoucí kontrast k prosvětleným a klidným partiím parku. Právě střídání nálad bylo jedním z hlavních principů nově komponovaných sentimentálních zahrad a přírodně krajinářských parků. Tohoto efektu si všiml mj. malíř a teoretik umění Jan Jakub Quirin Jahn (1739-1802), který zážitky ze své návštěvy krásnodvorského parku vylíčil v článku časopisu *Apollo*.

Návštěvník přicházející od zámku při cestě roklí nejprve narazil na poustevnu v podobě uměle vybudované jeskyně z roku 1785, v jejímž interiéru byl krb i nábytek. Rovněž zde se uplatňoval princip kontrastu mezi zdánlivě opuštěným a chátrajícím exteriérem a útulným interiérem. Z poustevny se návštěvníkovi nabízel výhled na dřevěný kostelík situovaný na horní hraně rokle. Následně návštěvník procházel podzemní, přibližně čtyřicet metrů dlouhou chodbou. Na samotném konci rokle pak došel k umělému skalnímu masivu, do něhož byla roku 1786 vyhloubena hrobka. Klenutý, neosvětlený prostor, jehož interiérem protéká potůček, měl v návštěvníkovi vzbudit pocity tajemna. Mysteriózní atmosféru doplňuje mohutný kamenný sarkofág, dekorovaný reliéfy lvích hlav a sfingy symbolizující záhadnost. Sepulkrálně laděné završení cesty roklí mělo návštěvníky přivést na myšlenku své vlastní konečnosti. Tento pocit umocňovala dřevěná nápisová tabulka, umístěná původně u sarkofágu. Nejen o nápisu na ní se dozvídáme díky výše zmíněnému popisu J. J. Q. Jahna z roku 1797: *„Stále do kopce, přes pahýly a stoupající pěšinu se tu v příkopu objevily různé kaluže nejčistší pramenité vody, která jako by tryskala z jeskyně ve výšce. Nemýlil jsem se. Když jsme vstoupili dovnitř, osvětlovala kovová lampa se dvěma stříškami klenbu na ní připevněný nápis: 'Až ulehnu a budu v klidu spát, ať je má vzpomínka hodna tichého upřímného srdce. Žádná kletba, žádné rouhání nesmí tížit můj hrob.' V pozadí stál prostý kamenný sarkofág staroegyptského tvaru, za nímž z rozsedliny hory pod hrobem kapala kaluž pomalu vlhnoucí vody jako slzy, které nařizovaly svaté mlčení. Překvapeně jsme se navzájem [pisatel a jeho průvodce] ujišťovali, že tento kousek krásnodvorské zahrady svou ušlechtilou prostotou přiměje všechny citlivé duše k zamyšlení v každé době.“*³⁸

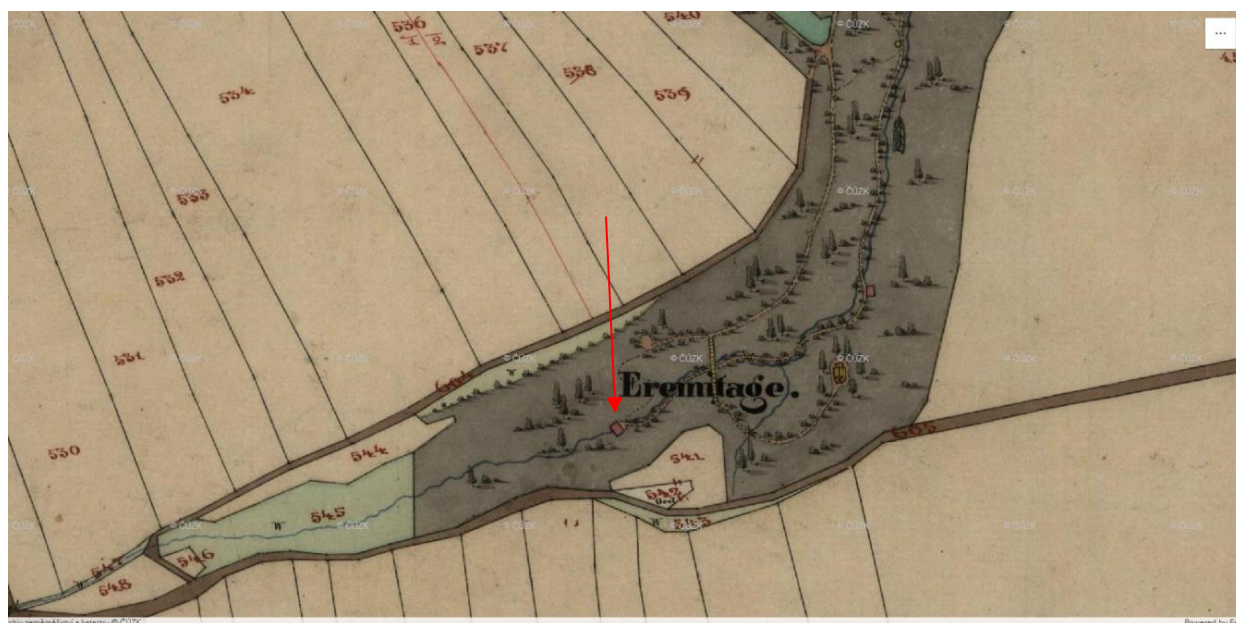
Vedle Jahna přispěla literárním popisem krásnodvorského parku celá řada dalších autorů. Připomeňme zde alespoň Wilhelma Gottlieba Beckera, který v roce 1796 umístil více než třicetistránkový popis parku do populárního *Taschenbuch für Gartenfreunde*, který sám vydával. Námi sledovanou partii Poustevníkovy rokle popsal následovně: *„Ve svahu přímo před námi vidíme ve skále velký otvor, z něhož vytéká potok. Škoda jen, že za suchého počasí natolik*

³⁸ JAHN 1797, s. 173-190, cit. s. 187-188 „Immer noch Berg an über stumpfe Stafeln und ansteigenden Fussweg waren hier im Graben verschiedene Tümpfe des klaresten Quellwassers angeschwelt, welches aus einer Höhle der hohen hervorzusiegern schien. Ich hatte mich nicht geirrt. Als wir hier eintraten, beleuchtete eine mit zwei Dächten einfach hangende metallene Lampe das Gewölbe, und die dabei angebrachte Schrift: 'Wenn ich einst liege und schlafe im Frieden, so lass mein Andenken einihen stillen redlichen Herzen werth sein. Kein Fluch, keine Lästerung beschwere meine Grabe.' Im hintergrunde stand im altegyptischen Umriss ein einfachaer aus Stein gebauener Sarcophag, hinter welchem aus der Kluft des Berges ein Tumpf unter dem Grabmal, gleich Thränen, die heilige Stille gebieten, langsam-ächzendes Wassers tropfte. Ueberrascht, und versicherten einander: dass diess Stück des Schönhofer Gartens bei seiner edlen Einfalt alle empfindsame Seelen zu allen Zeiten zum nachdenken hinreissen werde.“

zeslábne a zmenší se, že se záhy po vytrysknutí ztratí do země. Nad ním vede malá lávka z neopracovaného dřeva do skalní grotty. Zavěšená antická lampa osvětluje kamenný římský náhrobek s drobnými reliéfy. Celek je natolik přesvědčivý, že evokuje pocit, že se nacházíme v římských katakombách. Pod náhrobkem, který má tvar podlouhlého na nohách vyzvednutého hranolu, vytéká pramen dotvářející charakteristickou náladu. Vlevo od vstupu stojí malá lavice, vedle níž se nachází funerální nápis (...). Toto místo je skutečně znamenité. Člověka se po vstupu do této hrobky zmocní opravdový záchvěv pokory, když z kamenné lavice pozoruje její interiér se sarkofágem. Úplná odloučenost, v níž se zde nachází, činí celek ještě vážnějším“.³⁹

Vzájemné geografické vztahy mezi dosud existující fiktivní hrobkou a dnes již neexistující poustevnou a kostelíkem jsou dobře patrné z mapy stabilního katastru z roku 1843.

Technický stav	Díky umístění v interiéru je stav samotného sarkofágu dobrý. Na jeho povrchu jsou patrná menší mechanická poškození. Další stavební prvky Poustevníkovy rokle jsou značně poškozené (podzemní chodba), případně zcela zničené (dřevěný kostelík, poustevna).
----------------	--



Umístění hrobky na Originální mapě stabilního katastru 1: 2 880 – Čechy z roku 1843

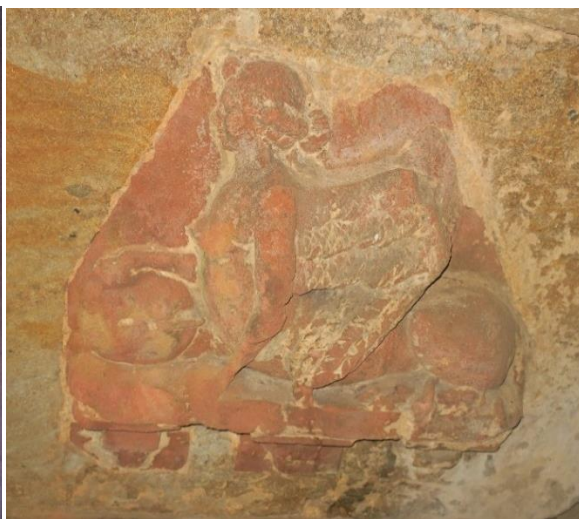
³⁹ Český překlad podle ŠANTRŮČKOVÁ et al. 2021, s. 449



Vstup do hrobky



Interiér hrobky

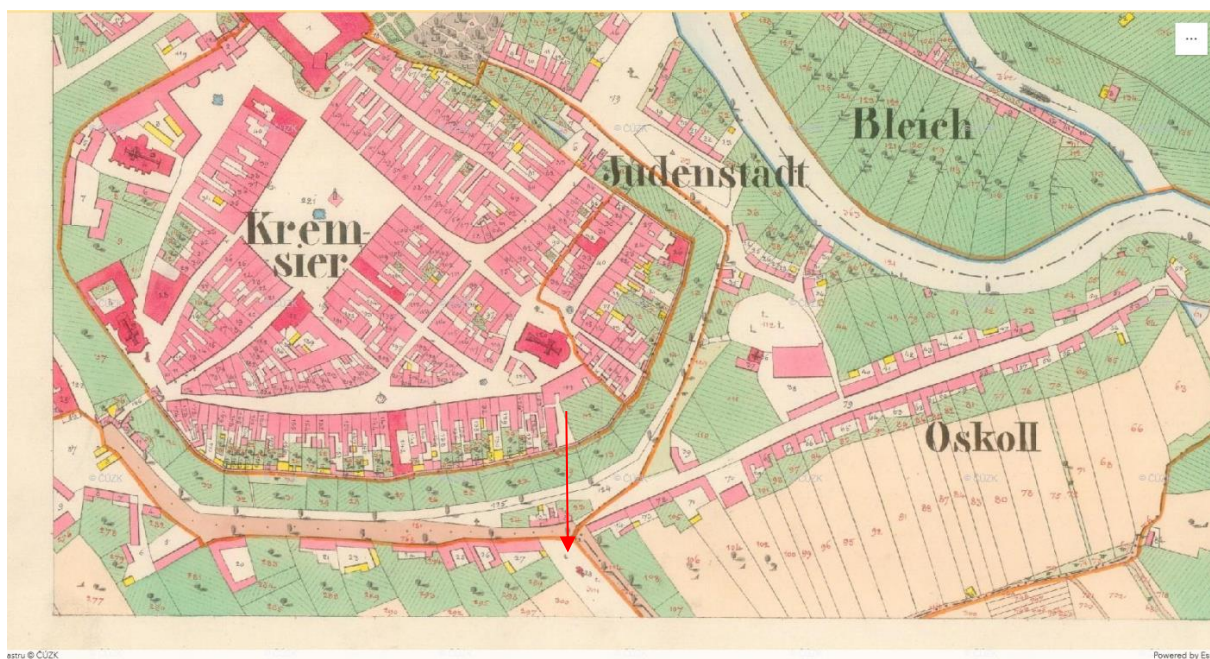


Výzdobné detaily sarkofágu – lví hlava a sfinga

Číslo ID	9
Lokalita	Kroměříž, okres Kroměříž, Zlínský kraj
Název	Kenotaf Jana Václava Josefa rytíře Frierenbergera
Poloha	Známá
Umístění	Původní: starý městský hřbitov v Kroměříži Současné: městský hřbitov v Kroměříži
Datace	Po roce 1823
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	Vdova po rytíři Frierenbergerovi
Nápisy	Čelní strana pod reliéfním erbem: <i>Hier ruht Wenzl Ritter v. Frierenberger / K: K. Artillerie Heneral Major. / Ritter des K: K: hohemiltoer / Marien Theresien Ordens / dan des K: K: Russischen St. Annen Ordens / 1. Klasse. / der seine irdische Laufbahn den 11. Februar 823 / am Alter vom 64. Jahre vollendete.</i> [Zde odpočívá Václav, rytíř z Frierenbergu, generálmajor c. k. dělostřelectva, nositel vojenského řádu Rytířského kříže Marie Terezie a ruského carského řádu Svaté Anny 1. třídy, který ukončil svou pozemskou kariéru dne 11. 02. 1823 ve věku šedesáti čtyř let.] Pravá boční strana: <i>Der Theresien Orden Schmuckte / diesen edlen Krieger Brust / durch seine Auszeichnungen der Schlacht / bei Austerlitz im Jahre 1805 als Major / jener des Russischen St. Annen Ordens / 1. Klasse / aber im Jahre 1813 bei der Schlacht von Dresden / ale General Major</i> [Řád Marie Terezie zdobil hrud' tohoto šlechtného válečníka od r. 1805, kdy jím byl jako major vyznamenán za bitvu u Slavkova. Ruský řád Sv. Anny 1. stupně pak získal roku 1813 za zásluhy v bitvě u Drážďan v hodnosti generálmajora.] Levá boční strana: <i>Frömmigkeit und wahre herzensgüte, / schmückte diesen tugendbefeissen Sterblichen / er war sehr wakerer Krieger: / treuergeben dem durchlauchtigsten Erzhaue / dem er durch 47 Jahre mit immer ausfezeichneten / regen Eifer diente / ein guter Sohn, aufrichtiger Freund / und zärtlicher Gatte.</i> [Tohoto ctnostmi oplývajícího smrtelníka zdobila zbožnost a nelíčená добрota srdce. Byl z nejbdělejších válečníků věrně oddaný domu Nejjasnějšího arcivévody, kterému horlivě sloužil 47 let. Dobrý syn, upřímný přítel a milující manžel.] Zadní strana: <i>Na věčnou vzpomínku věnuje tento prostý památník jeho hluboce zarmoucená manželka. Ó, křesťanský poutníku, zastav se, neboť vstupuješ na místo posledního odpočinku statečného bojovníka a pamatuj na něj v modlitbě.</i>

Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 101308
Literatura	KOPECKÝ, František, <i>O slavkovské bitvě – dopady a tradice</i> , Brno 2009, s. 178–183; SAMEK, Bohumil (ed.), <i>Umělecké památky Moravy a Slezska II</i> , J/N, Praha 1999, s. 250 ⁴⁰
Restaurátorská dokumentace	ŠUTERA, Radomír – BUDÍK, Jaroslav, <i>Nové základy, očištění, zpevnění, domodelování chybějících částí, barevné retuše, hydrofobizace</i> , 1997
Jan Václav Josef Frierenberger (1759-1823) vyrůstal v rodině majora, což jej samotného přivedlo na vojenskou dráhu. V pozici plukovníka a později generálmajora se účastnil řady bitev v rakousko-tureckých i napoleonských válkách. Za své zásluhy byl vyznamenán Vojenským řádem Marie Terezie, ruským řádem sv. Anny a byl mu udělen rytířský titul. Poté, co v roce 1820 odešel z vojenské služby, pobýval v Kroměříži. Právě starý kroměřížský hřbitov se stal i místem jeho posledního odpočinku, označeném empirovým náhrobkem. Ten nechala zbudovat manželka zesnulého, o čemž nás informuje nápis na zadní straně podstavce. Další nápisy na podstavci sdělují kolemjdoucím nejdůležitější okolnosti vojenské kariéry zesnulého a s nimi spojené udělení řádů. Neznámý autor zvolil pro náhrobek typickou empirovou formu v podobě jednoduchého hranolového podstavce, jehož čelní strana je zdobena reliéfně pojednaným erbem zesnulého, a na něm spočívajícího torza kanelovaného sloupu. O patku sloupu se jednou rukou opírá ženská postava plačky, oděné do zřasené antické tógy a závoje. Sochařské dílo sloužilo jako náhrobek a bylo do roku 1936 umístěno na původním městském kroměřížském hřbitově, který se nacházel v místech dnešních Bezručových sadů. Na původní sepulkrální charakter prostředí dodnes odkazuje kamenný krucifix z poloviny 18. století (č. ÚSKP 31737/7-6039). V roce 1911 byl dále od historického centra založen nový městský hřbitov, do něhož byly postupně přesunuty náhrobky ze starého hřbitova. Přesunem se po faktické stránce stal z náhrobku kenotaf.	
Technický stav	Stav díla je dobrý. Lokální napadení mikrovegetací.

⁴⁰ V textu je dílo mylně uvedeno jako pomník W. Fitzbergera.



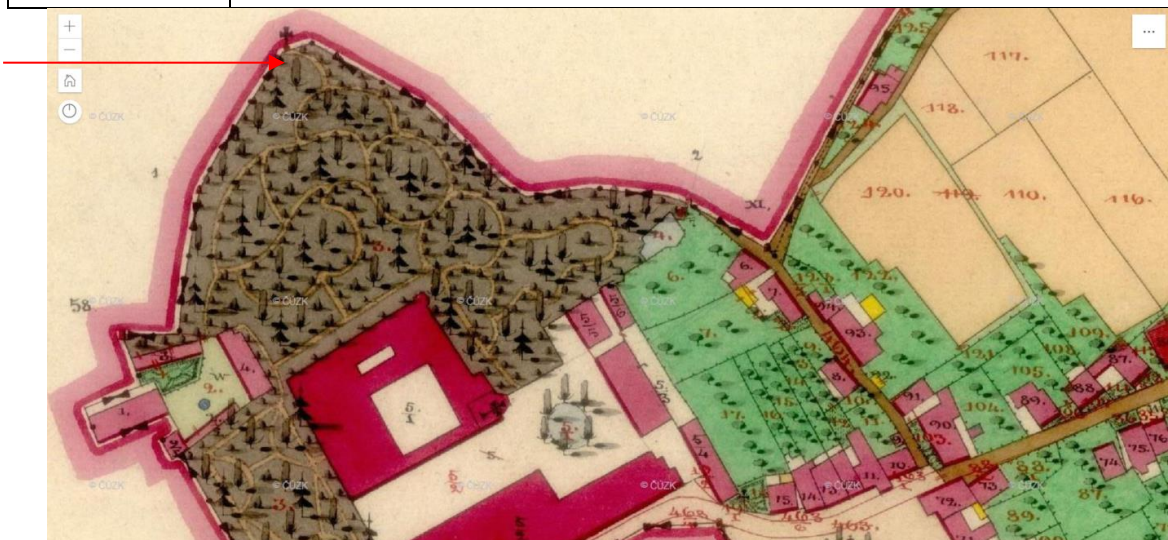
Náhrobek na Císařském povinném otisku stabilního katastru 1: 2 880 - Morava a Slezsko
z roku 1830



Autor snímku Zdenka Pálková (20. 11. 209), převzato z MIS NPÚ

Číslo ID	10
Lokalita	Litomyšl, okres Svitavy, Pardubický kraj
Název	Pomník Františka de Paula hraběte Valdštejn-Vartenberk
Poloha	Známá
Umístění	Severní část zámeckého parku při ohradní zdi
Datace	1808
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	Jiří Josef hrabě Valdštejn-Vartenberk
Nápisy	Přední strana podstavce: <i>FRATER FRATRI. / Ao. MDCCCVIII. [Bratr bratrovi. / roku MDCCCVIII]</i> Zadní strana podstavce: <i>MEMORIAE / FRANCISCI DE PAVLA COMITIS A WALDSTEIN – WARTEMBERG PRAEFECTI ORD EQVEST S. IO/ANNIS AB. HIEROSOLYMA AC.SUBCENTURIONIS. SECVNDI IN LEGIONE LIN AVSTRIACA PEDES/TRI XXXIV. QVI ADOLESCENS PRI PRINCIPE ET PATRIA IN PRAELIO AD VRBEM ITALIAE / SALO IV NONAR AVG A MDCCXCVI FORTIS DIMICAVIT PERCVSSVS HIC LETHALI PLVM/BO HOSTIS IV NONAR SEPTEMB EIVSDEM INPERTERRITO ANIMO ANNO AETATIS / XIX SVPREMVM DIEM OBIIT CORPVS TVMVLO HAEREDITARIO COMITVM DE TRACAGNI / IN AEDEM VRBE MANDATVM</i> [Památce Františka de Paula hraběte z Valdštejn-Vartenberk představeného jezdeckého řádu sv. Jana Jeruzalémského a druhého poddůstojníka v rakouské pěší rotě 34, který dorostl pro vznešenost a vlast v bitvě u italského města devátého srpna roku 1796, statečně bojoval v tomto úderu, zde jej zastihlo smrtící olovo nepřítele v boji devátého září, tentýž nebojácný přítel 19. roku svého života nejvyššího dne skončil, tělo jeho pohřbeno na příkaz vévody z Tracagni v tomtéž městě]
Památková ochrana	Součást NKP rejst. č. 128
Literatura	RACKOVÁ, Eliška, <i>Zámek Litomyšl, Malá kniha o velkém stavení</i>, Litomyšl 2021, s. 78 a 99; ŠTEFL, Lukáš, Historie a vývoj zámecké zahrady v Litomyšli, <i>Zahrada – park – krajina</i> XII, 2011, č. 1, s. 14–17
Prameny	SOA Praha, RA Thurn-Taxisů Loučeň, inv. č. 650, Sdělení Karla Thurn-Taxisa o úmrtí 19letého Františka de Paula Valdštejna-Vartenberka v bitvě u Salo v Itálii, 1796; SOA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond AML, regulovaný magistrát, inv. č. 2497;

	Regionální muzeum v Litomyšli (historická fotodokumentace)
Přírodně krajinářský park situovaný severně a východně od hlavní zámecké budovy byl založen v místech zasypaných středověkých obranných příkopů. Jeho předchůdkyní byla formální barokní zahrada. Na přelomu 18. a 19. století byla geometrizovaná barokní okrasná zahrada nahrazena dobově módnějším a volněji koncipovaným přírodně krajinářským parkem. Přírodní složka parku byla obohacena o menší stavební prvky, jakým byl chrámek, ptačí voliéra, grotta či umělý vodopád.⁴¹ V roce 1808 k těmto stavbičkám přibyl pomník Františka de Paula hraběte Valdštejn-Vartenberk (1776–1795), důstojníka císařské armády, který ve stejném roce zahynul v Itálii ve francouzských revolučních válkách v bitvě o lombardské Salò. Pomník nechal vybudovat tehdejší majitel litomyšlského panství a Františkův starší bratr Jiří Josef Valdštejn-Vartenberk (1768–1825), c. k. komoří a generálmajor. Pískovcový pomník je situován v severním cípu zámeckého parku při ohradní zdi. Patrně pro tyto účely zde bylo uměle vytvořeno návrší, které sochařskému dílu dodává na monumentalitě. Na jednoduchém geometrizovaném soklu vyrůstajícím z kamenné zděné základny je osazen podélný hranolový podstavec nesoucí plintus se sochou ležícího lva. Lev v obecném měřítku odkazuje na aristokratický původ a hrdinskou smrt hraběte Františka, jeho postoj však nevyjadřuje bojovnost, nýbrž smutek nad ztrátou zesnulého bratra. Velmi podobný motiv i kompozici o necelých šedesát let později zvolil neznámý autor pomníku svobodného pána Krušiny ze Švamberka u Starého Rokytníku u Starého Rokytníka (ID 38) a sochař J. Lokvenc pro pomník padlým bitvy u České Skalice v dubenské oboře (ID 6). Intimní charakter pomníku doplňuje prostý nápis na čelní straně podstavce „<i>Frater Fratri</i>“ neboli „Bratr bratrovi“. Nezbytné údaje o životě a okolnostech smrti zesnulého jsou formou rozsáhlého sekaného nápisu umístěny na zadní straně podstavce.	
Technický stav	Na soklu i soše lva je řada rytých grafiti. Grafiti se na soše objevovaly nejpozději ve 30. letech 20. století, což dokládá historická fotodokumentace.



Pomník na Originální mapě stabilního katastru 1: 2 880 – Čechy, z roku 1839

⁴¹ RACKOVÁ 2021, s. 78



Číslo ID	11
Lokalita	Loučeň, okres Nymburk, Středočeský kraj
Název	Kenotaf Karla Aloise knížete Fürstenberga
Poloha	známá
Umístění	Les navazující na anglický park, severovýchodně od zámku, u studánky Boží Voda
Datace	po roce 1799
Autorství	František Xaver Lederer (?)
Signatura	Nesignováno
Donátor	Marie Alžběta kněžna Fürstenbergová, rozená Thurn-Taxisová
Nápisy	Vpředu na podstavci: <i>Meinem Karl / bey Stockach Fiel er am 25. März 1799</i> [Mému Karlovi padlému na stockachském poli 25. března 1799] Vzadu na podstavci: <i>Auf der blutgen Bahn der Ehre / Ward dir KARL ein frühes Grab. / Du, den ich als Seraph Ehre, / Blicke Trost auf mich herab! / Ohne dich sind meine Tage / Mir zur namenlosen Last, / Thränen hab ich nur und Klage, / Bis auch mich der Tod umfasst, / Freudenvoll wird dann entweichen / meiner Seele Trauernacht / Und auch mir die Palme reichen / Dieser Engel, der dir lacht.</i> [Na krvavé cestě cti byl Ti, Karle, dán čestný hrob. Ty, kterého ctím jako serafo, shlédni na mne s útěchou! Bez tebe jsou mi mé dny bezejmenným břemenem, mám teď jen slzy nářku, dokud mne smrt také neobejme, radostným slovem pak zmizí smutná noc mé duše a také mě podá palmovou ratolest, ten anděl, který se na tebe usmívá.]
Památková ochrana	chráněno, KP 38172/2-1860
Literatura	<i>Gefühle der Erinnerung an den Heldentod des durchlauchtigen Fürsten Karl zu Fürstenberg, seiner k. k. Maj. Feldmerschallieutenant und Inhaber eines Regiment zu Fusz, &tc &tc: Er blieb in der Schlacht bey Stockach in Schwaben durch drey Kartäschenkugeln am 25. März 1799, Prag 1799;</i> POCHE, Emanuel (ed.), <i>Umělecké památky Čech II</i>, K-O, Praha 1978, s. 213; RITTER VON RITTERSBERG, Johann, <i>Carl Aloys Fürst von Fürstenberg, k. k. General-Feldmarschall-Lieutenant: Bioraphische Skizze</i>, Prag 1829; TUMBÜLT, Georg, <i>Karl Aloys Fürst zu Fürstenberg k. k. Feldmarschall-Lieutenant 1760–1799: ein Gedenkblatt zur hundertjährigen Wiederkehr des Tages seines Heldentodes</i>, Tübingen 1899; WURZBACH, Constantin von, <i>Biographische Lexikon des Kaiserthums Oesterreich V</i>, Wien 1859, s. 20;

Prameny	Vojenský historický archiv, Generální velitelství Praha, karton 78, sign. Q10-19, dar z milosti pro vdovu po feldmaschalleutenantovi z Fürstenberka, 1808
Restaurátorská dokumentace	POKORNÝ, Martin, <i>Pomník knížete Karla Aloise Fürstenberka ve Svatojiřském lese v katastrálním území obce Loučeň. Návrh na restaurování</i>, Mladá Boleslav 2008 uloženo na NPÚ ÚOP Střední Čechy POKORNÝ, Martin, <i>Pomník knížete Karla Aloise Fürstenberka ve Svatojiřském lese v katastrálním území obce Loučeň. Restaurátorská zpráva</i>, Mladá Boleslav 2009 uloženo na NPÚ ÚOP Střední Čechy
Karel Alois kníže Fürstenberg (1760-1799) svůj život zasvětil vojenské službě v císařské armádě Svaté říše římské, s níž se zúčastnil válek o bavorské dědictví, rakousko-tureckých válek a války první a druhé koalice namířené proti revoluční Francii. Poslední ze jmenovaných válek, konkrétně bitva u Stockachu, se mu stala v roce 1799 osudnou. Výjev z bitvy včetně posledních okamžiků života knížete zachytil o několik desítek let později německý malíř Wilhelm Emelé (1830-1905). Smrt knížete byla nejen v jeho rodinném kruhu, ale také na veřejnosti opěvována jako hrdinská smrt, o čemž svědčí například spis z roku 1799 <i>Gefühle der Erinnerung an den Heldentod des durchlauchtigen Fürsten Karl zu Fürstenberg (...)</i> vydaný v pražském nakladatelství Františka Jeřábka. Hrdinskost Fürstenbergova skonu se přirozeně promítla také do výpravně pojednaného kenotafu, který nechala brzy po manželově skonu zbudovat Maria Alžběta kněžna Fürstenbergová v loučeňském zámeckém parku spolu s nedalekou studánkou Boží voda.⁴² Sepulkrálně laděný pískovcový pomník je situován u břehu rybníka napájeného pramenem ze studánky. Na (druhotném) kruhovém podstavci stojí postava okřídleného génia věnčícího urnu s fürstenberským znakem. Rozměrná urna, zčásti zakrytá splývající drapérií, je posazena na krychlovém podstavci nesoucím nápisovou desku zdobenou velmi detailně propracovaným květinovým festonem napnutým mezi dvojicí beraních lebek, oblíbeným výzdobným motivem empiru a klasicismu. Na mučednictví a zároveň hrdinství knížete odkazuje palmová ratolest i vavřínový věnec, které génius drží v rukou. Na vojenskou kariéru zesnulého odkazují vojenské trofeje zpracované formou reliéfu na přední straně urny. Sepulkrální charakter je pak umocněn kamennou nádobkou na svíčky, která je součástí zadní strany soklu. Intimní rozměr dává kenotafu nejen jeho umístění stranou rušnější části zámeckého parku, ale také láskyplný veršovaný dvanáctiřádkový nápis na vápencové desce adresovaný zesnulému jeho vdovou. Velmi kvalitní provedení pískovcového kenotafu s důrazem na jemné a velmi detailní zobrazení záhybů drapérie, naturalisticky pojatých květin i reliéfů na urně dokazují autorství některých z předních sochařů té doby. Roman Prahel na základě některých shodných znaků navrhl autorství Františka Xavera Lederera, mj. autora kenotafu Antoinetty hraběnky Hartigové v Horních Beřkovicích (ID 3).⁴³ Otec zesnulého Karla Aloise, Karel Egon I. Fürstenberg, se znal	

⁴² Zámek Loučeň byl tehdy v relativně krátké době (1757-1809) majetkem Fürstenbergů, než se stal na významnější období majetkem Thurn-Taxisů, rodu, z něhož pocházela kněžna Marie Alžběta.

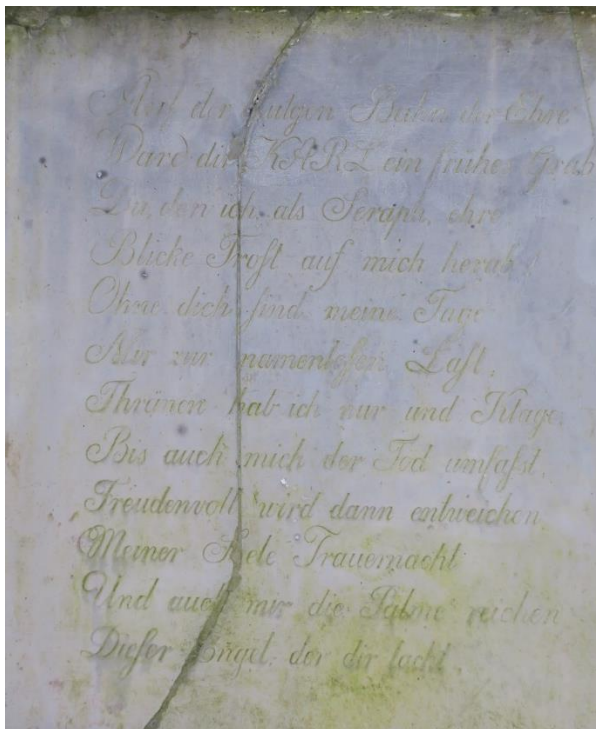
⁴³ PRAHL 2004, s. 58-59

s objednavatelem hornobeřkovického kenotafu hrabětem Františkem Hartigem mj. z jejich společného působení v Královské české společnosti nauk. Je tedy možné, že Fürstenbergové mohli mít od hraběte Hartiga z minulosti pochvalné doporučení na sochaře Lederera.

Necelých dvě stě metrů západně od kenotafu je umístěno další sochařské dílo spojené s knížetem Fürstenbergem, tzv. pomník Helma. Jeho název je odvozen od pěchotní helmy, která je spolu se štítem a dalšími vojenskými insigniemi osazena na vrcholu kanelovaného sloupu. Pomník, citlivě osazený na mírně vyvýšeném místě v kruhu dubů, nechal zhotovit sám kníže na památku padlých vojáků bránících Hünigen (francouzské Huningue), jimž v roce 1797 kníže velel.

Technický stav	Pokrytí mikrovegetací, chybějící levá ruka génia od zápěstí dál, prasklé obě nápisové desky, změna barevnosti restaurátorských tmelů. V letech 2008-2009 prošlo dílo kompletním restaurátorským zásahem, kdy došlo k plošnému očištění díla od mikrovegetace a sádrovcových krust, odsolení, zpevnění, vytvoření vysprávek četných mechanických poškození (rytá grafiti) a spíše konzervačnímu doplnění hmoty (cíleně například nebyla doplňována ruka génia).
----------------	--





Nápisové desky – vlevo deska zprědu soklu, vpravo deska zezadu soklu



Zadní strana kenotafu



Detail urny s erbem



Pomník helma

GEFÜHLE DER ERINNERUNG
an den
HELDENTOD
des durchlauchtigen
FÜRSTEN KARL ZU FÜRSTENBERG
SEINER K. K. MAJ. FELDMARSCHALLLIEUTENANT UND INNHABER
EINES REGIMENTS ZU FUSZ, &c. &c.

Er blieb in der Schlacht bey Stockach in Schwaben durch drey Kartätschenkugeln
am 25. März 1799.



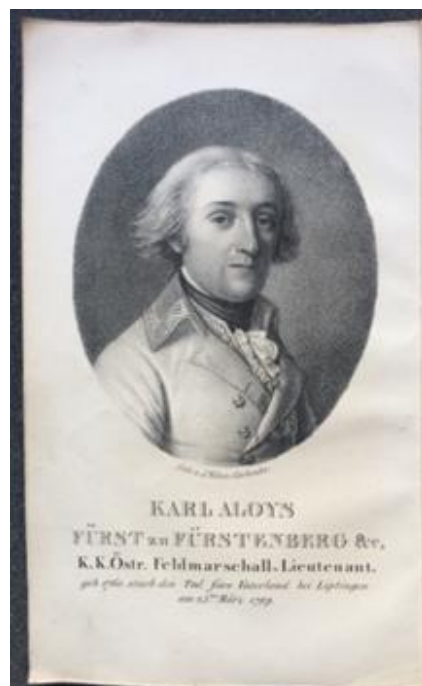
Gedruckt bey Franz A. Gerzabeck.

Spis na památku hrdinské smrti K. A. Fürstenberga



Umzieh mit Flor die Schwerter und die Fahnen,
Und traure tapfres Heer!
Ein FÜRSTENBERG — die Zierde Seiner Ahnen —
Der Held — Er ist nicht mehr!

Kaum stieg die Sonn' an jenem Tag voll Schrecken
Wie Blut so roth empor,
Drang Schlachtgetön', als sollt' es Tödt' wecken,
In fernem Lauscher Ohr.



KARL ALOYS
FÜRST AN FÜRSTENBERG &c.
K. K. Östr. Feldmarschall-Lieutenant.
geb. 1764 starb den 25. März 1799

Vlevo portrétní silueta knížete z téhož spisu

Vpravo portrét knížete z publikace RITTER VON RITTERSBERG, Johann, *Carl Aloys Fürst von Fürstenberg, k. k. General-Feldmarschall-Lieutenant: Bioraphische Skizze*, Prag 1829

Číslo ID	12
Lokalita	Malá Skála, okres Jablonec nad Nisou, Liberecký kraj
Název	Kenotaf císařovny Marie Terezie
Poloha	Znamá
Umístění	Areál zříceniny hradu Vranov
Datace	1816 (podle nápisu nad reliéfem koruny)
Autorství	Autor návrhu Franz Pettrich (?)
Signatura	Nesignováno
Donátor	Franz Zacharias Römisch
Nápis	Strana sarkofágu: <i>Maria Theresia. Rom. Imperat. Bohem. et Hung. Reg. MDCCCXVI.</i> [Marie Terezie. Římská císařovna česká a uherská královna MDCCCXVI] Strana sarkofágu: <i>Schlaf sanft, du Größte deines Stammes, Weil du die menschlichste warst! Die warst du; und das grot die ernste Geschichte, die Todtenrichter in ihre Felsen.</i> [Spi sladce, ty svého rodu největší, neb nejlidštější bylas! Tou byla jsi; tak historie, tvrdá soudkyně mrtvých, vtesala to do skalisk.] Strana sarkofágu: <i>Schlaf sanft, Theresia! Du schlafen? Nein! Denndu thust jetzo Thaten, Welche noch menschlicher sind, Belohnet durch sie, in höheren Welten.</i> [Spi sladce, Terezie! Však ty a spát? Ne! Ty přec i nyní konáš skutky, jež lidštější jsou ještě, ve vyšších světech; tam sklízíš odměnu.] Na protilehlé skále: <i>Sie machte Frieden; War ihres Volkes Luft und ihres Volkes Segen, Und ging getrost und volker Zuversicht Dem To dals ihrem Freund entgegen; Ein Welterob´rer kann das nicht!</i> [Šířila mír; lid pro ni dýchal a ona byla požehnáním mu, s klidem kráčela a plna důvěry smrti vstříc jako přítelkyni své; to dobyvatel nesvede!]
Památková ochrana	chráněno jako součást KP, rejst. č. ÚSKP 37796/5-64
Literatura	EFFENBERGER, Franz Ferdinand, <i>Skalní Pantheon a přírodní park na panství Malá Skála v Čechách "1828"</i>, Praha 2015, s. 38-41; FIEDLER, Josef, <i>Heimatskunde des politischen Bezirkes Schluckenau</i>, Rumburg 1898; MEDAU, C. W. (nakladatel), <i>Dem Schöpfer des Pantheons und seiner Umgebungen, dem biedern, edlen Manne, Herrn Fr. Zacharias von Römisch</i>, Leitmeritz 1828;

	NEKULA, Marek, Franz Zacharias Römisch und sein Felsen-Pantheon in Kleinskal (Malá Skála), in: <i>Brücken: Germanistisches Jahrbuch Tschechien-Slowakei. Neue Folge</i> 22, č. 1-2, Praha 2014, s. 297-313; RAK, Jiří, Osudy české Walhally, in: <i>Husitský Tábor VI-VII, Tábor 1983-1984</i>, s. 215-238; RAK, Jiří – VLNAS, Vít, Libosad českého biedermeieru, in: Radim Vondráček (ed.), <i>Biedermeier. Umění a kultura v českých zemích 1814-1848</i>, Praha 2010, s. 35-53; SARTORI, Franz, <i>Die Burgvesten und Ritterschlösser der österreichischen Monarchie: nebst der topographisch-pittoresken Schilderung ihrer Umgebungen, der Familienkunde ihrer ehemaligen und jetzigen Besitzer, der Lebensweise und Charakteristik des Ritterthums und den Geschichte und Sagen der österreichischen Vorzeit. Achter Theil, Schloss Eichhorn in Mähren, das Schloss Kleinskal und Peyerbach, die Ruinen von Perg Poresching</i>, Wien 1839; ŽUPANIČ, Jan, František Zachariáš Römisch: podnikatel, velkostatkář, šlechtic, in: <i>Z Českého ráje a podkrkonoší. Supplementum 13: Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji</i>, Semily – Turnov 2009, s. 60-68
Prameny	NPÚ ÚOP v Liberci, sign. JP 347, JUNEK, David, <i>Katalog nápisů a pomníků v Panteonu u Malé Skály</i>, Polička 2016, s. 39-41; SOA Litoměřice, Velkostatek Malá Skála, korespondence F. Z. Römische s umělci a literáty; SOkA Jablonec nad Nisou, Pamětní knihy Panteon Malá Skála, soubor návštěvních knih 1831-1868, 1887-1935
Restaurátorská dokumentace	VERICH, Petr, <i>Restaurátorská zpráva. Malá Skála-Labe, symbolický pomník Marie Terezie</i>, Praha 2016 uloženo na NPÚ ÚOP v Liberci pod sign. RZ01316
Zřícenina pozdně gotického hradu Skála, nazývaného také Vranov, stojí na výrazném skalním výběžku nad údolím řeky Jizery. Romantická poloha lokality i její historie sahající do středověku byly zřejmě hlavními aspekty, které roku 1802 vedly textilního podnikatele z Mikulášovic, Franze Zachariase Römische (1757-1832) k zakoupení panství Malá Skála. Römisch nechal klasicistně přestavět zámek situovaný v podhradí a v prostředí hradní zříceniny a okolních skalních útvarů nechal vybudovat tzv. skalní Pantheon. Jedná se o v českém prostředí zcela výjimečný přírodní areál osazený pomníky historických i mytologických velikánů. Pískovcová skaliska sochařům posloužila jako podklad pro řadu tesaných epitafů i jako materiál pro tvorbu samostatně stojících pomníků. Srdce areálu tvoří prostora obklopená ze třech stran skalní	

stěnou, koncipovaná jako skalní chrám s centrálním kamenným oltářem a nikami, v nichž byly umístěny busty ruského cara Alexandra I., rakouského císaře Františka I. a pruského krále Friedricha Viléma III., tedy politických a vojenských odpůrců Napoleona Bonaparta. V dalších nikách byly umístěny symbolické urny se jmény významných generálů napoleonských válek.

Do konceptu Römischova rakouského patriotismu a českého zemského patriotismu i jeho přístupu k dynastii Habsburků zapadá kenotaf věnovaný císařovně Marii Terezii vybudovaný u severní lesní cesty pod skalním ostrohem. Kenotaf je zděný z pískovcových bloků a je částečně zapuštěn do okolního terénu. K přilehlé cestě je natočen kratší stranou, v jejímž středu je nika navozující iluzi vstupu do kamenné architektury. Nároží jsou zvýrazněna akroteriiemi, pravá boční strana je ozdobena reliéfem v podobě festonu a koruny. Architektonická forma sarkofágu evokuje jeho sepulkrální význam, protože právě do sarkofágů byly ve starověku ukládány lidské pozůstatky. V novoklasicismu se pak často v náhrobcích užívaly formy sarkofágu, který však již neplnil bezprostřední pohřební funkci, ale funkci ryze výtvarnou. Pro vranovský Pantheon byla nepochybně rozhodující právě výtvarná podoba sarkofágu, který svou mohutností a lapidárností evokoval starobylost a vznešenost spojenou s rodem Habsburků, jehož výraznou reprezentantkou císařovna byla. Popis z roku 1828 od Franze Ferdinanda Effenbergera líčí pomník a jeho okolí následovně: „*Dvě impozantní masivní skály, jakoby zvěstovatelky velikosti své tvůrkyně, čnějí po pravé i levé straně nízkého skalního kotle a obklopují u svého úpatí pomník císařovny Marie Terezie zbudovaný ve velkém stylu. Vysoké jedle a smrky hrdě chrání monument i okraje celé scenerie (...) Monument je dlouhý asi šestnáct stop, je vytesán z jediného kusu kamene a má tvar sarkofágu.*“⁴⁴ Autor dále zaznamenal nápisy na stranách sarkofágu a na přilehlé skále, které jsou dnes již nečitelné či zcela zaniklé. Druhý z nápisů (*Schlaf sanft, du Größte deines Stammes...*) autor identifikoval s Ódou na Marii Terezii sepsanou Friedrichem Gottliebem Klopstockem (1724-1803).

Autorem návrhu sarkofágu snad mohl být Franz Pettrich (1770-1844), který po studiu sochařství v Litoměřicích, Praze a Drážďanech zastával post dvorního sochaře na saském dvoře a profesora sochařství na drážďanské Akademii. Vzhledem ke geografické blízkosti se s Pettrichovými díly setkáváme také na severu Čech. Pro Krásnou Lípu vytvořil ve druhém desetiletí 19. století řadu náhrobků na tamním hřbitově, mj. náhrobek Veroniky Römischové, švagrové Franze Zachariase. Náhrobky dalších členů rodiny Römischových vytvořil pro hřbitov v Mikulášovicích, stejně jako náhrobek samotného Franze Zachariase Römische na jím založeném lesním hřbitově u Malé Skály. Sarkofág se svým pojetím velmi vymyká z Pettrichovy tvorby a jeho přímé autorství je velmi pochybné, nelze nicméně vyloučit, že byl Pettrich autorem kresebného návrhu.

Technický stav	Lokální napadení mikrovegetací, lokálně rozvolněné spáry. V rámci komplexního restaurátorského zásahu roku 2016 bylo provedeno plošné očištění, vyspárování a plastické doplnění (např. reliéf festonu na levé straně).
----------------	---

⁴⁴ EFFENBERGER 2015, s. 38-39



Fragment nápisu na čelní straně sarkofágu

Číslo ID	13
Lokalita	Malá Skála, okres Jablonec nad Nisou, Liberecký kraj
Název	Mohyla Přemysla Oráče
Poloha	Známá
Umístění	Areál zříceniny hradu Vranov
Datace	20. léta 19. století
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	Franz Zacharias Römisch
Nápis	Na čelní straně kamene nápis runami a latinkou <i>Premisl</i>
Památková ochrana	chráněno jako součást KP, rejst. č. ÚSKP 37796/5-64
Literatura	EFFENBERGER, Franz Ferdinand, <i>Skalní Pantheon a přírodní park na panství Malá Skála v Čechách "1828"</i>, Praha 2015; FIEDLER, Josef, <i>Heimatskunde des politischen Bezirkes Schluckenau</i>, Rumburg 1898; MEDAU, C. W. (nakladatel), <i>Dem Schöpfer des Pantheons und seiner Umgebungen, dem biedern, edlen Manne, Herrn Fr. Zacharias von Römisch</i>, Leitmeritz 1828; NEKULA, Marek, Franz Zacharias Römisch und sein Felsen-Pantheon in Kleinskal (Malá Skála), in: <i>Brücken: Germanistisches Jahrbuch Tschechien-Slowakei. Neue Folge</i> 22, č. 1-2, Praha 2014, s. 297-313; RAK, Jiří, Osudy české Walhally, <i>Husitský Tábor</i> VI-VII, Tábor 1983-1984, s. 215-238; RAK, Jiří – VLNAS, Vít, Libosad českého biedermeieru, in: Radim Vondráček (ed.), <i>Biedermeier. Umění a kultura v českých zemích 1814-1848</i>, Praha s. 35-53; SARTORI, Franz, <i>Die Burgvesten und Ritterschlösser der österreichischen Monarchie: nebst der topographisch-pittoresken Schilderung ihrer Umgebungen, der Familienkunde ihrer ehemaligen und jetzigen Besitzer, der Lebensweise und Charakteristik des Ritterthums und den Geschichte und Sagen der österreichischen Vorzeit. Achter Theil, Schloss Eichhorn in Mähren, das Schloss Kleinskal und Peyerbach, die Ruinen von Perg Poresching</i>, Wien 1839;

	ŽUPANIČ, Jan, František Zachariáš Römisch: podnikatel, velkostatkář, šlechtic, in: <i>Z Českého ráje a podkrkonoší. Supplementum 13: Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji</i> , Semily – Turnov 2009, s. 60-68
Prameny	NPÚ ÚOP v Liberci, sign. JP 347, JUNEK, David, <i>Katalog nápisů a pomníků v Panteonu u Malé Skály</i> , Polička 2016, s. 231-232; SOA Litoměřice, Velkostatek Malá Skála, korespondence F. Z. Römische s umělci a literáty; SOkA Jablonec nad Nisou, Pamětní knihy Panteon Malá Skála, soubor návštěvních knih 1831-1868, 1887-1935
Zřícenina pozdně gotického hradu Skála, nazývaného také Vranov, stojí na výrazném skalním výběžku nad údolím řeky Jizery. Romantická poloha lokality i její historie sahající do středověku byly zřejmě hlavními aspekty, které roku 1802 vedly textilního podnikatele z Mikulášovic, Franze Zachariase Römische (1757-1832) k zakoupení panství Malá Skála. Römisch nechal klasicistně přestavět zámek situovaný v podhradí a v prostředí hradní zříceniny a okolních skalních útvarů nechal vybudovat tzv. skalní Pantheon. Jedná se o v českém prostředí zcela výjimečný přírodní areál osazený pomníky historických i mytologických velikanů. Pískovcová skaliska sochařům posloužila jako podklad pro řadu tesaných epitafů i jako materiál pro tvorbu samostatně stojících pomníků. Srdce areálu tvoří prostora obklopená ze třech stran skalní stěnou, koncipovaná jako skalní chrám s centrálním kamenným oltářem a nikami, v nichž byly umístěny busty ruského cara Alexandra I., rakouského císaře Františka I. a pruského krále Friedricha Viléma III., tedy politických a vojenských odpůrců Napoleona Bonaparta. V dalších nikách byly umístěny symbolické urny se jmény významných generálů napoleonských válek. Do konceptu Römischova zemského patriotismu zapadá mohyla dedikovaná mytickému zakladateli první české vládnoucí dynastie, Přemyslu Oráčovi. Byla vybudována v západní části skalního ostrohu. Mohyla, tedy uměle navršený násep nad hrobem, má jasnou sepulkrální konotaci. Z toho důvodu lze o vranovské mohyle hovořit jako o fiktivním náhrobku neboli kenotafu. Mystičnost a starobylost dodává tomuto vzpomínkovému místu deska z neopracovaného bloku kamene s vytesaným runovým nápisem nesoucím jméno Premisl. Dalšími fiktivními mohylami či hroby věnovanými mytickým postavám z počátků českého státu je hrob Záboje a Beneše Heřmana či Libušina sluj. Jiní hrdinové (Krok, Horymír, Břetislav I. aj.) byli připomenuti formou tesaných nápisů do skal.	
Technický stav	Dobrý, lokální napadení mikrovegetací. V roce 2013 byla chybějící deska s runovým nápisem nalezena a znovu osazena.



Číslo ID	14
Lokalita	Malá Skála, okres Jablonec nad Nisou, Liberecký kraj
Název	Kenotaf Tadeáše Haenkeho
Poloha	Známá
Umístění	Původní: ostrov na řece Jizeře Současné: levý břeh Jizery, na dohled od skalního Pantheonu
Datace	1825
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	Franz Zacharias Römisch
Nápisy	Na kouli: <i>HENKE</i> Na podstavci: <i>Gbr. 5. Debr. 1761 / zu Kreibitz / in Böhmen / starb zu / Cochabamba</i> [Narozen 5. prosince 1761 ve Chřibské v Čechách, zemřel v Cochabambě]
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 33759/5-66
Literatura	EFFENBERGER, Franz Ferdinand, <i>Skalní Pantheon a přírodní park na panství Malá Skála v Čechách "1828"</i>, Praha 2015; FIEDLER, Josef, <i>Heimatskunde des politischen Bezirkes Schluckenau</i>, Rumburg 1898; KAŠPAR, Oldřich, <i>Tadeáš Haenke (1761–1817): první český amerikanista</i>, Pardubice 1994; KHOL, František, <i>Tadeáš Haenke, jeho život, dílo a listy ze zámořských krajín</i>, Praha 1911; MEDAU, C. W. (nakladatel), <i>Dem Schöpfer des Pantheons und seiner Umgebungen, dem biedern, edlen Manne, Herrn Fr. Zacharias von Römisch</i>, Leitmeritz 1828; NEKULA, Marek, Franz Zacharias Römisch und sein Felsen-Pantheon in Kleinskal (Malá Skála), in: <i>Brücken: Germanistisches Jahrbuch Tschechien-Slowakei. Neue Folge</i> 22, č. 1-2, Praha 2014, s. 297-313; RAK, Jiří, Osudy české Walhally, <i>Husitský Tábor</i> VI-VII, Tábor 1983-1984, s. 215-238;

	RAK, Jiří – VLNAS, Vít, Libosad českého biedermeieru, in: Radim Vondráček (ed.), <i>Biedermeier. Umění a kultura v českých zemích 1814-1848</i>, Praha s. 35-53; SARTORI, Franz, <i>Die Burgvesten und Ritterschlösser der österreichischen Monarchie: nebst der topographisch-pittoresken Schilderung ihrer Umgebungen, der Familienkunde ihrer ehemaligen und jetzigen Besitzer, der Lebensweise und Charakteristik des Ritterthums und den Geschichte und Sagen der österreichischen Vorzeit. Achter Theil, Schloss Eichhorn in Mähren, das Schloss Kleinskal und Peyerbach, die Ruinen von Perg Poresching</i>, Wien 1839; ŽUPANIČ, Jan, František Zachariáš Römisch: podnikatel, velkostatkář, šlechtic, in: <i>Z Českého ráje a podkrkonoší. Supplementum 13: Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji</i>, Semily – Turnov 2009, s. 60-68
Prameny	NPÚ ÚOP v Liberci, sign. JP 347, JUNEK, David, <i>Katalog nápisů a pomníků v Panteonu u Malé Skály</i>, Polička 2016, s. 195; SOA Litoměřice, Velkostatek Malá Skála, korespondence F. Z. Römische s umělci a literáty; SOKA Jablonec nad Nisou, Pamětní knihy Panteon Malá Skála, soubor návštěvních knih 1831-1868, 1887-1935
Zřícenina pozdně gotického hradu Skála, nazývaného také Vranov, stojí na výrazném skalním výběžku nad údolím řeky Jizery. Romantická poloha lokality i její historie sahající do středověku byly zřejmě hlavními aspekty, které roku 1802 vedly textilního podnikatele z Mikulášovic, Franze Zachariase Römische (1757-1832) k zakoupení panství Malá Skála. Römisch nechal klasicistně přestavět zámek situovaný v podhradí a prostředí hradní zříceniny a okolních skalních útvarů nechal vybudovat tzv. skalní Pantheon. Jedná se o v českém prostředí zcela výjimečný přírodní areál osazený pomníky historických i mytologických velikánů. Do ideového konceptu skalního Pantheonu odrážejícího Römischův zemský patriotismus spadá také kenotaf Tadeáše Haenkeho, pro nějž však nebylo vybráno přímo prostřední Pantheonu, ale ostrov v řece Jizeře pod ním. Na ostrově byl dále vybudován oltář zasvěcený přírodě, pomník Ulricha von Huttena a letní palác syna přírody s oltářem Pěvcům údolí.⁴⁵ Úpravou toku Jizery zaniklo jedno z jejích ramen a s ním i říční ostrov, a tak se dnes pomník nachází na břehu řeky. Důvodem, proč se Römisch rozhodl umístit na svém panství, nedaleko Pantheonu pomník Tadeáše Haenkeho, byla nejen všeobecná popularita tohoto cestovatele a přírodovědce, ale také Römischův regionální patriotismus – Römischovy rodné Mikulášovice a Haenkeho Chřibská jsou od sebe vzdáleny přibližně dvě desítky kilometrů. Dalším důvodem zřejmě byly	

⁴⁵ JUNEK 2016, s. 193

i záhadné okolnosti Haenkeho smrti, k níž došlo v roce 1816 v bolivijské Cochabambě. Slavný cestovatel, který Römischův rodný kraj proslavil, tak ve své domovině neměl svůj hrob. Alternativním komemorativním místem se tak stal předmětný pomník, ačkoli pro jeho podobu nebyly zvoleny tradiční sepulkrální motivy.

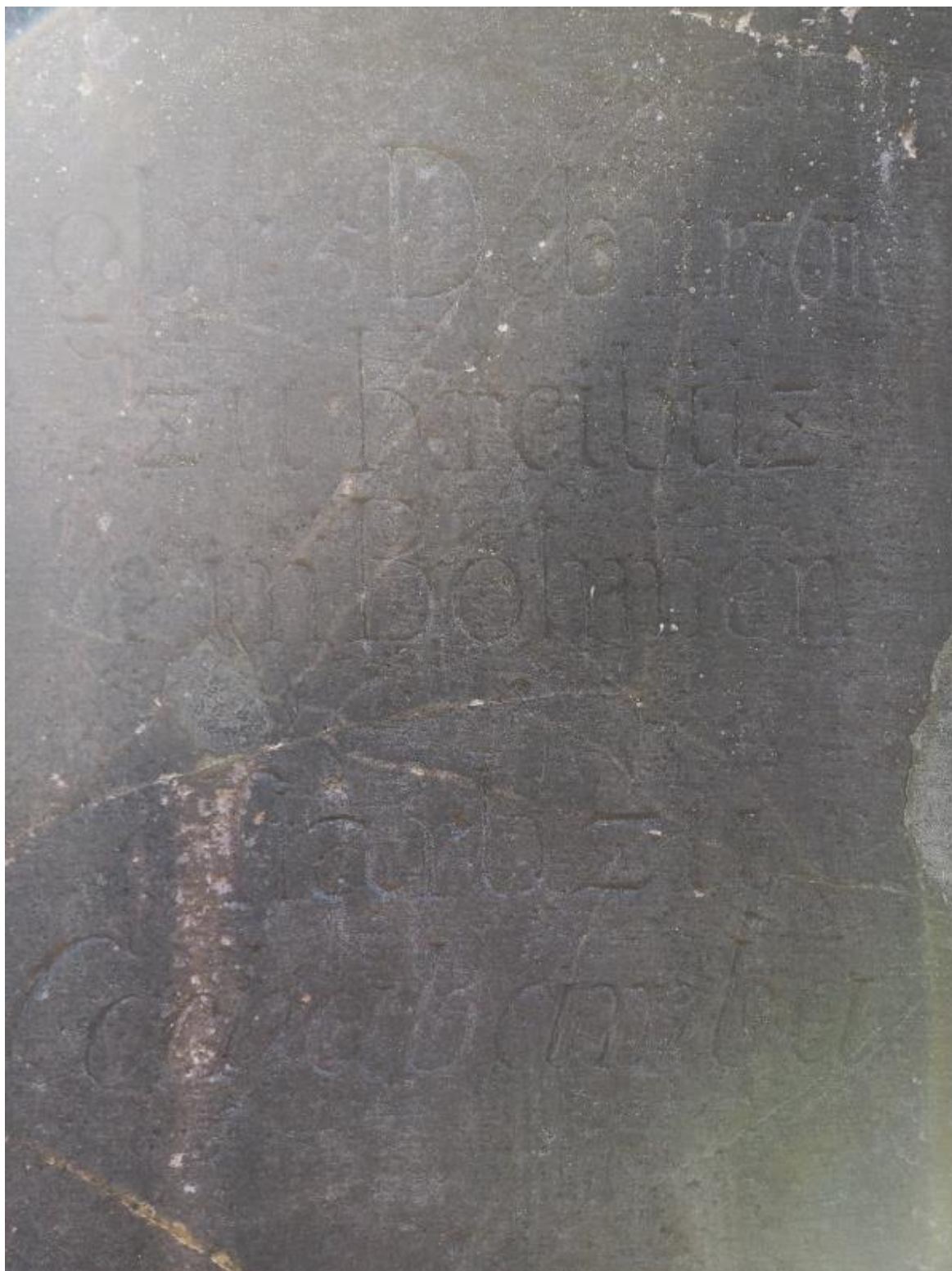
Pískovcový objekt se skládá z hranolového podstavce, z něhož vybíhá koule. Koule nese jméno cestovatele a svislá stěna podstavce nese text o jeho základních životních údajích. Ačkoli se jedná o poměrně univerzální tvarosloví, je možné, že se autor pomníku inspiroval ilustrací z Hirschfeldovy *Theorie der Gartenkunst*, konkrétně z 3. svazku.⁴⁶

Technický stav	Místy mechanické poškození v podobě uražených hran, místy výraznější napadení mikrovegetací.
----------------	--



Ilustrace z Hirschfeldovy *Theorie der Gartenkunst* a současný snímek

⁴⁶ HIRSCHFELD 1780, 3. díl, s. 203. Stejný svazek obsahuje na s. 205 ilustraci pylonu, který se stal zřejmě vzorem k maloskalskému pylonu umístěnému poblíž Přemyslově mohyle.



Nápis na přední straně pomníku

Číslo ID	15
Lokalita	Malá Skála, okres Jablonec nad Nisou, Liberecký kraj
Název	Römischův rodinný pomník
Poloha	Známá
Umístění	přírodní park Maloskalsko, pravý břeh Jizery
Datace	Před rokem 1821
Autorství	Autor návrhu Franz Pettrich (?)
Signatura	Nesignováno
Donátor	Franz Zacharias Römisch
Nápis	Severní stěna: <i>ZACHARIAS RÖMISCH / GEB. DEN XVI MÄRZ MDCCXX / GEST. DEN XXI IV MDCCXCI / SEIN WANDEL WAR WIE SEIN HERZ / BIEDER UND REIN / LIEBEVOLL GEGEN MENSCHEN UND / GOTT / SANFT, VOLL EINFALT UND WÜRDE / TREU, UND ÄMßIG FÜR GATTEN- / UND KINDERGLÜCK.</i> [Zacharias Römisch. Narozen 16. března 1720. Zemřel 21. 4. 1791. Jeho život byl jako jeho srdce, poctivý a čistý, miloval Boha i lidi, něžně, prostě a důstojně, věrně a pilně pečoval o štěstí své choti i dětí] Východní stěna: <i>MARIA ANNA RÖMISCH / GEB. WÄHNER / DURCHLIEBE, FRÖMMIGKEIT / UND WOHLTUN UNVERGEßLICH / LANGE FREUE SIE SICH NOCH / GOTTES SCHÖNER SCHÖPFUNG UND DES GLÜCKES IHRER KINDER!</i> [Maria Anna Römischová. Nezapomenutelná svou láskou, zbožností a dobročinností. Kéž se ještě dlouho těší z Božího stvoření a ze štěstí svých dětí!] Západní stěna: <i>MARIA ANNA PAUL / GEB. RÖMISCH / GEB. DEN XXIII FEBR. MDCCVI / GEST. DEN III MÄRZ MDCCCXI / IN DEN WOHNUNGEN DES / FRIEDENS, IN DEN FLUREN / WO KEINE THRÄNE FLIEST / IN DEM GEFILDE, WO WAHR / HEIT UND RUHE THRONT / UND FREUDE DIE FÜLLE / IST, SEHEN WIR UNS WIEDER!</i> [Maria Anna Paulová, rozená Römischová. Znovu se shledáme v příbytcích pokoje, na nivách, kde se neprolévají slzy, na luzích, kde trůní pravda a klid a vládne radost a naplnění!] Jižní stěna: <i>JOHANN GEORG WÄHNER / GRB. DEN XXX IUN MDCIC / GEST. DEN X NOV MDCCLXXXI / IM GÖTTLICHEN BEWUSSTSEIN EINES / GEMEINNÜTZIGEN, THÄTIGEN LEBENS / VERKNÜPFT MIT SELTENER LIEBE UND / HERZLICHKEIT FÜR DIE SEINIGEN / GIENG ER DEM GRABE MITLACHELN / DER RUHE ENTGEGEN AN DES PA / RADIESES EINGANGE REICHTE DER / WELCHER LEBEN UND AUFERSTEHN / SCHUF, IHM EINEN PALMENZWEIG UND / SPRACH „FRIEDE SEI MIT DIR!“</i> [Johann Georg Wähler. Narozen 30. června 1699. Skonal 10. listopadu 1781 s vědomím obecně prospěšného, čínorodého života, jenž byl spojen s nevšední láskou a něžností k rodině.

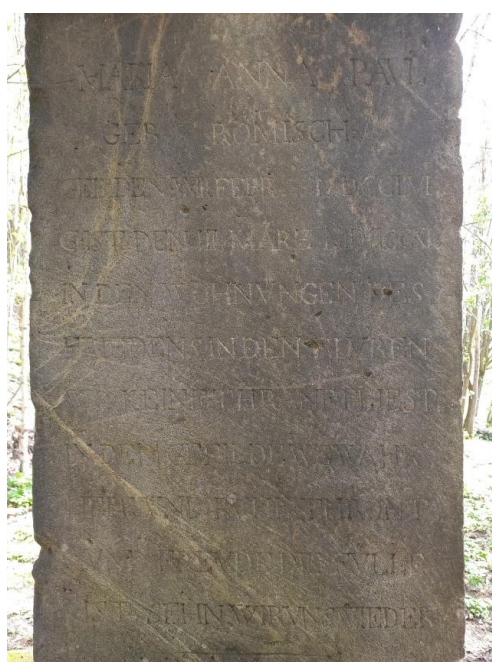
	U brány ráje mu ten, který je život a vzkříšení, podal palmovou snítku a pravil „Pokoj tobě“!]
Památková ochrana	Součástí KP, rejst. č. ÚSKP 37796/5-64
Literatura	EFFENBERGER, Franz Ferdinand, <i>Skalní Pantheon a přírodní park na panství Malá Skála v Čechách "1828"</i>, Praha 2015, s. 203-206; FIEDLER, Josef, <i>Heimatskunde des politischen Bezirkes Schluckenau</i>, Rumburg 1898; MEDAU, C. W. (nakladatel), <i>Dem Schöpfer des Pantheons und seiner Umgebungen, dem biedern, edlen Manne, Herrn Fr. Zacharias von Römisch</i>, Leitmeritz 1828; NEKULA, Marek, Franz Zacharias Römisch und sein Felsen-Pantheon in Kleinskal (Malá Skála), in: <i>Brücken: Germanistisches Jahrbuch Tschechien-Slowakei. Neue Folge</i> 22, č. 1-2, Praha 2014, s. 297-313; RAK, Jiří, Osudy české Walhally, <i>Husitský Tábor VI-VII</i>, Tábor 1983-1984, s. 215-238; RAK, Jiří – VLNAS, Vít, Libosad českého biedermeieru, in: Radim Vondráček (ed.), <i>Biedermeier. Umění a kultura v českých zemích 1814-1848</i>, Praha s. 35-53; SARTORI, Franz, <i>Die Burgvesten und Ritterschlösser der österreichischen Monarchie: nebst der topographisch-pittoresken Schilderung ihrer Umgebungen, der Familienkunde ihrer ehemaligen und jetzigen Besitzer, der Lebensweise und Charakteristik des Ritterthums und den Geschichte und Sagen der österreichischen Vorzeit. Achter Theil, Schloss Eichhorn in Mähren, das Schloss Kleinskal und Peyerbach, die Ruinen von Perg Poresching</i>, Wien 1839; VRBATA, Michal, Německou cestou na Malou Skálu, <i>Patron. Informace přátel drobných památek Jizerských hor</i> IV, 2009, roč. 20, s. 6-8; ŽUPANIČ, Jan, František Zachariáš Römisch: podnikatel, velkostatkář, šlechtic, in: <i>Z Českého ráje a podkrkonoší. Supplementum 13: Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji</i>, Semily – Turnov 2009, s. 60-68
Prameny	NPÚ ÚOP v Liberci, sign. JP 347, JUNEK, David, <i>Katalog nápisů a pomníků v Panteonu u Malé Skály</i> , Polička 2016, s. 204-207;

	SOA Litoměřice, Velkostatek Malá Skála, korespondence F. Z. Römische s umělci a literáty; SOkA Jablonec nad Nisou, Pamětní knihy Panteon Malá Skála, soubor návštěvních knih 1831-1868, 1887-1935
Zřícenina pozdně gotického hradu Skála, nazývaného také Vranov, stojí na výrazném skalním výběžku nad údolím řeky Jizery. Romantická poloha lokality i její historie sahající do středověku byly zřejmě hlavními aspekty, které roku 1802 vedly textilního podnikatele z Mikulášovic, Franze Zachariase Römische (1757-1832) k zakoupení panství Malá Skála. Römisch nechal klasicistně přestavět zámek situovaný v podhradí a prostředí hradní zříceniny a okolních skalních útvarů nechal vybudovat tzv. skalní Pantheon. Jedná se o v českém prostředí zcela výjimečný přírodní areál osazený pomníky historických i mytologických velikánů. Pískovcová skaliska sochařům posloužila jako podklad pro řadu tesaných epitafů i jako materiál pro tvorbu samostatně stojících pomníků. Srdce areálu tvoří prostora obklopená ze třech stran skalní stěnou, koncipovaná jako skalní chrám s centrálním kamenným oltářem a nikami, v nichž byly umístěny busty ruského cara Alexandra I., rakouského císaře Františka I. a pruského krále Friedricha Viléma III., tedy politických a vojenských odpůrců Napoleona Bonaparta. V dalších nikách byly umístěny symbolické urny se jmény významných generálů napoleonských válek. Vedle kamenosochařských děl připomínajících bájně i skutečné osobnosti české a německé historie, významné literáty a politiky věnoval Römisch řadu pomníků také svým příbuzným a přátelům. Nejlépe dochovanou ukázkou je pískovcový pomník jeho – již zesnulých – příbuzných, umístěný v „háji vzrostlých olší, bříz, buků a javorů“ v terénu svažujícím se k pravému břehu Jizery.⁴⁷ Má podobu kvádrového pylonu s římsovou patkou a plochou hlavicí, na níž je osazena čtveřice akroterii a válcovitý útvar evokující miniaturu sarkofágu. Stěny pylonu jsou pokryty poměrně obsáhlými dedikačními texty věnovanými jednotlivým zesnulým – otci Zachariasovi (1720-1794), matce Marie Anně (rozené Wähnerové, 1736-1821), sestře (?) Marie Anně Paulové rozené Römischové (1756-1811) a předkovi Johannu Georgovi Wähnerovi (1699-1781), cestovali a rodákovi z Mikulášovic, odkud pocházel i F. Z. Römisch. Nápis vyzdvihují zbožnost, láskyplnost a smysl pro rodinný život všech čtyř osob. Vzhledem k způsobu formulace nápisu u Römischovy matky je zřejmé, že jako jediná ze čtveřice oslavovaných osob, byla v době vzniku pomníku na živu. Náhrobek tak vznikl mezi lety 1811 (smrt sestry) a 1821 (smrt matky). Autorem návrhu pomníku snad mohl být Franz Pettrich (1770-1844), který po studiu sochařství v Litoměřicích, Praze a Drážďanech zastával post dvorního sochaře na saském dvoře a profesora sochařství na drážďanské Akademii. Vzhledem ke geografické blízkosti se s Pettrichovými díly setkáváme také na severu Čech. Pro Krásnou Lípu vytvořil ve druhém desetiletí 19. století řadu náhrobků na tamním hřbitově, mj. náhrobek Veroniky Römischové, švagrové Franze Zachariase. Náhrobky dalších členů rodiny Römischových vytvořil pro hřbitov v Mikulášovicích, stejně jako náhrobek samotného Franze Zachariase Römische na jím založeném lesním hřbitově u Malé Skály. Pomník se svým pojetím velmi vymyká z Pettrichovy	

⁴⁷ EFFENBERGER 2015, s. 203

tvorby a jeho přímé autorství je velmi pochybné, nelze nicméně vyloučit, že byl Pettrich autorem kresebného návrhu.

Technický stav	Výrazné napadení mikrovegetací, mechanické poškození především v podobě uražených hran, dožívající tmely ve spodní části pylonu, chybějící spáry na podstavci a jeho špatná statika
----------------	---



Dedikační nápis věnovaný Marii Anně Paule

Číslo ID	16
Lokalita	Malá Skála, okres Jablonec nad Nisou, Liberecký kraj
Název	Soubor zaniklých kenotafů
Poloha	Částečně známá
Umístění	Areál zříceniny hradu Vranova a jeho okolí
Datace	20. léta 19. století
Autorství	Franz Pettrich (?)
Signatura	Nesignováno
Donátor	Franz Zacharias Römisch
Nápisy	<i>Schwarzenberg. Leipzig MDCCCXX.</i> [Schwarzenberg. Lipsko MDCCCXX.] <i>William Shakespeare</i> <i>Vater Göthe'n</i> [Otcí Goethemu] <i>Minna von Hippel</i> <i>Gessners</i> <i>Babett und Theodora Wrtby. Ruhe Euch, o ihr Seelen, Weil Ihr so wohlthätig und gut war!</i> [Babettě a Theodoře Vrtbovým. Pokoj vám, duše, tak dobré a dobročinné!]
Památková ochrana	areál chráněn jako součást KP, rejst. č. ÚSKP 37796/5-64
Literatura	EFFENBERGER, Franz Ferdinand, <i>Skalní Pantheon a přírodní park na panství Malá Skála v Čechách "1828"</i>, Praha 2015; FIEDLER, Josef, <i>Heimatskunde des politischen Bezirkes Schluckenau</i>, Rumburg 1898; MEDAU, C. W. (nakladatel), <i>Dem Schöpfer des Pantheons und seiner Umgebungen, dem biedern, edlen Manne, Herrn Fr. Zacharias von Römisch</i>, Leitmeritz 1828; NEKULA, Marek, Franz Zacharias Römisch und sein Felsen-Pantheon in Kleinskal (Malá Skála), in: <i>Brücken: Germanistisches Jahrbuch Tschechien-Slowakei. Neue Folge</i> 22, č. 1-2, Praha 2014, s. 297-313; RAK, Jiří, Osudy české Walhally, <i>Husitský Tábor VI-VII</i>, 1983-1984, s. 215-238;

	RAK, Jiří – VLNAS, Vít, Libosad českého biedermeieru, in: VONDRÁČEK, Radim (ed.), <i>Biedermeier. Umění a kultura v českých zemích 1814-1848</i>, Praha s. 35-53; SARTORI, Franz, <i>Die Burgvesten und Ritterschlösser der österreichischen Monarchie: nebst der topographisch-pittoresken Schilderung ihrer Umgebungen, der Familienkunde ihrer ehemaligen und jetzigen Besitzer, der Lebensweise und Charakteristik des Ritterthums und den Geschichte und Sagen der österreichischen Vorzeit. Achter Theil, Schloss Eichhorn in Mähren, das Schloss Kleinskal und Peyerbach, die Ruinen von Perg Poresching</i>, Wien 1839; ŽUPANIČ, Jan, František Zachariáš Römisch: podnikatel, velkostatkář, šlechtic, in: <i>Z Českého ráje a podkrkonoší. Supplementum 13: Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji</i>, Semily – Turnov 2009, s. 60-68
Prameny	NPÚ ÚOP v Liberci, sign. JP 347, JUNEK, David, <i>Katalog nápisů a pomníků v Panteonu u Malé Skály</i>, Polička 2016; SOA Litoměřice, Velkostatek Malá Skála, korespondence F. Z. Römische s umělci a literáty; SOKA Jablonec nad Nisou, Pamětní knihy Panteon Malá Skála, soubor návštěvních knih 1831-1868, 1887-1935
Zřícenina pozdně gotického hradu Skála, nazývaného také Vranov, stojí na výrazném skalním výběžku nad údolím řeky Jizery. Romantická poloha lokality i její historie sahající do středověku byly zřejmě hlavními aspekty, které roku 1802 vedly textilního podnikatele z Mikulášovic, Franze Zachariase Römische (1757-1832) k zakoupení panství Malá Skála. Römisch nechal klasicistně přestavět zámek situovaný v podhradí a prostředí hradní zříceniny a okolních skalních útvarů nechal vybudovat tzv. skalní Pantheon. Jedná se o v českém prostředí zcela výjimečný přírodní areál osazený pomníky historických i mytologických velikanů. Pískovcová skaliska sochařům posloužila jako podklad pro řadu tesaných epitafů i jako materiál pro tvorbu samostatně stojících pomníků. Srdce areálu tvoří prostora obklopená ze třech stran skalní stěnou, koncipovaná jako skalní chrám s centrálním kamenným oltářem a nikami, v nichž byly umístěny busty ruského cara Alexandra I., rakouského císaře Františka I. a pruského krále Friedricha Viléma III., tedy politických a vojenských odpůrců Napoleona Bonaparta. V dalších nikách byly umístěny symbolické urny se jmény významných generálů napoleonských válek. Vedle kenotafu Marie Terezie, fiktivní mohyly Přemysla Oráče a pomníku Tadeáše Haenkeho (ID 12, 13, 14), které se dochovaly do dnešních dnů, areál obsahoval řadu dalších, již zaniklých kamenosochařských děl sepulkrálního charakteru. Jedná se fiktivní urny rodinných přátel či významných osobností. Jejich existence a částečně i jejich přibližná lokalizace je doložená v popise skalního Pantheonu a okolního přírodního parku z roku 1828, jehož autorem je Franz	

Ferdinand Effenberger. Autor koncipoval svůj knižně publikovaný popis maloskalského areálu jako procházku zahájenou u zámku Malá Skála. Všímá si terénu, výhledů do okolní krajiny i jednotlivých pomníků, vše nicméně vnímá především očima básníka a obvykle se nepouští do přílišné popisnosti či líčení formálních detailů. Přesto se jedná o velmi cenné svědectví, díky němuž si lze vytvořit představu o rozlehlosti a výpravnosti celého areálu. Během své pěší cesty Effenberger postupně viděl následující kenotafy a sepulkrálně laděné pomníky: památník s urnou Karla Filipa knížete ze Schwarzenbergu, velitele v bitvě u Lipska, památník z umělého mramoru s urnou Williama Shakespeara a urna Johanna Wolfganga Goetheho.

V prostředí vranovských skal byl umístěn i skutečný náhrobek patřící mladé dívce Minně von Hippel.⁴⁸ Další reálné náhrobky jsou dodnes umístěny na lesním hřbitově, nacházejícím se přibližně v polovině cesty mezi zámkem a vranovskými skalami. Franz Römisch nechal hřbitov založit v roce 1813 pro rodinné příslušníky a rodinné přátele. V roce 1832 zde byl pochován i on sám. Náhrobky byly komponovány do půlkruhu a kolem nich byly osázeny růže a vlašské topoly,⁴⁹ druh stromu často určený právě pro prostředí hřbitovů.

Další sepulkrálně laděné pomníky a kenotafy nechal Römisch umístit i poblíž zámecké zahrady, patří mezi ně především mohyla s urnou Salomona Gessnera obklopená topoly a smutečními vrbami a pomník s urnou zesnulé Babetty a Theodory hraběnek Vrtbových,⁵⁰ které byly přítelkyněmi rodiny Römischových.

Z hlediska širšího kontextu koncipování zámecké zahrady a maloskalského parku je zajímavý obelisk, který stával v kuchyňské zahradě zámku Malá Skála, věnovaný významným teoretikům zemědělství a zahradního umění. Obelisk nese např. jméno Jakoba Gujera (nápís *Kleinjogg*), švýcarského reformátora zemědělství (1718-1875), Philippa Emanuela von Fellenberg (nápís *Fellenberg*), švýcarského agronoma (1771-1844), Albrechta Thaera (nápís *Thaer*), německého agronoma či Christiana Caye Lorenze Hirschfelda (nápís *Hirschfeld MDCCCXIX*), předního německého teoretika zahradního umění (1742-1792).⁵¹

Autorem návrhů pro některé kenotafy snad mohl být Franz Pettrich (1770-1844), který po studiu sochařství v Litoměřicích, Praze a Drážďanech zastával post dvorního sochaře na saském dvoře a profesora sochařství na drážďanské Akademii. Vzhledem ke geografické blízkosti se s Pettrichovými díly setkáváme také na severu Čech. Pro Krásnou Lípu vytvořil ve druhém desetiletí 19. století řadu náhrobků na tamním hřbitově, mj. náhrobek Veroniky Römischové, švagrové Franze Zachariase. Náhrobky dalších členů rodiny Römischových vytvořil pro hřbitov v Mikulášovicích, stejně jako náhrobek samotného Franze Zachariase Römische na jím založeném lesním hřbitově u Malé Skály.

⁴⁸ JUNEK 2016, s. 173-174

⁴⁹ EFFENBERGER 2015, s. 32

⁵⁰ JUNEK 2016, s. 21

⁵¹ Ibidem, s. 211-213; EFFENBERGER 2015, s. 210-211



Zámecké zahrady svažující se směrem k Jizeře, v nichž byl osazen kenotaf S. Gessnera, pomník zesnulé Babetty a Theodory hraběnek Vrtbových, obelisk teoretiků zahrad a zemědělství i dodnes stojící Römischův rodinný pomník

Číslo ID	17
Lokalita	Máslojedy, okres Hradec Králové, Královéhradecký kraj
Název	Pomník rakouského c. k. pěšího pluku arcivévody Viléma č. 12
Poloha	Známá
Umístění	Okraj zalesněného vrchu Svíb, západně od Máslojed
Datace	1867
Autorství	M. Ježek podle návrhu nadporučíka Schuttermayera
Signatura	Zezadu na podstavci sloupu <i>M. Ježek / Bildhauer / Königgratz</i>
Donátor	Arcivévoda Vilém Rakousko-Těšínský a důstojnický sbor jeho c. k. pěšího pluku č. 12
Nápisy	Přední strana podstavce: <i>Das Officiers_Corps / des k. k. Erzherzog Wilhelm 12. Linien / Infanterie Regiments / seinen am 3. Juli 1866. Gefallenen / Waffengefaerten.</i> Zadní strana podstavce: <i>Důstojnický sbor / c. k. pěšího pluku / arcivévody Viléma č. 12 svým / dne 3. července 1866 / padlým spolubojovníkům.</i> Levá boční strana podstavce: <i>Major GUSTAV VOGEL / Hauptm. MICHAL LUBOJEMSKI / " FRANZ THALMAIER / Oblt. LEOPOLD VÖTTER / Ltnt. LADISLAV WEISS / " CAMILLO GERSTNER / " ROBERT KOMAREK / und 294 Mann.</i> Pravá boční strana podstavce: <i>Major Gustav Vogel / Setník Michal Lubojemski / " František Thalmaier / Nadporučík Leopold Vötter / Poručík Ladislav Weiss / " Camillo Gerstner / " Robert Komárek / a 294 mužů.</i> Na podstavci zboku: <i>Renov. Kom. 1891</i>
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 25378/6-652
Literatura	DOUBRAVA, Aleš – NOVÁK, Karel – MÜHLSTEIN, Ludvík, <i>1866 - válečné události v severovýchodních Čechách</i>, Chlum u Hradce Králové 1970; HEINDRICH, Arnošt, <i>Boj o les Svíb</i>, Hořice 1906; MICHÁLKOVÁ, Irena – MICHÁLEK, Ladislav, <i>Kamenů hlas. O válce roku 1866</i>, Praha 2009, s. 28, 102, 209
Prameny	SOKA Jičín, SPŠK Hořice, Komise nadace pro udržování vojenských pomníků z roku 1866, karton 1. Zde mj. zápis z farního úřadu v Nechanicích; Seznam náhrobků v bitvě u Sadové dne 3. července r. 1866. padlých vojáků – vynašlých v okolí r. 1895. Sestaven od Josefa Hlavsy faráře v Nechanicích; karton 3,

	Korespondence z roku 1926; karton 3, album Denkmäler des Schlachtfeldes von Königgrätz
Zalesněný vrch Svíb ležící mezi obcemi Čistěves a Máslojedy se stal jedním z bojišť prusko-rakouské války, konkrétně nejvýznamnější z jejích bitev – bitvy u Hradce Králové. Na malé a hustě zalesněné ploše došlo dne 3. 7. 1866 ke střetu mezi dvěma rakouskými armádními sbory a pruskou divizí. Odhady počtu padlých se pohybují mezi čtyřmi až osmi a půl tisíci mužů.⁵² Památkou na tuto bitvu je 35 sochařských pomníků a 68 železných křížů vztyčených nad hroby jednotlivců či nad hromadnými hroby. Rovněž jednotlivé pomníky byly věnovány jedincům (Richard Wiegand, Rudolf hrabě Walderdorf) či – častěji – vojenským útvarům (8. a 13. prapor polních myslivců). Na severovýchodním okraji lesa je umístěn pomník c. k. 12. pěšího pluku arcivévody Viléma Rakousko-Těšínského, zvaný též podle ústřední postavy Říman. Byl slavnostně odhalen dne 7. 7. 1867, čímž se řadí mezi nejstarší sochařské památky ve svíbském lese. Návrh pro výpravně pojedený památník vytvořil nadporučík Schuttermayer a jeho provedení v pískovci bylo svěřeno sochaři M. Ježkovi z nedalekého Hradce Králové. Obdobně jako u staršího a slavnějšího pomníku generála Laudona v rakouském Hadersdorfu (1791) tvoří základ máslojedského pomníku antikizující sarkofág na odstupňovaném podstavci obehnaný kovanou mříží. Na víku sarkofágu, jehož stěny poskytují dostatek prostoru pro rozsáhlý česky i německy psaný nápis, je socha padlého římského vojína opírajícího se o zlomený sloup, jehož hlavice leží u vojákovy ruky svírající zlomený meč. Kompoziční schéma i samotný motiv umírajícího bojovníka čerpá z antického helénistického sochařství, konkrétně ze slavné a v neoklasicismu oblíbené soše umírajícího Gala z pergamonské svatyně, umístěné v Kapitolských muzeích. Díky své fotogeničnosti byl máslojedský pomník jedním z nejčastěji reprodukovaných sochařských památníků upomínajících na prusko-rakouskou válku, o čemž svědčí mj. dobové pohlednice.	
Technický stav	Velmi dobrý, místy je patrná pozměněná barevnost restaurátorských tmelů.

⁵² MICHÁLKOVÁ – MICHÁLEK 2009, s. 209



Historická pohlednice s máslojedským pomníkem





Sochařova signatura

Číslo ID	18
Lokalita	Mimoň, okres Česká Lípa, Liberecký kraj
Název	Mauzoleum rodu Hartigů
Poloha	Částečně známá
Umístění	Zámecký (dnes městský) park
Datace	patrně 90. léta 18. století
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	František de Paula hrabě z Hartigu
Nápisy	Čelní strana soklu: <i>LA MORT FRAPPE SES COUPS EN TOUT TEMPS, À TOUT ÂGE / IL FAUDRA TOUT QUITTER TERRE, ÉPOUSE, PALAIS / DE TANT D'ARBRES CHARMAND DONT TU CHRÉRIS L'OMBRE / TU N'AURAS POUR PARTAGE / QUE LE TRISTE CYPR ÈS.</i> [Smrt udeří kdykoli, v jakémkoli věku, bude třeba opustit všechno – půdu, ženu palác, z tolika půvabných stromů, jejichž stínu si vážíš, Ti zbude jen smutný cypřiš.] Další, dnes nedochovaná část mauzolea, nápis známý z přepisu a českého překladu: <i>Ze mne dostane smrt pouze díl, valná část ujde podsvětním tmám</i>
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 53738/5-3132
Literatura	CORNOVA, Ignaz, Biographie seiner Exzellenz Franz Grafens von Hartig, in: <i>Neuere Abhandlungen der königlichen böhmischen Gessellschaft der Wissenschaften</i> III, Prag 1798, s. 16-35; HONCŮ, Miroslav et al., <i>Mimoň v zrcadle staletí</i>, Mimoň 2012; MADL, Claire, Pán na Mimoni a šlechtic evropského rozměru: F. A. Hartig (1758-1797), in: Květa Křížová et al., <i>Zámek v Mimoni: zbytečně zbořená památka</i>, Mimoň 2013, s. 101-124; MÁDLOVÁ, Claire, Ars moriendi v osvěcenském století, in: Jitka Radimská (ed.), <i>K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. „Vita masque et librorum historia“</i>, České Budějovice 2006, s. 247-266; MASLEJOVÁ, Pavla, <i>Památník hraběnky Antoinetty Hartigové v Horních Beřkovicích</i> (bakalářská práce), Seminář dějiny umění MUNI, Brno 2014; PANÁČEK, Michal, Zahrada a park zámku v Mimoni, in: Květa Křížová et al., <i>Zámek v Mimoni: zbytečně zbořená památka</i>, Mimoň 2013, s. 159-175

Prameny	NPÚ ÚOP v Liberci, sign. P 028, JELÍNKOVÁ, Marie, <i>Studie městského parku v Mimoní</i>, 1986; NPÚ ÚOP v Liberci, sign. P 136, JOHANISOVÁ, Blanka – JOHANIS, Viktor, <i>Revitalizace bývalého zámeckého parku v Mimoní. Rešerše a ideová skica pojetí krytého mostu a altánů v parku</i>, 2010; NPÚ ÚOP v Liberci, sign. JP 231, LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada, <i>Zámecký park v Mimoní / okres Česká Lípa</i>, 1971; NPÚ ÚOP v Liberci, sign. P 027, ŠONSKÝ, Drahoslav, <i>Obnova městského parku – bývalého zámeckého parku – v Mimoní</i>, 1995; SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, rodinný archiv Hartigů, kartony 1-15, 56, 57, 60-63, inv. č. 115-142, osobní dokumenty, korespondence a části spisů Františka Antonína de Paula, inv. č. 130: deník hraběte psaný v době nemoci (1791-1792)
Do roku 1985 tvořil východní stranu mimoňského náměstí zámek zbudovaný v poslední čtvrtině 16. století a následně přestavovaný v 17. a první třetině 19. století. Během své historie stavbu postihlo několik požárů, z nichž poslední z roku 1950 se stal zámku osudným a v důsledku následné devastace vedl k jeho demolici. Ve třetí třetině 18. století byl majitelem panství František de Paula hrabě z Hartigu (1758-1797), který nechal překomponovat přilehlý zámecký park a doplnit jej o několik architektonických a sochařských prvků, např. o ermitáž, Apollonův chrámek, čínskou pagodu či dřevěné chýše. Jedná se o ranou ukázkou sentimentálních zahrad na našem území, při jejímž vzniku se Hartig velmi pravděpodobně inspiroval během svých návštěv anglických zahrad a parku Jeana Jacquese Rousseaua ve francouzském Ermenonville. V roce 1788 byly publikovány Hartigovy francouzsky psané <i>Verše napsané nad hrobem Rousseaua v Ermenonville</i>, dokládající, jaký dojem toto místo na hraběte zanechalo. Stejně jako na svém dolnobeřkovickém panství (ID 3), nechal i v mimoňském zámeckém parku hrabě umístit sepulkrálně laděné pomníky svých příbuzných, konkrétně své matky a manželky (ID 19, 20). Rovněž zde nechal vystavět fiktivní mauzoleum, které bylo podle dobového popisu zahrady umístěno na svahu kopce, v melancholickém lese.⁵³ Mauzoleum i dvojice pomníků měly výrazný sepulkrální charakter, který odpovídal nejen dobovým teoriím zahradního umění, ale také Hartigovu přístupu k smrti. Ten byl ovlivněn tehdy oblíbeným anglickým románem a meditační poezií, jejíž tvorbě se hrabě aktivně věnoval, ale také jeho chatrným zdravím, kterým trpěl již jako tříadvacetiletý. S vědomím možného brzkého konce pozemského života rovněž velmi brzy sepsal první variantu své první závěti z roku 1788. Ta je v kontextu mimoňského zámeckého parku velmi zajímavá především díky myšlence hraběcího	

⁵³ SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, rodinný archiv Hartig, inv.č. 126, karton 11

pohřbu v parku poblíž mauzolea.⁵⁴ Dobový popis líčí prostředí, do něhož bylo mauzoleum zasazeno: „*Lesíky tmavého a hustého listí v nerovném kamenitém terénu nabízejí smutné a strašlivé pohledy (...); zde mauzoleum a hroby; zde přátelství a láska roní jemné slzy vzpomínek.*“⁵⁵

Mauzoleum lze na základě dobového popisu i přepisu nápisu na jeho desce ztotožnit s dodnes stojícím sochařským dílem situovaným v menší rokli ve východní části parku. Poblíž něj se nachází dvojice uměle vyhloubených jeskyní, z nichž jednu lze zřejmě ztotožnit s temnou a ponurou jeskyní, v níž byla umístěna urna, jen spoře osvětlená lampou. Mauzoleum, či jeho dodnes dochovaná část, má podobu pylonu členěného mohutným soklem a hlavicí zakončenou piniovou šiškou. Boky pískovcového pylonu imitují kamenné zdivo, na jeho čelní straně je reliéfně provedený medailon s iniciálami hraběte Hartiga „FH“ obklopený vavřínovými festony. Na čelní straně soklu je vytesán nápis, který ve volném českém překladu zní: „*Smrt udeří kdykoli, v jakémkoli věku, bude třeba opustit všechno – půdu, ženu, palác, z tolika půvabných stromů, jejichž stínu si vážíš, ti zbude jen smutný cypřiš.*“ Jedná se o volný překlad Horatiovy druhé knihy Ód. Sochařské dílo je proto v některých mapách označeno jako pomník básníka Horatia.

Technický stav	Pokrytí mikrovegetací. Po roce 2013 prošlo celkovou rekonstrukcí a znovu sestavením rozpadlých kamenných bloků.
----------------	---



Mauzoleum na Originální mapě stabilního katastru 1: 2 880 – Čechy z roku 1843

⁵⁴ MÁDLOVÁ 2006, s. 255 Hrabě preferoval pohřeb v rodinné hrobce ve farním kostele ve Vartenberku, pokud by ovšem legislativa vázaná na patent Josefa II. tuto variantu neumožnila, zvolil jako druhou možnost právě zmíněné mauzoleum. Nakonec byly jeho tělesné ostatky uloženy v rodinné hrobce.

⁵⁵ Uvádí MADL 2013, s. 149 podle popisu uloženého v SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, rodinný archiv Hartig, inv.č. 126, karton 11.



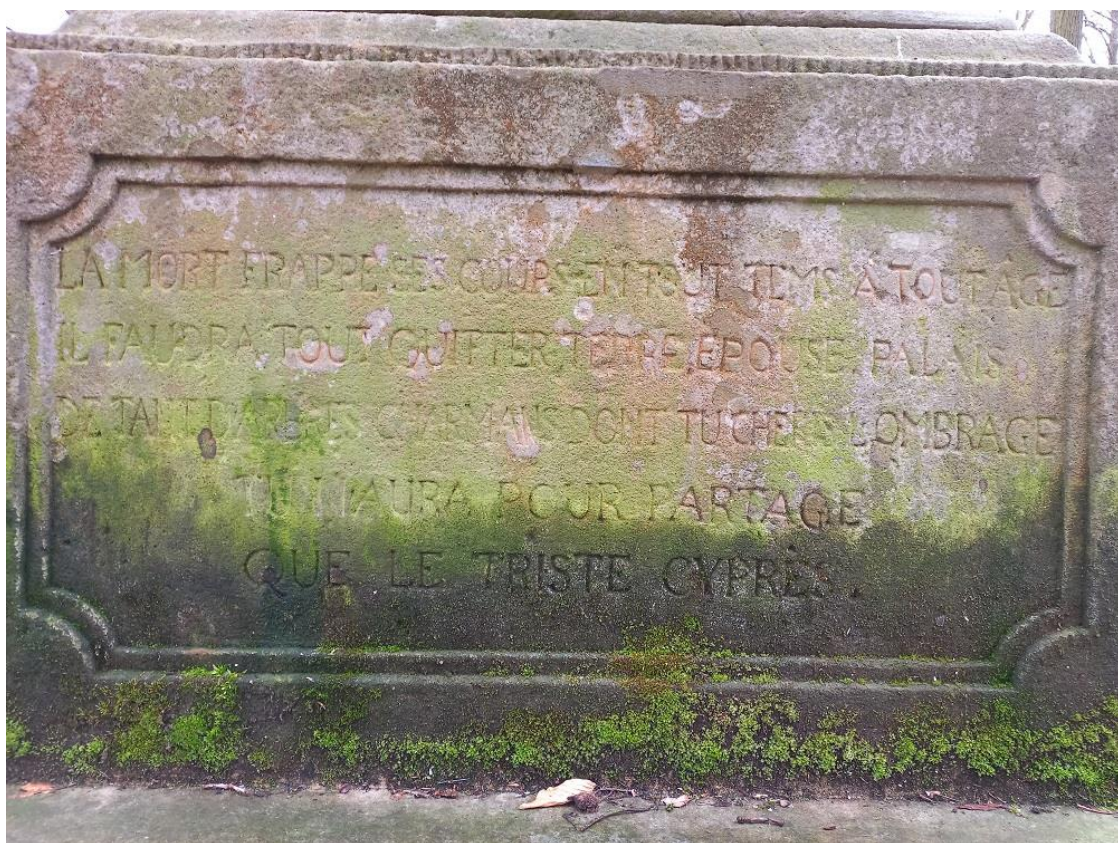
Dvojice jeskyní, v jedné z nich byla umístěna urna osvětlená lampou



Další část mauzolea v podobě pomníku



Iniciály hraběte Hartiga



Nápisová deska z přední strany soklu

Číslo ID	19
Lokalita	Mimoň, okres Česká Lípa, Liberecký kraj
Název	Kenotaf Marie Terezie hraběnky z Hartigu, rozené Krakovské z Kolovrat
Poloha	Částečně známá, objekt nedochován
Umístění	Zámecký (dnes městský) park
Datace	patrně 90. léta 18. století
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	František de Paula hrabě z Hartigu
Nápisy	Patrně přední strana podstavce: <i>Ce triste monument, gage de ma douleur, / A mes yeux attendris offre efore des Charles: / Il te porte au tombeau, l'hommage de mon coeur, / Mes plaintes, mes regrets, mes soupri et mes larmes.</i> [Tento smutný pomník, záruka mé bolesti, mým očím rozněžnělým skýtá půvaby. Nese tě do hrobu, pocta srdce mého, nášky mé, lítosti mé, vzdechy mé a slzy mé] Patrně zadní strana podstavce: <i>Monument érigé par un fils, en tendre souvenir de sa mere Comtesse d'Hartig, née Comtesse de Kollowrath</i> [Pomník vztyčený synem jako něžná vzpomínka na jeho matku hraběnkou Hartigovou, roz. Hr. Kolovratovou]
Památková ochrana	Zaniklý objekt, park chráněn jako KP, rejst. č. ÚSKP 53738/5-3132
Literatura	CORNOVA, Ignaz, Biographie seiner Exzellenz Franz Grafens von Hartig, in: <i>Neuere Abhandlungen der königlichen böhmischen Gesselschaft der Wissenschaften</i> III, Prag 1798, s. 16-35; HONCŮ, Miroslav et al., <i>Mimoň v zrcadle staletí</i>, Mimoň 2012; MADL, Claire, Pán na Mimoni a šlechtic evropského rozměru: F. A. Hartig (1758-1797), in: Květa Křížová et al., <i>Zámek v Mimoni: zbytečně zbořená památka</i>, Mimoň 2013, s. 101-124; MÁDLOVÁ, Claire, Ars moriendi v osvícenském století, in: Jitka Radimská (ed.), <i>K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. „Vita masque et librorum historia“</i>, České Budějovice 2006, s. 247-266; MASLEJOVÁ, Pavla, <i>Památník hraběnky Antoinetty Hartigové v Horních Bečkovcích</i> (bakalářská práce), Seminář dějiny umění MUNI, Brno 2014; PANÁČEK, Michal, Zahrada a park zámku v Mimoni, in: Květa Křížová et al., <i>Zámek v Mimoni: zbytečně zbořená památka</i>, Mimoň 2013, s. 159-175

Prameny	Archiv Akademie věd České republiky, Praha, Královská společnost nauk, Hartigova autobiografie, karton 79; NPÚ ÚOP v Liberci, sign. P 028, JELÍNKOVÁ, Marie, <i>Studie městského parku v Mimoni</i>, 1986; NPÚ ÚOP v Liberci, sign. P 136, JOHANISOVÁ, Blanka – JOHANIS, Viktor, <i>Revitalizace bývalého zámeckého parku v Mimoni. Rešerše a ideová skica pojetí krytého mostu a altánů v parku</i>, 2010; NPÚ ÚOP v Liberci, sign. JP 231, LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada, <i>Zámecký park v Mimoni / okres Česká Lípa</i>, 1971; NPÚ ÚOP v Liberci, sign. P 027, ŠONSKÝ, Drahoslav, <i>Obnova městského parku – bývalého zámeckého parku – v Mimoni</i>, 1995; SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, rodinný archiv Hartigů, karton 11, inv. č. 122, popis zámeckého parku v Mimoni; karton 10, inv. č. 108, Marie Terezie Hartigová roz. Krakovská z Kolovrat: křestní list (nedat), testament (nedat), udělení řádu Hvězdového kříže (1761), pozůstalostní spisy po hraběnce (1791-1793)
	Do roku 1985 tvořil východní stranu mimošského náměstí zámek zbudovaný v poslední čtvrtině 16. století a následně přestavovaný v 17. a první třetině 19. století. Během své historie stavbu postihlo několik požárů, z nichž poslední z roku 1950 se stal zámku osudným a v důsledku následné devastace vedl k jeho demolici. Ve třetí třetině 18. století byl majitelem panství František de Paula hrabě z Hartigu (1758-1797), který nechal překomponovat přilehlý zámecký park a doplnit jej o několik architektonických a sochařských prvků, např. o ermitáž, Apollonův chrámek, čínskou pagodu či dřevěné chýše. Jedná se o ranou ukázkou sentimentálních zahrad na našem území, při jejímž vzniku se Hartig velmi pravděpodobně inspiroval během svých návštěv anglických zahrad a parku Jeana Jacquese Rousseaua ve francouzském Ermenonville. Stejně jako na svém dolnobeřkovickém panství (ID 3), nechal i v mimošském zámeckém parku hrabě umístit sepulkrálně laděné pomníky svých příbuzných včetně fiktivního mauzolea (ID 18). Nedochovaná dvojice kenotafů je známa z dobového popisu zámeckého parku.⁵⁶ Díky němu víme, že první byl věnován matce hraběte Marii Terezii z Hartigu (1731-1791) a druhý jeho manželce Marie Eleonoře hraběnce z Colloredo-Waldsee. V popise, jenž je součástí Hartigovy biografie, je přepis nápisu na kenotafu jeho matky, jehož český překlad zní: „<i>Tento smutný pomník, záruka mé bolesti mým očím rozněžnělým skýtá půvaby. Nese tě do hrobu, pocta srdce mého, nářky mé, lítosti mé, vzdechy mé a slzy mé</i>“ a „<i>Pomník vztyčený synem jako něžná vzpomínka na jeho matku hraběnku Hartigovou, roz. Hr.</i>“

⁵⁶ SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, rodinný archiv Hartig, inv.č. 126, karton 11

Kolovratovou“. Z popisu bohužel není zřejmé, jak zmíněný náhrobek vypadal. Patrně byl koncipován v podobném duchu, jako druhý z kenotafů.



Zámecký park na Originální mapě stabilního katastru 1: 2 880 – Čechy, z roku 1843

Číslo ID	20
Lokalita	Mimoň, okres Česká Lípa, Liberecký kraj
Název	Pomník Marie Eleonory hraběnky z Colloredo-Waldsee, rozené z Vrbna
Poloha	Částečně známá, objekt nedochován
Umístění	Zámecký (dnes městský) park
Datace	patrně 90. léta 18. století
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	František de Paula hrabě z Hartigu
Nápisy	Patrně přední strana podstavce: <i>Dem Gedenken / der Gräfin v. Colloredo geboren Gräfin v. Würben / gewidmet</i> [Věnováno památce hraběnky z Colloredo rozené hraběnky z Vrbna] Patrně zadní strana podstavce: <i>Thränen bring ich dir / dar zum traurigen / Todzen opfer / bitter, weinende Thränen, / das Letzte, was Liebe / dir gebe, / was im Grabe dir / Kann eben ein / trauriges Herz</i> [Přináším ti slzy za smutnou oběť smrti, hořké, plačtivé slzy, to poslední, co ti láska dá, co ti v hrobě může dát jen smutné srdce]
Památková ochrana	Zaniklý objekt, park chráněn jako KP, rejst. č. ÚSKP 53738/5-3132
Literatura	CORNOVA, Ignaz, Biographie seiner Exzellenz Franz Grafens von Hartig, in: <i>Neuere Abhandlungen der königlichen böhmischen Gesselschaft der Wissenschaften</i> III, Prag 1798, s. 16-35; HONCŮ, Miroslav et al., <i>Mimoň v zrcadle staletí</i>, Mimoň 2012; MADL, Claire, Pán na Mimoni a šlechtic evropského rozměru: F. A. Hartig (1758-1797), in: Květa Křížová et al., <i>Zámek v Mimoni: zbytečně zbořená památka</i>, Mimoň 2013, s. 101-124; MÁDLOVÁ, Claire, Ars moriendi v osvěcenském století, in: Jitka Radimská (ed.), <i>K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. „Vita masque et librorum historia“</i>, České Budějovice 2006, s. 247-266; MASLEJOVÁ, Pavla, <i>Památník hraběnky Antoinetty Hartigové v Horních Beřkovicích</i> (bakalářská práce), Seminář dějiny umění MUNI, Brno 2014; PANÁČEK, Michal, Zahrada a park zámku v Mimoni, in: Květa Křížová et al., <i>Zámek v Mimoni: zbytečně zbořená památka</i>, Mimoň 2013, s. 159-175
Prameny	NPÚ ÚOP v Liberci, sign. P 028, JELÍNKOVÁ, Marie, <i>Studie městského parku v Mimoni</i> , 1986;

	NPÚ ÚOP v Liberci, sign. P 136, JOHANISOVÁ, Blanka – JOHANIS, Viktor, <i>Revitalizace bývalého zámeckého parku v Mimoní. Rešerše a ideová skica pojetí krytého mostu a altánů v parku</i>, 2010; NPÚ ÚOP v Liberci, sign. JP 231, LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada, <i>Zámecký park v Mimoní / okres Česká Lípa</i>, 1971; NPÚ ÚOP v Liberci, sign. P 027, ŠONSKÝ, Drahoslav, <i>Obnova městského parku – bývalého zámeckého parku – v Mimoní</i>, 1995; SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, rodinný archiv Hartigů, karton 11, inv. č. 120 a 121: oznámení sňatku hraběte Hartiga s Marií Eleonorou Colloredo-Waldsee (1783); karton 14-15, inv. č. 143-157, dědické a osobní dokumenty Marie Eleonory Hartigové, zvl. inv. č. 148, parte a nekrolog (1818); karton 17, inv. č. 174, dědická smlouva mezi Marií Eleonorou a dcerou Marií Terezií a synem Františkem de Paula (1816), inv. č. 122, popis zámeckého parku v Mimoní
	Do roku 1985 tvořil východní stranu mimoňského náměstí zámek zbudovaný v poslední čtvrtině 16. století a následně přestavovaný v 17. a první třetině 19. století. Během své historie stavbu postihlo několik požárů, z nichž poslední z roku 1950 se stal zámku osudným a v důsledku následné devastace vedl k jeho demolici. Ve třetí třetině 18. století byl majitelem panství František de Paula hrabě z Hartigu (1758-1797), který nechal překomponovat přilehlý zámecký park a doplnit jej o několik architektonických a sochařských prvků, např. o ermitáž, Apollonův chrámek, čínskou pagodu či dřevěné chýše. Jedná se o ranou ukázkou sentimentálních zahrad na našem území, při jejímž vzniku se Hartig velmi pravděpodobně inspiroval během svých návštěv anglických zahrad a parku Jeana Jacquese Rousseaua ve francouzském Ermenonville. Stejně jako na svém dolnobeřkovickém panství (ID 3), nechal i v mimoňském zámeckém parku hrabě umístit sepulkrálně laděné pomníky svých příbuzných včetně fiktivního mauzoleu (ID 18). Nedochovaná dvojice kenotafů je známa díky dobovému popisu zámeckého parku.⁵⁷ Díky němu víme, že první byl věnován matce hraběte Marii Terezií z Hartigu (1731-1791) a druhý manželce Marii Eleonoře hraběnce z Colloredo-Waldsee (1764-1818). Úmrtí matky hraběte patrně podnítilo vznik jejího kenotafu i sepulkrálně laděného pomníku dosud žijící hraběnky Hartigové. V popise je kenotaf manželky hraběte Hartiga označen jako kamenný pomník s mramorovou vázou, zlacenými girlandami a nápisem, jehož český překlad zní: „<i>Věnováno památce hraběnky z Colloredo rozené hraběnky z Vrbna</i>“ a „<i>Přináším ti slzy za smutnou oběť smrti, hořké, plačtivé slzy, to poslední, co ti láska dá, co ti v hrobě může dát jen smutné srdce</i>“. Pomník býval umístěn v severním cípu zahrady „v hustém hájku“.⁵⁸

⁵⁷ SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, rodinný archiv Hartig, inv.č. 126, karton 11

⁵⁸ MADL 2013, s. 119



Přibližné umístění kenotafu na Originální mapě stabilního katastru 1: 2 880 – Čechy, z roku 1843

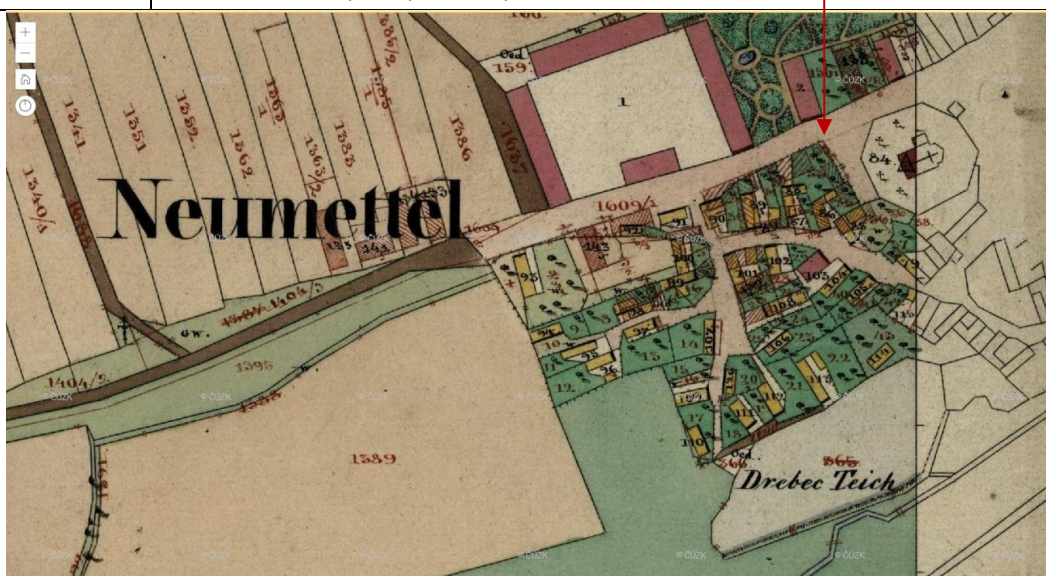
Číslo ID	21
Lokalita	Neumětely, okres Beroun, Středočeský kraj
Název	Pomník Horymírova Šemíka
Poloha	Známá
Umístění	Centrum obce u hlavní komunikace, poblíž kostela sv. Petra a Pavla
Datace	1887
Autorství	Josef Velík ze Tmaně
Signatura	Zboku pravého předního sloupku <i>Jos. Velík z Tmani</i>
Donátor	Karel IV. Kníže Schwarzenberg
Nápisy	Na kladí: <i>V Neuměteliích se věřilo a věří / že zde Šemík, věrný kůň rytíře Horymíra, / zakopán leží.</i> Ve štítu: <i>CS III 1887</i>
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 21089/2-359
Literatura	BOROVSKÝ, František Adolf (ed.), <i>Čechy. Díl IX, Západní Čechy</i> , Praha, 1897, s. 365; POCHE, Emanuel (ed.), <i>Umělecké památky Čech II</i> , K-O, Praha 1978, s. 471; SKLENÁŘ, Karel, K historii zkoumání tvrziště v Neuměteliích, in: <i>Minulostí Berounska XII</i> , Beroun 2009, s. 95-97; SLÁDEK, František, <i>Z kronik a pamětí kraje Horymírova</i> , Lochovice 2006
Prameny	Kronika obce Neumětely; SOkA Beroun, Archiv obce Neumětely – obecní pamětní kniha 1812-1934
Restaurátorská dokumentace	PACOVSKÝ, Jaroslav, <i>Restaurátorská zpráva Na památník Horymírova Šemíka v obci Neumětely, správní oblast Hořovice</i> , 2012, uloženo na ÚOP středních Čech v Praze pod sign. RD 4227
V centru obce Neumětely se nachází komplex kostela sv. Petra a Pavla, fary a hřbitova. Za hřbitovní zdí je v přilehlém parčíku umístěn pomník věnovaný bájnému koni Šemíkovi, který patřil neumětelskému vladykovi Horymírovi. Podle pověsti, známé díky kronice Václava Hájka z Libočan a především díky literárnímu zpracování od Aloise Jiráska (1851-1930), se vladyka vyhnul trestu smrti skokem na Šemíkovi z vyšehradské skály. Na rozdíl od svého pána kůň tento skok nepřežil a byl pochován v Neuměteliích. V místech údajného hrobu byl vztyčen náhrobek v podobě kamene ve tvaru koňské hlavy. Zatímco se všeobecné povědomí o Šemíkovi rozšířilo především díky Jiráskovým <i>Starým pověstem českým</i>, prvně vydaným roku 1893, v regionální historii byla pověst přirozeně zakořeněna pevněji. O tom svědčí i fakt, že stávající, poměrně výpravny náhrobek vznikl již v roce 1887. Finanční prostředky ke zhotovení náhrobku, či	

v tomto případě spíše symbolického náhrobku, poskytl tehdejší majitel neumětelského panství Karel IV. Kníže Schwarzenberg (1859-1913). Kníže se o českou historii poměrně zajímal, o čemž svědčí jeho články v *Časopise Českého muzea* či jeho – ve své době kontroverzní návrh – umístit plaketu s podobiznou Jana Husa na budovu právě dokončovaného Národního muzea.

Pískovcový kenotaf má tvar klasicistního chrámku s nápadně stlačenými proporcemi, kdy čtveřice mohutných, ale krátkých dórských sloupů vynáší mohutné kladí a trojúhelný štít. Tato disproporčnost je dána tím, že chrámeček neposkytuje přístřeší vertikálně komponované soše či pomníku, nýbrž horizontálně situovanému památnému náhrobnímu kameni. Křemenný kámen svým materiálem, velikostí a opracováním dal vzniknout hypotéze o tom, že se jedná o originální náhrobní kámen ze slovanského pohřebiště. Toto pohřebiště mělo být situováno v místech dnešního hřbitova rozprostírajícího se kolem kostela sv. Petra a Pavla. Další kameny, které se z tohoto pohřebiště dochovaly, byly v minulosti druhotně užitelně použity (schody či můstky) a zbývající byly v roce 2006 umístěny do parčíku poblíž Šemíkova pomníku. Z pískovce vytesaná architektura svou mohutností a prostotou zřejmě záměrně evokuje archaičnost a staroslovanskou dobu. Jedinou výraznější dekorací je nápis na kladí „*V Neuměteli se věřilo a věří, že zde Šemík, věrný kuň rytíře Horymíra, zakopán leží.*“ A reliéf ve štítu v podobě letopočtu 1887 a iniciály CS završených knížecí korunkou, které odkazují na donátora Karla IV. knížete Schwarzenberga.

Podle zápisu v obecní kronice byly jednotlivé pískovcové části architektury opracovány v necelých deset kilometrů vzdáleném lomu u obce Lounína kamenickým mistrem Josefem Velíkem z nedaleké Tmaně a následně svépomocí neumětelských obyvatel převezeny a osazeny na dnešní místo.⁵⁹

Technický stav	Velmi dobrý. Během restaurování v roce 2012 proběhlo očištění, revize spár a obnovení nápisů plátkovým zlatem.
----------------	--



Pomník na Originální mapě stabilního katastru 1: 2 880 – Čechy z roku 1840

⁵⁹ <https://www.obec-neumetely.cz/obec/hlavni-zajimavosti-v-obci/pomnik-semika/pomnik-semika-224cs.html>, [citováno dne 7. 2. 2023]





Samotný „náhrobní“ kámen a kameníkova signatura

Číslo ID	22
Lokalita	Nižbor, okres Beroun, Středočeský kraj
Název	Kenotaf Karla Egona I. knížete Fürstenberga
Poloha	Známa
Umístění	Park s Fürstenberskou hrobkou
Datace	Po roce 1787
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	Filip Nerius Maria kníže Fürstenberg
Nápisy	Severozápadní stěna kenotafu: <i>HEIC. QUIESCENTI. / CAROLO. EGONI. S. R. I. PRINC: / A. FÜRSTENBERG. / AUREI. VELLERIS. EQUITI. / CONSIŮIARO. IMPER. INTIMO. / QUONDAM WEZLARIAE. / CAESAR: COMMISS: GENERALLI: / VIRO. JUSTO. RECZO. CARO, PROBO / CUI. IT CORP. PTA. PHIDES / ET. NULA VERITAS. / PUBLIACE. PRAECLARE GESTA / IMMORTAL</i> [Zde odpočívajícímu Karlu Egonovi S. R. J. principi z Fürstenbergu, rytíři Řádu zlatého rouna, císařskému tajnému radovi, kdysi ve Wezlaru, císařskému generálnímu komořímu, nejvyššímu purkrabímu Českého království, muži spravedlivému, přímému, oblíbenému, řádnému, jemuž nesmrtelnému byla vlastní mravní nezkaženost a pouhá pravda, znamenitě spravované veřejné záležitosti.] Jihozápadní stěna kenotafu: <i>SUIS. DILECTO. CONJUGI / PATRI. OPTIMO / AMICIS. INDIGENIS / COEVIS. AEQUE. AC. POSTERIS / BONIS. OMNIBUS. / AETERNUM. FLEBILI / NATP. NON: MAJI. MDCCXXIX / DENATO. V. ID. JULII. / MDCCCLXXXVII. / HOC. PIETATIS. SUAE. MONUMENTUM. / FILIUS. PHILIPPUS. / PONI. JUSSIT</i> [Manželovi, výbornému otci, milovanému svými přáteli krajany, současníky, stejně i všemi budoucími pokoleními, narozenému devátého května 1729, zesnulému jedenáctého července 1787. Tento věčný památník na jeho památku zarmoucený syn Filip nechal postavit.] Východní stěna kenotafu: <i>VIRTUTIBUS. OMNIS. GENERIS. / RAUCIS. PARI / PLURIMIS. SUPERIARI. / PHYLANTHROPO. MOECENATI. / HUMANITATE. / CONSTANTER. EXERCITA. CLARO. / IN RE LITERARIA. / PATRIAE. EXCOLEND. AUGENDAQU / CULTURA. PABULI. / ASSIDUO. AC. STRENUO.</i> [Velmi mocnému muži, jenž oplýval ctnostmi všeho druhu ve vztahu k méně čestným i početnějším skupinám lidí, filantropovi, mecenáši humanity vynikajícímu v neustálé nelehké literární činnosti, jež měla zušlechťovat a podporovat vlast a také obnovovat a zvyšovat kulturu lidu, neúnavnému a horlivému člověku.]
Památková ochrana	park chráněn v rámci KP, rejst. č. ÚSKP 15284/2-362

Literatura	CECHER, Antonín, <i>Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do polovice XI. století. Politický okres Rakovnický II</i>, Praha 1913, s. 85; MAŠEK, Petr, <i>Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích</i>, Praha 2003; MAŠEK, Petr, <i>Sběratelská vášeň osvíceného velmože, Starožitnosti a užité umění: měsíčník pro sběratele a znalce</i>, roč. 1997, č. 5, s. 13–16; POCHE, Emanuel (ed.), <i>Umělecké památky Čech II</i>, K-O, Praha 1978, s. 478
Prameny	SOA Praha, Velkostatek Křivoklát – Hlavní pokladna, kart. 178, č. 72
Restaurátorská dokumentace	PLACHÝ, Jarmil – BÁRTA, Petr – GOČALTOVSKÝ, Martin, <i>Restaurátorská zpráva o restaurování mramorového pomníku knížete K. E. Fürstenberga v areálu Fürstenberské hrobky v Nižboru</i> , Praha 2016, uloženo na NPÚ ÚOP středních Čech v Praze pod sign. RD 5393
Založení rodinné hrobky Fürstenbergů v menším parku vzdáleném necelých tři sta metrů od zámecké budovy je úzce spjata s dekretem Josefa II. Z roku 1784. Jeho důsledkem bylo uzavření všech hřbitovů nacházející se uvnitř obcí a všech hrobek situovaných v městských kostelech a kaplích. Fürstenbergové, kteří nižborské panství vlastnili od roku 1731, tak museli uzavřít svou stávající rodinnou hrobku v kryptě zámeckého kostela Povýšení sv. Kříže a vybudovat nové pohřební místo. V souladu se zmíněným dekretem motivovaným snahou o zajištění lepší hygieny bylo vybráno vyvýšené místo mimo zámecký areál a centrum historického osídlení, západně od zámecké ostrožny. Zároveň se jednalo o místo v dochozí vzdálenosti od zámku, což bylo praktické vzhledem k dobovým zvyklostem pohřebních průvodů mezi místem, kde byla sloužena zádušní mše, a místem samotného pohřbu. Zvolený pozemek má čtverečnický tvar a jeho parková úprava v podobě dvou hlavních křižujících se cest a jedné okružní cesty je dobře patrná na mapě stabilního katastru z roku 1840. Pozemek si svůj tvar zachoval dodnes, systém cestiček však již zanikl a prostředí má spíše charakter kultivovaného lesoparku. V čele hlavní přístupové cesty je situován litinový kříž a samotná podzemní hrobka překrytá litinovou deskou. Další sochařskou výzdobu tvoří drobná litinová socha andělíčka. Tyto litinové prvky byly s největší pravděpodobností odlity ve fürstenberských slévárnách v Novém Jáchymově. Chronologicky nejstarším výzdobným prvkem je však kenotaf Karla Egona I. knížete Fürstenberga (1729-1787), nejvyššího purkrabí Českého království a spoluzakladatele Královské české společnosti nauk, který se stal prvním pohřbeným v nově založené hrobce. Při příležitosti skonu svého otce nechal sochařské dílo zhotovit Filip Nerius Maria kníže Fürstenberg (1755-1790). Kenotaf byl zpočátku umístěn v těsné blízkosti krypty, plnil tak v podstatě funkci náhrobku. Ve 20. letech 19. století byl vzhledem k jeho špatnému technickému stavu přemístěn do zámku, odkud byl v 90. letech 20. století znovu převezen zpět a situován u vstupu do areálu.	

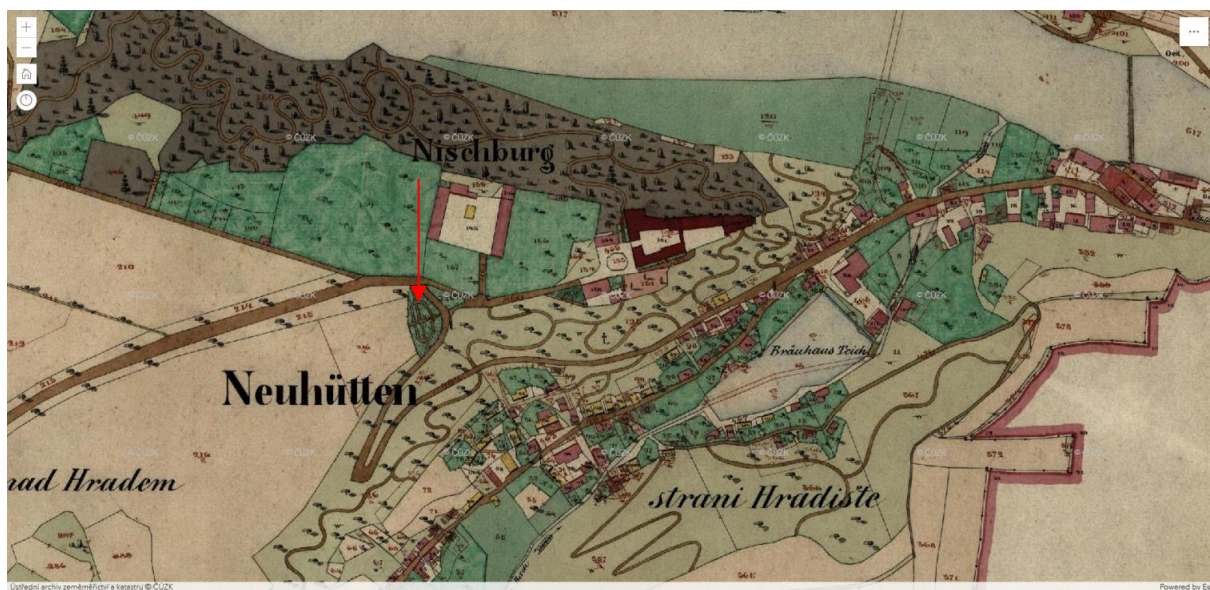
V té době již byla hrobka označena litinovým poklopem a křížem, náhrobek tak ztratil svůj původní význam a získal spíše charakter pomníku či kenotafu. Je zajímavé, že i přes své původní umístění nad hrobkou, toto sochařské dílo neobsahovalo tradiční sepulkrální výzdobu a svou podobou se spíše blížilo drobné parkové architektuře.

Kenotaf má podobu tříbokého zděného pilíře s odstupňovaným soklem a římsovou hlavicí, na níž je osazen podstavec pro dnes již neexistující sochařské zakončení objektu – tím mohla být portrétní busta, urna, či kříž. Kamenné stěny pilíře jsou členěny typickými klasicistními výzdobnými prvky v podobě vavřínového festonu a kapek tzv. guttae vycházejících z antické architektury. Hladké plochy stěn nesou rozsáhlý dedikační nápis s výčtem ctností zesnulého. Reprezentativnost tomuto formálně jednoduchému pomníku dodává zvolený materiál – červený slivenecký mramor. Filip Nerius se nechal při objednávce otcova náhrobku inspirovat ilustrací z Hirschfeldovy *Theorie der Gartenkunst* zobrazující návrh pomníku německého básníka Friedricha von Hagedorn (1708-1754).⁶⁰ Fürstenberský kenotaf sice – z praktických důvodů – nebyl spojen s vodním prvkem, jako tomu je v případě Hagedornova pomníku, celková podobnost včetně jednotlivých detailů je však zřejmá. Díky ilustraci z Hirschfeldova spisu tak můžeme předpokládat, že i na vrcholu fürstenberského kenotafu byla původně osazena váza zdobená festony.⁶¹ Důvod, proč kníže Filip Nerius Maria zvolil za vzor právě ilustraci Hagedornova pomníku, není pravděpodobně významový, ale ryze výtvarný. Lze předpokládat, že v rozsáhlé knihovně jeho otce čítající na 20 000 svazků, se nacházel zmíněný díl Hirschfeldova spisu.

Technický stav	Po kompletním restaurování v roce 2016 je stav velmi dobrý. Pomník byl tehdy plošně očištěn a konsolidován, přespárován, vrcholový degradovaný prvek byl plasticky doplněn, stejně tak byly provedeny plastické doplňky v ploše kamene.
----------------	---

⁶⁰ HIRSCHFELD 3. Band 1780 vyobrazení Nr. 46, Tab. III. Tento inspirační zdroj již zmínil Prah 2004, s. 264

⁶¹ V restaurátorské zprávě z roku 2016 je uvedeno, že na vrcholu pomníku byl původně osazen litinový kříž, o němž se zmiňují (blíže nedefinované) archivní záznamy. Na historických fotografiích není horní zakončení zaznamenáno.



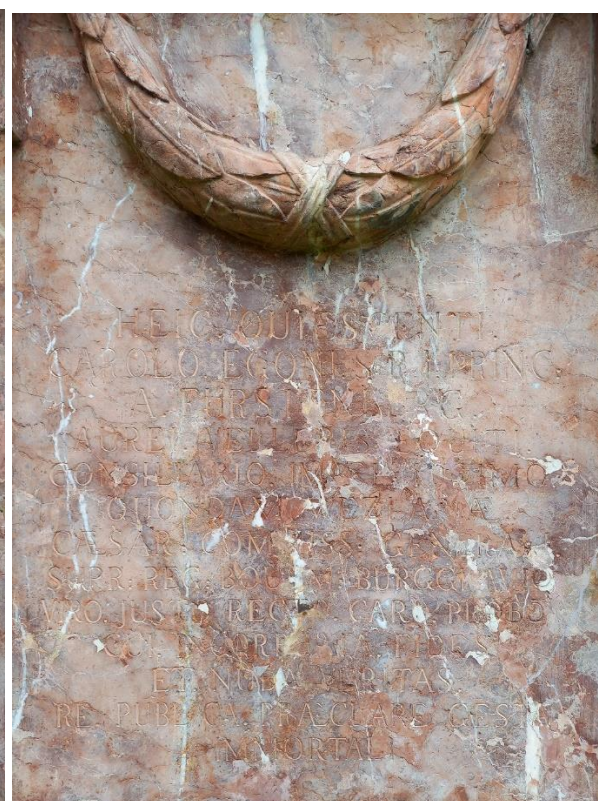
Kenotaf na Originální mapě stabilního katastru 1: 2 880 – Čechy z roku 1840



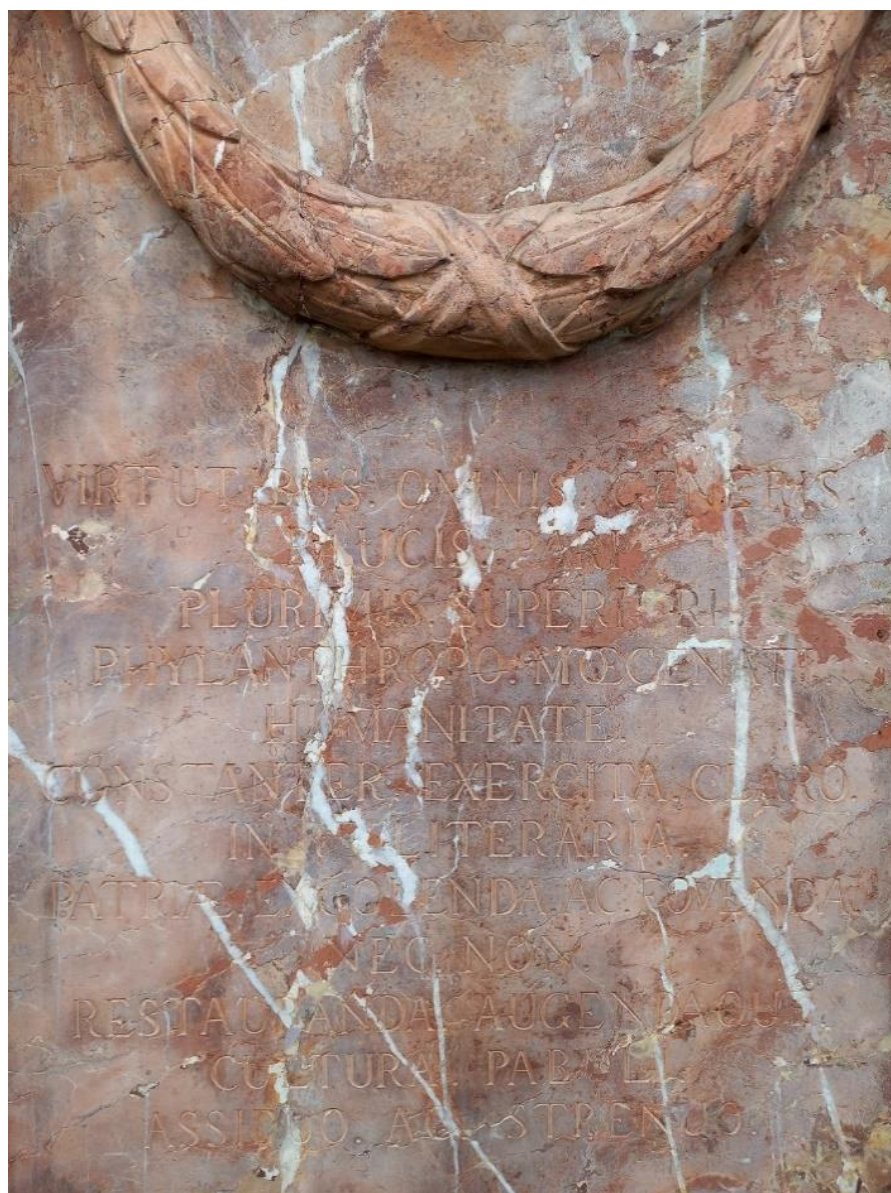
Areál Fürstenberské hrobky při pohledu od vstupní brány, nalevo kenotaf knížete



Kenotaf a ilustrace z 3. svazku *Theorie der Gartenkunst* (Leipzig 1780), Nr. 46, Tab. III



Nápisy na jihozápadní a severozápadní straně kenotafu



Nápis na východní straně kenotafu

Číslo ID	23
Lokalita	Orlík nad Vltavou, okres Písek, Jihočeský kraj
Název	Replika Rousseauova náhrobku
Poloha	Předpokládaná, objekt nedochován
Umístění	Ostrov na Prádelském (?) rybníku v zámeckém parku
Datace	Po roce 1802
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	Karel Filip kníže Schwarzenberg
Nápisy	Nedochovány
Památková ochrana	Nedochovaný objekt, území ochranného pásma KP, rejst. č. ÚSKP 3415
Literatura	GIRARDIN, Stanislas, <i>Promenade ou Itinéraire des jardins d'Ermenonville</i>, Paris 1888; HANESCH, Josef, <i>Karel I. Filip, kníže Schwarzenberg, polní maršál</i>, České Budějovice 2003; ROKYTA, Hugo, Josef Helfert (1791-1847) a začátek kultu památek v Českých zemích, <i>Umění</i> IX, č. 5, 1961, s. 484-492;
Prameny	NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, sign. 1331, Historický průzkum zámeckého parku Orlík nad Vltavou, strojopis HANESCH, Josef, <i>Dějiny anglického parku v Orlíku n. Vlt. Historická studie</i>, Třeboň 1978; SOA Třeboň, Velkostatek Orlík nad Vltavou, inv. č. 5145, sign. H-2a, Situační plán zámku Orlíka a jeho okolí, r. 1830; SOA Třeboň, Rodinný archiv Schwarzenbergů Orlík nad Vltavou, karton 132, inv. č. 821, sign. III-27/1-5: odměny hudebníků za produkci na Prádle u příležitosti příjezdu a odjezdu císaře Františka I. 5. června 1810; karton 142, inv. č. 880, III-8: líčení zámeckého prostředí na Orlíku z pamětí Emilie von Binzer (1820); kniha 2231, inv. č. 4694, deník zařizování orlického parku začatý kněžnou Vilemínou ze Schwarzenberku (1850-1899); karton. 64, inv. č. 528-534, sign. 6G alfa: zahrady a parky: mj. inv. č. 534, 06 Galfa8, zřízení orlického parku: vysaz. divok. a exot. stromů, cesty zahradníka za účelem shlédnutí cizích promenádních zahrad (1800-1852)
Náhrobek Jeana-Jacquese Rousseaua (1712-1778) v Ermenonville se stal slavným a dobově oblíbeným prototypem sepulkrální a komemorativní drobné architektury. Jeho oblíbenost pramení jak z popularity J. J. Rousseaua a jeho filozofie, tak z umístění jeho náhrobku v soukromé zahradě, což sejevilo s nástupem osvícenství a svobodného zednářství jako nově	

objevené a přitažlivé místo posledního odpočinku – alternativní k dřívější tradici pohřbívání výhradně na sakrální půdě. Rousseau tehdy náhle skonal na panství René Louise de Girardin markýze z Vauvray (1735-1808) nedaleko Paříže a pro místo jeho posledního odpočinku byl zvolen tzv. Ostrov topolů v ermenonvillském parku. Prvotní náhrobek měl podobu jednoduššího krychlového podstavce s osazenou urnou. Ten byl brzy nahrazen stávajícím náhrobkem podle návrhu malíře Huberta Roberta (1733-1808) a prostřednictvím grafik se stala jeho podoba brzy známá,⁶² především mezi osvícenskou šlechtou zakládající na svých panstvích sentimentální zahrady a uvažující v některých případech i o vlastním pohřbu v těchto zahradách.⁶³

Park v Ermenonville včetně Ostrova topolů se stal záhy – i díky své blízkosti k Paříži – oblíbeným výletním místem, o čemž svědčí i tištěné dobové průvodce, jako *Promenade ou Itinéraire des jardins d'Ermenonville* z roku 1888. Ačkoli byly Rousseauovy ostatky poměrně brzy exhumovány a přeneseny do pařížského Pantheonu, ermenonvillský náhrobek – respektive správněji již kenotaf – i nadále zůstal významným zdrojem inspirace. Poměrně podrobný popis včetně grafické reprodukce věnoval náhrobku významný německý teoretik zahradního umění Christian Cay Lorenz Hirschfeld (1742-1792) v pátém díle svého opusu *Theorie der Gartenkunst* [Teorie zahradního umění].⁶⁴ Další pojednání a zobrazení obsahuje *Description des nouveaux jardins de la France et de ses anciens chateaux* z roku 1808 od Alexandra de Laborde, v němž je zahrnut i plán parku v Ermenonville včetně vyznačení Rousseauova náhrobku.

Díky Hirschfeldově popisu a ikonografické interpretaci reliéfů na sarkofágu víme, že hlavním motivem je mladá žena kojící chlapce a držící Rousseauovu knihu *Emil, aneb O výchově*. Vedle ní je další žena-matka obětující na oltář květiny a ovoce a trojice malých poskakujících chlapců držících klobouk – symbol svobody. Na nárožních pilířích jsou postavy symbolizující Mateřství, Pravdu, Harmonii a Výmluvnost. Na náhrobku se dále uplatňují ryze funerální motivy – dvojice umírajících holoubků u dýmající pochodně a urna. Výtvarné náměty doplňují tesané nápisy „*Vitam impendere vero*“ [životem zaplatil za pravdu], citát z Juvenálových *Satir*,⁶⁵ a „*Ici repose l'homme de la vertu at de la verite*“ [Zde leží muž ctnosti a odvahy].

Přírodně krajinářský park obklopující zámek vznikl po roce 1802, kdy orlické sídlo vlastnil Karel Filip kníže Schwarzenberg (1771-1820). Tento diplomat a polní maršál zahájil neogotickou přestavbu zámku i úpravu jeho krajinného okolí. Vzhledem k jeho častým pobytům v zahraničí (mj. pobýval jako velvyslanec v Paříži) dohlížela na přestavbu sídla, a především na úpravu parku jeho manželka Marie Anna z Hohenfeldu (1768-1848). Své představy o podobě parku si navzájem vyměňovali prostřednictvím dopisů, které byly později vydány knižně.⁶⁶

⁶² Např. grafika J. M. Moreaua z roku 1778

⁶³ Viz hrabě Hartig **ID 18**

⁶⁴ HIRSCHFELD 1785, V. díl, s. 261-262

⁶⁵ *Juvenal and Persius* I, Oxford 1839, s. 126

⁶⁶ SCHWARZENBERG, Karel Filip, *Briefe des Feldmarschalls Fürsten Schwarzenberg an seine Frau 1799-1816*, Wien 1913

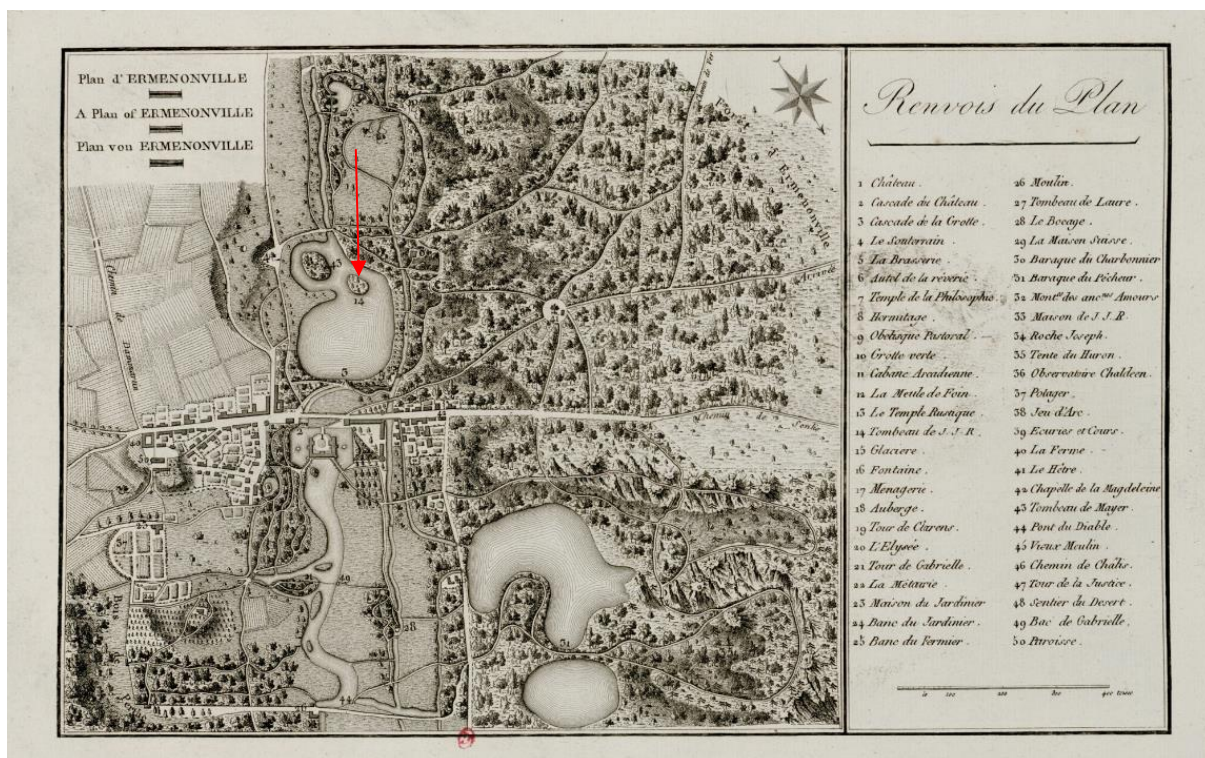
Vybudovaný park obsahoval poměrně málo drobných staveb, z nichž se navíc do dnešních dnů dochoval jen zlomek (budova bývalého divadla, v druhé polovině 19. století přibyla hrobka, hájovna a skleníky). Z drobné zmínky Hugo Rokyty z roku 1961 vyplývá, že se v zámeckém parku nacházela pietní kopie Rousseauova náhrobku. Vzhledem k tomu, že knížecí manželský pár sledoval dobové trendy v architektuře a krajinářství a že kníže pobýval na pařížském dvoře, je velmi pravděpodobné, že se budovatelé parku rozhodli o doplnění tohoto módního prvku. Z Paříže si rovněž kníže přivezl na Orlík empírový nábytek, kterým předtím vybavil svou pracovnu na velvyslanectví.⁶⁷ Kněžna byla navíc údajně náruživou čtenářkou děl J. J. Rousseaua.⁶⁸ Kopie Rousseauova náhrobku byla podle ermenonvillského vzoru osazována na ostrůvky, tzv. Rousseau-Insel, příkladem je park ve Wörlitz, Ludwiglustu či park Arkadia u Łowiczy. Případně byly na ostrov osazovány kenotafy rodinných členů majitelů parků – tzv. Begräbnisinsel v durynské Gotě či náhrobek Mikuláše hraběte ze Salmu **(35)**. Pro umístění – dnes již zaniklého kenotafu – v orlickém parku byla tedy s největší pravděpodobností zvolena vodní plocha s ostrůvkem. Nejvhodnější volbou se zdá být Prádelský rybník situovaný necelý půl kilometru od zámecké budovy na hlavní komunikační ose k zámku, v jehož severní části se nachází kruhový ostrůvek. Po polovině 19. století byla za Karla III. knížete Schwarzenberga a jeho manželky Vilemíny, která byla stejně jako kněžna Marie Anna obdivovatelkou zahradního umění, u Prádelského rybníka založena okrasná zahrada a skleník. Tím se zřejmě značně změnil charakter tohoto místa a je možné, že již v této době došlo k odstranění kopie Rousseauova kenotafu.

Další, tentokrát lépe poznanou stavbou odkazující v orlickém zámeckém parku na francouzského filozofa, byla Rousseauova chýše, označovaná v plánech rovněž jako eremitage nebo Kreuzhütte. Byla postavena v roce 1812 z iniciativy kněžny Marie Anny na louce zv. Na srncích severně od zámecké budovy. Jednalo se o zděnou stavbu situovanou na východ, v jejímž interiéru byl krb a kříž. Stavba byla stržena v období Protektorátu Čechy a Morava.⁶⁹

⁶⁷ HANESCH 2003, s. 42

⁶⁸ NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, sign. 1331, s. 35

⁶⁹ Ibidem, s. 39



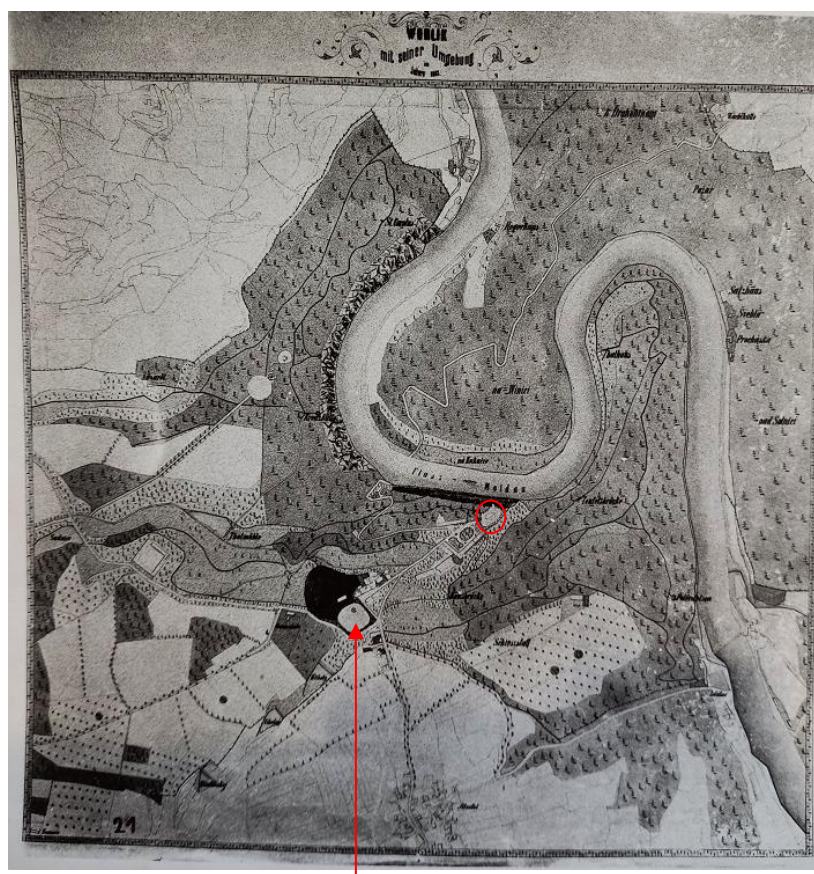
Plán Ermenonville s vyznačeným náhrobkem J. J. Rousseaua, *Description des nouveaux jardins de la France et de ses anciens châteaux* z roku 1808, Paris Alexandre de Laborde nepag.



První varianta Rousseauova náhrobku na Topolovém ostrově, ilustrace z Hirschfeldovy *Theorie der Gartenkunst*, 2. díl, s. 59



Rousseauův náhrobek, ilustrace z Hirschfeldovy *Theorie der Gartenkunst*, 5. díl, s. 262



Vyznačení zámku (v kroužku) a ostrůvku na Prádelském rybníku s možným umístěním kopie Rousseauova náhrobku na reprodukci mapy orlických proměňáků z roku 1867

Číslo ID	24
Lokalita	Oslavany, okres Brno-venkov, Jihomoravský kraj
Název	Pomník důlního neštěstí na dole Františka
Poloha	Známá
Umístění	Hřbitov při kostele sv. Mikuláše
Datace	1860
Autorství	Josef Alois Břenka
Signatura	Nenalezena
Donátor	Pravděpodobně obec, majitele dolu Františka a pozůstalí
Nápisy	Nápisová deska: <i>Zum bedenken an die am / 8. Juli 1860, / in der Franziska Steinkohlen Zeche / zu Padochau / verunglückten Bergknappen: / Steiger, Johann Jedliczka / Oberhäuer, Johann Dobschik / Praktikant Johann Nitsche Viktor Pink / Häuer</i> (seznam havířů viz níže) / <i>Lebrhäuer</i> (seznam mladších havířů a běhačů viz níže) [Na památku těch, kteří 8. července 1860 zemřeli při důlním neštěstí na uhelném dole Františka, důlní revírník Jan Jedlička, vrchní havíř Jan Dobschik, praktikanti Jan Nitsche a Viktor Pink]
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 85122/7-870
Literatura	MAKARIUS, Roman – FASTER, Petr, <i>Memento důlních nehod v českém hornictví</i> , Ostrava 2008, s. 11-16; MATĚJ, Miloš et al., <i>Kulturní památky rosicko-oslavanské průmyslové aglomerace</i> , Ostrava 2012, s. 130-134; PLCHOVÁ, Jarmila, <i>Rosicko-oslavanský uhelný revír 1760–1999</i> , Oslavany 1999
Prameny	Archiv Vlastivědného spolku Rosicko-Oslavanska
V Oslavanech se těžba černého uhlí rozvinula již v 60. letech 18. století za podpory tamního vrchnostenského správce Františka Riedla, což zásadně ovlivnilo další vývoj města. Za své zásluhy byl správce oceněn pamětní zlatou medaili císařovny Marie Terezie.⁷⁰ S těžbou zde začala oslavanská vrchnost a od roku 1800 měl výhradní právo těžby Johan Muller, nový majitel všech tamních dolů. V 19. století pak vypukl rozvoj těžby naplno. Jedním z dolů byl hlubinný důl Františka, pojmenovaný podle Františky Petrzcizkové. Ta byla spolu s dalšími brněnskými a sobotínskými podnikateli spolupodílníci společnosti Těžiřstvo Františka (Franciska Zeche Gewerkschacht), do níž byl tento důl zařazen. Důl byl v lokalitě Oslavany-Padochov provozován	

⁷⁰ MATĚJ et al. 2012, s. 19

od roku 1848, dne 8. 6. 1860 v něm došlo k výbuchu metanu a s ním spojeným úmrtím 53 havířů, téměř všech havířů z tehdy nasazené směny.⁷¹

Na jejich památku byl v prostorách hřbitova u kostela sv. Mikuláše umístěn pomník, jehož autorem je brněnský sochař Josef Alois Břenka (1820-1878). Břenkova tvorba je po materiálové i tematické stránce velmi pestrá – je autorem světeckých soch, exteriérových architektonických skulptur či náhrobků. Vedle volné umělecké tvorby se zabýval také restaurováním starších sochařských děl, mj. se podílel na obnově sochařského vybavení klášterního kostela Porta Coeli v Předklášteří u Tišnova, kde byl i pochován. Pro oslavanský pomník zvolil tvar blížící se stéle evokující skalisko s centrálním vstupem do důlní šachty – místo vstupu je však osazena nápisová deska z černého mramoru se jmény zesnulých. Nad ní je symbol hornictví – zkřížený mlátek a želízko – ve vavřínovém věnci. Na vrcholu skaliska je osazen kamenný kříž. Kompozici z obou stran doplňuje dvojice havířů truchlících nad ztrátou svých druhů. Analogická kompozice, avšak bez figur horníků, byla později zvolena také pro pomník zahynulých horníků na dole Kukla, k němuž došlo v roce 1921. Také tento pomník je umístěn na oslavanském hřbitově.

Technický stav	Dobrý, dílo je jen lokálně napadeno mikrovegetací.
----------------	--



Vlevo fotografie Jarmila Plchová © Vlastivědný spolek Rosicko-Oslavanska

Vpravo historická fotografie © Vlastivědný spolek Rosicko-Oslavanska

⁷¹ Podrobně k okolnostem výbuchu viz MAKARIUS – FASTER 2008, s. 11-16



Fotografie Jarmila Plchová © Vlastivědný spolek Rosicko-Oslavanska

8. ČERVNA 1860

VÝBUCH NA DOLE FRANTIŠKA V PADOCHOVĚ

SEZNAM ZAHYNULÝCH HORNÍKŮ

Jan Jedlička - důlní, revírník
Jan Dobschik - vrchní havíř
Jan Nitsche - vrchní havíř
Viktor Pink - praktikant

haviři :

Benesch Josef
Gross Jan
Chalupka František
Jurka Jan
Krasenzky Josef
Kourek František
Matulka František
Musil František
Wiatorek Antonín

Pernth Josef
Prochaska Josef
Rownan Alois
Smutný František
Sobotka Václav
Svoboda Kaspar
Špiřík Josef
Toll Jan

mladší haviři:

Czermak František
Drhlik František
Hromek Ignaz
Jaborsky František
Krika Jakub

Layter Jan
Sucharda Ferdinand
Weivoda Alois

běhači:

Brandstätter Josef
Capal František
Florian František
Gürtler Antonín
Horák Matěj
Jurek Jan
Jurzena Tomáš
Kufsik (Kučík) Mořic
Kovarz František
Mottana Jan
Novotný Jan
Nowotny František

Musil Jan
Peschek František
Pollah František
Prschitzky Šimon
Rosendorf Jan
Rosspini Michal
Simon František
Tobias Josef
Žák Josef
Žák Ignaz
Turek Jakub

zedník:

Kokojan František

Zpracovala: J. Píchová - 2000

Číslo ID	25
Lokalita	Paskov, okres Frýdek-Místek, Moravskoslezský kraj
Název	Trojice kenotafů rodu Mitrovských
Poloha	Přibližně známá, objekty nedochovány
Umístění	Zámecká zahrada
Datace	Kolem roku 1791
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	Josef Antonín hrabě Mitrovský z Nemyše
Nápisy	Horní medailonek: AC Spodní medailonek: <i>pour avoc /souvé. Deux. /persones /qui me. Sont /cheres</i> [na památku dvou osob, které mi byly drahé]
Památková ochrana	park chráněn v rámci NKP, rejst. č. ÚSKP 27983/8-692, objekt objekt 1000139258_0017
Literatura	D'ELVERT, Christian, Die Grafen und Freiherren Mittrowsky von Mittrowitz und Nemischl, <i>Schriften der historiich-statistischen Section der k. k. mährisch-schlesische Gesselschaft des Ackerbaues, der Natur und Landeskunde</i> II, 1852, s. 12-13; HRUBOŠ, Jan, <i>Dějiny Paskova</i> , Ostrava 2017; KROUPA, Jiří, <i>Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770-1810</i> , Kroměříž – Brno 1986; ROSOVÁ, Romana – HALAMÍČKOVÁ, Alena, <i>Paskov: zámek a park</i> , Paskov 2022
Prameny	Vojenský historický archiv, Generální velitelství Praha, karton 39, sign. P11-72 (udělení vyznamenání feldmaršálovi Ant. Mitrovskému – 1806; sign. P11-144, jmenování feldzeugmeistera hr. Mitrovského do funkce velitele trabantské tělesné gardy, 1806; Zemský archiv Opava, Velkostatek Paskov, inv. č. 295, atlas map panství Paskov a Řepiště, 1804
Zámek Paskov vznikl raně barokní přestavbou starší tvrze. V roce 1779 jej zakoupil Josef Antonín hrabě Mitrovský z Nemyše (1733-1808), podmaršálek, který se velmi proslavil při tažení proti Turkům. Ve vojenské kariéře pokračoval i později a mj. se stal kapitánem tělesné gardy a dvorní strážce císaře Františka II. Paskov se tak stal díky novému majiteli společenským centrem, které navštívil arcivévoda Karel Habsburský (1771-1847) či generál Ernst Gideon Laudon (1717-1790). Vedle vojenství byl hrabě známý svou zálibou v umění a filozofii, vlastnil	

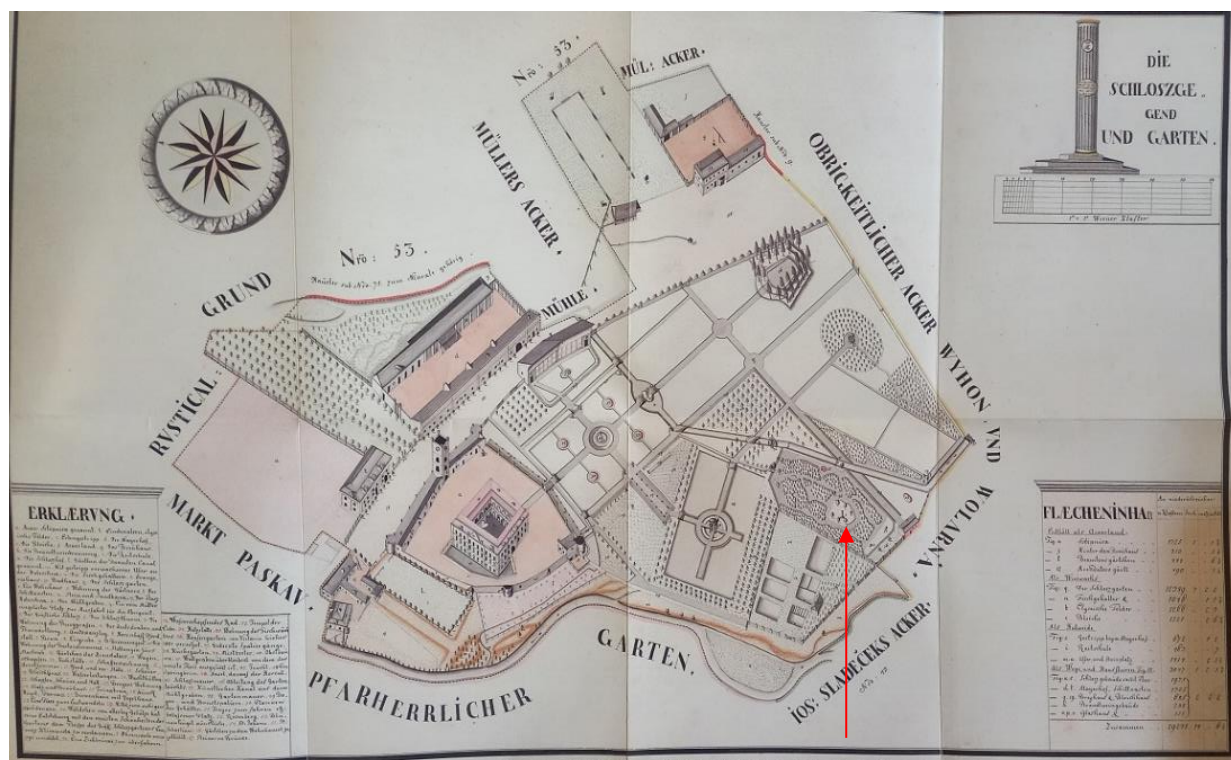
rozsáhlou knihovnu obsahující mj. spisy Voltaira či J. J. Rousseaua. V okolí zámku zkultivoval již existující barokní zahradu a doplnil ji o množství zajímavých prvků. Ty jsou do dnešních dnů známy díky císařskému povinnému otisku stabilního katastru z roku 1833 a především díky mapě paskovského panství, kterou nechal hrabě pořídit roku 1804. Vedle hospodářských budov zámecká zahrada obsahovala například březový hájek s ptáčnicí, lesík, umělý pahorek parnas, templ lásky, ostrůvek na rybníku či místo ke klidnému přemýšlení (*Mittel zum ruhigen Nachdenken*).

Na mapě je rovněž v jižní části zahrady zakreslen pamětní sloup zřízený roku 1791, obklopený vzrostlými stromy. Podoba sloupu je zřejmá díky její kresbě, o kterou je doplněna zmíněná mapa – jedná se o kanelovaný patrně mramorový sloup s plochou hlavicí, osazený na trojitě odstupňovaném podstavci, se zlacenou patkou a hlavicí. Zlatem je zvýrazněná i dvojice medailonků umístěná v horní polovině dřívku – na prvním z nich jsou iniciály A. C. s hraběcí korunkou, na druhém francouzsky psaný dedikační nápis, z něhož vyplývá, že sloup vznikl jako vzpomínka na dvě milované osoby – snad na rodiče hraběte. Sám hrabě Josef Antonín měl k paskovskému zámku velmi blízký vztah, o čemž svědčí i skutečnost, že si zámek Paskov zvolil za své trvalé sídlo a chtěl být pochován na zdejším hřbitově, jak se i v roce 1808 stalo.

Další komemorativním prvkem zahrady byla dvojice klasicistních rodinných pomníků hrabat Mitrovských umístěná před východní stranou zámku, doplněná o pyramidální topoly.⁷² Tyto pomníky nechali pozdější majitelé zámku odstranit,⁷³ a tak bohužel nemáme představu o jejich podobě. Ačkoli o trojici, dnes již neexistujících děl, existují jen skoupé informace, lze z nich vyvodit, že měly charakter komemorativní, či spíše sepulkrální a lze je tak s trochou obezřetnosti označit za rodové kenotafy.

⁷² ROSOVÁ – HALAMÍČKOVÁ 2022, s. 49, dále zmínka v KROUPA 1986, s. 204

⁷³ HRUBOŠ 2017, s. 208



Plán paskovské zahrady z roku 1804 s vyznačením umístění sloupu-kenotafu, reprodukce z ROSOVÁ, Romana – HALAMÍČKOVÁ, Alena, Paskov: zámek a park, Paskov 2022



Sloup-kenotaf, detail z plánu paskovské zahrady z roku 1804, reprodukce z ROSOVÁ, Romana – HALAMÍČKOVÁ, Alena, Paskov: zámek a park, Paskov 2022

Číslo ID	26
Lokalita	Pernštejn, okres Brno-venkov, Jihomoravský kraj
Název	Obelisk na památku Ignáce svobodného pána Schröffela z Mannsberku
Poloha	Známá
Umístění	Hradní zahrada
Datace	1805
Autorství	Ondřej Schweigl a Tomáš Schweigl
Signatura	Signovaný kresebný návrh
Donátor	František Schröffel svobodný pán z Mannsberku
Nápisy	Podstavec pylonu, západní strana: AMICO OMNIBUS OPTATISSIMO [příteli, všemi oblíbenému] Podstavec pylonu, jižní strana: CIVI MERITISSIMO PATRIAM CONSPICUO [vynikajícím občanu zasloužilému o vlast] Podstavec pylonu, východní strana: DOMINO IN SUBDITOS CLEMENTISSIMO [pánu k poddaným nejlaskavějšímu] Podstavec pylonu, severní strana: MORFII HIRLARI CARO DILECTO [zesnulému mravnému, milému a drahému] Tento nápis obsahuje chronogram 1805.
Památková ochrana	park chráněn v rámci NKP, rejst. č. ÚSKP 222, objekt 1000138321_0085
Literatura	KALÁBOVÁ, Lenka, Park hradu Pernštejna, in: Michal Konečný (ed.), <i>Vitruvius Moravicus: neoklasicistní aristokratická architektura na Moravě a ve Slezsku po roce 1800</i>, Brno 2015, s. 57-69; JANÁK, Jan, Moravský merkantilista a osvícenec Ignác sv. p. Schröffel z Mannsberku, in: <i>Ad vitam et honorem Jaroslao Mezník. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám</i>, Brno 2003, s. 779-784; KALÁBOVÁ, Lenka – KONEČNÝ, Michal, <i>Pernštejnský park</i>, Kroměříž 2021; KREJČÍ, Karel, Práce O. Schweigla v zahradě pod Pernštýnem, <i>Podyjí</i> VIII, 1930/1931, s. 345-346; KREJČÍ, Karel, <i>Ondřej Schweigl na Tišnovsku</i>, Tišnov [1936];

	Národní památkový ústav (nakladatel), <i>Pernštejnský park a jeho památková obnova</i>, Brno 2021; STEHLÍK, Miloš, Sochařské kresby Josefa Winterhaldera staršího a Ondřeje Schweigla, in: <i>Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná XXXV-XXXVI</i>, 1986-1987, č. F30-31, s. 73-82; ŠAMÁNKOVÁ, Eva, <i>Historie zahrad hradu Pernštejna</i> (bakalářská práce), PF MUNI, Brno 2008
Prameny	Archiv bývalého Památkového ústavu pro Moravu a Slezsko, Pernštejn; Moravská galerie v Brně, Sbírky starého umění, inv. č. B 1325–B 1328; Moravský zemský archiv Brno, Velkostatek Pernštejn, inv. č. 22, Ib12, hrad a zahrada – stavební záležitosti a stavební účty (1802-1867); Moravský zemský archiv Brno, fond G 12, sign. I/32, fol. 133, CERRONI, Jan Petr, <i>Skizze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren und österreichischen Schlesien</i>, 1807; NPÚ ÚOP v Brně, sign. 4-4-14166–4-4-14169, KALÁBOVÁ, Lenka – ŠABATOVÁ, Lenka, <i>Nedvědice, okres Brno-venkov, Zahrady a drobná zahradní architektura, hrad Pernštejn – SHP – Historická plánová a obrazová dokumentace</i>, viz zde další výčet pramenů
Restaurátorská dokumentace ⁷⁴	ZOUBEK, Olbram – VAJCHR, Miroslav – GRIM, Aleš – KMENTOVÁ, Eva, <i>Nabídka k restaurování soch v pernštejnském parku</i>, 1958, uloženo v Archivu bývalého Památkového úřadu pro Moravu a Slezsko pod sign. P 151/2; ZOUBEK, Olbram – VAJCHR, Miroslav – GRIM, Aleš – KMENTOVÁ, Eva, <i>Zpráva o provádění restaurátorských prací na Schweiglových plastikách v parku hradu Pernštejna v roce 1958</i>, 1958, uloženo na NPÚ ÚOP v Brně pod sign. 74/2
Hrad Pernštejn byl značnou část své historie spjat s rodem Pernštejnů, během 17. století pak přecházel do rukou řady šlechtických majitelů, až jej roku 1710 zakoupil vládní rada Ignác baron ze Stockhammeru. Právě on založil na jižním svahu hradní ostrožny novou hradní okrasnou terasovou zahradu. Na ni navazující anglo-čínská zahrada a přírodně krajinářský park byly založeny na přelomu 18. a 19. století, kdy byli majiteli hradu Schröffelové z Mannsberku, příbuzní Stockhammerů, konkrétně od roku 1793 Ignác Schröffel z Mannsberku (1770-1805). Ten zastával více než tři desetiletí funkci nejvyššího zemského podkomoří Moravy, působil ve Společnosti pro orbu, vlastivědu a zeměvědu, byl významným merkantilistou a podporovatelem	

⁷⁴ V době přípravy Nmap nebyla na NPÚ ÚOP v Brně odevzdána restaurátorská dokumentace z posledního restaurátorského zásahu, z toho důvodu je zde zmíněna jen starší dokumentace.

josefínských reforem. Schröffel, povýšený Marií Terezií roku 1773 do stavu svobodných pánů, podporoval také řadu chudinských ústavů, sirotčinců a další charitativní instituce.⁷⁵

Na osobu zakladatele sentimentálního parku v okolí hradu odkazuje obelisk v podobě jehlanu zakončeného vavřínovým věncem, neseného čtyřmi stlačenými koulemi na čtvercovém podstavci. Obelisk začal být budován ještě za života barona Ignáce. Po jeho smrti v roce 1805 nabyla koncepce výzdoby obelisku komemorativní a částečně i sepulkrální charakter, když na něj byly osazeny čtyři alegorické reliéfy oslavující život zesnulého a latinský nápis, jehož ideovým tvůrcem byl jeho syn František Schröffel: „Zesnulému příteli, všemi oblíbenému, vynikajícímu občanu zasloužilému o vlast, pánu k poddaným nejlaskavějšímu, mravnému, milému a drahému“.⁷⁶ Výpravně pojednané reliéfy, jejichž autorem je Ondřej Schweigl a zhotovitelem patrně jeho mladší bratr Tomáš Schweigl,⁷⁷ ilustrují ctnosti zesnulého. Svobodný pán Schröffel je na nich představen jako filantrop a milující otec obklopený dětmi, na jehož zálibu v zahradním umění odkazují konev a košík s květinami (*Altr Baron Schröfl im Garten zu Pernstein*). Druhý reliéf zobrazuje zesnulého jako vzorného majitele hradu Pernštejn, jenž je ctěn svými poddanými (*Domino suo*). Na další dvojici reliéfů je pak zobrazen génius se symboly moravských zemí obětující zápalnou oběť a trojice mužů z okruhu barona Schröffela (jedním z nich je patrně jeho syn) věnící portrétní medailon zesnulého vavřínovým festonem ilustrující vděčnost syna svému zesnulému otci (*Amori filii patri dilectissimo*).⁷⁸ Pro pylon bylo vybráno oválné prostranství pod jižními terasami, které bylo původně doplněno lavičkami a trojicí měděných váz s poklopy ve tvaru ananasu.⁷⁹ Kresebné návrhy reliéfů označené signaturou Ondřeje Schweigla jsou součástí sbírek Moravské galerie pod inventárními čísly B 1325–B 1328.

Technický stav	Po kompletním restaurování v letech 2017-2021 je stav velmi dobrý. V době restaurování v roce 1958 byly reliéfy z obelisku již sejmuté a deponované na hradě. Dílo neslo četné stopy mechanického poškození, řada z nich byla důsledkem lidského vandalizmu (ryté grafiti). Statika obelisku byla narušena a modelace reliéfů setřena. Během restaurátorského zásahu v roce 1958 bylo dílo očištěno, byly provedeny doplňky architektury, reliéfy byly doplněny jen do té míry, u níž byla zaručena autentičnost. Dva reliéfy z obelisku nazvané Stavba a Rodina byly pro výstavní účely zaformovány a byla z nich vytvořena kopie. Předmětem restaurátorského zásahu v letech 2017-2021 byla kompletní obnova pylonu, jehož některé části musely být nově vysekány. Na podstavec byly osazeny kopie reliéfů, originály jsou deponovány v expozičních prostorách hradu přibližujících historii a obnovu pernštejnské zahrady.
----------------	--

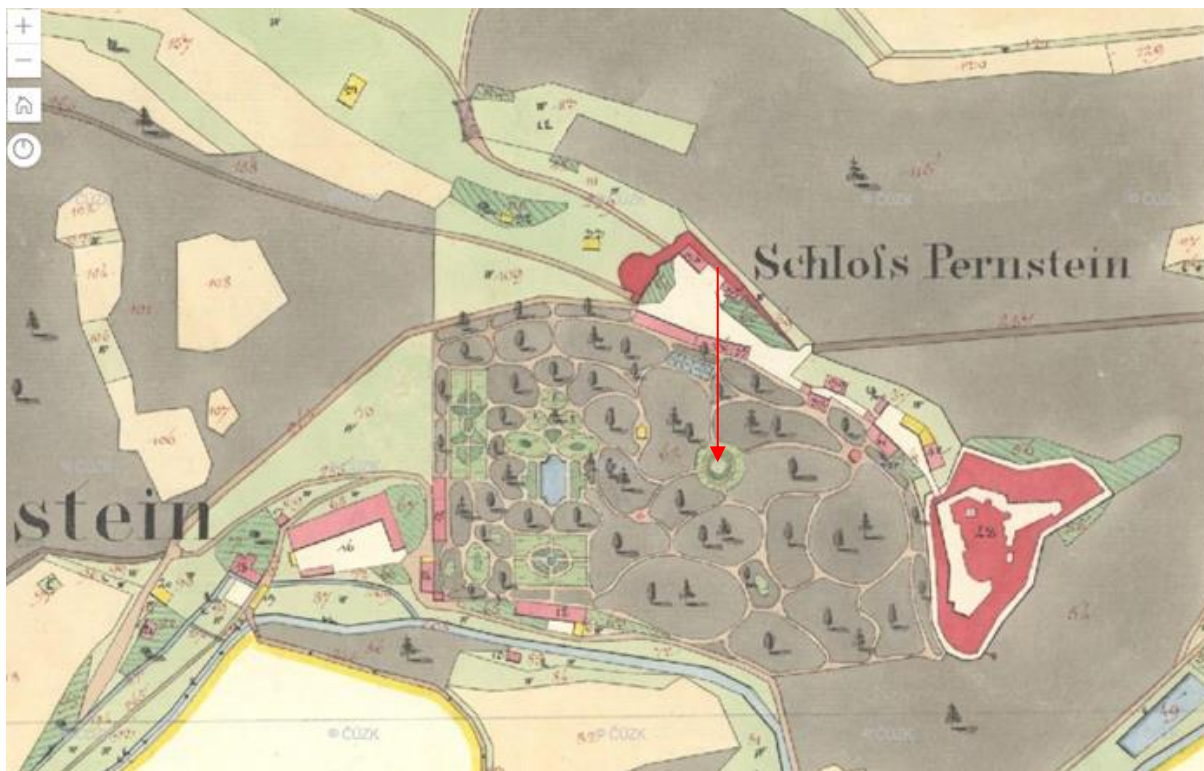
⁷⁵ JANÁK 2003, s. 779-784

⁷⁶ KALÁBOVÁ 2015, s. 66

⁷⁷ KALÁBOVÁ, Historie pernštejnského parku, in: Pernštejnský park a jeho památková obnova, 2021, s. 39-56, cit. s. 43

⁷⁸ CERRONI 1807, fol. 133. Citované texty jsou přepisy textů z kresebných návrhů uložených v Moravské galerii.

⁷⁹ KALÁBOVÁ – ŠABATOVÁ, SHP, s. 130



Obelisk na Císařském povinném otisku stabilního katastru 1: 2 880 – Morava a Slezsko z roku 1826



Čtveřice kresebných návrhů na figurální reliéfy obelisku. Reprodukce z KALÁBOVÁ, Lenka – KONEČNÝ, Michal, *Pernštejský park*, Kroměříž 2021, s. 188



Pohled od jihovýchodu



Nahoře originál deponovaný v prostorách hradu a dole kopie reliéfu osazená na obelisku

Číslo ID	27
Lokalita	Pernštejn, okres Brno-venkov, Jihomoravský kraj
Název	Kenotaf Františka Schröffela svobodného pána z Mannsberku
Poloha	Známá
Umístění	Hradní zahrada
Datace	1807
Autorství	Ondřej Schweigl
Signatura	Signovaný kresebný návrh
Donátor	Valburga Čejková z Olbramovic
Nápisy	Na překladu brány: <i>DILECTISSIMO CONVIVCI FRANCISCO / L. B. SCHROEFFL OBIIT XIII IV LII MDCCCVI</i> [Nejdražšímu manželovi Františku svobodnému pánovi Schroefflovi zesnulému 13. 4. roku 1806] Na soklu (dnes špatně čitelný nápis známý díky českému přepisu): <i>QUIUS DISIDERIO SIT PUDOR AUT MODUS TAM CARI CARITIS / CMPT (...)</i> [Zná stud neb nějakou míru žárlivosti pro hruď tak milenou? Valburga Čejková z Olbramovic]
Památková ochrana	park chráněn v rámci NKP, rejst. č. ÚSKP 222,
Literatura	JANÁK, Jan, Moravský merkantilista a osvícenec Ignác sv. p. Schröffel z Mannsberku, in: <i>Ad vitam et honorem Jaroslao Mezník. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám</i>, Brno 2003, s. 779-784; KALÁBOVÁ, Lenka, Park hradu Pernštejna, in: Michal Konečný (ed.), <i>Vitruvius Moravicus: neoklasicistní aristokratická architektura na Moravě a ve Slezsku po roce 1800</i>, Brno 2015, s. 57-69; KREJČÍ, Karel, Práce O. Schweigla v zahradě pod Pernštýnem, <i>Podyjí</i> VIII, 1930/1931, s. 345-346; KREJČÍ, Karel, <i>Ondřej Schweigl na Tišnovsku</i>, Tišnov [1936]; Národní památkový ústav (nakladatel), <i>Pernštejnský park a jeho památková obnova</i>, Brno 2021; STEHLÍK, Miloš, Sochařské kresby Josefa Winterhaldera staršího a Ondřeje Schweigla, <i>Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná XXXV-XXXVI</i>, 1986-1987, č. F30-31, s. 73-82
Prameny	Moravská galerie v Brně, Sbírky starého umění, inv. č. B 1329;

	Moravský zemský archiv Brno, Velkostatek Pernštejn, inv. č. 22, Ib12, hrad a zahrada – stavební záležitosti a stavební účty (1802-1867); Moravský zemský archiv Brno, fond G 12, sign. I/32, fol. 133, CERRONI, Jan Petr, <i>Skizze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren und österreichischen Schlesien</i>, 1807; NPÚ ÚOP v Brně, sign. 4-4-14166–4-4-14169, KALÁBOVÁ, Lenka – ŠABATOVÁ, Lenka, <i>Nedvědice, okres Brno-venkov, Zahrady a drobná zahradní architektura, hrad Pernštejn – SHP – Historická plánová a obrazová dokumentace</i>, viz zde další výčet pramenů
Restaurátorská dokumentace ⁸⁰	ZOUBEK, Olbram – VAJCHR, Miroslav – GRIM, Aleš – KMENTOVÁ, Eva, <i>Nabídka k restaurování soch v pernštejnském parku</i>, 1958, uloženo v Archivu bývalého Památkového úřadu pro Moravu a Slezsko pod sign. P 151/2; ZOUBEK, Olbram – VAJCHR, Miroslav – GRIM, Aleš – KMENTOVÁ, Eva, <i>Zpráva o provádění restaurátorských prací na Schweiglových plastikách v parku hradu Pernštejna v roce 1958</i>, 1958, uloženo na NPÚ ÚOP v Brně pod sign. 74/2
Hrad Pernštejn byl značnou část své historie spjat s rodem Pernštejnů, během 17. století pak přecházel do rukou řady šlechtických majitelů, až jej roku 1710 zakoupil vládní rada Ignác baron ze Stockhammeru. Právě on založil na jižním svahu hradní ostrožny novou hradní okrasnou terasovou zahradu. Na ni z východní strany navazující přírodně krajinářský park byl založen na přelomu 18. a 19. století, kdy byli majiteli hradu Schröffelové z Mannsberku, příbuzní Stockhammerů, konkrétně od roku 1793 Ignác Schröffel z Mannsberku (1770-1806). Ten zastával více než tři desetiletí funkci nejvyššího zemského podkomořího Moravy a byl významným merkantilistou a podporovatelem josefínských reforem. Díky dochovanému inventáři zahrady a parku z roku 1806 je známa skladba místní fauny, funkční členění zahradnického zázemí i velmi početné zastoupení architektonické i sochařské dekorace. V roce 1805 zemřel zakladatel parku baron Ignác a Pernštejn přešel do majetku jeho syna Františka. Ten pokračoval v kultivování parku a pod jeho ideovým vedením byl Ondřejem Schweiglem dobudován obelisk na památku jeho otce (ID 26). Vkus Františka Schröffela (1770-1806) se však vzhledem k jeho předčasné smrti v napoleonských válkách roku 1807 do podoby hradní zahrady příliš nepromítl. Po jeho skonu byl Ondřej Schweigl požádán vdovou Valburgou Čejkovou z Olbramovic (1770-1841) o návrh kenotafu. Signovaný kresebný návrh je dnes uložen ve sbírkách Moravské galerie v Brně pod signaturou B 1329. Na kresbě je připsáno „<i>Grabmal des jungen Baron Schröfel in Pernstein im Garten</i>“ a souhlas s provedením sochy podle předložené kresby datovaný 13. 5. 1807. Schweigl promítl do kenotafu myšlenku vstupu na onen svět symbolizovaného jednoduchým portálem se zavřenou branou. Tento výmluvný motiv zpopularizoval o dva roky dříve Antonio Canova prostřednictvím náhrobku arcivévodkyně	

⁸⁰ V době přípravy Nmap nebyla na NPÚ ÚOP v Brně odevzdána restaurátorská dokumentace z posledního restaurátorského zásahu, z toho důvodu je zde zmíněna jen starší dokumentace

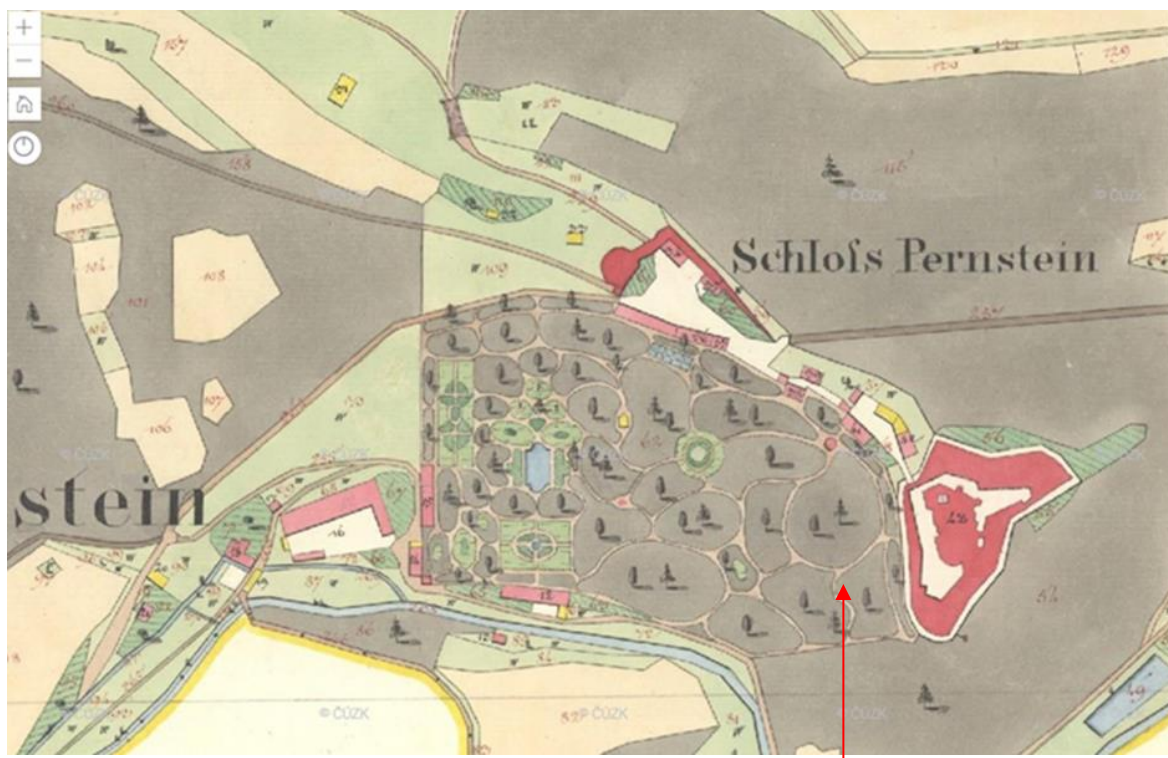
Marie Kristiny (1742-1798) umístěným ve vídeňském augustiniánském kostele. Náhrobek, jenž mohl O. Schweigl znát z autopsie či grafické reprodukce, má podobu pyramidy s centrálním vstupem, do něhož vchází pohřební průvod. V případě pernštejnského kenotafu stojí u zavřené brány truchlící postava ženy s dvěma dětmi, nepochybně odkazující na Valburgu s dcerami Josefínou (1794-1834) a Antonií (1797-1880).⁸¹ V ploše tympanonu portálu jsou reliéfně zobrazeny vojenské insignie v podobě zkřížené šavle, její pochvy a helmy, pod nimiž je vytesaný dedikační nápis. Další nápis v podobě dobově oblíbené citace Horáciový ódy na zesnulého přítele Quintiliána byl vytesán na patě soklu.⁸²

Pro realizaci návrhu byla vybrána odlehlejší část parku východně od obelisku Ignáce Schröffela, kde otevřená zahrada přechází do volně komponovaného přírodně krajinářského parku. Z hradu do těchto míst vede alej, lidově nazývaná alej vzdechů, kudy údajně vdova po Františkovi Schröfflovi chodívala rozjímat ke kenotafu. Melancholická a intimní nálada tohoto místa je v kontrastu s dramatickým skalním prostředím, do něhož byl portál umně zakomponován. K realismu sochařského díla přispěla i volba materiálů – portál je zhotoven ze světlého pískovce a vápence, zatímco samotná vrata jsou z desky šedočerné břidlice s kovaným madlem uprostřed. Místo bylo původně doplněno o dvojici kamenných laviček.

Technický stav	Po kompletním restaurování v letech 2017-2021. V době restaurátorského zásahu v roce 1958 bylo dílo značně poškozené, sousoší bylo deponováno v prostorách hradu, kladí bylo prasklé, nápisy na něm zničeny, kenotaf nesl četné stopy vandalizmu (ryté grafiti). Dílo bylo opětovně sestaveno a plasticky doplněno. Předmětem restaurátorského zásahu v letech 2017-2021 byla kompletní obnova díla, které se nacházelo v havarijním stavu. Na původním místě byla osazena kopie figurálního sousoší, originál je deponován v expozičních prostorách hradu přibližujících historii a obnovu pernštejnské zahrady.
----------------	--

⁸¹ KALÁBOVÁ 2015, s. 66

⁸² KALÁBOVÁ – KONEČNÝ 2021, s. 211



Přibližné umístění kenotafu na Císařském povinném otisku stabilního katastru 1: 2 880 – Morava a Slezsko z roku 1826



Vlevo kresebný návrh, reprodukce z Michal Konečný (ed.), *Vitruvius Moravicus: neoklasicistní aristokratická architektura na Moravě a ve Slezsku po roce 1800*, Brno 2015, s. 67





ČESTY DO KRAJIN TÍCHA
ARISTOKRATICKÉ ZAHRADY
V ČASECH OSVÍCENSTVÍ NA MORAVĚ

JOURNEYS INTO THE LANDS OF SILENCE
ARISTOCRATIC GARDENS
IN ENLIGHTENMENT-ERA MORAVIA

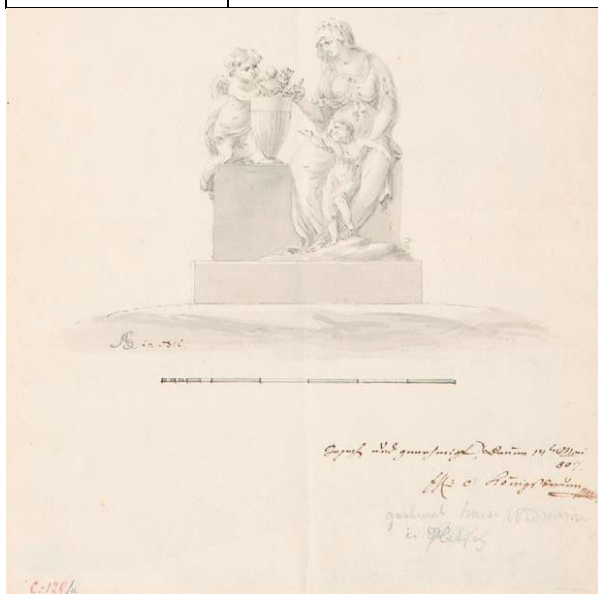
Originál sousoší deponovaný v prostorách SH Pernštejn

Číslo ID	28
Lokalita	Plaveč, okres Znojmo, Jihomoravský kraj
Název	Kenotaf Vincence Josefa svobodného pána Widmanna
Poloha	Známá
Umístění	Původní: Bažantnice navazující na zámecký park Současná: zámecký park u rotundy Nanebevzetí Panny Marie
Datace	1807
Autorství	Ondřej Schweigl
Signatura	Signovaný kresebný návrh
Donátor	Arnoštka svobodná paní Widmannová, rozená Rodenová z Hýřenova
Nápisy	Podstavec vázy: <i>DEM THEUERN GATTEN / VINCENZ FRH. WIDMANN / ENTSCHLAFFEN 13. DEC. 1806 / SEZT (sic) DIESES DENKMAL / SEINE GEBEUGTE WITTIB / ERN. FR. WIDMAN GER. V RODEN</i> [Drahému manželovi Vincencovi svobodnému pánovi Widmanovi zesnulému 13. prosince 1806 věnuje tuto památku jeho zlomená vdova svobodná paní Widman rozená z Rodenu]
Památková ochrana	Součást KP, rejst. č. ÚSKP 26114/7-6656, objekt 1000137269_0006
Literatura	KALÁBOVÁ, Lenka – KONEČNÝ, Michal, <i>Pernštejnský park</i> , Kroměříž 2021, s. 211; POLÁKOVÁ, Milada – VYSTRČIL, Jaromír, <i>Plaveč očima kronikářů</i> , Znojmo 1998; POUZAR, Vladimír – MAŠEK, Petr – MENSCHDORFF-POUILLY, Hugo – POKORNÝ, Pavel R., <i>Almanach českých šlechtických rodů 2017</i> , Brandýs nad Labem 2016, s. 303; SMUTNÝ, Bohumír, Widmannové a jejich rodinný archív, <i>Genealogické a heraldické informace</i> , 2000, č. 1, s. 9-14; SUCHÁNEK, Pavel, Ondřej Schweigl – „honestus et eruditus civis es sculptor“, in: Jana Svobodová (ed.), <i>Baroko. Příběhy barokního Brna</i> , Brno 2009, s. 180-187
Prameny	Moravská galerie v Brně, Sbírky starého umění, inv.č. B 128/a; Moravský zemský archiv Brno, Velkostatek Plaveč, inv. č. 87-103, 963, inventáře zámku Plaveč 1810-1825;

	Moravský zemský archiv Brno, Rodinný archiv Widmanů a Scharfensteinů-Pfeilů, karton 5, inv. č. 73-82: dokumenty k životu a kariéře Vincence Josefa svobodného pána Widmanna 1775-1806; karton 5-8: písemnosti k životu a poručnické správě Plavče za Arnoštky Widmannové (1777-1850)
Restaurátorská dokumentace	Objekt prošel v nedávné době restaurátorským zásahem, na NPÚ ÚOP v Brně však doposud nebyla odevzdána žádná restaurátorská dokumentace k tomuto dílu.
Zámek v Plavči stojí v místech středověké tvrze, která byla v 16. století nahrazena renesančním zámkem. Ten byl ve 40. letech 18. století přestavěn v barokním slohu a vzápětí, roku 1743 se jeho majiteli stal baronský rod Widmannů. Členové tohoto rodu zastávali často významné politické funkce. Jedním z nich byl i Vincenc Josef Widmann (1775-1806), zemský rada a c. k. komoří v Brně. Po jeho předčasné smrti nechala jeho manželka Arnoštka (?-†1850) zhotovit figurální sochařský kenotaf. Jeho návrh a patrně i realizaci provedl přední moravský barokní sochař Ondřej Schweigl (1735-1812). Ten kenotaf pojednal jako blokovitou architekturu evokující náhrobní kámen, členěnou na vertikální desku s nápisem a na ní postavenou urnu. Vedle náhrobní desky sedí mladá truchlící žena, o jejíž klín se opírá malé dítě. Vzhledem k objednavatelce kenotafu se jedná o zřejmý odkaz na ni a na její roli manželky a matky jejich čtyř dětí. Malé dítě rovněž názorně ilustruje skutečnost, v jak mladém věku musel zesnulý svou rodinu opustit a nebylo mu tedy dáno dostatek času k výchově jeho dětí. Kompozici doplňuje okřídlený andílek věnčící urnu vavřínovým věncem a symbolizující tak slávu zesnulého. Právě motiv urny i truchlících pozůstalých je jednoznačným odkazem na konec pozemského života. Po kompoziční stránce se jedná o poměrně originální a vyvážené dílo. O sochařských kvalitách provedení je možné se přesvědčit na postavě ženy, především na ztvárnění její zřasené drapérie skládající se z množství jemných záhybů. Právě socha ženy je nejzachovalejší částí kenotafu. Zbývající partie, především soklová část, postava andílka s urnou a horní část těla dítěte byly značně poškozeny či zcela chyběly. Velmi špatný technický stav kenotafu konstatovali již autoři knihy o Plavči z roku 1998. Podle zmíněné knihy nazývali místní obyvatele sochu „barónkou“ právě s odkazem na Arnoštku Widmannovou.⁸³ Během restaurátorského zásahu v roce 2019 byly chybějící části sousoší nově domodelovány. Zrestaurovaná socha byla z otevřeně koncipované Bažantnice přesunuta blíže k zámku, do bezprostřední blízkosti rotundy Nanebevzetí Panny Marie. V té nechal v letech 1867-1868 syn Vincence a Arnoštky, Vojtěch Widmann vybudovat kryptu s rodinnou hrobkou. Ve sbírkách Moravské galerie je uložena návrhová kresba signovaná Ondřejem Schweiglem, inv.č. B 128/a. Při srovnání kresby s výslednou podobou sochařského díla je zřejmé, že během realizace došlo jen k drobným nuancím a změně postoje malého dítěte u ženiných nohou. Kresba rovněž odhaluje drobný detail, který již nebyl během rekonstrukce sousoší obnoven – ženská postava drží ve své pravé ruce pero, kterým zřejmě vpisuje jméno zesnulého na vrchní část urny. Kresba obsahuje přepis „<i>Grabmal Baron Widman Platsch</i>“ a souhlas s provedením sochy podle předložené kresby datovaný 14. 5. 1807.	

⁸³ POLÁKOVÁ – VYSTRČIL 1998, s. 12

Technický stav	Komplexně restaurováno a rekonstruováno v roce 2019.
----------------	--



Vlevo kresebný návrh © Moravská galerie, vpravo fotografie stavu z roku 2022 převzatá z webu mapy.cz [staženo 13. 6. 2023]



Historická fotodokumentace, reprodukce z knihy POLÁKOVÁ, Milada – VYSTRČIL, Jaromír, *Plaveč očima kronikářů*, Znojmo 1998, s. 23

Číslo ID	29
Lokalita	Pohled, okres Havlíčkův Brod, Kraj Vysočina
Název	Kenotaf Marie Anny hraběnky z Unwerthu
Poloha	Známá
Umístění	Původní: interiér kostela sv. Ondřeje, v místech vítězného oblouku Současná: severní venkovní zeď kostela sv. Ondřeje
Datace	Po roce 1816
Autorství	Václav Prachner podle návrhu Josefa Berglera
Signatura	Vpravo dole na soklu: <i>W. Pra[chner] / MDC[...]</i>
Donátor	Josef hrabě z Unwerthu
Nápisy	Horní nápisová deska: <i>MARIA ANNA GRAEFIN VON UNWERTH / GEBOHRNE FREYIN ASTFELD VON WIDRY / STERNKREUTZ – ORDENS – DAME. GEBOHREN IM / JAHRE M DCC LXIII. DEN XXVIII MAERZ; / DEN XVI MAY M DCC LXXXVII MIT DEM / HERRN JOSEPH REICHSGRAFEN VON UNWERTH / HERRN DER FIDEICOMMIS – HERRSCHAFT / MNISCHEK UND GROSS – CHRASCHTITZ DANN / DER ALLODIAL – HERRSCHAFT FRAUENTHAL / UND TERMERSHÖFFEN K. K. WIRKLICHEN / KAEMMERER UND WENCESLAI – ORDENS / RITTER VERMAEHLET WORDEN / GESTORBEN DEN XXI MAERZ M DCCC XVI / DER ENTSEELTE KÖRPER RUHET IN DER / FAMILIEN – GRUFT ZU MNISCHEK IM / BERAUNER KREISE</i> [Maria Anna hraběnka z Unwerthu, rozená z Astfeldu a Vydří, dáma Řádu hvězdového kříže. Narozená v roce 1763, 28. března, dne 16. května 1787 provdána za pana Josefa říšského hraběte z Unwerthu, majitele dědičného fideikomisu Mníšek a Velkých Chraštic, alodiálního statku Pohled a Termesivy K. K. řádného komořího a rytíře Václavského řádu, zesnulá 2. března 1816. Bezvzládné tělo odpočívá v rodinné hrobce v Mníšku v Berounském okrese]
Památková ochrana	chráněno jako součást KP 44741/6-303
Literatura	FEJFAR, Matěj Maria, <i>Das ehemalige Cistercienserinnen-Stift Frauenthal (bei Deutschbrod in Böhmen) nunmehr Domäne Ihr. Exc. Der Gräfin Clam-Gallas</i> , Nikolsburg 1876; KOSTKA, Jiří, <i>Václav Prachner a klasicismus v Čechách</i> , Praha 1950; FEJFAR, Matěj Maria, <i>Bývalý cisterciácký klášter v Pohledu: přehled kroniky</i> , Havlíčkův Brod 2015; HLADÍK, František, <i>700 let Pohledu – 1265-1965</i> , Pohled 1965;

	PETROVÁ, Eva, Sochařství klasicismu. Čechy 1780-1840, in: Taťána Petrasová – Helena Lorenzová (eds.), <i>Dějiny českého výtvarného umění v českých zemích 1780-1890</i> III/ 1, Praha 2001, s. 137-149, cit. S. 147; POCHE, Emanuel (ed.), <i>Umělecké památky Čech</i> III, P-Š, Praha 1980, s. 116-118; PRAHL, Roman et al., <i>Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830</i>, Praha 2004, s. 128; SVOBODA, Ladislav, Klášter v Pohledu, <i>Průzkumy památek</i> V, č. 1, 1998, s. 61-84; ŠTĚPÁNOVÁ, Žaneta, <i>Náhrobek rodu Unwerthů v Mníšku pod Brdy</i> (bakalářská práce), FF MUNI, Brno 2016
Prameny	SOA Hradec Králové, Velkostatek Polní – Přibyslav a Pohled, karton 180-181, sign. G3-12, kostel a fara v Pohledu, mj. inv. č. 2204, sign. G3-12-14: pomník hr. Unwerthů a kostela mj. 2 náčrty z let 1877 a 1910 (1819-1910); SOA Praha, Velkostatek Mníšek pod Brdy, dokumenty k rodu Unwerthů 1649-1822, karton 5, inv. č. 32 P
Restaurátorská dokumentace	MÁŠA, Petr – MÁŠA, Jaroslav, <i>Restaurátorská zpráva</i>, Chotěboř 1998, uloženo na NPÚ ÚOP v Telči pod sign. 903/2
Hraběcí rod Unwerthů je spojen především s panstvím Mníšek pod Brdy, součástí rodového majetku však byl od roku 1807 také Pohled u Havlíčkova Brodu. Josef hrabě z Unwerthu tehdy inicioval přestavbu tamního kláštera cisterciáků, zrušeného za josefínských reforem, na zámek. Součástí areálu je i původně klášterní kostel sv. Ondřeje ze třetí třetiny 13. století, jehož stávající podoba vychází především ze stavebních úprav z poloviny 18. století. Při jeho severní vnější straně, nalevo od vstupní předsíně, je osazen kenotaf Marie Anny hraběnky z Unwerthu (1763-1816). Kenotaf objednal manžel zesnulé, tehdejší majitel pohledského a mníšeckého panství, Josef hrabě z Unwerthu (†1822). Marie Anna byla jeho první manželkou, zemřela po 29 letech manželství, které zůstalo bezdětné. Řadu podstatných informací o zesnulé obsahuje nápisová deska nad samotným kenotafem: „<i>Maria Anna hraběnka z Unwerthu, rozená z Astfeldu a Vydří, dáma Řádu hvězdového kříže.</i>⁸⁴ <i>Narozená v roce 1763, 28. března, dne 16. května 1787 provdána za pana Josefa říšského hraběte z Unwerthu, majitele dědičného fideikomisu Mníšek a Velkých Chraštic, alodiálního statku Pohled</i>⁸⁵ <i>a Termesivy K. K. řádného komořího a rytíře Václavského řádu, zesnulá 2. března 1816. Bezzvládné tělo odpočívá v rodinné hrobce v Mníšku, v Berounském okrese.</i>“ Z textu je jasné, že zatímco ostatky hraběnky byly pohřbeny v rodinné	

⁸⁴ Řád hvězdového kříže je dodnes existující řád udělovaný od 17. století katolickým šlechticům v habsburské monarchii.

⁸⁵ Klášter cisterciáků v Pohledu se označoval jako Der lieben Frauen Tal, ve zkrácené verzi Frauental.

hrobce na hlavním rodovém panství v Mníšku pod Brdy, v Pohledu, k němuž měla zřejmě bližší vztah, byl osazen její fiktivní náhrobek. Funkci zmíněné mníšecké rodinné hrobky plní krypta kostela sv. Václava, v jehož interiéru je figurální náhrobek z roku 1820. Náhrobek spojuje s kenotafem Marie Anny jak osoba objednavatele (hrabě Josef), tak osoba sochaře, jímž je Václav Prachner (1784-1832). Ten – stejně jako v případě stély knížete-biskupa Thun Hohensteina (ID 34) – vycházel z kresebného návrhu Josefa Berglera.

Kenotaf má podobu žulového horizontálního soklu nesoucího pískovcové sousoší; v centru kompozice je sedící a umírající hraběnka, jež je z jedné strany podpírána svým manželem a z druhé strany se k ní obrací génius smrti. Génius má podobu sličného jinocha s vavřínovým věncem kolem hlavy a obrácenou pochodní, který hraběnkou bere za ruku a jemně ji vybízí k odchodu na onen svět. Nad pískovcovým sousoším je v architektonickém rámu osazena mramorová nápisová deska a nad ní alianční znak rodů z Astfeldu a Unwerthu, což celému kenotafu dodává výrazně vertikální proporce. Výjimečná je kombinace pískovcového sousoší spolu s bílým, růžovým a šedým mramorem.

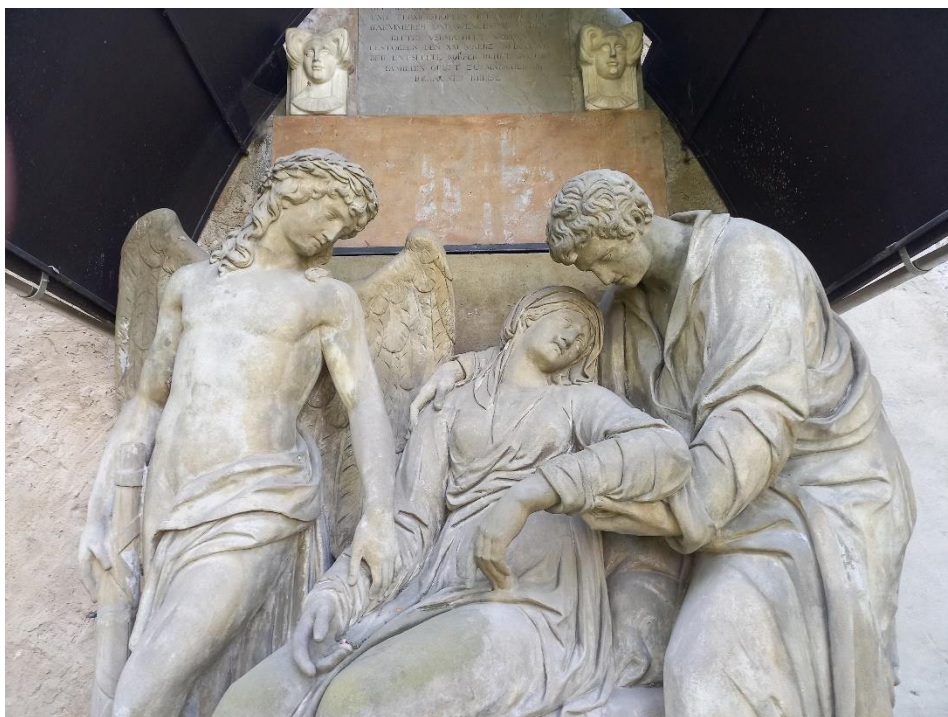
Sousoší lze zařadit do vrcholného období tvorby Václava Prachnera díky jeho formálním kvalitám i zachycení emocí a vzájemných vazeb mezi zobrazenými figurami. Josef Bergler ve svém návrhu otevřeně čerpal z antické sepulkrální tradice, v níž je motiv doprovázení umírající osoby jejími příbuznými, kteří ji předávají do rukou génia smrti, velmi oblíbený. Poučenost antikou je zřejmá i ve stylizaci oděvů a účesů manželského páru. Se zmíněným motivem loučení Prachner pracoval i na svých dalších realizacích – např. na náhrobku Barbory Tiegelové z Lindenkronu na Sázavě. Mentalitě českého venkova bylo zřejmě takovéto vnímání smrti velmi cizí a jeho umístění v interiéru kostela zřejmě místní věřící pobuřovalo, a tak docházelo k opakovanému poškození díla. V roce 1872 byl kenotaf přenesen do exteriéru, na své současné místo. Okolnosti, které předcházely přesunu díla, detailněji zmiňuje Matěj Maria Fejfar: *„Oltář bolestné Matky Boží, který musel bohužel! V roce 1816 ustoupit ze svého původního místa mytologickému, a proto v žádném případě církevnímu pomníku. Byl přenesen na protější stranu, čímž byla porušena symetrie v kostele. (...) V roce 1817 byly buď z přehnané náboženské horlivosti, nebo ze zloby uraženy prsty jedné z postav, později dokonce hlava, která byla teprve po letech náhodou nalezena v kostnici rybářským mistrem Janem Schafferhansem a znovu přidělána mlynářským mistrem Františkem Čejkou. Během doby utrpěl pomník ještě horší poškození; protože obzvláště poutníci se proto horšili a uráželi duchovního, přišlo jako příkaz odstranit ho z těchto míst, ale pro mír s patronem trpěli tamější duchovní tento silně poškozený a pohoršený vzbuzující pomník přes příkaz vyššího místa, aby byl odstraněn, jak dosvědčuje přiložený přípis.“*⁸⁶

⁸⁶ FEJFAR 1876, s.101-102 „Ein Altar der schmerzhaften Mutter Gottes, welcher leider! im Jahre 1816 einem mythologischen und daher keineswegs kirchlichen Denkmale von seiner ursprünglichen Stelle weichen musste. Er wurde auf die entgegengesetzte Seite übertragen, wodurch die Symetrie in der Kirche zerstört wurde. (...) Im Jahre 1817 werden entweder aus übertriebenem Religionseifer oder aus Bosheit die Finger, später sogar der Kopf einer der Figuren abgeschlagen, welcher erst nach Jahren zufällig im Beinhaus von dem Fischmeister Johann Schafferhans gefunden und dem Müllermeister Franz Čejka wieder angemacht wurde. Im Verlaufe der Zeit erlitt das Denkmal noch ärgere Verstümmelung, weil besonders die Pilger daran ein Aegernis nahmen und den Seelforger insultirt haben. So erschien es als geboten, dasselbe aus den h. Räumen zu entfernen; doch um des lieben Friedens

Technický stav	Díky zakrytí kovovou stříškou je dílo ve velmi dobrém stavu. Lokálně se objevují drobná mechanická poškození, především na soklu. V průběhu restaurátorského zásahu v roce 1998 proběhlo plošné očištění díla následované konsolidací pískovce, došlo k přezdění základů, zavoskování mramorových nápisových desek a k opravě mříže. U pískovcového sousoší proběhlo ztenčení povrchových krust a provedení dílčích tvarových doplňků. Bylo zjištěno, že v minulosti byla hlava muže opakovaně vandalsky poškozena, obsahuje tak řadu doplňků.
----------------	--



willen mit dem Patrone litten die dortigen Seelforger dieses verstümmelte und ärgernisgebende Monument trotz des vom höheren Orte ergangenen Auftrages es zu beseitigen, wie beiliegende Zuschrift bezeugt.“



Číslo ID	30
Lokalita	Praha 1
Název	Kenotaf sv. Jana Nepomuckého
Poloha	Znamá
Umístění	Exteriér katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha, vnější stěna kaple sv. Jana Nepomuckého
Datace	1763-1771
Autorství	Ignác František Platzer
Signatura	Nesignováno / signatura nedochována
Donátor	Václav (Wenzel) Chřepický (nebo také Krczinsky či Křečinský)
Nápisy	Přední strana podstavce: <i>DIVoloannInepoMVCenoeLaborataetsaCrata</i> [Božskému Janu Nepomuckému vytvořeno a zasvěceno] obsahující chronogram 1763 Erbovní kartuše na přední straně podstavce: <i>HIC DECOR EST RECTI</i> [Toto je ozdoba spravedlivého] Levá strana podstavce: <i>REN. MCMIV. SVMPT. / DR. J. SEDLAK. CAN. CVST.</i> [Opraveno 1904 díky / Dr. J. Sedlákovu kanovníkovi] Kartuše s figurálním výjevem a letopočtem 1763
Památková ochrana	chráněno jako součást NKP rejst. č. ÚSKP 101
Literatura	BLAŽÍČEK, Oldřich Jakub, Ignác František Platzer, in: Dobroslav Líbal — Milada Vilímková (eds.), <i>Umění věků. Sborník k 70. narozeninám profesora Dra Josefa Cibulky</i>, Praha 1957, s. 25-36; BLAŽÍČEK, Oldřich Jakub — PREISS, Pavel (eds.), <i>Ignác Platzer. Skici, modely a kresby z pražské sochařské dílny pozdního baroku</i>, Praha 1980, s. 39; GAUSOVÁ ZÖRNEROVÁ, Markéta, <i>Svatojánský kult na Starém Městě pražském a Hradčanech od 17. století do r. 2019 (Svatojánské sochy a jiná vyobrazení v městském prostoru)</i>, (diplomová práce), Liberec 2020; JIRŮ, František Xaver, Ignác Platzer, <i>Umění V</i>, 1932, s. 257 ad.; NEUMANN, Jaromír, <i>Český barok</i>, Praha 1969, s. 49; POCHE, Emanuel, Sochařské kresby Platzerů, <i>Umění XV</i>, 1943, s. 231-242;

	SCHOTTKY, Julius Max, <i>Prag, wie es war und wie es ist</i>, Prag 1831-1832; SCHALLER, Jaroslaus F. J., <i>Beschreibung der königl. Haupt- und Residenzstadt Prag</i>, Prag 1798, s. 74; SKOŘEPOVÁ, Zdeňka, <i>O sochařském díle rodiny Platzerů. Příspěvek k dějinám středoevropského sochařství</i>, Praha 1957, s. 78; VLNAS, Vít, <i>Sláva barokní Čechie: umění, kultura a společnost 17. a 18. století</i>, Praha 2001, s. 81
Prameny	Archiv hlavního města Prahy, Sbírka fotografií, sign. VI5/33, Pohled na náhrobek sv. Jana Nepomuckého v chrámu sv. Víta na Pražském hradě (kresba); Národní galerie, Sbírka kresby a grafiky, inv.č. K 37215 a K 37216
Restaurátorská dokumentace	TURSKÝ, Vladislav, <i>Restaurátorská zpráva</i>, Praha 1969, uloženo v Oddělení uměleckých sbírek Správy Pražského hradu pod inv. č. PL 83; HLAVATÝ, Václav — VAJRCH, Miroslav — VITVAR, Josef — VIŠKOVSKÁ-ALTMANOVÁ, Aloisie, <i>Restaurátorská zpráva. Kenotaf sv. Jana Nepomuckého /sousoší 4 figur/ a sarkofág s podstavcem – katedrála sv. Víta na Hradě, I. etapa práce</i>, Praha 1987, uloženo v Oddělení uměleckých sbírek Správy Pražského hradu pod inv. č. PL 83; HLAVATÝ, Václav — VITVAR, Josef — VIŠKOVSKÁ-ALTMANOVÁ, Aloisie, <i>Restaurátorská zpráva. Kenotaf sv. Jana Nepomuckého /sousoší 4 figur/ a sarkofág s podstavcem – katedrála sv. Víta na Hradě, II. Etapa práce</i>, Praha 1987, uloženo v Oddělení uměleckých sbírek Správy Pražského hradu pod inv. č. PL 83 viz tamtéž početná černobílá fotodokumentace; ROUBÍK, Jaroslav, <i>Schvalovací protokol o cenách sjednaných dohodou dodavatele odběratelem. Mříž k náhrobku sv. Jana Nepomuckého</i>, Pelhřimov 1988, uloženo v Oddělení uměleckých sbírek Správy Pražského hradu pod inv.č. HSO4488; ŠIROKÝ, Martin, <i>Restaurátorská zpráva. Restaurování kenotafu sv. Jana Nepomuckého při chrámu sv. Víta na Pražském hradě</i>, Praha 2008, uloženo v Oddělení uměleckých sbírek Správy Pražského hradu jako příloha spisu č.j. SPH 2898/2008
Po svatořečení Jana Nepomuckého roku 1729 se z něj stal jeden z nejčastěji zobrazovaných světců. Svatojánské téma se od počátku prolínalo tvorbou Ignáce Františka Platzer (1717-	

1787). Se svatojánskými sochami z dílny I. F. Platzer se setkáváme v interiérech sakrálních budov, jejich exteriérech i na veřejných prostranstvích (zámecká kaple v Hoříně, kašna u kostela sv. Voršily v Praze na Národní třídě, Smečno, Vinoř, Pyšely atd.). V roce 1763 jej pověřil sakristián svatovítského dómu Václav Chřepický vytvořením světcova kenotafu.⁸⁷ Na objednavatele dodnes odkazuje erb v podobě jednorožce, pastýřského klobouku a iniciálami WK. Sochař připravil dva dodnes dochované kresebné návrhy nesené v duchu rokoka a nastupujícího klasicismu.⁸⁸ Základem obou návrhů je tumba, na níž spočívá světcovo bezvládné tělo doprovázené dvěma andílky. V druhém návrhu je světcovo tělo podpíráno andělem a z tumby vyrůstá v zadním plánu pyramida. Ve výsledku byla realizována varianta bez pyramid, avšak s postavou anděla evokujícího génia smrti. Kenotaf byl osazen mezi opěrnými pilíři při vnější straně katedrály v místech, kde se v interiéru nachází světcův oltářní náhrobek. Stříbrný náhrobek vznikající od roku 1733 je prací řady umělců, mimo jiné I. F. Platzer, který zhotovil návrhy pro šestici alegorií křesťanských ctností osazených na nároží monumentální plastiky.

Exteriérový pískovcový kenotaf má podobu obdélného podstavce vynášejícího horizontálně koncipovanou tumbu oblých pozdně barokních tvarů, jejíž čelo je osazeno rokajovou kartuší. Kartuše obsahuje figurální reliéf tematizující poslední okamžiky Jana Nepomuckého, tedy jeho svržení z Karlova mostu. Pod kartuší je vyrytý nápis obsahující chronogram, jehož součet je 1763. Na vrchní desce tumby překryté drapérií je položeno tělo zesnulého světce podpírané andělem a doprovázené dvěma andílky. První klečí u nohou zesnulého a druhý nad ním přidržuje krucifix. Platzer pracoval s motivy tradičně užívanými při zobrazení tohoto světce-kanovníka (rocheta, andělci, krucifix, svatozář s pěticí hvězd) ale vzhledem k obsahu sousoší a jeho umístění nad hrobem světce v něm rozvinul typickou sepulkrální kompozici s prvkem asistenční figury známou již z barokních náhrobků – z pražského prostředí zmiňme náhrobek Jana Václava Vratislava hraběte Mitrovského v kostele sv. Jakuba Většího, kde je zesnulý hrabě v podobném kompozičním schématu na vrcholu tumby podpírán alegorií Slávy.⁸⁹ Se zmíněným náhrobkem původně pojilo svatojánský kenotaf i analogické povrchové zpracování imitující bílý mramor. Zatímco u náhrobku hraběte Mitrovského bylo tohoto efektu dosaženo jemným štukem a lakem na pískovcovém sousoší a je dodnes dochováno, u pískovcového svatojánského kenotafu bylo podle restaurátorských průzkumů použito křídování se zlacenými detaily, z něhož se dodnes dochovaly jen fragmenty.⁹⁰

Technický stav	I díky částečně chráněnému umístění mezi opěrnými pilíři katedrály je stav relativně dobrý, v současné době je nicméně plánován revizní restaurátorský zásah nutný mj. kvůli kontinuální degradaci použitého typu pískovce. Předmětem restaurování v roce 2008 bylo vedle čištění, odsolení a statického zajištění především eliminování nevhodných zásahů z předchozího
----------------	---

⁸⁷ SCHOTTKY 1831-1832, nepag.

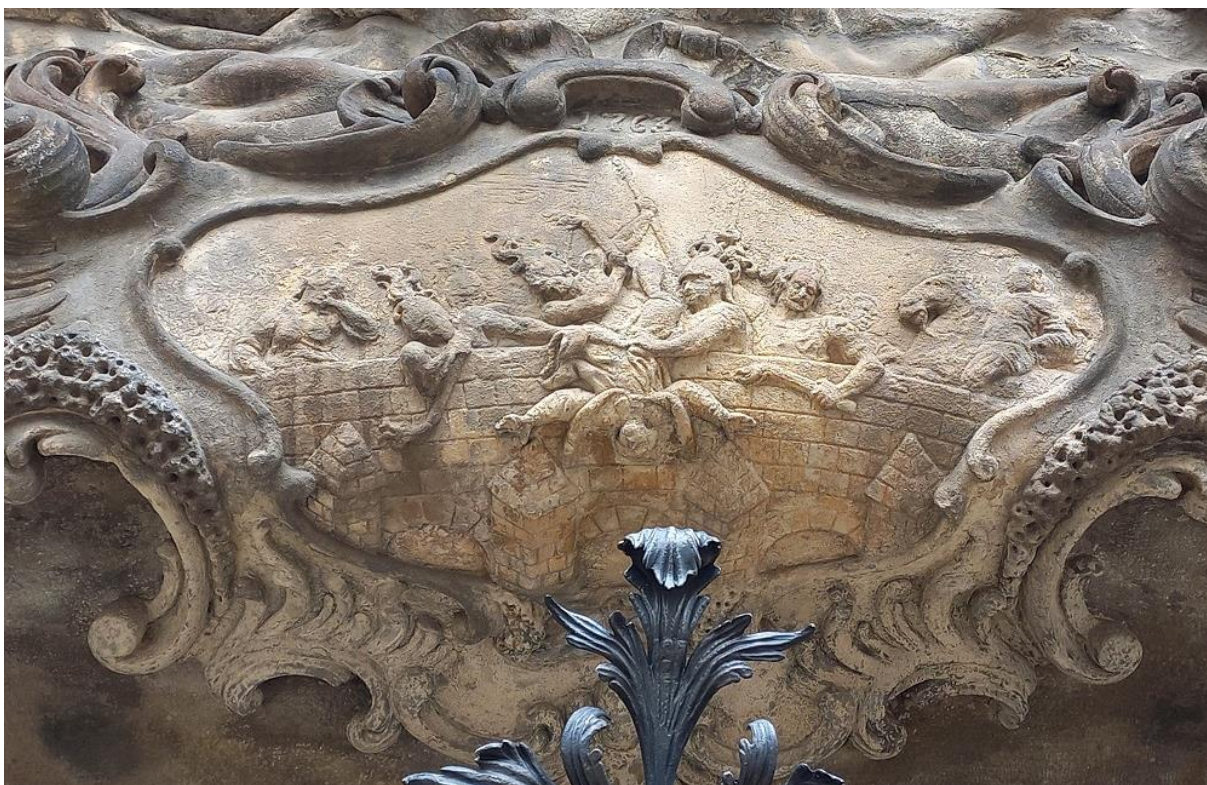
⁸⁸ Národní galerie, Sbírka kresby a grafiky, inv.č. K 37215 a K 37216.

⁸⁹ Náhrobek realizovaný v roce 1716 je po technické stránce rovněž kenotafem, samotný hrob je osazen v podlaze před sousoším.

⁹⁰ ŠIROKÝ 2008, s. 3

	restaurování v roce 1987, během něhož došlo mj. k nadměrnému zpevnění kamene a odstranění zbytků fermezového nátěru. Během restaurování v roce 1969 byla řešena statika zadní strany sousoší, bylo provedeno očištění, přespárování a napojení nových tvarových doplňků (například celé levé křídlo anděla).
--	--





Kartuše s letopočtem 1763 a reliéfem mučednické smrti sv. Jana Nepomuckého



Variantní kresebné návrhy kenotafu ze sbírky NG v Praze, reprodukce z knihy BLAŽÍČEK, Oldřich Jakub — PREISS, Pavel (eds.), *Ignác Platzer. Skici, modely a kresby z pražské sochařské dílny pozdního baroku*, Praha 1980, obr. č. 24 a 25

Číslo ID	31
Lokalita	Praha 1
Název	Pomník Josepha Steplinga
Poloha	známá
Umístění	Původní umístění: knihovní sál v Klementinu Současné umístění: nádvoří Klementina
Datace	1780
Autorství	Jan Quirin Jahn, Ignác František Platzer, Adam Bedřich Aigner
Signatura	Na soklu vlevo dole: <i>FECIT AIGNER</i>
Donátor	Císařovna Marie Terezie
Nápisy	Přední strana podstavce: <i>JOSEPHI. STEPLINGI. / DE. LITERIS. / ET. / HAC. BIBLIOTHECA. / INSIGNITER. MERITI. / MEMORIAM. ET. EXEMPLVM. / POSTERIS. COMMENDAT. / MARIA THERESIA. AVG. / OBIIT XI. IVL. MDCCLXXVIII</i> [Josefovi Steplingovi za významné literární zásluhy této knihovně na památku a k příkladu budoucím věnuje císařovna Marie Terezie, zesnul jedenáctého července 1778]
Památková ochrana	součást NKP, rejst. č. ÚSKP 175, objekt 1000001634_0006
Literatura	BLAŽÍČEK, Oldřich Jakub, <i>Sochařství baroku v Čechách</i>, Praha 1958, s. 241-242; PREISS, Pavel, <i>Jan Quirin Jahn a český klasicismus</i>, Praha 1958; RICHTEROVÁ, Alena et al., <i>Jezuité a Klementinum</i>, Praha 2006; SKOŘEPOVÁ, Zdeňka, <i>O sochařském díle rodiny Platzerů. Příspěvek k dějinám středoevropského sochařství</i>, Praha 1958; SLAVÍČEK Lubomír, Potřebné knihy? Ikonografie, knihy emblémů a artifex doctus v Čechách na konci 18. století, in: <i>Pictura verba cupit</i>, sborník k počtě Lubomíra Konečného, Praha 2006, s. 79-93 SMOLKA, Josef – VACKÁŘOVÁ, Jana, <i>Josef Stepling (1716-1778) v jeho biografích a bibliografiích</i>, Praha 2018; VLČEK, Pavel (ed.), <i>Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany</i>, Praha 1996, s. 542; VLACH, Martin – KEMENNY, Vojtěch – ŠIMÁNKOVÁ, Ilona – VEVERKA, Luboš, <i>Cesty nesmrtelných, Putování po osudech a hrobech slavných českých matematiků, fyziků a astronomů</i>, Praha 2016, s. 124;

	VOIT, Petr, <i>Pražské Klementinum</i> , Praha 1990, s. 69
Prameny	Archiv hlavního města Prahy, Sbírka fotografií, sign. VI4/4, Nádvoří Klementina, Jindřich Eckert 1901; Národní archiv, Exjesuitica 1773-1784, inv. č. 279, 664, 741, 779, 841 (působení Steplinga při výuce na Klementinu a jeho hmotné zajištění)
Restaurátorská dokumentace	Údržba pamětní desky J. Steplinga v areálu Klementina (1966), Archiv hlavního města Prahy, odbor kultury, karton 131, sign. OK-131.063; Na NPÚ ÚOP v Praze se nedochovala žádná restaurátorská dokumentace.
Joseph Stepling (1716-1778) spojil svůj život s jezuitským řádem, přírodními vědami a Klementinem, proto je umístění jeho pomníku v areálu Klementina velmi opodstatněné. Po vystudování malostranského jezuitského gymnázia vstoupil do jezuitského řádu a po studiu filozofie a teologie byl vysvěcen na kněze. Od poloviny 18. století vedl matematicko-fyzikální studia na pražské univerzitě a roku 1751 se stal prvním ředitelem hvězdárny v Klementinu, o jejíž založení se velmi zasloužil. V roce 1753 byl jmenován státním direktorem na pražské filozofické fakultě a podílel se na prosazování školské reformy Marie Terezie. Císařovna, ačkoli v obecné míře omezila školskými reformami vliv církevních řádů na výuku mládeže, si Josepha Steplinga velmi vážila, o čemž svědčí i skutečnost, že mu nechala dva roky po jeho skonu vystavit mramorový pomník, který byl slavnostně odhalen dne 22. 7. 1780. Ten byl do roku 1926 osazen v knihovním sále Klementina, během stavebních úprav pro potřeby Národní knihovny byl přemístěn do exteriéru, na čtvrté nádvoří. Kresebný návrh pomníku vytvořil Jan Quirin Jahn (1739-1802), pražský malíř a jeden z prvních historiků a teoretiků umění, který byl členem vídeňské malířské Akademie a spoluzakladatelem Společnosti vlasteneckých přátel umění. Jahn se mj. svými ilustracemi podílel na spisu <i>Adhortatio Ad Senatvm Popvlvmqve Academicvm, Dvm Avgvsta Iosephi II. Et Mariae Theresiae Mvnificentia, Iosepho Steplingo Monvmentvm Erigeretvr</i> z roku 1779 nebo 1780, věnované císařovně Marii Terezii a jejímu synovi. Jahn vypracoval tři návrhy, které byly Janem Jiřím Balzerem převedeny do grafické podoby.⁹¹ Před barokním návrhem a figurálně náročnou kompozicí dala císařovna přednost modernímu pomníku v duchu klasicismu. Jahnův návrh převedl (s několika drobnými změnami) do trojrozměrné podoby významný pražský sochař Ignác František Platzer (1717-1787), absolvent vídeňské akademie tvořící v pozdně rokokovém a raně klasicistním duchu. Právě Platzerův obrat ke klasicismu je ve Steplingově pomníku, Platzerově pozdním díle, jednoznačně patrný. Podstavec k Platzerově soše provedl Adam Bedřich Aigner (1746-1783), který svou signaturu umístil na levou dolní stranu soklu. Mramorový pomník má podobu vyššího kanelovaného podstavce oválného půdorysu, na jehož vrcholu je osazena urna zdobená vavřínovými festony a meandrovými dekoracemi. O urnu se pravým loktem opírá erós v podobě malého baculatého chlapce, jen spoře oděného drapérií. Eros si melancholicky podpírá hlavu, na vyhaslý život Josepha Steplinga pak odkazuje	

⁹¹ PRAHL 2004, s. 48

obrácená pochodeň. U erótových nohou je položena koule symbolizující zemskou sféru, a tedy přírodovědecké a astronomické zaměření zesnulého. Tím se Erós blíží alegorii matematiky, za níž byl v době odhalení pomníku pokládán.⁹² Architektura i ikonografie náhrobku jednoznačně vychází z funerální tematiky, a tak spíše než o pomníku, můžeme v tomto případě hovořit o symbolickém náhrobku.

Platzerův model posloužil jako vzor neznámému sochaři při tvorbě náhrobku rodiny Winklerových v Uherském Hradišti, který je až na drobné detaily jeho věrnou kopií (40).

Technický stav	Vzhledem k umístění v zastřešeném průjezdu je stav díla dobrý.
----------------	--

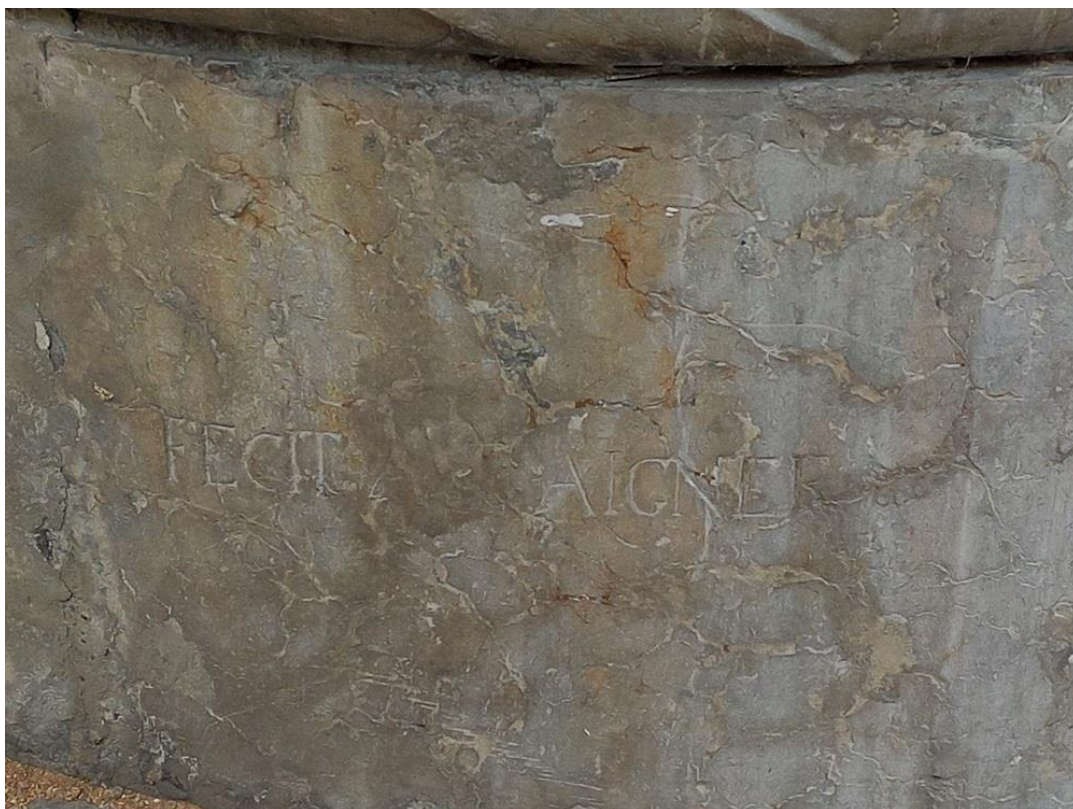


Variantní kresebné návrhy pomníky ze sbírek NG v Praze, reprodukce z knihy *Pictura verba cupit*, sborník k poctě Lubomíra Konečného, Praha 2006, s. 88

⁹² SLAVÍČEK, a. 88



Detail nápisové desky



Sochařova signatura

Číslo ID	32
Lokalita	Praha 2
Název	Pomník ze zahrady Kanálka I
Poloha	Přibližně známá, objekt nedochovaný
Umístění	Původní: Zahrada Kanálka Druhotné: Vinohradská tržnice
Datace	Po 1787
Autorství	Neznámé
Signatura	Patrně nesignováno
Donátor	Josef Emanuel hrabě Malabaila de Canal
Nápis	Nezachováno
Památková ochrana	Zaniklý objekt bez památkové ochrany
Literatura	EMLER, Jan, Kanálka, <i>Český svět</i> II, 1905-1906, č. 9 a 10, nepag.; PODLAHA, Antonín, <i>Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. Politický okres Vinohradský</i>, Praha 1908, s. 149-154; PRIX, Dalibor et al., <i>Umělecké památky Prahy. Velká Praha II, V-Ž</i>, Praha 2017, s. 884 SMAŽÍK, Rudolf, <i>Kanálka</i>, Praha 1911
Josef Emanuel hrabě Malabaila Canal (1745-1826) byl synem sardinského vyslance na vídeňském dvoře, který se po studiích a sňatku s Marií Brigitou Taafovou, rozenou Chotkovou roku 1770 usadil v Praze. Byl činný jako mecenáš sociálních i humanitních zařízení, prezident c. k. vlastenecko-hospodářské společnosti v Praze a jako botanik. Založil veřejnou zahradu, jejíž částí byla i jedna z nejstarších botanických zahrad na území českých zemí, pokusný cukrovar či vzdělávací ústav se zaměřením na hospodářsko-technickou botaniku. Finančně podpořil a umožnil vydání několika přírodovědeckých studií. Zahrada Kanálka vznikla postupným skupováním vinic za Koňskou bránou na horním konci dnešního Václavského náměstí. Hrabě v letech 1782 až 1789 skoupil mj. vinici Hercovku, Pelikánku, Šeborku, Kucerku, Kuchynku a Zvonařku. Rozlehlá oplocená zahrada se rozprostírala mezi Vinohradskou třídou, Polskou ulicí, ulicí Anny Letenské a náměstím Jiřího z Poděbrad. Zahrada se skládala z několika částí s odlišným charakterem – vedle hospodářského dvora, zelinářské zahrady a zahrady ovocné se zde nacházela čínská a francouzská zahrada i část v podobě volnější parkové úpravy. Areál byl nejprve volně přístupný veřejnosti, poté byl vstup regulován na základě zakoupení vstupenky. V zahradě se pořádaly přírodovědecké přednášky, taneční a hudební zábavy i zednářské slavnosti, protože hrabě Canal byl neskrývaným	

přívřezencem svobodného zednářství a členem postupně dvou pražských lóží, a to lóže U Tří korunovaných sloupů a lóže Pravdy a sjednocenosti.⁹³

Součástí areálu bylo zděné odpočívadlo, poustevna či pomník. Ten byl umístěn pod prostranstvím s ptačími voliéry, které byly součástí čínské zahrady. Na toto prostranství navazoval volněji koncipovaný park, v němž byl osazen pískovcový pomník. Měl podobu jednoduchého čtyřhranného podstavce dekorovaného v horní části květinovými festony, na němž byl osazen zlomený kanelovaný sloup zčásti zakrytý drapérií. U patky sloupu byla kartuše s písmeny C a M (Canal Malabaila) a antické brnění. Na podstavci byl dále reliéf se znaky svobodného zednářství v podobě zkříženého kladívka a pravítka. Pomník bývá interpretován jako pomník hraběte,⁹⁴ pomník jeho rodiny nebo pomník zesnulé hraběnky.⁹⁵ Odhlédneme-li od skutečnosti, že si majitelé zahrad zpravidla neobjednávali komemorativní sochařská díla přímo pro svou osobu, zednářská symbolika i antické válečné trofeje by muži-objednavateli dobře odpovídala. V takovém případě by byla předpokládána doba vzniku díla raná 90. léta 18. století. Nejstarší tištěný text o Kanálce z roku 1787 však zmiňuje pomník věnovaný hraběnce Canalové a pozdější literatura rovněž uvádí přepis nápisu „*Der zärtlichsten Gattin, Mutter, Menschefreundin*“. Jediná dochovaná fotografie tohoto díla byla otištěna v *Soupise památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. Politický okres vinohradský* z roku 1908 a čelní černobílá fotografie bohužel nezachycuje zmiňovaný nápis.

Z kanálské zahrady nicméně pochází ještě jedno sochařské dílo, a to obelisk osazený dnes v severní části Riegrových sadů (**ID 33**). Obelisk je ukončený bez špičky, častý symbol konečna, a je osazen na podstavci, na jehož čelní straně je reliéf s květinami a ptáky spolu s nápisovou deskou. V porovnání s tematikou prvního pomníku by tento mnohem lépe odpovídal jeho dedikaci (patrně tou dobou již) zesnulé hraběnce Canalové († 1810). Na ukončení jejího života by odkazoval jak nedokončený obelisk, tak symbolické postavy ptáčků a výše citovaný dedikační nápis mohl být vytesán na nápisové desce reliéfu, která je však dnes již prázdná – před posledním restaurováním byl totiž reliéf roztříštěný na několik kusů. Pískovcový obelisk bývá vzhledem k reliéfu někdy označován jako Ptačí obelisk, jindy je spojován – ovšem s nepodloženou – legendou souboje dvou důstojníků o dívku. V soupisové literatuře je datován do doby kolem roku 1840,⁹⁶ jeho architektura je nicméně spíše klasicistní a ani vzhledem ke kontextu kanálské zahrady, která byla od 30. let 19. století postupně rozprodávána na parcely, není tato datace příliš přesvědčivá. Nabízí se tedy hypotéza, že hrabě dal ve své zahradě zřídit dva pomníky – sobě a své manželce. Zatímco obelisk byl v roce 1904 přesunut do nově zřízených Riegrových sadů, pomník hraběte Canal byl přibližně ve stejné době provizorně umístěn v nově vybudované Vinohradské tržnici (1902-1903),⁹⁷ jeho další osudy nejsou známy.

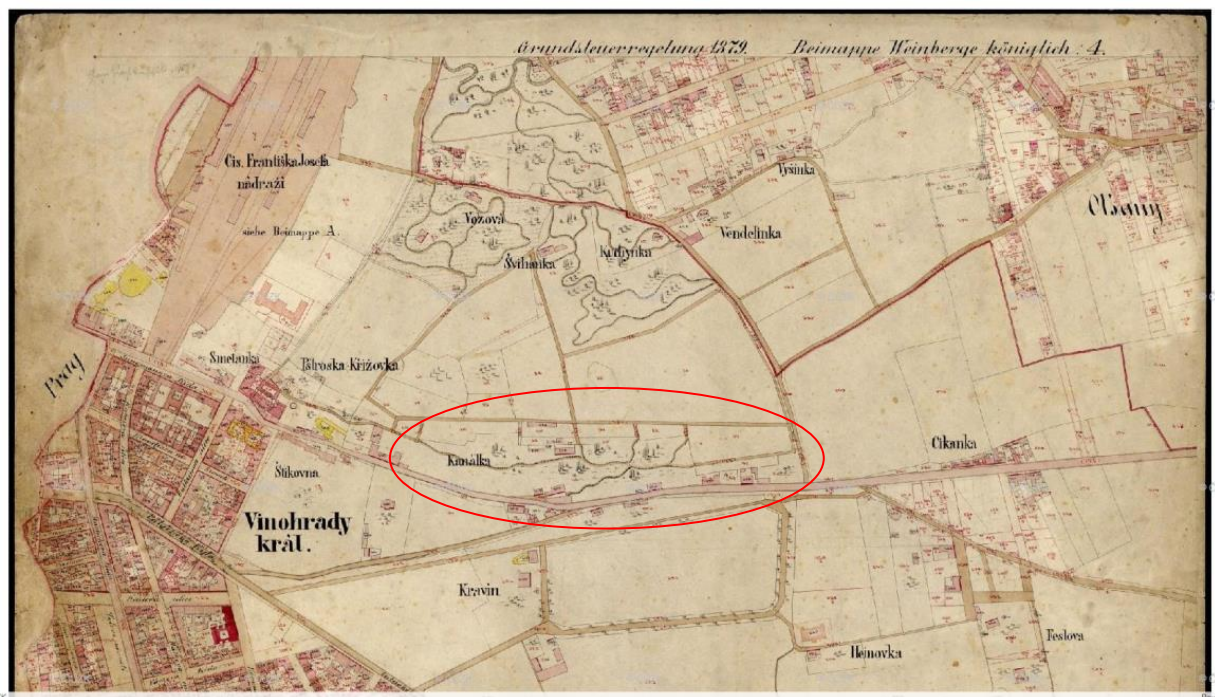
⁹³ SMAŽÍK 1911, s. 29

⁹⁴ PODLAHA 1908, s. 149

⁹⁵ SMAŽÍK 1911, s. 20

⁹⁶ PRIX et al. 2017, s. 884

⁹⁷ PODLAHA 1908, s. 149



Zahrada Kanálka na Originální mapě stabilního katastru 1: 2 880 – Čechy z roku 1841



Historická fotografie pomníku, reprodukce z PODLAHA, Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. Politický okres Vinohradský*, Praha 1908, s. 152

Číslo ID	33
Lokalita	Praha 2
Název	Pomník ze zahrady Kanálka II
Poloha	Znamá
Umístění	Původní: Zahrada Kanálka Druhotné: Riegrový sady
Datace	Po 1810
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	Josef Emanuel hrabě Malabaila de Canal
Nápis	Znamý z přepisu: <i>Der zärtlichsten Gattin, Mutter, Menschenfreundin</i> [Nejněžnější choti, matce a přítelkyni lidstva]
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 40207/1-1304
Literatura	EMLER, Jan, Kanálka, <i>Český svět</i> II, 1905-1906, č. 9 a 10, nepag.; PODLAHA, Antonín, <i>Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. Politický okres Vinohradský</i> , Praha 1908, s. 158; PRIX, Dalibor et al., <i>Umělecké památky Prahy. Velká Praha II, V-Ž</i> , Praha 2017, s. 884
Restaurátorská dokumentace	KAIFOSZ, Jiří – ECKERT, Vít, <i>Restaurátorská zpráva. Pískovcový obelisk – Riegrový sady – Praha 2 / Vinohrady</i> , Praha 2009 uloženo na NPÚ ÚOP v Praze pod sign. RZ 238
Josef Emanuel hrabě Malabaila Canal (1745-1826) byl synem sardinského vyslance na vídeňském dvoře, který se po studiích a sňatku s Marií Brigitou Taafovou rozenou Chotkovou roku 1770 usadil v Praze. Byl činný jako mecenáš sociálních i humanitních zařízení, prezident c. k. vlastenecko-hospodářské společnosti v Praze a jako botanik. Založil veřejnou zahradu, jejíž částí byla i jedna z nejstarších botanických zahrad na území českých zemí, pokusný cukrovar či vzdělávací ústav se zaměřením na hospodářsko-technickou botaniku. Finančně podpořil a umožnil vydání několika přírodovědeckých studií. Zahrada Kanálka vznikla postupným skupováním vinic za Koňskou bránou na horním konci dnešního Václavského náměstí. Hrabě v letech 1782 až 1789 skupil mj. vinici Hercovku, Pelikánku, Šeborku, Kucerku, Kuchynku a Zvonařku. Rozlehlá oplocená zahrada se rozprostírala mezi Vinohradskou třídou, Polskou ulicí, ulicí Anny Letenské a náměstím Jiřího z Poděbrad. Zahrada se skládala z několika částí s odlišným charakterem – vedle hospodářského dvora, zelinářské zahrady a zahrady ovocné se zde nacházela čínská a francouzská zahrada i část v podobě volnější parkové úpravy. Areál byl nejprve volně přístupný veřejnosti, poté byl vstup regulován na základě zakoupení vstupenky. V zahradě se pořádaly přírodovědecké přednášky,	

taneční a hudební zábavy i zednářské slavnosti, protože hrabě Canal byl neskrývaným přívržencem svobodného zednářství a členem postupně dvou pražských lóží, a to lóže U Tří korunovaných sloupů a lóže Pravdy a sjednocenosti.⁹⁸

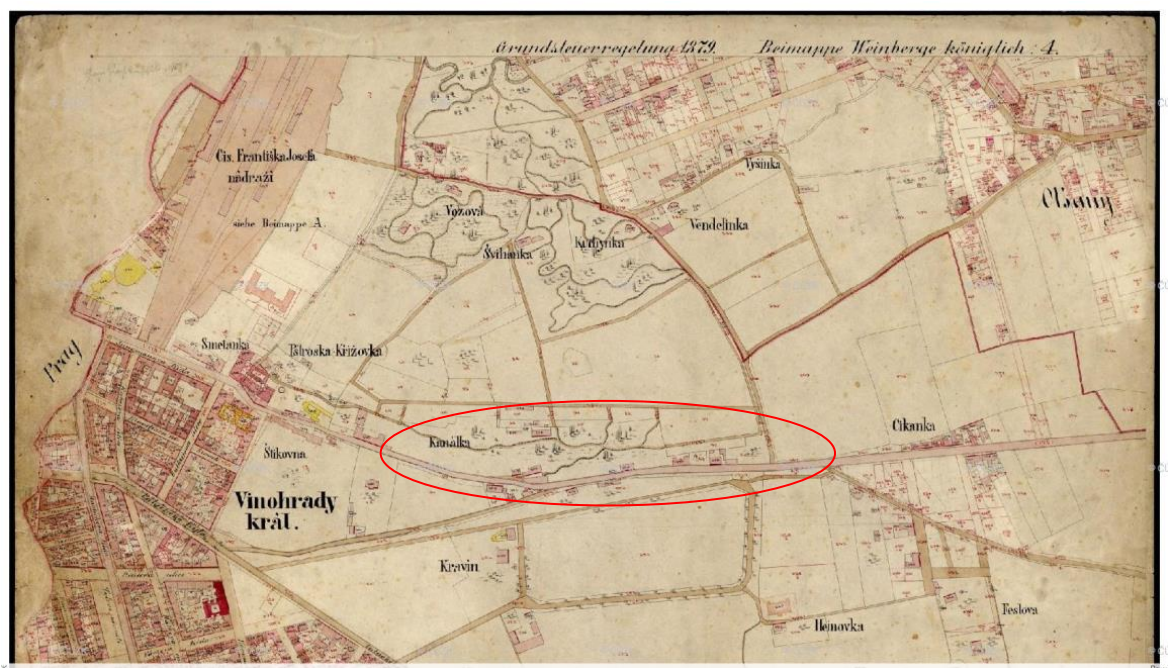
Součástí areálu bylo zděné odpočívadlo, poustevna, pomník se zednářskou symbolikou (**ID 32**) a obelisk osazený dnes v severní části Riegrových sadů. Obelisk je ukončený bez špičky, častý symbol konečna, a je osazen na podstavci, na jehož čelní straně je reliéf s květinami a ptáky spolu s nápisovou deskou. V porovnání s tematikou prvního pomníku by tento mnohem lépe odpovídal jeho dedikaci (patrně tou dobou již) zesnulé hraběnce Canalové († 1810). Na konečnost lidského života by odkazoval jak nedokončený obelisk, tak symbolické postavy ptáčků a výše citovaný dedikační nápis mohl být vytesán na nápisovou desku reliéfu, která je však dnes již prázdná – před posledním restaurováním byl totiž reliéf roztříštěný na několik kusů. Pískovcový obelisk bývá vzhledem k reliéfu někdy označován jako Ptačí obelisk, jindy je spojován – ovšem s nepodloženou – legendou sporu dvou důstojníků o dívku. V soupisové literatuře je datován do doby kolem roku 1840,⁹⁹ jeho architektura je nicméně spíše klasicistní a ani vzhledem ke kontextu kanálské zahrady, která byla od 30. let 19. století postupně rozprodávána na parcely, není tato datace příliš přesvědčivá. Nabízí se tedy hypotéza, že hrabě dal ve své zahradě zřídit dva pomníky – sobě a své manželce. Zatímco obelisk byl v roce 1904 přesunut do nově zřízených Riegrových sadů, pomník hraběte Canal byl přibližně ve stejné době provizorně umístěn v nově vybudované Vinohradské tržnici (1902-1903),¹⁰⁰ jeho další osudy nejsou známy.

Technický stav	Stav dobrý. Dílo bylo v letech 2008 a 2009 restaurováno. Vzhledem k povrchové i hloubkové korozi kamene bylo přistoupeno k vytvoření nově sekané kamenné kopie obelisku a repliky reliéfu formou výdusku. Podstavec byl zpevněn a plasticky doplněn.
----------------	--

⁹⁸ SMAŽÍK 1911, s. 29

⁹⁹ PRIX et al. 2017, s. 884

¹⁰⁰ PODLAHA 1908, s. 149



Zahrada Kanálka na Originální mapě stabilního katastru 1 : 2 880 – Čechy z roku 1841



Historická fotografie pomníku, reprodukce z PODLAHA, Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. Politický okres Vinohradský*, Praha 1908, s. 158; a aktuální fotodokumentace



Stav obelisku před zrestaurováním, fotografie z roku 2008, reprodukce z: KAIFOSZ, Jiří – ECKERT, Vít, *Restaurátorská zpráva. Pískovcový obelisk – Riegrovy sady – Praha 2 / Vinohrady*, Praha 2009



Detail reliéfu s nápisovou deskou

Číslo ID	34
Lokalita	Praha 5
Název	Stéla knížete-biskupa Leopolda Leonharda Thun-Hohenstein
Poloha	Známá
Umístění	Původní: park Cibulka Současné: Malostranský hřbitov
Datace	1822
Autorství	Václav Prachner podle návrhu Josefa Berglera
Signatura	Reliéf vlevo dole <i>W. PRACHNER / 1822</i>
Donátor	Kníže-biskup Leopold Leonhard Thun-Hohenstein
Nápis	Ve štítu: <i>MIR EINE WEILE</i> [ať je mi dopřána ještě chvíle] Ve figurálním reliéfu: <i>OMNIA TEMPVS HABENT</i> [Všeho dočasu]
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 40321/1-1375
Literatura	BULIONOVÁ-KUBÁTOVÁ, Taťána, Václav Prachner s Josefem Berglerem na Thunově „Cibulce“, in: <i>Památky a příroda</i>, 1984, s. 596-598; HECKMANN, Irmhild, <i>Kníže-biskup Leopold Leonhard Thun-Hohenstein, jeho statek a krajinný park Cibulka</i>, [Praha?], 2019; HECKMANN, Irmhild, Die Prager Jahre des letzten Fürstbischofs von Passau, Leopold Leonhard von Thun-Hohenstein, <i>Arx. Burgen und Schösser in Bayern, Österreich und Südtirol</i> II, 2020, s. 23-34; HNOJIL, Adam, <i>Náhrobek Leopolda Leonharda Thun-Hohensteina. Památky Malostranského hřbitova</i>, Praha 2013; KOMEDOVÁ, Šárka, <i>Košířská usedlost Cibulka v době působení Leopolda Linhartu hraběte Thuna</i> (bakalářská práce), KTF UK, Praha 2009; LAŠTOVKOVÁ, Barbora, <i>Pražské usedlosti</i>, Dolní Břežany 2016; MALÁ, Eva, <i>Život na Cibulkách</i>, Praha 2018; PETROVÁ, Eva, Sochařství klasicismu. Čechy 1780-1840, in: Taťána Petrasová – Helena Lorenzová (eds.), <i>Dějiny českého výtvarného umění v českých zemích 1780-1890</i> III/ 1, Praha 2001, s. 137-149, cit. S. 148;

	RUTH, František, <i>Kronika královské Prahy a obcí sousedních II, Karlova třída – U Půjčovny</i>, Praha 1995; VOLAVKA, Vojtěch, <i>Sochařství devatenáctého století</i>, Praha 1948, s. 29-30
Prameny	Archiv hlavního města Prahy, Sbírka fotografií, sign. I4580, fotografie z roku 1929; sign. I4581-I4583, soubor nedatovaných fotografií; Národní archiv, fotoarchiv ČTK, karton 317, poř. č. 33065, foto pomníku na Malostranském hřbitově z let 1920-1936; inv. č. VII576 a VII577, fotografie pomníku biskupa Thuna v zahradě usedlosti Cibulka, 1974; NPÚ ÚOP v Praze, inv. č. 3137, LÍBAL, Dobroslov (et al.), <i>Stavebně historický průzkum Prahy. Praha 5 Košíře. Čp. 118/XVII. Usedlost Cibulka</i>, Praha 1976, s. 47-48, viz zde i další seznam pramenů
Restaurátorská dokumentace	TUHÁ, J. – KONSTANTINOVÁ, T., <i>Restaurátorská zpráva. Stela od W. Prachnera v areálu statku Cibulka</i>, Praha 1972; CIHLÁŘ, František, <i>Restaurátorská zpráva o restaurování stély biskupa Leopolda Thun-Hohensteina v Praze 5, Na Cibulkách</i>, Praha 1982; LENDR, Jiří, <i>Restaurátorská zpráva. Stéla biskupa Leopolda Thun Hohenštejna</i>, Praha 1985; MUNZAROVÁ-KOZÁKOVÁ, Sylvie – VODRÁŽKA, Jiří, <i>Restaurátorská zpráva. Stéla Leopolda Thun-Hohenštejna</i>, Praha 1987; NOVOTNÁ-HAVLÍNOVÁ, Markéta (et al.), <i>Závěrečná restaurátorská zpráva. Stéla biskupa Leopolda hraběte Thun-Hohensteina na Malostranském hřbitově v Praze</i>, Praha 2006 uloženo na NPÚ ÚOP v Praze pod sign. RZ 181; GLÁSER, Petr, <i>Restaurátorská zpráva. Stéla biskupa Leopolda hraběte Thun-Hohensteina na Malostranském hřbitově v Praze</i>, Mladá Boleslav 2007 uloženo na NPÚ ÚOP v Praze pod sign. RZ 105
Ačkoli dějiny pražské usedlosti Cibulka sahají až do středověku, její nejvýznamnější etapa se začala psát v roce 1817, kdy se stala majetkem pasovského knížete-biskupa Leopolda Leonharda Thun-Hohenstein (1748-1826). Biskup nechal usedlost přestavět do podoby empírového zámku, kolem nějž založil rozsáhlý přírodně krajinářský park s množstvím drobných staveb a sochařských děl. Nedaleko zámku bylo ve východní části parku poblíž ohradní zdi vybudováno tzv. giardino segreto, soukromé intimní prostředí, vybavené dvojicí zděných osmibokých altánů a pískovcovou stélou. Stéla má podobu podélného, vertikálně orientovaného bloku, v němž je osazen figurální reliéf. Je završena sedlovou stříškou	

s rostlinnými a zvířecími ornamenty (dravci či snad fénixy) a nápisem „*MIR EINE WEILE*“ (volně přeloženo „ať je mi dopřána ještě chvíle“). Reliéf zobrazuje sedícího staršího muže s portrétními rysy biskupa Thun-Hohensteina na pozadí antické architektury a před ním stojícího okřídleného génia, držícího v jedné ruce (dnes již jen zčásti dochovanou) obrácenou pochodeň a druhou rukou ukazujícího na další nápis „*OMNIA TEMPVS HABENT*“ (volně přeloženo „všeho do času“ či „vše má svůj čas“). Kompozice sedící „pozemské“ osoby a s ní interreagující stojící nadpozemské bytosti v podobě okřídleného génia dobré smrti byla oblíbeným funerálním motivem v antice a Thun-Hohensteinova stéla na tento inspirační zdroj po formální i ikonografické stránce jasně navazuje. Zvolený architektonický typ, kompozice i nápisy upomínající na konečnost lidského života jednoznačně evokují sepulkrální sochařská díla a představují poměrně ojedinělé klasicistní ztvárnění memento mori. Objevují se dokonce názory, že se původně jednalo o náhrobek, který si biskup nechal ještě za svého života vytvořit.¹⁰¹ Stéla vznikla čtyři roky před biskupovou smrtí a v témže roce, kdy sepsal svou poslední vůli.¹⁰² I její následné umístění v nejsoukromější části parku Cibulka odkazuje na výjimečný význam tohoto sochařského díla, které zřejmě nebylo pouhým módním sentimentálním doplňkem parku, ale které svému objednateli zprostředkovávalo chvíle usebrání a meditace nad vlastním životem i smrtí.

Autorem návrhu stély je Josef Bergler (1753-1829), ředitel pražské výtvarné Akademie, který pro Thun-Hohensteina pracoval již v biskupově rodném Pasově.¹⁰³ Berglerův návrh převedl do kamene Václav Prachner (1784-1832), přední český klasicistní sochař a žák Josefa Berglera, s nímž často spolupracoval. Podle Berglerovy kresby mj. dále vytvořil biskupův litinový náhrobek objednaný Josefem Matthiasem Thun-Hohensteinem osazený na Malostranském hřbitově v Košířích. Prachner své dílo signoval i datoval a díky sádrovému odlitku pořízenému roku 1934 pro Národní galerii mohl být poničený originál zachovaný in situ v roce 2006 kompletně zrestaurován.¹⁰⁴ Po restaurátorském zásahu byl přenesen na Malostranský hřbitov, nedaleko zmíněného litinového pomníku. Na původním místě v parku Cibulka zůstala stát dvojice altánů a sokl stély.

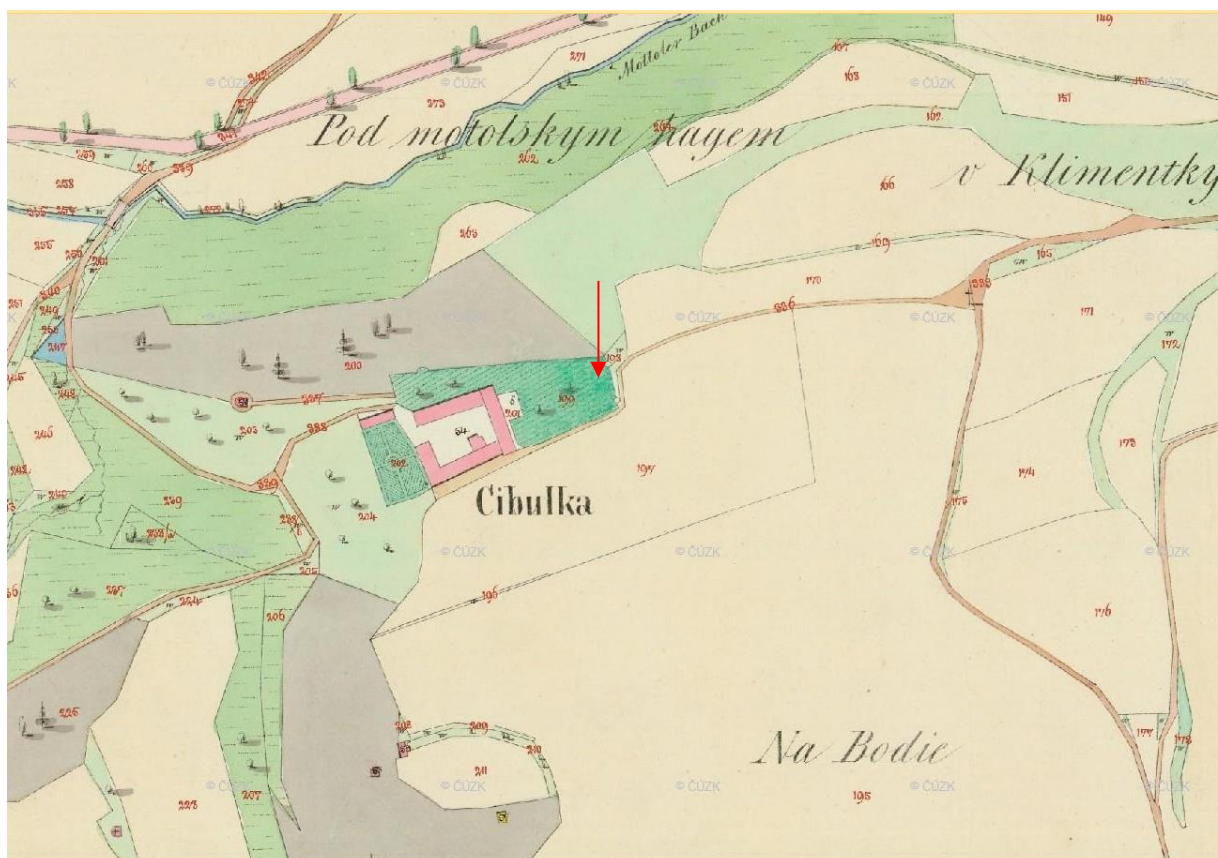
Technický stav	Dobrý, místy patrný barevný posun některých tmelů. Ve 20. století docházelo k řadě vandalských mechanických poškození. Restaurátorské zprávy z roku 1985 a 1987 z těchto důvodů opakovaně doporučily přemístění originálu do interiéru. To se nakonec stalo a na původním místě zůstalo jen torzo podstavce. V roce 2005 proběhlo restaurování stély spíše v duchu konzervace kamene. V roce 2007 proběhlo v souvislosti s rozhodnutím přemístit stélu na Malostranský hřbitov další restaurování, jehož součástí bylo plastické doplnění reliéfu do plnějšího tvaru a osazení na nový kamenný podstavec.
----------------	---

¹⁰¹ BULIONOVÁ-KUBÁTOVÁ 1984, s. 597

¹⁰² KOMEDOVÁ 2009, s. 35

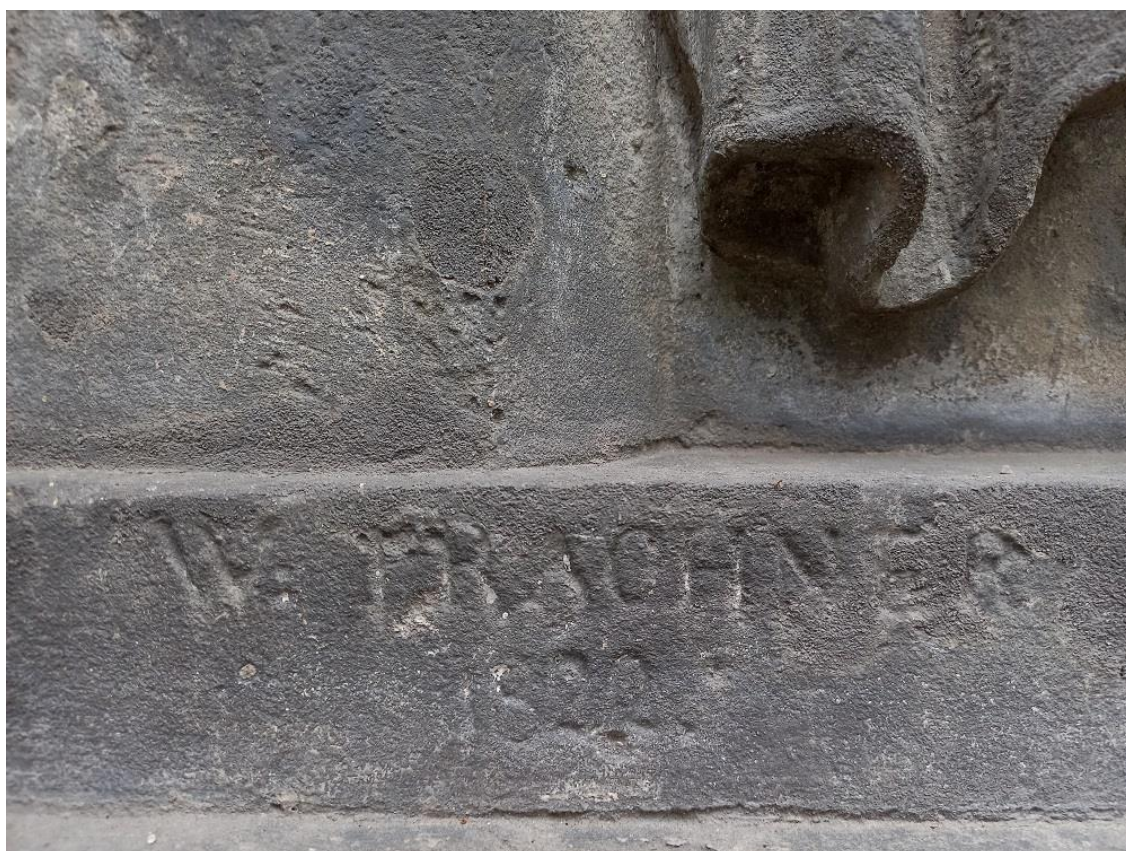
¹⁰³ HNOJIL 2013, s. 7

¹⁰⁴ Druhý, výrazně mladší odlitek vlastní Galerie hlavního města Prahy.



Stéla na Císařském povinném otisku stabilního katastru 1: 2 880 – Čechy z roku 1840





Sochařova signatura



Fragment podstavce ponechaný u usedlosti Cibulka, snímek ze září roku 2005 pořízený Markétou Novotnou-Havlínovou, reprodukce z: NOVOTNÁ-HAVLÍNOVÁ, Markéta (et al.), *Závěrečná restaurátorská zpráva. Stéla biskupa Leopolda hraběte Thun-Hohensteina na Malostranském hřbitově v Praze, Praha 2006*

Číslo ID	35
Lokalita	Rájec nad Svitavou, okres Blansko, Jihomoravský kraj
Název	Náhrobek Mikuláše hraběte ze Salmu
Poloha	Známá
Umístění	Původní: klášterní kostel sv. Doroty ve Vídni Druhotné: ostrov na rybníku Klimšák v Rájci nad Svitavou Současné: Votivní kostel ve Vídni
Datace	Po roce 1530
Autorství	Loy Hering
Signatura	Nesignováno
Donátor	Císař Ferdinand I.
Nápisy	Nápisová páska na víku sarkofágu: <i>Tibi sit gloria</i> [Tobě budiž sláva] Nápis na spodní části víka sarkofágu: <i>Dis. Man. S. Incomparabilis heros, Nicolaus comes a Salm. Divi Ferdinandi Rom. Hung. Ac Boem. Regis. Archid Austriae, ab arcanis consilis. Cubicular. Et Supremus Provinciarum terrae Austriae Capitaneus. Quum D. Fridericus Rom. Imperator. Dux Sigismund. D. Maximilian. Rom. Imp. Philippus Rex Carolus V. Rom. Imperat. Et Ferdinandus Rom. Caesar augusti fres rerum potirentur eorum auspiciis reip. Annis XLVI. Fortem atque strenuam operam, domi militiaeque navavit. Anno porro Dni MDXXIX Solymano Turcarum tyranno Viennam obsessam atrociter oppugnante, dum dirutis moenibus invictum generosi animi robur, pro muro hostium nimis opponit, saxo percussus letale vulnus accepit. Divus Ferdinandus patriae pater virtutis rerumque gestarum gloriae ergo, hoc ei monumentum fieri curavit. Obiit IV. Die mensis Maji an. Dni. Jesu Salvatoris MDXXX. Virtutem posteris imitantor.</i> [Bohům podsvětním svatým rukám služebník. Nesrovnatelný hrdina, Mikuláš hrabě ze Salmu, Slavného Ferdinanda, římského, uherského a českého krále, tajný rada Arcivévody rakouského, komorník a nejvyšší hejtman krajů země rakouské. Když vládli Bedřich, římský císař a vévoda Zikmund pán Maximilián římský císař Filip, král Karel V. císař a Ferdinand, římský císař, rozmnožitelé říše a bratřanci, sloužil horlivě 46 let pod jejich vedením doma i v poli podnikanému dílu. Když potom léta Páně 1529 obléhal tyran Turků Soliman krutě tísněnou Vídeň, tehdy pobořeny hradby, tu s nezdolnou silou urozeného ducha přistavoval násep k ochraně před nepřátelskou hrozbou. Zasažen kamenem utrpěl smrtelné zranění. Slavný Ferdinand, otec vlasti, tedy za statečnost, za vykonané činy,

	a k jeho slávě, se postaral o postavení tohoto památníku. Zesnul 4. dne měsíce května léta Páně Ježíše Spasitele 1530. Udatnost napodobují potomci.]] ¹⁰⁵
Památková ochrana	Chráněno v rámci vídeňského Votivkirche v souladu s legislativou Rakouské republiky
Literatura	<i>Führer durch die Votivkirche: Auszug aus der zur Feier ihrer Einweihung am 24. April 1879 veröffentlichten Denkschrift des Baucomités</i>, Wien 1879; HIRSCHFELD, Cay Lorenz, <i>Theorie der Gartenkunst V</i>, Leipzig 1785, s. 260-264; HORKY, Joseph (?), Památky spolubojovníků, zachránců Vídně, soustředěné v Rájci, in: Ladislav Slezák – Richard Cendelín – Josef Pokorný, in: <i>Ročenka Edice SE – 3 z</i>, Brno 2010, s. 1-33; KAHL, Eva, <i>Dürer-Nachfolge in der Reliefplastik unter besonderer Berücksichtigung des Eichstätter Meisters Loy Hering</i>, Dresden 1940; KROUPA, Jiří, <i>Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770-1810</i>, Kroměříž – Brno 1986, s. 252; MADER, Felix, <i>Loy Hering: Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Plastik des 16. Jh.</i>, München 1905; MIHOLA, Jiří, <i>Rájec nad Svitavou</i>, Libice nad Cidlinou 2006; NEWALD, Johann, <i>Das Grabmal des Grafen Niklas von Salm in der Votivkirche</i>, Wien 1879; NEWALD, Johann, <i>Niklas Graf zu Salm. Eine historische Studie</i>, Wien 1879; PERNES, Jiří – FUČÍK, Josef – HAVEL, Petr et al., <i>Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526-1918</i>, Praha 2003, s. 18-21; REINDL, Peter, <i>Loy Hering: zur Rezeption der Renaissance in Süddeutschland</i>. Basel 1977; TUAFER, František, <i>Městečko Rájec</i>, Rájec na Svitavou 1913; WURZBACH, Constantin von, <i>Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich XXVIII</i>, Wien 1874, s. 135–138;

¹⁰⁵ Překlad převzat z HORKY, Joseph (?) 2010, s. 29

	ZATLOUKAL, Pavel, <i>Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750-1918 na Moravě a ve Slezsku</i> , Olomouc 2022
Prameny	Moravský zemský archiv Brno, Rodinný archiv Salm-Reifferscheidtů, Rájec nad Svitavou, kniha 90, inv. č. 764, nákresy a popis náhrobku Mikuláše Salma ve Vídni a popisy hrobů na panstvích Salm-Neuburgů (1764); karton 120, inv. č. 521, protokol o předání pomníku Mikuláše Salm-Neuburga Výboru pro stavbu votivního kostela ve Vídni s výhradou majetkových práv rodu Salm-Reifferscheidtů v Rájci (1879); karton 166, inv. č. 736, nápisy na náhrobcích v kostele v Püttlingen (1. pol. 16. stol.) mj. Mikuláš Salm 1530 s pozn. "Tento zde neleží, kde je pohřben nevím"; Vídeňské muzeum, inv. č. 31026/2, Kresba s výjevem obléhání Vídně Turky vzniklá roku 1840 podle reliéfu na náhrobku
Mikuláš ze Salmu (1459-1530) vstoupil záhy po zahájení své vojenské kariéry do služeb Habsburků, konkrétně do služeb Maxmiliána I. Habsburského a jeho nástupce Karla V. Habsburského. Účastnil se tažení do Uher, Flander, Itálie a velkého uznání došel během obrany Vídně proti Turkům v roce 1529. Během obléhání byl zraněn a na následky svého zranění zemřel. Habsburkové si jeho služeb velmi cenili, o čemž svědčí nejen udělení Řádu zlatého rouna, ale také mramorový náhrobek objednaný přímo císařem Ferdinandem I. Náhrobek kryl nejen místo posledního odpočinku hraběte, ale také prostřednictvím reliéfů na téma bitev oslavoval vojenská vítězství dosažená nebožtíkem.¹⁰⁶ Renesanční náhrobek má podobu podélného sarkofágu, vertikálně členěného pilastry a dvanácti reliéfními bitevními výjevy. Horní deska tumby je zpracována formou hlubšího reliéfu a zobrazuje klečícího hraběte Salma v brnění, modlícího se k ukřižovanému Kristu. Na osobu portrétovaného odkazuje nápisová deska i rodový erb Salmů s dvojicí lososů (německy Salm). Náhrobek je cennou ukázkou zaalpského renesančního sochařství. Jeho autorem je původem německý sochař Loy Hering (1484/1485-1554), který byl díky své cestě po Benátsku a Lombardii bezprostředně obeznámen se severoitalským renesančním uměním, které následně dovedně propojoval se zaalpskými inspiračními zdroji, například grafikami Albrechta Dürera. Náhrobek hraběte Salma zcela zapadá do Heringovy tvorby, v níž převažují práce z mramoru sepulkrálního charakteru, jako jsou náhrobky, kenotafy a epitafy. Augustiniánský klášter, jehož součástí byl kostel sv. Doroty, byl v rámci josefinských reforem roku 1786 zrušen a kosterní pozůstatky byly uloženy do hromadného hrobu na katolickém hřbitově ve vídeňském Matzleinsdorfu. O náhrobek projevil zájem potomek Mikuláše ze Salmu – Karel Josef kníže Salm Reifferscheidt (1750-1838), tehdejší majitel rájeckého panství. Karel Josef v té době dokončil výstavbu zámku a úpravy zámeckého okolí.¹⁰⁷ Pro nově získaný renesanční náhrobek kníže nezvolil místo v rámci zámeckého parku či bezprostředního okolí	

¹⁰⁶ Kresba je součástí sbírek Vídeňského muzea, inv. č. 31026/2.

¹⁰⁷ MIHOLA 2006, nepag.

zámku,¹⁰⁸ ale přibližně půl kilometru vzdálený Komorní rybník (dnes nazývaný Klimšák) situovaný západně od zámku, tehdy na samém okraji Rájce nad Svitavou. Přesný rok založení panského rybníka není znám, v každém případě se rybník objevuje na mapách prvního vojenského mapování Moravy z let 1764-1768,¹⁰⁹ ovšem bez zakresleného ostrůvku. Ostrov, nazývaný v některých německých zdrojích jako Topolový ostrov (Pappelinsel),¹¹⁰ je zakreslen včetně náznaku stromoví na tzv. císařském povinném otisku stabilního katastru pro Moravu a Slezsko z roku 1826. Je samozřejmě otázkou, zda ostrov vznikl v průběhu 18. století, nebo zda jen nebyl zakreslen do méně detailní mapy prvního vojenského mapování. Vzhledem k primárně hospodářskému využití rybníka (chov ryb, u rybníku stojící vodní mlýn) lze snad předpokládat, že ostrov bez hospodářského potenciálu vznikl až později v rámci krajinářských úprav zámeckého okolí v duchu klasicismu a nastupujícího romantismu. V nově zakládaných přírodně krajinářských parcích byly vodní prvky a ostrůvky oblíbeným doplňkem. Nelze dokonce vyloučit, že byl ostrov vytvořen přímo v souvislosti se získáním náhrobku Mikuláše ze Salmu. Jeho následné umístění na ostrov osázený topoly totiž nepochybně odkazuje na slavný a dobově oblíbený prototyp takového umístění náhrobku – náhrobek Jeana-Jacquesa Rousseaua (1712-1778) v Ermenonville. Rousseau tehdy náhle skonal na panství René Louise de Girardin markýze z Vauvray (1735-1808) nedaleko Paříže a pro místo jeho posledního odpočinku byl zvolen tzv. Ostrov topolů v ermenonvillském parku. Náhrobek v podobě antikizujícího náhrobku navrhl malíř Hubert Robert (1733-1808) a prostřednictvím grafik se stala jeho podoba brzy známá,¹¹¹ především mezi osvícenskou šlechtou zakládající na svých panstvích sentimentální zahrady a uvažující v některých případech i o vlastním pohřbu v těchto zahradách. Ačkoli byly Rousseauovy ostatky poměrně brzy exhumovány a přeneseny do pařížského Pantheonu, ermenonvillský náhrobek – respektive správněji již kenotaf – i nadále zůstal významným zdrojem inspirace. Poměrně podrobný popis včetně grafické reprodukce věnoval náhrobku významný německý teoretik zahradního umění Christian Cay Lorenz Hirschfeld (1742-1792) v pátém díle svého opusu *Theorie der Gartenkunst* [Teorie zahradního umění].¹¹² Karel Josef kníže Salm Reifferscheidt pobýval během svých studií v Paříži, kde se mj. seznámil s myšlenkami osvícenství a svobodného zednářství, takže byl nepochybně obeznámen s filozofií J. J. Rousseaua i zahradou v Ermenonville.

Náhrobek Mikuláše ze Salmu, který po svém přenesení z vídeňského kláštera nabyt charakteru kenotafu, byl na rájeckém ostrově umístěn do roku 1820, následně byl přesunut do sýpky. Po polovině 19. století probíhala výstavba neogotického Votivkirche (Votivního kostela) na vídeňské Ringstraße a renesanční náhrobek byl na doporučení Centrální komise pro výzkum a zachování památek z roku 1863 přemístěn roku 1879 do tamní Růžencové kaple, kde se nachází dodnes.¹¹³

¹⁰⁸ ROKYTA 1961, s. 491, pozn. 20. Zatímco samotný sarkofág byl umístěn na ostrově, jeho reliéfně pojednané víko bylo uloženo v zámecké kapli.

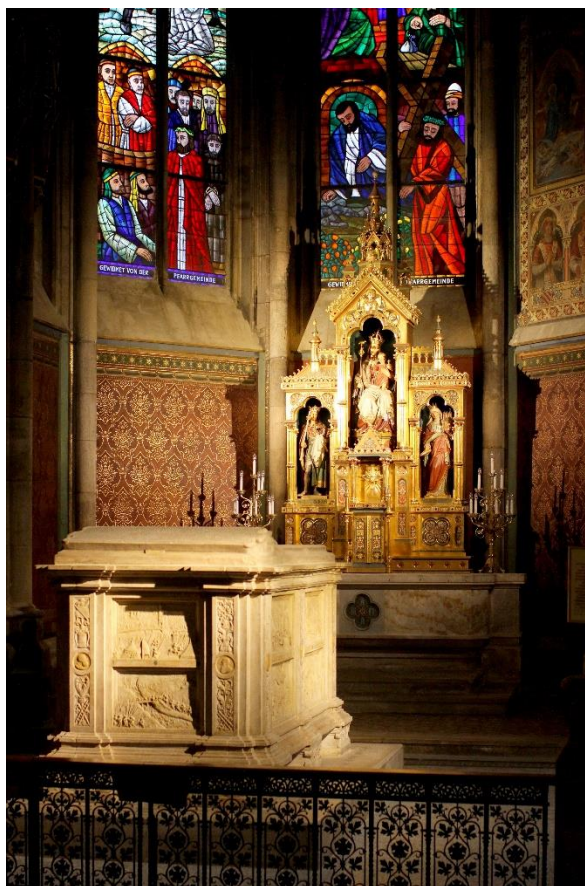
¹⁰⁹ Viz mapový list č. 49

¹¹⁰ WURZBACH 1874, s. 137

¹¹¹ Např. grafika J. M. Moreaua z roku 1778

¹¹² HIRSCHFELD 1785, V. díl, s. 261-262

¹¹³ WURZBACH 1874, s. 137



Vlevo Josef von Schöbrunner, *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Wien 1886-1902, Bd. Übersichtsband 2. Abteilung: Geschichtlicher Teil, 1887, s. 71

Vpravo tumba Mikuláše ze Salmu v Růžencové kapli Votivkirche, zdroj: wikipedia.org, ©C.Stadler/Bwag

Číslo ID	36
Lokalita	Slezské Rudoltice, okres Bruntál, Moravskoslezský kraj
Název	Kenotaf hraběnky Hodicové
Poloha	Přibližně známá, objekt nedochován
Umístění	Zámecký park
Datace	Kolem roku 1752
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	Albert Josef říšský hrabě z Hodic a Wolframovic
Nápisy	Známý z pozdější německého přepisu, originální nápis byl psaný v latině: <i>„Ihre irdische Hülle legte hier milder an über alles Lob erhabene Frau Sophia entsprossen dem Geschlechte der Herzoge zu Sachsen, die Tochter des Johann Adolf Herzogs von Weissenfels, die Gemalin des Georg Wilhelm Markgrafen von Baireuth und nach dessen Tode Alberts des heil. rom. Reichs Grafen Albert von Hoditz. Nach einem tugendsammen Leben von 68 Jahren 9 Monaten 4 Tagen entschlief ruhig im Jahre des Heils 1752 den 6. Mai. Sei gegrüsst allerglücklichste Seele, sei gegrüsst süsseste Gattin. Dieses Denkmal hat mit dem Gelübde beständiger Witwerschaft freiwillig gesetzt der Gatte Albert Graf von Hoditz.“</i> [Její pozemská schránka je zde v míru uložena, povznesená nade všechnu chválu, Žofie, pocházející z dynastie saských vévodů, dcera Johanna Adolfa vévody z Weissenfelsu, manželka Jiřího Viléma markraběte z Baireuthu a po jeho smrti Alberta hraběte Svaté říše římské z Hodic. Po ctnostném životě, který trval 68 let, 9 měsíců a 4 dny, zemřela pokojně roku spásy 1752, 6. května. Buď pozdravena nejšťastnější duše, Buď pozdravena nejsladší manželko. Tento pomník nechal dobrovolně postavit se slibem věčného vdovství její manžel Albert hrabě z Hodic.]
Památková ochrana	Nedochovaný objekt, park chráněn v rámci KP, rejst. č. ÚSKP 37783/8-172
Literatura	DRECHSLER, Paul, <i>Albert von Hoditz, der Wundergraf von Rosswald: ein Lebensbild</i>, Leobschütz 1895; JURENDE, K. J., Graf Hoditz zu Rosswalde in Mähren, einer der merkwürdigsten Männer Deutschlands im vorigen Jahrhunderte, <i>Patriotisches Tageblatt</i> 1805, 14. 5., s. 201–203; KROUPA, Jiří, <i>Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770-1810</i>, Brno 2006, s. 140-142; MARTINEK, Libor, Mecenáš umění a milovník života ze Slezských Rudoltic hrabě Albert Josef Hodic, <i>Annales Neophilologiarum</i> VI, 35-5, 2012, s. 35-53;

	TRALLES, Balthasar Ludwig, <i>Schattenriss der Annehmlichkeiten von Rosswalde, Aus dem Lateinischen des Herrn Hofrath Tralles</i>, Breslau 1776; WURZBACH, Constantin von, <i>Biographische Lexikon des Kaiserthums Oesterreich</i> IX, Wien 1863, s. 83-87; ZATLOUKAL, Pavel, <i>Příběhy z dlouhého století: architektura let 1750-1918 na Moravě a ve Slezsku</i>, Olomouc 2002, s. 23-29
Prameny	SOka Bruntál se sídlem v Krnově, AO Slezské Rudoltice, inv. č. 9, kronika obce Slezské Rudoltice, 1930-1940, zde studie o panství a obci včetně životopisu Alberta Josefa hraběte z Hodic a Volframovic; Zemský archiv Opava, Velkostatek Slezské Rudoltice
Albert Josef Hodic (1706-1778) se narodil ve Slezských Rudolticích a díky svým stavebním a kulturním aktivitám se stal nejvýznamnějším majitelem tohoto zámku. Rudoltické panství zdědil v roce 1741 a následně inicioval pozdně barokní přestavbu zámku a založení rozsáhlého parku, který je dnes znám jen prostřednictvím popisů některých návštěvníků. Impuls k založení parku mu mohla dát jeho manželka, Sophie von Sachsen-Weißenfels (1684-1752), která byla velmi dobře obeznámena s parkem Eremitage v Bayreuthu.¹¹⁴ Rudoltický park se skládal z řady partií, některé z nich byly tradičnější (Čínská zahrada, Velká zahrada), jiné byly zcela osobité (Trpasličí město) v duchu jardin picturesque. Partii označované jako Arkadská zahrada dominovala lipová alej, na jejímž konci stál mohutný fiktivní náhrobek zdobený sloupy a urnami a obklopený cypřiši. V okolí tohoto symbolického náhrobku se v rámci tzv. smutečního údolí nacházela řada psích pomníků (či skutečných náhrobků) osazených epitafy sepsanými samotným hrabětem.¹¹⁵ Dobový popis této partie zahrady zní v českém překladu takto: „<i>Po obou stranách ji (aleje) stíní lípy, které jsou rozvrženy v nejpřímějším pořadí a jejichž pravá řada je ozdobena promyšlenými a uměle namalovanými symboly znázorňujícími nevyhnutelnost smrti a marnost a pomíjivost všech lidských věcí; vlevo však na kmenech stromů visí sloky pohřební hymny, která dýchá duchem haličské Múzy a kterou na počest zesnulé ženy složil její zarmoucený manžel. Na konci dlouhé aleje stojí velkolepá hrobka, postavená s velkými náklady a s velkou zručností, obklopená smutečními cypřiši, opatřená dojemným nápisem a vyzdobená nádherně vyrobenými urnami a sochami, které jí (hraběnce) zřídila její věčná láska a nejspravedlivější zármutek (hrabě).</i>“¹¹⁶ Podle popisu z kroniky obce z let 1930-1940 nechal	

¹¹⁴ KONEČNÝ, Michal, Moravská osvětská aristokracie a její krajinné parky, in: *Pernštejnský park a jeho památková obnova*, Brno 2021, s. 11-38, cit. s. 23

¹¹⁵ MARTINEK 2012, s. 47

¹¹⁶ TRALLES 1776, s. 187-188 „An beiden Seiten Word sie von Linden, in der geraadesten Ordnung geplantz, beschattet, derem rechte Reihe mit wohl ausgedachten und künstliche gemahlten Sinnbildern, welche die Nothwendigkeit des Todes, und die Eitelkeit und den Unbestand aller menschlichen Dinge darstellen, ausgemückt is; auf der Lincken aber hangen an de Stämmen der Bäume Strophen einer Trauer-Gesangs, welcher den Geist der hallerschen Musse athmet, und zu Ehren der verstorbnen Gemahlin von dem kummervollen Gatten verfertigt worden. An dem Ende der nemlich langen Allee steh tein prachtvolles mit vielen Kosten und treflicher Kunst

hrabě na pamětním kameni zdobeném erbem zesnulé umístit latinský nápis, známý z pozdějšího překladu: „*Její pozemská schránka je zde v míru uložena, povznesená nade všechnu chválu, Žofie, pocházející z dynastie saských vévodů, dcera Johanna Adolfa vévody z Weissenfelsu, manželka Jiřího Viléma markraběte z Baireuthu a po jeho smrti Alberta hraběte Svaté říše římské z Hodic. Po ctnostném životě, který trval 68 let, 9 měsíců a 4 dny, zemřela pokojně roku spásy 1752, 6. května. Bud' pozdravena nejšťastnější duše, Bud' pozdravena nejsladší manželko. Tento pomník nechal dobrovolně postavit se slibem věčného vdovství její manžel Albert hrabě z Hodic.*“¹¹⁷ Kronika dále uvádí, že „*Na konci tohoto údolí vede smuteční alej k hrobce hraběte a hrobce jeho manželky, které jsou obklopeny mauzolei jejich předků. Uprostřed kaple je ze sádry vytesaná socha hraběnky, obklopená tabulkami líčícími jejich život a ctnosti. Zde se každoročně konala co nejslavnostnější posmrtná slavnost na počest jeho manželky.*“¹¹⁸

Vzpomínkové místo bylo vybudováno krátce po smrti hraběnky, k níž došlo 6. května 1752 na slezskorudoltickém zámku. O dva dny později nechal hrabě manželčino tělo nabalzamovat a 9. května byly její ostatky uloženy do skleněné rakve a umístěny v kapli farního kostela.¹¹⁹ O skutečné mauzoleum tedy nešlo, protože hraběnka byla (stejně jako později sám hrabě) pohřbena v kostele sv. Kateřiny Alexandrijské.¹²⁰

Další funerálně laděné objekty, které nechal hrabě v parku vybudovat, byly repliky raně křesťanských katakomb a obětní náhrobek Arminia, náčelníka germánského kmene Cherusků. U tohoto náhrobku stejně jako u kenotafu své manželky měl údajně kníže sloužit pohanské obřady.¹²¹ S funerální motivikou se setkáváme také v interiérech zámku, konkrétně v Dešťovém pokoji s bohatou štukovou a kašírovanou dekorací v podobě portrétních medailonů a kenotafů (ID 37). Do výpravné i svérázné výzdoby zámku i parku se promítl jak Hodicův zájem o filozofii, divadlo, literaturu, tak jeho členství v zednářské loži Aux trois squelettes (U Tří koster) ve Vratislavi.

errichtetes Grabmal, von Trauercypressen umgeben, mit einer rührenden Inschrift versehen, und mit schön gearbeiteten Urnen und Bildsäulen ausge schmückt, welches Ihr die ewig daurende Liebe und der gerechteste Schmerz gesetzt hat.“

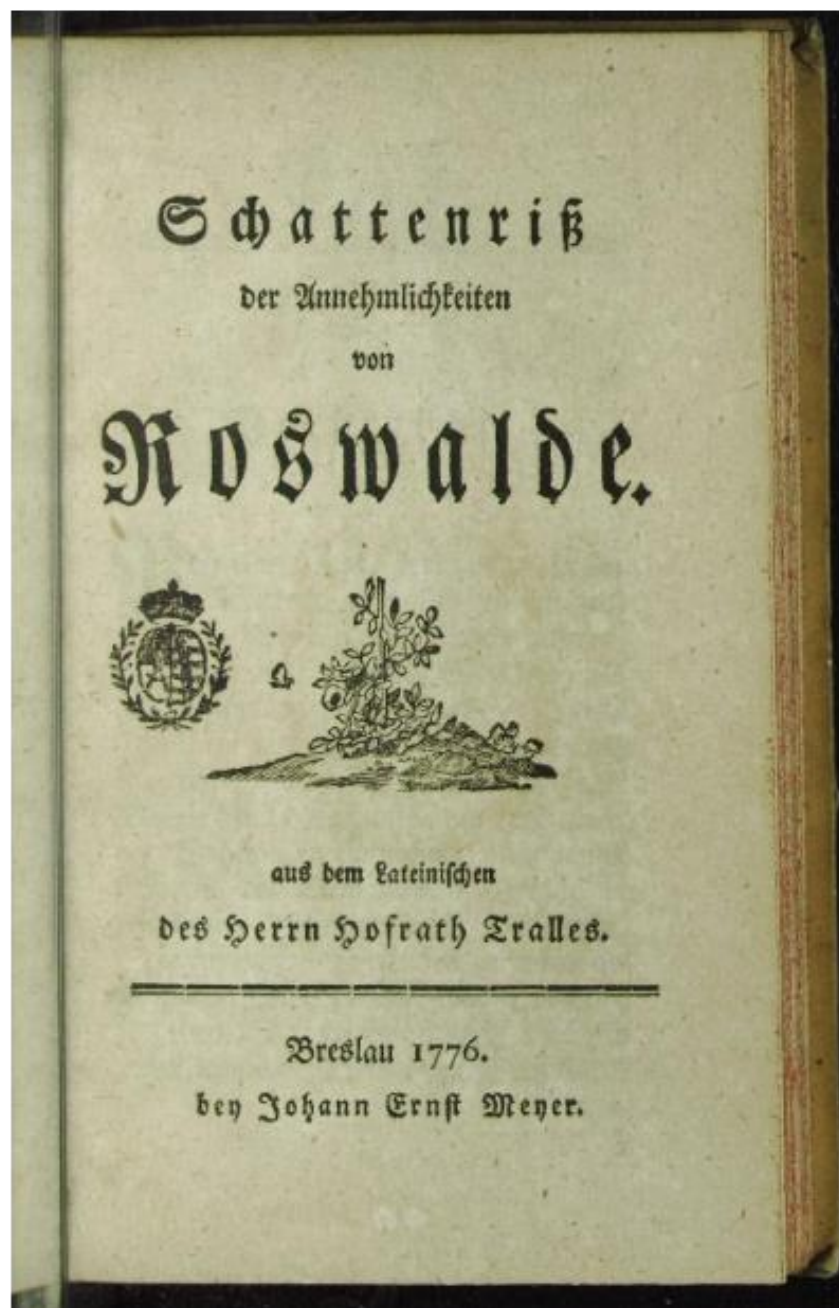
¹¹⁷ Gedenkbuch 1930-1940, s. 88-89 „*Ihre irdische Hülle legte hier milder an über alles Lob erhabene Frau Sophia entsprossen dem Geschlechte der Herzoge zu Sachsen, die Tochter des Johann Adolf Herzogs von Weissenfels, die Gemalin des Georg Wilhelm Markgrafen von Baireuth und nach dessen Tode Alberts des heil. rom. Reichs Grafen Albert von Hoditz. Nach einem tugendsamen Leben von 68 Jahren 9 Monaten 4 Tagen entschlief ruhig im Jahre des Heils 1752 den 6. Mai. Sei gegrüsst allerglücklichste Seele, sei gegrüsst süsseste Gatten. Dieses Denkmal hat mit dem Gelübde beständiger Witwenschaft freiwillig gesetzt der Gatte Albert Graf von Hoditz.*“

¹¹⁸ Ibidem, s. 105 „*Am Ende dieses Tales führt die Trauerallee zu des Grafen Grabmal und jenem seiner Gattin, beide umgeben von den Mausoleen ihrer ahnen. Inmitten einer Kapelle die Statue der Gräfin aus Gips geformt, umgeben von Spruchtafeln, die ihren Lebenslauf und ihre Tugenden künden. Hier hielt er alljährlich in feierlichster Weise das Todtenfest für seine Gattin.*“

¹¹⁹ Gedenkbuch 1930-1940, s. 88

¹²⁰ WURZBACH, 1863, s. 87; Gedenkbuch 1930-1940, s. 15

¹²¹ ZATLOUKAL 2002, s. 24



Titulní list knihy TRALLES, Balthasar Ludwig, *Schattenriss der Annehmlichkeiten von Roswalde*, *Aus dem Lateinischen des Herrn Hofrath Tralles*, Breslau 1776

Číslo ID	37
Lokalita	Slezské Rudoltice, okres Bruntál, Moravskoslezský kraj
Název	Štukové kenotafy v Dešťovém pokoji
Poloha	Známá
Umístění	Zámek
Datace	Po roce 1765
Autorství	Jan Schubert
Signatura	Nesignováno
Donátor	Albert Josef říšský hrabě z Hodic a Wolframovic
Nápisy	Nedochovány, jeden nápis znám z pozdějšíh přepisu <i>Armorum, Armorum Morumqu Mater</i>
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 37783/8-172
Literatura	DRECHSLER, Paul, <i>Albert von Hoditz, der Wundergraf von Rosswald: ein Lebensbild</i>, Leobschütz 1895; HRČKOVÁ, Michaela, <i>Jan Schubert (1743? -1792)</i>, (magisterská práce), FF UPOL, Olomouc 2011, s. 98-104; CHRISTOVÁ, Eva, <i>Život na zámku ve Slezských Rudolticích v 18. století, Vlastivěda Ostravského kraje, Krnovsko VII</i>, 1959, s. 8-9; JURENDE, K. J., <i>Graf Hoditz zu Rosswalde in Mähren, einer der merkwürdigsten Männer Deutschlands im vorigen Jahrhunderte, Patriotisches Tageblatt</i> 1805, 14. 5., s. 201–203; KROUPA, Jiří, <i>Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770-1810</i>, Brno 2006, s. 140-142; MARTINEK, Libor, <i>Mecenáš umění a milovník života ze Slezských Rudoltic hrabě Albert Josef Hodic, Annales Neophilologiarum VI</i>, 35-5, 2012, s. 35-53; STEHLÍK, Miloš, <i>Plastická výzdoba zámku ve Slezských Rudolticích. Příspěvek k dílu Jana Schuberta, Umění VII</i>, 1959, č. 2, s. 157-165; TRALLES, Balthasar Ludwig, <i>Schattenriss der Annehmlichkeiten von Rosswalde, Aus dem Lateinischen des Herrn Hofrath Tralles</i>, Breslau 1776; WURZBACH, Constantin von, <i>Biographische Lexikon des Kaiserthums Oesterreich IX</i>, Wien 1863, s. 83-87;

	ZATLOUKAL, Pavel, <i>Příběhy z dlouhého století: architektura let 1750-1918 na Moravě a ve Slezsku</i> , Olomouc 2002, s. 23-29
Prameny	SOkA Bruntál se sídlem v Krnově, AO Slezské Rudoltice, inv. č. 9, kronika obce Slezské Rudoltice, 1930-1940, zde studie o panství a obci včetně životopisu Alberta Josefa hraběte z Hodic a Volframovic; Zemský archiv Opava, Velkostatek Slezské Rudoltice
Albert Josef Hodic (1706-1778) se narodil ve Slezských Rudolticích a díky svým stavebním a kulturním aktivitám se stal nejvýznamnějším majitelem tohoto zámku. Rudoltické panství zdědil v roce 1741 a následně inicioval pozdně barokní přestavbu zámku a založení rozsáhlého parku, který je dnes znám jen prostřednictvím popisů některých návštěvníků. Stejně jako park (obětní náhrobek Arminia, symbolický náhrobek v Arkadské krajině, replika raně křesťanských katakomb) obsahovaly i zámecké interiéry méně obvyklou sepulkrální výzdobu. Tzv. Regenzimmer neboli Deštový pokoj byl vyzdoben bohatou štukovou a kašírovanou dekorací v podobě portrétních medailonů a kenotafů. Název pokoje nicméně neodkazoval na jeho sochařskou výzdobu, nýbrž na zabudované vodní hříčky. Do dnešních dnů se vzhledem k utilitárnímu využití zámeckých interiérů v minulém století dochovaly jen fragmenty této výzdoby založené na kašírovaném větroví stromů, reliéfních kenotafech, portrétních medailonech přední šlechty, alegorických postav a putti. Z dochované černobílé fotografie známe podobu dvojice kenotafů zhotovených ve vyšším reliéfu lemujících vchod do pokoje. Napravo od vstupu je na vysokém podstavci osazen pylon, či převýšená pyramida, bez špičky, u jehož paty sedí patrně ženská postava s helmicí na hlavě, snad Pallas Athéna. O sokl je iluzivně opřena nápisová deska s patrnými zbytky textu odkazujícího nepochybně na muže, jehož profilový portrét je zobrazen na medailonu vedle pylonu. Autorem textu byl velmi pravděpodobně sám hrabě Hodic, který sepsal i řadu dalších nápisů pro zámek a park.¹²² Kenotaf nalevo od vstupu má podobu klasicistní vázy, na jejímž víku sedí putti. Váza je umístěna na vysokém podstavci, u jehož paty je nápisová páska. Stojící ženská postava vedle vázy přidržuje medailon s profilovým portrétem oslavovaného muže. Zatímco první symbolický náhrobek je spojen s vojenskou tematikou, druhý náhrobek odkazuje vzhledem k přítomnosti velké včely – symbolu pracovitosti, píle – snad k hospodářským úspěchům zobrazeného muže. Vstupu do pokoje dominoval velký portrétní medailon Marie Terezie, dále portrét jejího syna Josefa II., pruského krále a Hodicova přítele Friedricha II. Velikého. Mezi portrétovanými nechyběl ani sám hrabě, jenž byl zachycen s deskou zobrazující Slezské Rudoltice.¹²³ Představu o tom, jak fungovaly zmíněné vodní hříčky, přináší popis pokoje z kroniky obce Slezské Rudoltice z let 1930-1940, v níž je pokoj veden pod názvem Freundschaftszimmer (Pokoj Přátelství): „<i>Nacházet se napravo od kaple. Uprostřed místnosti stál oltář a na něm busta císařovny Marie Terezie s nápisem: "Armorum, Armorum Morumque Mater". Kolem oltáře se jemně proplétaly větve stromů a nesly pestré hejno ptáků, z jejichž hrdel tryskala voda. Naproti oltáři stáli na stráži vedle opony dva vousatí granátníci. Nic netušící příchozí byli pokropeni</i>	

¹²² Martinek s. 43

¹²³ Hrčková s. 101

vodou, která tryskala ze záhybů opony. Za ní seděl Friedrich Veliký, k nerozeznání si podobný. Druhý oltář ukazoval hraběte s deskou, na níž byl vyobrazen zámek.“¹²⁴

Štukovou výzdobu provedl sochař a štukatér Jan Schubert (1743-1792), manžel bývalé služebné hraběte Hodice, s jehož tvorbou se s výjimkou rudoltického zámku potkáváme prakticky výhradně v liturgických prostorech. Pro hraběte dále vytvořil výpravnou a neméně originální výzdobu knihovního sálu a dále sochu sv. Máří Magdalény a sochu ležícího hraběte Hodice, které byly situované v zámeckém parku.

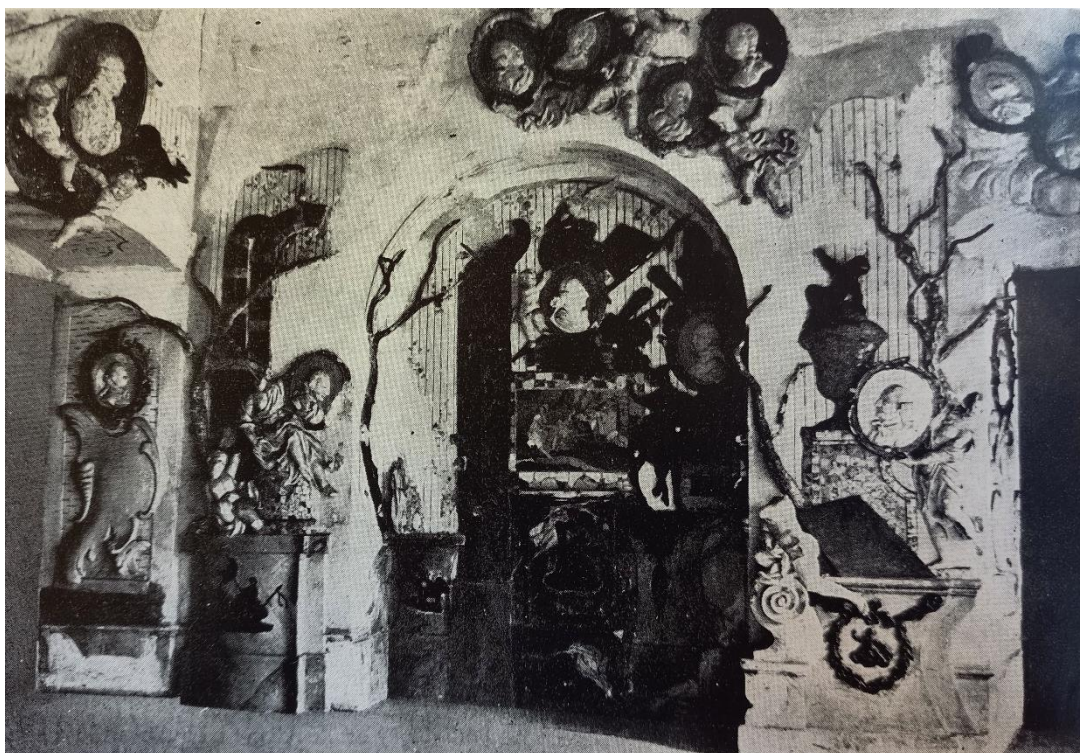
Technický
stav

Do dnešních dnů se dochovaly jen fragmenty štukové výzdoby.



Historický snímek Deštůvského pokoje, reprodukce z: ZATLOUKAL, Pavel, *Příběhy z dlouhého století: architektura let 1750-1918 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 2002, s. 26

¹²⁴ Gedenkbuch 1930-1940, s. 94. „Desselbe lag rechts von der Kapelle. In der Mitte des Zimmers stand ein Altar und auf diesem die Büste der Kaiserin Maria Theresia mit der Überschrift: "Armorum, Armorum Morumque Mater". Baumzweige zierlich verschlungen umgaben den Altar und trugen eine bunte Schar Vögel aus deren Kehlen Wasser sprudelte. Dem Altare gegenüber standen zwei grossbärtige Grenadiere die neben einem Vorhange Wache hielten. Den ahnungslos Nahenden überriezelte Wasser welches aus den Falten des Vorhangs quelt. Hinter diesem sass Friedrich der Grosse räuschend ähnlich im Gefängnisse. Ein zweiter Altar zeigte den Grafen mit einer Tafel auf welcher das Schloss abgebildet war.“



Historický snímek Dešťového pokoje, reprodukce z: STEHLÍK, Miloš, *Plastická výzdoba zámku ve Slezských Rudolticích*. Příspěvek k dílu Jana Schuberta, *Umění VII*, 1959, č. 2, s. 158

Číslo ID	38
Lokalita	Starý Rokytník, okres Trutnov, Královéhradecký kraj
Název	Pomník svobodného pána Julia Krušiny ze Švamberka
Poloha	Známá
Umístění	Při polní cestě mezi Starým a Novým Rokytníkem
Datace	1867
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	Agrippina Krušinová, rozená z Janů
Nápisy	Pravá strana podstavce: <i>HIER RUHET / JULIUS FREYHERR / KRUCHINA / V. SCHWANBERG / K.K. HAUPTMANN IM 16TEN / JÄGERBAT. / GEFALLEN 27TEN JUNI 1866 / IM GEFECHT BEI / TRAUTENAU / IM 32TEN LEBENSJAHRE.</i> [Zde leží Julius svobodný pán Krušina ze Schwanbergu c. k. setník v 16. praporu myslivců padl 27. června 1866 v bitvě u Trutnova ve 32. roce života.] Levá strana podstavce: <i>GEWIDMET VON SEINER / TIEFTRAUERNDEN / GATTIN / AGRIPPINA / GEBORENE / V. JOAN.</i> [Věnováno od jeho hluboce zarmoucené manželky Agrippiny, rozené z Janů.] Zadní strana podstavce: <i>VOM SELBEN BATAIL. SIND / DASELBST NOCH GEFALLEN / MAJOR EDUARD HEIDL / HAUPTM. AUGUST HÖLZEL / OBERLIEUT. ELIAS V. RADIĆ / - RICHARD FEIFALIK / LIEUTNT. FRANZ FERSTER.</i> [Z téhož praporu jsou k tomu ještě padlí: major Eduard Heidel, setník August Hölzer, nadporučík Elias v. Radič, Richard Feifalik, poručík Franz Ferster.]
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 21100/6-3673
Literatura	DOUBRAVA, Aleš – NOVÁK, Karel – MÜHLSTEIN, Ludvík, <i>1866 – válečné události v severovýchodních Čechách</i>, Chlum u Hradce Králové 1970; MICHÁLKOVÁ, Irena – MICHÁLEK, Ladislav, <i>Kamenů hlas. O válce roku 1866</i>, Praha 2009, s. 70
Prameny	SOka Jičín, SPŠK Hořice, Komise nadace pro udržování vojenských pomníků z roku 1866, karton 2, Korespondence z roku 1895 a karton 3, Korespondence z roku 1925
Restaurátorská dokumentace	POSPÍCHAL, Milan – VÍCH, Jan, <i>Restaurátorská zpráva. Restaurování litinového pomníku hejtmana Kruchiny u Starého Rokytníku v okrese Trutnov</i> , 2002, uloženo na NPÚ ÚOP v Josefově pod sign. RZ TU 100
Dne 27. 6. 1866 proběhla bitva u Trutnova, která byla jedinou bitvou prusko-rakouské války na severním bojišti, jež skončila vítězstvím rakouské strany. Jedním z bojišť byly i Rubínovice, dnes součást obce Starý Rokytník. Vojenský úspěch rakouské strany byl vykoupen	

mnohonásobně většími oběťmi na lidských životech.¹²⁵ Na padlé vojáky, konkrétně příslušníky c. k. 16. praporu myslivců včele se setníkem Juliem svobodným pánem Krušinou ze Schwanbergu odkazuje figurální pomník osazený v hájku mezi loukami s výhledem na Rubínovice.

Pomník nechala podle nápisu na levé straně díla vytvořit vdova po svobodném pánu Krušinovi ze Švamberka. Zvolila reprezentativní formu litinového pomníku v podobě převýšeného kvádrového podstavce, na jehož vrcholu leží spící lev. Podstavec je osazen na kamenném stupňovitém soklu obehnaném kovovým plotem. Na čelní straně podstavce je umístěn erb Krušinů ze Švamberka v podobě labutě a zkřížených ostrvů. Boční strany obsahující reliéfní nápisy informující mj. o dalších padlých spolubojovnících svobodného pána. Jedná se o sériově odlévaný pomník, který se uplatnil na vícero komemorativních dílech spjatých s prusko-rakouskou válkou. Další odlitek, upomínající na pruskou první gardovou pěší divizi, nalezneme uprostřed vojenského hřbitova ve Všeštarech-Chlumu či na trutnovském vojenském hřbitově, kde je pomník se spícím lvem rovněž umístěn v centru areálu.

Svou kompozicí dílo připomene starší pomník Jiřího Josefa hraběte Valdštejn-Vartenberk, padlého rovněž v boji, osazeného v roce 1808 v zámeckém parku v Litomyšli (ID 10) a především jen o rok mladší pomník padlých v bitvě u České Skalice (ID 6). Autoři těchto pomníků pracovali s postavou lva, obzvláště oblíbeným motivem užívaným pro vojenské náhrobky a pomníky. Na rozdíl např. od pomníku rakouského 4. a 6. kyrysnického pluku (ID 45) však socha lva v těchto třech případech nesymbolizuje bojovnost, ale vyjadřuje především smutek nad padlými vojáky. Zdá se pravděpodobné, že kvalitnější a ranější litinový pomník byl inspirací pro J. Lokvence, autora pomníku u České Skalice.

Technický stav	Sokl i samotná postava lva je silně napadena mikrovegetací, především lišejníky. V roce 2002 byl popraskaný pomník svařen a u plastiky lva doplněn o odlitky chybějících partií. Rovněž byly provedeny terénní úpravy.
----------------	--

¹²⁵ DOUBRAVA – NOVÁK – MÜHLSTEIN 1970, s. 23 Zatímco na pruské straně padlo 685 vojáků, na rakouské 3696.





Číslo ID	39
Lokalita	Starý Rokytník, okres Trutnov, Královéhradecký kraj
Název	Pomník rakouských dělostřelců
Poloha	Znamá
Umístění	Při cestě mezi Trutnovem a Starým Rokytníkem, západní okraj obce
Datace	1907
Autorství	J. Zeipelt
Signatura	Ze zadní strany, vlevo: <i>Zeipelt fec.</i>
Donátor	Místní spolek k údržbě válečných pomníků ve Starém Rokytníku
Nápisy	Na přední straně soklu: <i>AM HELDENGRABE</i> [Na hrobě hrdinů] Na zadní straně: <i>Zur Ehren den in treuer Pflichterfühlung / im Jahre 1866 gefallenen Krieger des k. k. / X. Armee Korps errichtet vom Lokalvereine / zur Erhaltung der Krieger – Denkmäler in Alt-Rognitz / unter dem Obmann Herrn JOHANN HIRSCHBERG Oberlehrer i. R. / 1907</i> [Ke cti při věrném plnění povinností padlých vojáků C. K. 10. armádního sboru zřízeno místním spolkem k údržbě válečných pomníků ve Starém Rokytníku předsedou panem Johannem Hirschbergem řídícím učitelem roku 1907]
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 33165/6-3675
Literatura	DOUBRAVA, Aleš – NOVÁK, Karel – MÜHLSTEIN, Ludvík, <i>1866 – válečné události v severovýchodních Čechách</i> , Chlum u Hradce Králové 1970; MICHÁLKOVÁ, Irena – MICHÁLEK, Ladislav, <i>Kamenů hlas. O válce roku 1866</i> , Praha 2009, s. 70
Prameny	SOKA Jičín, SPŠK Hořice, Komise nadace pro udržování vojenských pomníků z roku 1866, karton 2, Korespondence z roku 1906 a 1907
Restaurátorská dokumentace	DUFEK, Petr, <i>Restaurátorská dokumentace. Restaurování pomníku sousoší dělostřelce ve Starém Rokytníku</i> , Mladá Boleslav 2001, uloženo na NPÚ ÚOP v Josefově pod sign. RZ TU 99
Dne 27. 6. 1866 proběhla bitva u Trutnova, která byla jedinou bitvou prusko-rakouské války na severním bojišti, jež skončila vítězstvím rakouské strany. Jedním z bojišť byly i Rubínovice, dnes součást obce Starý Rokytník. Vojenský úspěch rakouské strany byl vykoupen mnohonásobně většími oběťmi na lidských životech.¹²⁶ Na padlé vojáky, konkrétně příslušníky c. k. 10. armádního sboru odkazuje figurální pomník při cestě mezi Starým Rokytníkem a Trutnovem, na úpatí vrchu Hůrka. Pískovcový pomník nechal podle nápisu vytesaného na zadní straně díla vytvořit Místní spolek k údržbě válečných pomníků, jemuž v té době předsedal starorokytnický řídící učitel Johann Hirschberg. Spolek zvolil reprezentativní formu figurálního sousoší. Ústředním bodem kompozice je v životní velikosti provedená postava důstojníka opírajícího se o poškozené dělo	

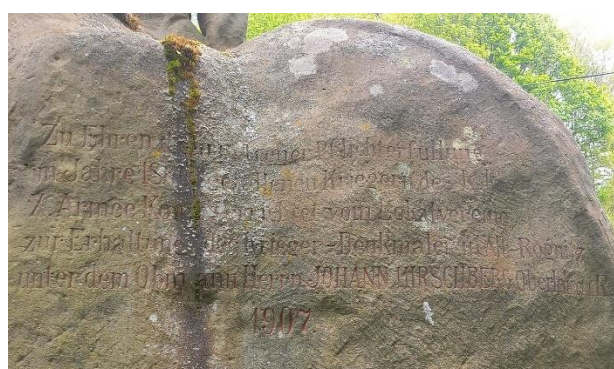
¹²⁶ DOUBRAVA – NOVÁK – MÜHLSTEIN 1970, s. 23. Zatímco na pruské straně padlo 685 vojáků, na rakouské 3696.

a hledící se smeknutou čapkou na tělo mrtvého dělostřelce. Pomník není opatřen podstavcem, ale jeho spodní část budí dojem neopracovaného skaliska vyrůstajícího ze zatravněné a kovanou mříží obehnané plochy.

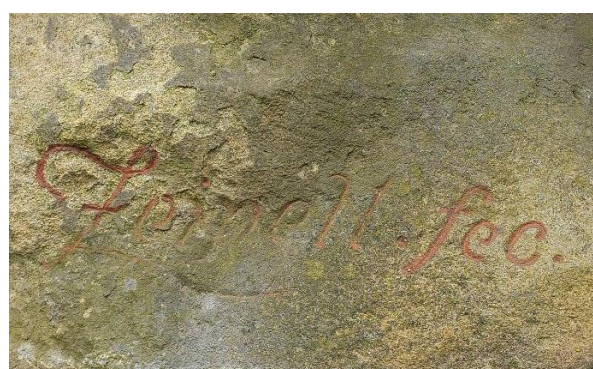
Autorem pomníku, který byl slavnostně odhalen 11. 8. 1907, je trutnovský sochař Josef Zeipelt. Ten je dále autorem například pískovcové sochy Krakonoše umístěné dnes u kolonády v Jánských Lázních a původně vytvořené pro Deutschbömische Ausstellung konanou v Liberci roku 1906. Věnoval se také opravám a restaurování sochařských děl (barokní Mariánský sloup v Žamberku) či tvorbě náhrobků.

Technický stav	Lokální povrchová degradace kamene, především na vodorovných plochách výrazné napadení mikrovegetací, převážně mechy. Během restaurátorského zásahu roku 2001 proběhlo komplexní očištění kamene, revize tmelů, zajištění uvolněný základ pomníku, lokální plastické doplnění a zčistnění nápisu.
----------------	---





Dedikační nápis



Sochařova signatura

Číslo ID	40
Lokalita	Uherské Hradiště, Zlínský kraj
Název	Pomník rodiny Winklerovy
Poloha	známá
Umístění	Původní: hřbitov v Mařaticích Současné: Smetanovy sady, jihovýchodně od budovy Slováckého muzea
Datace	Po roce 1784
Autorství	Neznámý autor, Ondřej Schweigl (?)
Signatura	Bez signatury
Donátor	Rodina Winklerova
Nápisy	Historický latinský nápis je již nečitelný Historický německý nápis na zadní straně podstavce: <i>Ewig (theuer) (...) / Hier (...) du / Augel / R(...) die und liebte, zu./ N(iemals) (ver)Essen wir die (...) / Deines Daseyns, deines Vaterblik's / Ach! Zu schnell, zu schnell sind sie verschwunden / O! des bitter'n Missgeschicks.</i> [Navždy (drahý) ... Tvoje bytí, život tvého otce. Ach tak rychle, tak rychle zmizeli. O tak trpké neštěstí.] Novodobá nápisová destička na přední straně podstavce: <i>Empírový pomník / kulturní památka / připomíná rodinu hradištských úředníků Winklerů. / Do Smetanových sadů byl přemístěn v roce 1935/ ze hřbitova v Mařaticích. / Obnova byla provedena v roce 2017 / s přispěním Zlínského kraje.</i>
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 22317/7-3477
Literatura	ČOUPEK, Jiří et al., <i>Uherské Hradiště: dějiny města</i>, Brno 1981; ČOUPKOVÁ, Jaromíra, Žili tu před námi úředníci, <i>Zpravodaj města Uherské Hradiště</i> XII, 2007, s. 24-25; FIŠER, Bohumil, <i>Uherské Hradiště. 1, Topografie</i>, Uherské Hradiště 1921, s. 195; HUBÁČEK, Josef, <i>Některé datované kulturní památky na Uherskohradištsku</i>, Uherské Hradiště 1989; RAŠTICOVÁ, Blanka, <i>Epigrafické památky okresu Uherské Hradiště</i> [rukopis], 1976
Prameny	Archiv Slováckého muzea v Uherském Hradišti;

	SOkA Uherské Hradiště, Archiv města Uherské Hradiště, karton 653, inv. č. 847, plán úpravy hřbitova v Mařaticích, R. Uherek (1847)
Restaurátorská dokumentace	MARTINÁK, Jindřich – MARTINÁK, Tomáš – PETR, Josef, <i>Empírový pomník rodiny Winklerovy. Smetanovy sady, Uh. Hradiště</i> , Uherské Hradiště 2007, uloženo na NPÚ ÚOP v Kroměříži pod sign. R 100; MARTINÁK, Tomáš. <i>Rekonzervace empírového pomníku rodiny Winklerovy. Uherské Hradiště</i> , 2016, uloženo na NPÚ ÚOP v Kroměříži pod sign. R 2262
Uherskohradištská rodina Winklerova si kolem roku 1800 objednala u – bohužel nám neznámého – sochaře pískovcový náhrobek pro svůj hrob na hřbitově v Uherském Hradišti-Mařaticích ležících na jihovýchodním okraji města.¹²⁷ Náhrobek konkrétně objednala zřejmě tehdejší hlava rodiny – František Winkler (†1819), který v roce 1781 zakoupil uherskohradištskou jezuitskou zahradu se zahradním domkem. Winkler se stal místním měšťanem a působil jako zemský výběrčí daní. Rodina Winklerových následně získala měšťanský dům na Mariánském náměstí a několik zahrad a polí, mj. na území Mařatic.¹²⁸ Mařatice byly tradičním místem pohřbívání již od první čtvrtiny 17. století v souvislosti s existencí tamního kostela Nanebevzetí Panny Marie. Status hlavního městského hřbitova lokalita získala roku 1784 v návaznosti na plošné rušení hřbitovů uvnitř měst nařízené císařem Josefem II. Na základě dekretu z 23. srpna 1784 měly být uzavřeny všechny hrobky a hřbitovy nacházející se uvnitř obcí a nově zakládány centrální hřbitovy za městskými hradbami, které měly lépe splňovat hygienické podmínky. Náhrobek rodiny Winklerů tak byl situován na nově zřízeném hřbitově, pravděpodobně nedaleko od kostela Nanebevzetí Panny Marie. Dnešní podoba a rozloha hřbitova je výsledkem několika rozšíření z let 1854, 1871, z konce 19. století, z let 1916, 1927 a 1936. Poslednímu rozšíření hřbitova předcházela v roce 1935 přesun náhrobku rodiny Winklerovy do Smetanových sadů. Tím se změnil význam i funkce náhrobku, který po odtržení od hrobového místa nabyl charakteru pomníku, respektive symbolického náhrobku, tedy kenotafu. Smetanovy sady jsou od mařatického hřbitova vzdáleny necelé dva kilometry a byly založeny v roce 1882, podle návrhu zahradníka Augustina Siebecka, snad příbuzného známějšího zahradního architekta Rudolpha Siebecka (1812-1878), autora vídeňského městského parku. Kenotaf má podobu vyššího podstavce oválného půdorysu, na jehož vrcholu je osazena urna, o níž se pravým loktem opírá erós v podobě menšího chlapce, jehož zavřené oči a obrácená doutnající pochodeň odkazují na smrt neboli věčný spánek. Kanelovaný sokl zdobený vavřínovými festony i urna ověšená vavřínovými festony jsou charakteristickými prvky empírové pomníkové i sepulkrální architektury. Rovněž postava eróta, jen zčásti oděného	

¹²⁷ PRAHL 2004, s. 45. Roman Prahl navrhuje ztotožnit kenotaf s náhrobkem krajského hejtmana Františka Zikmunda Žalkovského v Žalkovic, který se stal první známou osobou pohřbenou roku 1796 na mařatickém hřbitově. Pískovcový náhrobek měla na jeho památku objednat jeho příbuzná, hraběnka z Walfenberku. Podle správy mařatického hřbitova se však tento náhrobek do dnešních dnů nedochoval a na základě jen špatně čitelného nápisu na zadní straně kenotafu nelze tuto hypotézu potvrdit. Přikláníme se tedy k dnešní době všeobecně rozšířenému názvu.

¹²⁸ ČOUPKOVÁ 2007, s. 25

do drapérie je typickým ikonografickým motivem konce 18. století. V tomto případě se nicméně pohybujeme nad rámec obecně užívaných forem a ikonografických motivů, protože uherskohradištský kenotaf je doslovnou citací kenotafu Josepha Steplinga (1716-1778) z pražského Klementina z roku 1780 (**ID 31**). O totožném autorství obou kenotafů – sochař Ignác František Platzer a kameník Jakub Aigner – není možné uvažovat vzhledem k odlišnému sochařskému rukopisu i vzhledem k nižší umělecké kvalitě kenotafu rodiny Winklerových. Je zřejmé, že rodina zadala tvorbu svého náhrobku některému z místních sochařů / kameníků, a to podle klementinského vzoru, jenž patrně některý z jejích členů znal z autopsie, případně – dnes neznámé – grafické reprodukce. Je rovněž možné, že roli ve zprostředkování pražského vzoru umístěného v jezuitské koleji sehráli uherskobrodští jezuité – po zrušení jezuitského řádu zakoupil František Winkler jezuitskou zahradu se zahradním domkem.¹²⁹ Místní sochař však nepřistoupil k zcela slepému kopírování předlohy, ale vypustil kulovitý útvar u nohou eróta symbolizující sféru a přírodní vědy, který měl své opodstatnění v případě kenotafu fyzika, astronoma a matematika Josepha Steplinga, nikoli však v případě kenotafu úřednické rodiny Winklerovy. Pavla Machalíková navrhla připsání uherskohradištského kenotafu významnému moravskému sochaři Ondřeji Schweiglovi (1735-1812), a to na základě formálního srovnání s Laudonovým kenotafem ve Veselí nad Moravou (**ID 43**), kde je Schweiglovo autorství prokázané. Vzhledem k ne příliš zvládnutým anatomickým proporcím eróta však Schweiglovo autorství není příliš pravděpodobné. U renomovaného sochaře bychom rovněž nepředpokládali takto doslovný přepis cizího díla bez snahy o svůj vlastní umělecký vnos. Předpokládejme tedy spíše autorství některého z místních kameníků.

Technický stav	Dílo bylo v letech 2007 a 2016 restaurováno a je v dobrém stavu. Před restaurátorským zásahem v roce 2007 bylo dílo v havarijním stavu a postava eróta byla dochována v několika fragmentech. Ty byly v průběhu zásahu pospojovány a osazeny zpět na podstavec, části podstavce a urny byly plasticky doplněny. Na podstavec byla umístěna nová nápisová destička. Předmětem restaurátorského zásahu v roce 2007 bylo plošné očištění od biologického napadení, lokální konsolidace, revize tmelů a plošná hydrofobizace.
----------------	---

¹²⁹ FIŠER, Bohumil, *Uherské Hradiště. 1, Topografie*, Uherské Hradiště 1921, s. 195



Dílo před restaurováním v roce 2007, foto Mgr. A. Josef Petr, reprodukce z MARTINÁK, Jindřich – MARTINÁK, Tomáš – PETR, Josef, *Empírový pomník rodiny Winklerovy. Smetanovy sady, Uh. Hradiště*, Uherské Hradiště 2007



Vlevo uherskohradištský pomník



Vpravo pomník z pražského Klementina



Číslo ID	41
Lokalita	Veltrusy, okres Mělník, Středočeský kraj
Název	Pomník Richarda van der Schotta
Poloha	známá
Umístění	Původní: severovýchod zámeckého parku Současné: jih zámeckého parku, mezi Mlýnským potokem a Okružní alejí
Datace	Po roce 1790
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	Jan Rudolf hrabě Chotek
Nápisy	Na jižní stěně soklu: <i>RICHARDI / VANDERSCHOT / HORT.CAES / SCHÖNBRUNN</i> [Richardovi van der Schotovi císařskému zahradníkovi Schönbrunnu] Na východní stěně soklu: <i>NAT. / MDCCXXXI / DENAT. / XVIII. FEBR. / MDCCXC</i> [narozen 1731 zemřel 18. února 1790] Na severní stěně soklu: <i>AMICO / ET / PRIMO IN RE / HORTENSI / INSTITUTORI</i> [příteli a prvnímu ve věcech zakládání zahrad] Na západní stěně soklu: <i>JOAN RUD. / COM CHOTEK / P. F.</i> [Jan Rudolf hrabě Chotek P. F.]
Památková ochrana	NKP, rejst. č. ÚSKP 243
Literatura	KETTNEROVÁ, Olga, Veltruský zámecký park – historie a pět let po povodni, <i>Zprávy památkové péče</i> LXVIII, 2008, č. 1, 17-18; VELC, Ferdinand, <i>Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. Politický okres Slanský</i>, Praha 1904, s. 375
Prameny	Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty UK v Praze, inv. č. 1371273; SOA Praha, Velkostatek Veltrusy, dodatky, inv.č. 3032: plán parku (1829), 3033: plán ostrova s vyznačením objektů v zámeckém parku (pol. 19. století), 3034: plán parku (1810) a 3037: plány objektů na panství Veltrusy mj. Ostrov (1850)
Restaurátorská dokumentace	ADAMEC, Vojtěch, <i>Pomník Richarda van der Schota v parku státního zámku Veltrusy (odstranění škod po povodni 2002). Zpráva z restaurátorského průzkumu a restaurátorský záměr</i> , Praha 2004 uloženo na NPÚ ÚOP Střední Čechy pod sign. 3153;

	ADAMEC, Vojtěch, <i>Pomník Richarda van der Schota v parku státního zámku Veltrusy (odstranění škod po povodni 2002). Restaurátorská zpráva</i> , Praha 2004 uloženo na NPÚ ÚOP Střední Čechy pod sign. 3153
	Zámek Veltrusy je reprezentativní ukázkou šlechtického sídla vzniklého jako novostavba tzv. na zelené louce a plnící funkci především sezónního pobývání. Stavba podle projektu významného architekta Giovanniho Battisty Alliprandiho (1665-1720) byla budována od roku 1704 pro hraběcí rod Chotků, který ji vlastnil až do zestátnění po druhé světové válce. Krajinné prostředí obklopující zámek Veltrusy změnilo třikrát svůj charakter. V okolí zámku byla nejprve vybudována geometrizující francouzská okrasná zahrada. Ta však mj. trpěla opakovanými povodněmi a následně byla její plocha omezena jen na čestný dvůr a jižní parter zámecké budovy. Na ostatních plochách ji nahradil přírodně krajinářský park budovaný od druhé poloviny 80. let 18. století podle plánů Richarda van der Schotta (1731-1790). Postupně byl park doplněn o partie typické pro tzv. okrasný statek (<i>ferme ornée</i>), kombinující estetický i hospodářský charakter. V jihovýchodní části parku, mezi Mlýnským potokem a Okružní alejí, je v intimním zalesněném prostranství osazen památník Richarda van der Schott. Tento zahradník narozený v Holandsku se proslavil jako ředitel císařských zahrad ve Vídni, kde mj. spolukoncipoval Holandskou zahradu v Schönbrunnu. V císařských službách byl následně vyslán do střední a jižní Ameriky za účelem obohacení císařských sbírek rostlin. Byl rovněž vědecky a literárně činný, o čemž svědčí jeho třísvazkový systematický katalog schönbrunnských rostlin.¹³⁰ Ke konci jeho profesní dráhy jej roku 1785 požádal Jan Rudolf hrabě Chotek (1748–1824), nejvyšší purkrabí českého království, o pomoc při koncipování veltruského parku. Po van der Schottově úmrtí, k němuž došlo počátkem roku 1790, mu nechal hrabě vystavit v zámeckém parku pomník, jehož prostřednictvím vyjádřil úctu a dík tomuto zahradníkovi. Ostatně skutečnost, že pro hraběte Chotka pracoval vídeňský císařský zahradník, musela hraběti velmi lichotit. I proto je van der Schottův post spolu s věnováním zmíněn v dedikačním nápisu, umístěném na pomníku. Sepulkrální charakter dodává pomníku zmíněný nápis vzpomínající na zesnulého jako na přítele a předního zahradníka. Pomník byl původně umístěn v severovýchodní partii parku poblíž (dnes již neexistující) čínské bažantnice, tak je i označen na plánu z roku 1810.¹³¹ Po roce 1840 byl přesunut na své stávající místo po zrušené turecké zahradě. Nové umístění je dobře patrné na mapě stabilního katastru z roku 1840. Pískovcový pomník má podobu mohutného čtyřbokého podstavce s konkávně probranými stěnami a diagonálně osazenými volutovými konzolami, vynášejícími výrazně předsazenou a profilovanou římsu. Na stěnách jsou v nízkém reliéfu vytesány dedikační nápisy zvýrazněné černou barvou. Podstavec vynáší kuželovitý čuček horizontálně členěný trojicí oblounů, z něhož vybíhalo původní zakončení pomníku, čemuž odpovídá otvor uprostřed vrchního oblounu.

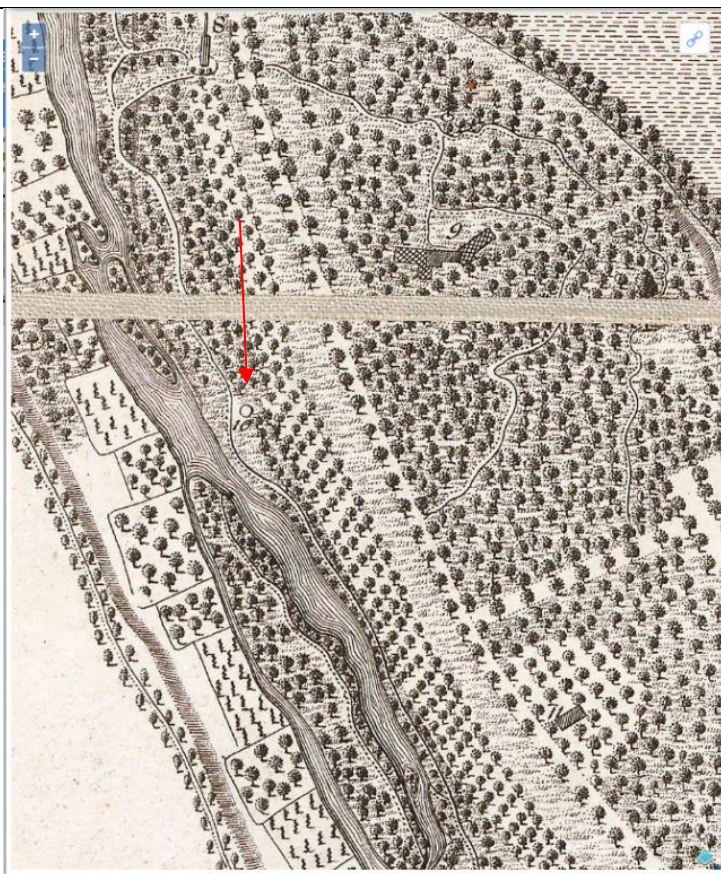
¹³⁰ *Manuscript des Schönbrunner Hof-Gärtners Richard van der Schot, ein 1774 begonnenes und bis 1780 ergänztes systematisches Pflanzenverzeichnis nach Linné' & Richardus van der Schot gekregen den 21. November in het jaar 1759*

¹³¹ *Garten-Anlagen von Weltrus. Aufgenommen, und gezeichnet von Ig. Schmidt ... Reducirt von C. Chotek. Gestochen von Joh. Renard in Wien*, jeden z výtisků plánu je uložen v Mapové sbírce Přírodovědecké fakulty UK v Praze pod inv. č. 1371273

Zakončení mělo snad podobu piniové šišky, jejíž náznak je zachycen na historické fotografii z fondu Z. Wirtha na ÚDU AV ČR.¹³²

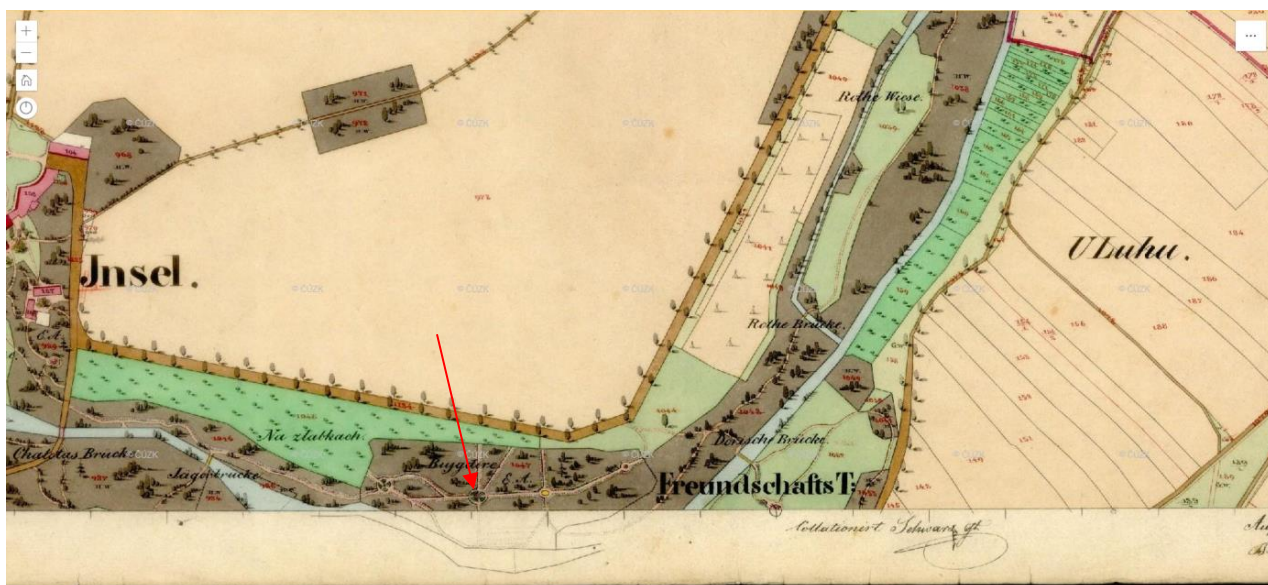
Analogickou podobu měl patrně do dnešních dnů nedochovaný pomník Christiana Caye Lorenze Hirschfelda [ID 42], umístěný v severní části osově aleje zámeckého parku. Hrabě Chotek tak prostřednictvím dvojice pomníků projevil úctu jak zahradníkovi, tak teoretikovi zahradního umění, z jehož myšlenek patrně při koncipování parku vycházel.

Technický stav	Pokrytí mikrovegetací, menší mechanická poškození především v podobě uražených hran profilace, chybějící horní zakončení pomníku, barevné změny tmelů. V roce 2004 proběhlo komplexní očištění, odsolení, zpevnění a konzervování po povodních 2002.
----------------	--



Původní umístění pomníku na plánu *Garten-Anlagen von Weltrus* z roku 1810

¹³² Fotografie je reprodukována v knize PRAHL 2004, s. 264



Druhotné umístění pomníku na Originální mapě stabilního katastru 1: 2 880 – Čechy z roku 1840



RICHARDI
VANDERSCHOT
HORT. CAES
S HÖNBRUNN

NAT.
MDCCXXI
DE NAT
XVIII. FEBR.
MDCCXC

AMICO
ET
PRIMO IN RE
HORTENSI
INSTITUTORI

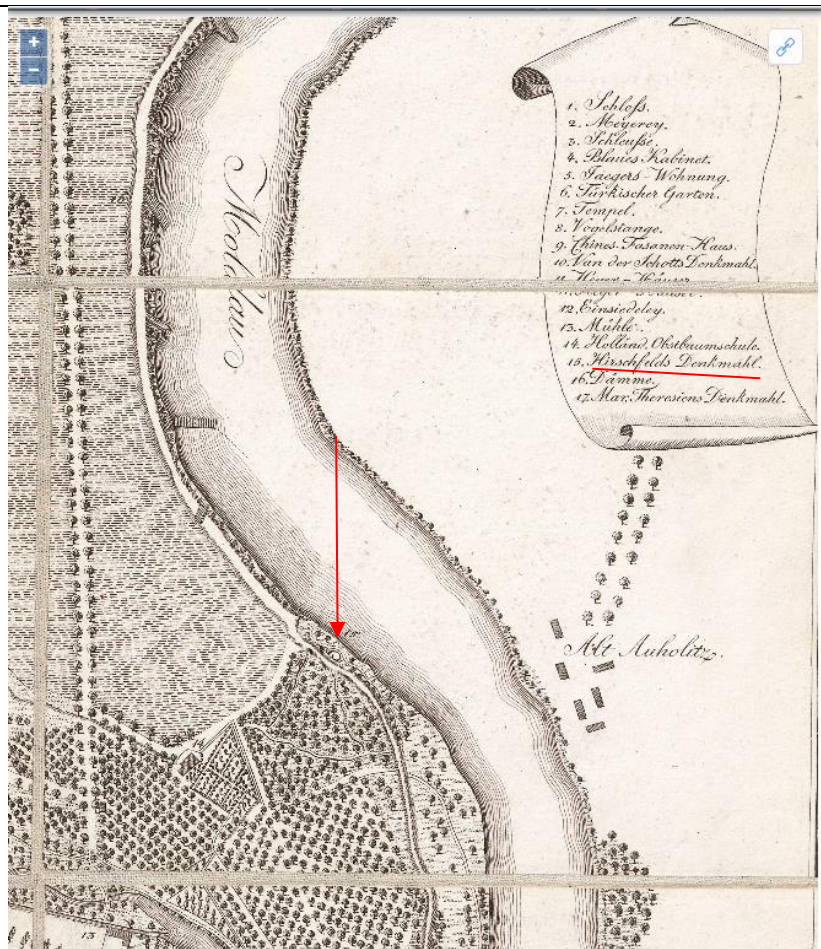
JOAN RUD
COM CHOTEK
P. F.

Číslo ID	42
Lokalita	Veltrusy, okres Mělník, Středočeský kraj
Název	Pomník Christiana Caye Lorenze Hirschfelda
Poloha	Částečně známá, objekt nedochován
Umístění	Zámecký park, severní části osově aleje u toku Vltavy
Datace	Po roce 1790
Autorství	Neznámé
Signatura	Nesignováno
Donátor	Jan Rudolf hrabě Chotek
Nápisy	Nedochovány
Památková ochrana	Park chráněn v rámci NKP, rejst. č. ÚSKP 243
Literatura	WENIG, Adolf, <i>Veltrusy, park a zámek</i> , Praha 1917
Prameny	Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty UK v Praze, inv. č. 1371273; SOA Praha, fond Velkostatek Veltrusy, dodatky, inv.č. 3033: plán ostrova s vyznačením objektů v zámeckém parku (pol. 19. stol.), 3034: plán parku (1810)
Zámek Veltrusy je reprezentativní ukázkou šlechtického sídla vzniklého jako novostavba tzv. na zelené louce a plnící funkci především sezónního pobývání. Stavba podle projektu významného architekta Giovanniho Battisty Alliprandiho (1665-1720) byla budována od 1704 pro hraběcí rod Chotků, který ji vlastnil až do zestátnění po druhé světové válce. Krajinné prostředí obklopující zámek Veltrusy změnilo třikrát svůj charakter. V okolí zámku byla nejprve vybudována geometrizující francouzská okrasná zahrada. Ta však mj. trpěla opakovanými povodněmi a následně byla její plocha omezena jen na čestný dvůr a jižní parter zámecké budovy. Na ostatních plochách ji nahradil přírodně krajinářský park budovaný od druhé poloviny 80. let 18. století podle plánů vídeňského dvorního zahradníka Richarda van der Schot (1731-1790). Postupně byl park doplněn o partie typické pro tzv. okrasný statek (<i>ferme ornée</i>), kombinující estetický i hospodářský charakter. Jan Rudolf hrabě Chotek (1748–1824) nechal v parku umístit dva pomníky odkazující na ideové tvůrce parku – prvním z nich je dodnes dochovaný pomník Richarda van der Schott (ID 41), druhým je dnes již neexistující pomník Christiana Caye Lorenze Hirschfelda (1742-1792), německého teoretika zahradního umění. Je velmi pravděpodobné, že jeho pětisvazkové dílo <i>Theorie der Gartenkunst</i> bylo pro hraběte Chotka při koncipování parku zdrojem inspirace, a proto se rozhodl vybudovat tento pomník. Hraběte Chotka zřejmě nejvíce zaujalo Hirschfeldovo pojednání o parku ve stylu okrasného statku. O podobě Hirschfeldova pomníku bohužel není nic známo, <i>Soupis památek historických a uměleckých v království českém</i> tento prvek parku nezmiňuje vůbec, stručnou zmínku o něm obsahuje Wenigova brožurka o veltruském parku a zámku z roku 1917: „O směru snah osvěcenského zakladatele svědčí druhý	

pomníček, jenž do dneška se nezachoval, ale jehož jméno ‚Hirschfeldsmonument‘ vyskytuje se v plánech a listinách.“¹³³ Jednou z map veltruského parku, v níž je pomník zmíněn je *Garten-Anlagen von Weltrus* z roku 1810. Díky ní víme, že byl pomník umístěn v severní části osově aleje u toku Vltavy, poblíž holandského ovocného sadu. Je otázkou, jakou měl pomník podobu. Lze však předpokládat, že se svým tvarem blížil charakteru druhého z pomníků – tedy v barokních formách komponovaný podstavec dedikačním nápisem, zakončený snad urnou. Případně se mohl nechat hrabě inspirovat jednou z ilustrací pomníků obsažených v Hirschfeldově spisu.

Je velmi pravděpodobné, že oba pomníky – van der Schottův a Hirschfeldův – reagovaly nejen na podíl obou mužů při koncipování veltruského parku, ale že jejich vznik byl iniciován jejich úmrtím – van der Schott zesnul v roce 1790 a Hirschfeld roku 1792. Stejně jako u Schottova pomníku, tak i u Hirschfeldova byla patrně v dedikačním textu zdůrazněna sepulkrální tematika.

Doplňme ještě, že na mapě stabilního katastru z roku 1840 se v prostorách dančí obory objevuje nápis „Feldmanns Denkmal“ s drobným symbolem pomníku. Ani tento pomník se však do dnešních dnů nedochoval.



Pomník na plánu *Garten-Anlagen von Weltrus* z roku 1810

¹³³ WENIG 1917, s. II

Číslo ID	43
Lokalita	Veselí nad Moravou, okres Hodonín, Jihomoravský kraj
Název	Pomník generála Laudona
Poloha	známá
Umístění	zámecký park, jižně od zámku, při pravém břehu řeky Moravy
Datace	1790
Autorství	Ondřej Schweigl
Signatura	Signovaný kresebný návrh
Donátor	František Jan hrabě Chorinský
Nápisy	Přední strana obelisku: <i>FORTI. / INVICTO. / STRENUO. / PRUDENTI. / CHARO. / REGI. / MILITI. / CIVI. SUMISINFIMIS. FATIS. FUNCTO. / NEOTITSCHINII. IN. MO-/ RAVIA. PRID. IDUS. IUL. / AMICO SUO.</i> [Svému příteli, statečnému, neporaženému, nezdolnému, moudrému, drahému králi, vojákov i občanovi nejpřednějšímu, stíženého nejstrašnějšími ranami osudu v Novém Jičíně na Moravě den před červencovými idami (tj. 14. července) roku 1790 křesťanské éry. (a(nno)ae(rae) C(hristianae) CID ID CCXC. Amico suo.] Přední strana kolem medailonu: <i>GEDEONI L. B. A. LAUDON. SUPREMO CASTRORUM. PRAEFECTO.</i> [Gedeonovi, svobodnému pánu z Laudonu, nejvyššímu veliteli vojsk] Přední strana soklu: <i>FRANCISCUS. IOAN. S. R. I. COM. CHORINUSKY. / L. B. DE. LEDSKE. SUAE. SACR. CAES. REG. ET/ APOST. MAIEST. ACT. INT. CONS. ET. CAM. / EODEMEQUE. TEMPORE. AD. EXERC. REG./ SUPR. PER MOR. ET. SILES. REG. / COMISSARIUS P. E.</i> [František Jan Svaté říše římské hrabě Chorinský z Ledče svatého císařského královského a apoštolského majestátu jmenovaný rádce a komoří toho času rovněž královský vrchní zmocněnec pro Moravu a Slezsko] Zadní strana: (...) <i>Feldmarschale / Freyherrn / Gedeon / von Laudon / Seinem / bidere[?] Freunde / welche[?] den 14 July / 1790 zu [...] / Franz. Joh. Graf Chorinsky</i> [Polní maršál svobodný pan Gedeon z Laudonu jeho přítel, který dne 14. července / 1790... František Jan hrabě Chorinský]
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 11464/7-2457
Literatura	<i>Die letzten Worte des am 14. July 1790. verschiedenen k. Feldmarschalls Ernst Gideon Freyherrn von Laudon, Prag 1790;</i>

	<i>Laudonůw Žiwot, a geho Hrdinstvj Činowé: S čistým Geho Wyobrazenjm</i>, Praha 1789; FUTÁK, Peter – HERMANOVÁ, Hana, <i>Chorynští z Ledské: příběh posledních majitelů veselského panství</i>, Veselí nad Moravou 2015; HURT, Rudolf – NĚMEČEK, Bohumil, <i>Veselí nad Moravou: dějiny města</i>, Brno 1973; VALEŠ, Tomáš, Zámek Veselí nad Moravou, in: Michal Konečný (ed.), <i>Vitruvius Moravicus: neoklasicistní aristokratická architektura na Moravě a ve Slezsku po roce 1800</i>, Brno 2015, s. 335-345; KROUPA, Jiří, <i>Alchymie štěstí</i>, Brno 2006 MLÁDKOVÁ, Ivana, <i>Ondřej Schweigl – pomník maršála Laudona ve Veselí nad Moravou</i> (univerzitní práce), Seminář dějin umění MU, Brno 2007; PLAČEK, Miroslav et al., <i>Veselí nad Moravou: město na řece času</i>, Veselí nad Moravou 2011; STEHLÍK, Miloš, Ondřej Schweigl (1735-1812): sochař a „učení umělec“, in: Jiří Kroupa, <i>V zrcadle stínů. Morava v době baroka. 1670-1790</i>, Brno 2003
Prameny	Moravský zemský archiv, fond G 144, inv. č. 143; Moravský zemský archiv, Velkostatek Veselí nad Moravou, inv. č. 949, nákresy různých staveb v zámeckém parku ve Veselí, nedat. [1813]; Zemský archiv v Opavě, matrika římskokatolické farnosti Nového Jičína z let 1784-1814, inv. č. 1987
Restaurátorská dokumentace	MARTINÁK, Jindřich, <i>Restaurátorský průzkum a záměr. Pomník G. E. Laudona v zámeckém parku, Veselí nad Moravou</i>, Uherské Hradiště 2012, uloženo na NPÚ ÚOP v Brně pod sign. 1249/9; PETR, Josef, <i>Restaurátorská zpráva. Pomník generála G. E. Laudona v zámeckém parku ve Veselí nad Moravou</i>, Veselí nad Moravou 2013, uloženo na NPÚ ÚOP v Brně pod sign. 1249/8
Od první třetiny 18. století patřilo veselské panství rodu Chorinských. Jan František hrabě Chorinský (1752-1812) inicioval barokní přestavbu zámku a v návaznosti na ní i úpravu zámeckých zahrad. Její součástí byla sentimentální zahrada v podobě volnější parkové úpravy s drobnými architekturami. Jednou z nich je i pomník generála Laudona, pro nějž bylo zvoleno	

zalesněné místo u břehu řeky Moravy. V době vzniku pomníku – kolem roku 1789 – byl Ernst Gideon von Laudon (1717-1790) v habsburské monarchii velmi oblíbený a oslavovaný na základě jako válečných úspěchů ve válkách s Pruskem a jeho tažení proti Osmanské říši. Vedle oficiálních pomníků mu bylo věnováno i několik památek v soukromých šlechtických zahradách. V zámeckém parku ve Veltrusech mu byl dokonce věnován samostatný pavilon (Laudonův pavilon) a jeho busta byla společně s bustou Josefa II. A dalšího rakouského vojevůdce Franze Moritze von Lacy osazena v chrámu přátel venkova a zahrad a obránců míru. Oba vojevůdci byli nejenom zmíněnými obránci míru, ale také byli známi svou oblibou v zahradním umění. Lacyho park u jeho rezidence Neuwaldegg, navržený samotným vojevůdcem, byl velkou inspirací pro rakouskou aristokracii a E. G. Laudon si dokonce svou zahradu v Hadersdorfu zvolil za místo svého posledního odpočinku.¹³⁴ Jan František hrabě Chorinský si nicméně nezvolil Laudonův pomník pro svou veselskou zahradu ze snahy následovat módní Laudonův kult, ale spíše z důvodu osobního přátelství s generálem, pod jehož vedením bojoval i jeho bratr Jan Nepomuk.

Přípravou návrhu a do jisté míry snad i provedením sochařského díla byl pověřen významný moravský pozdně barokní sochař Ondřej Schweigl. Zatímco se jeho početné realizace pro sakrální prostory stylově pohybují v pozdně barokních formách, ve světských realizacích se přiklání ke klasicizujícím tvarům. Příkladem této tendence je právě Laudonův pomník, pro jehož podobu spojil vojenskou tematiku s ikonografií běžnou u náhrobků. Na zděné baště se střílnami tvořící velmi originální podstavec je osazen pylon se záměrně ulomenou špičkou odkazující na konečnost lidského života a nesoucí portrétní medailon Laudona. Při tvorbě medailonu zachycujícím přísně profilové poprsí generála se patrně O. Schweigl inspiroval rozšířenou grafickou předlohou od slavného vídeňského portrétisty a siluetisty Johanna Hieronyma Löschenkohla (1753-1807) datovanou do let 1788 až 1789.¹³⁵ Je zajímavé, že Löschenkohlův portrét (v odlišném orámování s vojenskou tematikou) byl vložen i do úmrtní knihy k zápisu o generálově skonu.¹³⁶ Medailon přidržuje spoře oděný chlapec, jehož postoj odkazuje spíše než na oslavu generála, na jeho smrtelnost. Přejímá tak funkci erótu či géniů smrti známých z dobových sepulkrálních památek. V souladu s tím drží v pravé ruce (dnes již jen část) dohasínající pochodeň.¹³⁷ Vojenskou tematiku pak dokreslují zbraně a zbroj u paty pylonu. S komemorativním a spíše sepulkrálním charakterem pomníku souvisí i datum jeho dokončení zmíněné v nápise – 1790 – tedy rok generálova náhlého úmrtí 14. července v Novém Jičíně, jehož svědkem byl právě Jan František hrabě Chorinský, který byl i svědkem jeho poslední vůle a byl vyobrazen spolu s ostatními přítomnými na grafice s názvem *Laudon's Abschied* od mědirytce Josefa Georga Mansfelda (1764-1817) podle předlohy Caspara Franze Sambacha (1715-1795).¹³⁸

¹³⁴ Podobu náhrobku vytvořil Franz Anton Zauner, který pro něj zvolil tvar antikizujícího sarkofágu s trojúhelným štítem a nárožními akroteriiemi. U paty náhrobku je socha sedícího truchlícího vojáka.

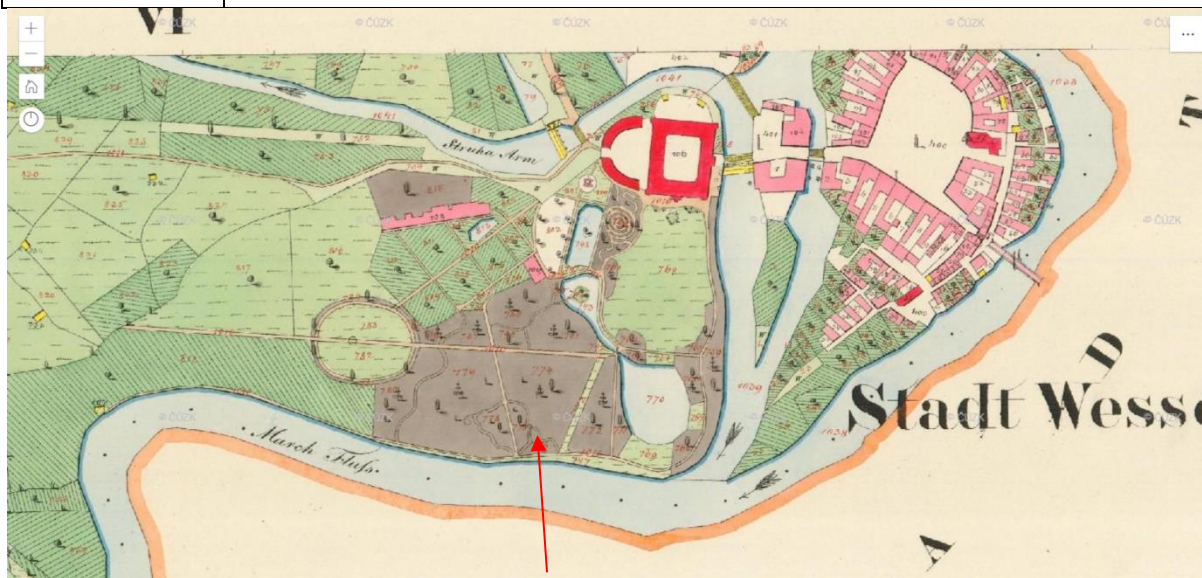
¹³⁵ Jeden exemplář této grafiky např. vlastní Vídeňské museum pod inv. č. 62105/1.

¹³⁶ Zemský archiv v Opavě, matrika římskokatolické farnosti Nového Jičína z let 1784-1814, inv. č. 1987.

¹³⁷ Během posledního restaurátorského zásahu nebylo přistoupeno k hmotové rekonstrukci pochodně, na soklu sousoší je však dodnes dobře patrný sochařsky provedený kouř, který z uhasínající pochodně vycházel.

¹³⁸ Jeden z výtisků vlastní Brown University Library.

Technický stav	Pokrytí mikrovegetací, dožívající tmely a vysprávkky, ulomený atribut v pravé ruce génia. Během restaurátorského zásahu v roce 2012 byla kompletně opravena staticky narušená základna pomníku v podobě bašty, bylo odstraněno biologické napadení kamene, sejmuty nevhodné cementové doplňky a ztenčeny tmavé krusty ve srážkových stínech.
----------------	--



Pomník na Císařském povinném otisku stabilního katastru 1: 2 880 – Morava a Slezsko z roku 1827



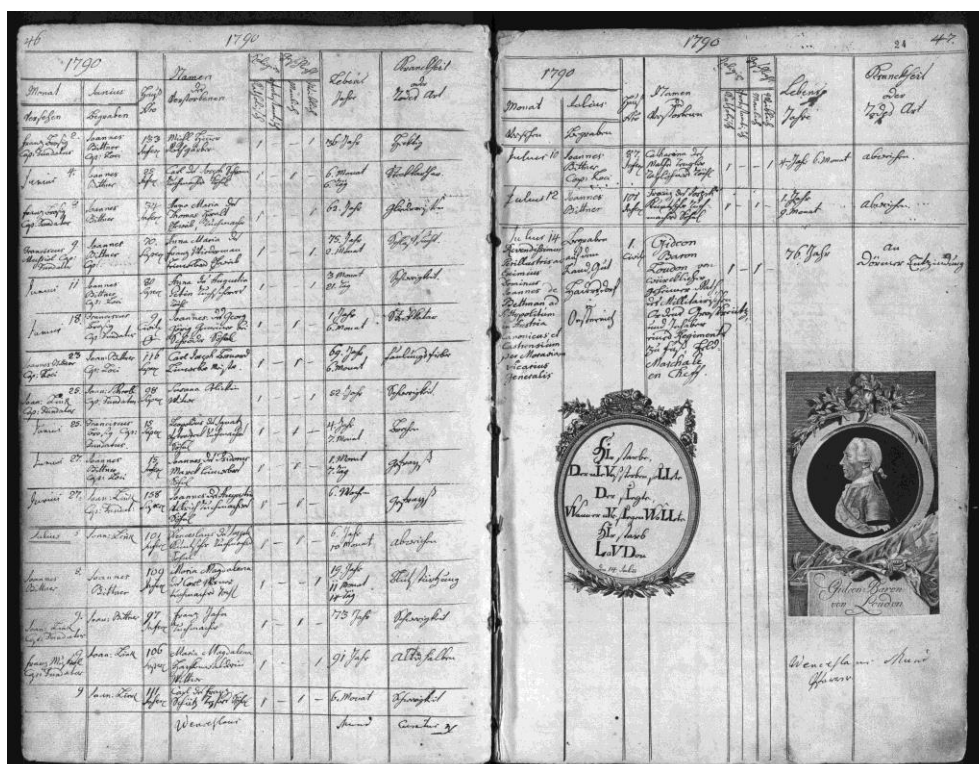
Laudonův odchod, Joseph George Mansfeld podle Christiana Sambacha, 1790



Autor snímku Martin Kučera (22. 6. 2017), převzato z MIS NPÚ



Laudonův portrét, Johann Hieronymus Löschenkohl 1789-1790, Wien Museum
inv. č. 62105/1 © Wien Museum



Kronika Nového Jičína se záznamem úmrtí a portrétem E. G. Laudona, inv. č. 1987, sigm.
NJ_I_17_1784-1814

Číslo ID	44
Lokalita	Veselíčko, okres Přerov, Olomoucký kraj
Název	Památník hraběte Aloise Arnošta a hraběnky Josefy Podstatzky-Lichtenstein
Poloha	Neznámá, objekt nedochován
Umístění	Předpokládané umístění v zámeckém parku na úpatí Zámeckého kopce
Datace	1795
Autorství	Ondřej Schweigl
Signatura	Signovaný kresebný návrh
Donátor	Leopold I. hrabě Podstatzky-Lichtenstein
Nápisy	Přední část soklu: <i>Seiner verewigten Aeltern / aus Dankbarkeit und / Liebe gewidmet von / L. G. V. Podstatsky / 1795</i> [Svým zvěčnělým rodičům z vděčnosti a lásky věnuje L. G. Podstatský 1795]
Památková ochrana	Objekt nedochován
Literatura	KALÁBOVÁ, Lenka – KONEČNÝ, Michal, <i>Pernštejský park</i>, Kroměříž 2021; s. 211; LOMNIČKOVÁ, Marie, Rukopis o umění Jana Petra Cerroniho, <i>Umění</i> XXVI, 1978, s. 67-71; MAŠEK, Petr, <i>Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích</i>, Praha 2003, s. 225-226; PAZDEROVÁ, Lucie et al., <i>Kapitoly z dějin Veselíčka</i>, Veselíčko 2015-2018; PILNÁČEK, Josef, <i>Genealogie Podstatských z Prusinovic</i>, Brno 1929; POUZAR, Vladimír – MAŠEK, Petr – MENSCHDORFF-POUILLY, Hugo – POKORNÝ, Pavel R., <i>Almanach českých šlechtických rodů 2017</i>, Brandýs nad Labem 2016, s. 303; STEHLÍK, Miloš, Sochařské kresby Josefa Winterhaldera staršího a Ondřeje Schweigla, <i>Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná</i>, 1986-1987, roč. 35-36, č. F30-31, s. 73-82; SUCHÁNEK, Pavel, Ondřej Schweigl – „honestus et eruditus civis es sculptor“, in: SVOBODOVÁ, Jana (ed.), <i>Baroko. Příběhy barokního Brna</i>, Brno 2009, s. 180-187
Prameny	Moravská galerie v Brně, Sbírky starého umění, inv. č. B 1324;

	Moravský zemský archiv Brno, G 12, sign. I-32-34, CERRONI, Jan Petr, <i>Sammlung über Kunstsachen vorzüglich in Mähren</i>; Moravský zemský archiv Brno, Rodinný archiv Podstatských-Lichtenštejnů; Zemský archiv Opava, Velkostatek Veselíčko, karton 8, inv. č. 64, smlouva mezi Aloisem Podstatským a Josefou z Arco, 1747; karton 8, inv. č. 68 a 69, svolení panovnice Marie Terezie ke sloučení erbů Podstatských a Lichtenštejnů pro Aloise Podstatského a jeho potomky, 1762; karton 40, inv. č. 216, účty za opravu zámku Veselíčko, 1795; inv. č. 1423, plán zámeckého parku ve Veselíčku, 1806
	Leopold I. hrabě Podstatsky-Lichtenstein (1763-1813) působil jako c. k. komoří a podplukovník rakouského vojska, na jehož straně se zúčastnil i slavné vítězné bitvy u Aspern roku 1809. Vedle např. Telče, které bylo jeho hlavním sídlem, byl majitelem Velkého Újezda a s ním sousedícího panství Veselíčko, které rod Podstatských vlastnil již od poslední čtvrtiny 16. století. Leopold I. nechal vytvořit kenotaf svých rodičů, jehož návrhem byl pověřen přední moravský pozdně barokní sochař Ondřej Schweigl (1735-1812). Díky dochované návrhové kresbě uložené ve sbírkách Moravské galerie pod inv. č. B 1324 víme, jak přibližně kenotaf – do dnešních dnů nedochovaný – vypadal. V duchu klasicistní estetiky i filozofie Schweigl zvolil jako ústřední motiv postavu okřídleného génia smrti objímajícího urnu dekorovanou erbem rodu Podstatsky-Lichtenstein. Urna je osazená na soklu v podobě skaliska, o nějž je opřena doutnající pochodeň – symbol uhaslého lidského života. Sokl nese dedikační nápis vyjadřující lásku a vděčnost pozůstalého k jeho zesnulým rodičům. Nápis je doplněn datací 1795, tedy pátým rokem po úmrtí matky hraběte Josefy Podstatsky-Lichtenstein rozené z Arca (1730-1790) a druhým rokem po úmrtí jeho otce Aloise Arnošta Podstatsky-Lichtenstein (1723-1793). O. Schweigl si této realizace očividně vážil, neboť ji vyzdvihl v seznamu svých realizací, který sepsal pro Jana Petra Cerroniho. Kde přesně byl kenotaf umístěn, není zcela zřejmé. První z variant je zalesněný prostor na zámeckém kopci (Schlossberg) mezi Veselíčkem a Velkým Újezdem. Druhou, snad pravděpodobnější variantou je anglický park, budovaný Leopoldem I. u zámku Veselíčko v místech předchozí ovocné Branské zahrady. Podoba parku z roku 1830 je zachycena na Císařském povinném otisku stabilního katastru.



Zámecký park na Císařském povinném otisku stabilního katastru 1: 2 880 – Morava a Slezsko z roku 1830



Kresebný návrh kenotafu © Moravská galerie v Brně

Číslo ID	45
Lokalita	Vysokov, okres Náchod, Královéhradecký kraj
Název	Pomník rakouského 4. a 6. kyrysnického pluku
Poloha	Známá
Umístění	Při cestě vedoucí z Vysokova do Václavic
Datace	1901
Autorství	Johann Eduard Tomola podle návrhu Františka Salvátora Rakousko-Toskánského
Signatura	Na patě pomníku: <i>NAVRHL A PROVEDL: / SOCHAŘ / JAN E. TOMOLA / V BRNĚ / Z VĚRNOSTI KU CÍSAŘI A Z VLASTENECTVÍ</i> <i>ENTWORFEN UND AUSGEFÜHRT / VOM BILDHAUER / JOH. E. TOMOLA / IN BRÜNN / GELEITET VON KAISERTREUE UND PATRIOTISMUS.</i>
Donátor	4. a 6. kyrysnický pluk
Nápisy	Sokl pod plastikou lva: <i>IN TREUER ERINNERUNG / IHREN ZUM GEMEINSAMEN REITERKAMPFER / am 27. Juni 1866 / VEREINIGTEN TAPFEREN KAMERADEN / DER CÜRASSIER REGIMENTEN / KAISER FERDINAND No. 4 und / ALEXANDER PRINZ VON HESSEN UND BEI RHEIN N. 6</i> Sokl pod urnou: <i>U VĚRNÉ VZPOMÍNCE / SVÝM KU SPOLEČNÉ BITVĚ JEZDECKÉ / dne 27. června 1866 / SPOJENÝM UDATNÝM KAMARÁDŮM / KYRYSNICKÝCH PLUKŮ / CÍSAŘE FERDINANDA Č. 4. A / ALEXANDRA PRINCE HESSENSKÉHO a při RÝNU Č. 6. / 1901</i> Stéla zboku podstavce: <i>Seinen unter der heldenmüthigen Führung ihres Obersten / JOSEF BERRES EDLEN von PEREZ / im Feldzuge 1866 gefallen Kameraden, / und zwar: / Im REITERGEFECHTE v. WYSOKOW am 27. Juni: / Oberlieutenant ALEXANDER von CYBULSKI und / Lieutenant ADALBERT RITTER von PITHA; / 5 Unteroffiziere und 31 Kürassiere. / In der SCHLACHT bei KÖNIGGRÄTZ am 3. Juli: / Oberlieutenant PAUL KLAR, / Lieutenant JULIUS GRAF ZICHY von VAŠONYKEÖ, / ALEXANDER FREIHERR von BETHMANN und / ALEXANDER FREIHERR von SCULTETY de ALSÓ LEHOTA; / 4 Unteroffiziere und 25. Kürassiere. / Im GEFECHTE bei GÖDING am 15. Juli: / 2 Kürassiere, / GEWIDMET VOM / DRAGONER-REGIMENT KAISER FERDINAND No. 4 / unter höchster Förderung seines ehemaligen Regiments-Mitgliedes, / SEINER K. u K. HOHEIT, des DURCHLAUCHTIGSTEN HERRN / GENERALEN der CAVALERIE ERZHERZOG / FRANZ FERDINAND/ am 27. Juni 1901. [Svým kamarádům padlým pod hrdinným vedením svého plukovníka JOSEFA BERRESE EDLENA von PEREZ ve válečném tažení roku 1866, a to: V JEZDECKÉ BITVĚ U VYSOKOVA dne 27. června: nadporučík ALEXANDER von CYBULSKI a poručík ADALBERT RITTER von PITHA; 5 poddůstojníků a 31 kyrysníků.</i>

	V BITVĚ U HRADCE KRÁLOVÉ dne 3. července: nadporučík PAUL KLAR, poručík JULIUS GRAF ZICHY von VAŠONYKEÖ, ALEXANDER SVOBODNÝ PÁN von BETHMANN a ALEXANDER SVOBODNÝ PÁN von SCULTETY de ALSÓ LEHOTA; 4 poddůstojníci a 25. kyrysníků. V BITVĚ U HODONÍNA 15. července: 2 kyrysníci, VĚNOVÁNO DRAGOUNSKÝM REGIMENTEM CÍSAŘE FERDINANDA Č. 4 za nejvyšší podpory svého bývalého příslušníka pluku, JEHO C. a K. VÝSOSTI, NEJVYŠŠÍHO PANA GENERÁLA KAVALERIE ARCIVÉVODY FRANZE FERDINANDA dne 27. června 1901.] Stéla z boku podstavce: <i>Dem heldenmüthigen Oberstlieutenant / RUDOLF WAGNER von WEHBORN, / welcher a der Spitze der 3. Escadron / gegen einen übermächtigen Feind sich das / Ritterkreuz des Militär. Maria_Theresien_Ordens / erwarb / UND ALLEN UNTER FÜHRUNG / des ritterlichen Obersten / CONSTANTIN GRAF THUN-HOHENSTEIN / in diesem Gefechte und im Ganze Feldzuge / FÜR KEISER und VATERLAND / gefallen, Verwundeten und allen tapferen Reitern / GEWIDMET VOM / ALBRECHT PRINZ VON PREUSSEN DRAGONER REGTE. No. 6 / über höchste Anregung seines Regiments Commandanten / SEINER K. u K. HOHEIT / DAS DURCHLAUCHTIGESTEN HERRN OBERSTEN / ERZHERZOG FRANZ SALVATOR / am 27. Juni 1901.</i> [Hrdinnému podplukovníkovi RUDOLFU WAGNEROVI von WEHBORN, který si v čele 3. eskadrony proti přesile nepřitele vysloužil Rytířský kříž Vojenského řádu Marie Terezie. Maria_Theresien_Orden A VŠICHNI POD VEDENÍM čestného vrchního KONSTANTINA HRABĚTE THUN-HOHENSTEINA padli v tomto boji a v celém válečném tažení ZA CÍSAŘE A ZEMI Zranění a všichni stateční jezdcí VĚNOVÁNO ALBRECHTEM KNIŽETEM PRUSKÝM DRAGOUNOVI REGIMENTU Č. 6 na nejvyšší podnět svého velitele pluku JEHO C. a K. VÝSOSTI NEJPROSLULEJŠÍHO PANA NEJVYŠŠÍHO ARCIVÉVODY FRANZE SALVATORA dne 27. června 1901.] Novodobý nápis na patě pomníku: <i>Opraveno v roce 2007 / nákladem Ministerstva obrany ČR. / Komitet pro udržování památek /z války roku 1866.</i> Nápis na pravém sloupku před pomníkem: <i>Bitte um Schutz /des Andenkens unserer / tapferen Söhne!</i> Nápis na levém sloupku před pomníkem: <i>Prosí se za ochranu / památky našich / udatných synů!</i>
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 47061/6-1922

Literatura	DOUBRAVA, Aleš – NOVÁK, Karel – MÜHLSTEIN, Ludvík, <i>1866 – válečné události v severovýchodních Čechách</i> , Chlum u Hradce Králové 1970; HAMANNOVÁ, Brigitte, <i>Habsburkové. Životopisná encyklopedie</i> , Praha 2010, s. 140-141; MICHÁLKOVÁ, Irena – MICHÁLEK, Ladislav, <i>Kamenů hlas. O válce roku 1866</i> , Praha 2009, s. 64-65
Prameny	SOka Jičín, SPŠK Hořice, Komise nadace pro udržování vojenských pomníků z roku 1866, karton 3, Korespondence z roku 1926, Korespondence z roku 1932; karton 4, Korespondence z roku 1941; Správní komise pro udržování válečných památníků z r. 1866 při Státní průmyslové škole sochařské Hořice, přír. č. 74/98, neuspořádaná část
Restaurátorská dokumentace	Archivní zmínka o restaurování v roce 1932, 1936, 1941 a 1943
V okolí obce Vysokov utrpělo rakouské vojsko během střetu s pruskou armádou značné ztráty a bylo nuceno ustoupit k České Skalici. Střetnutí se odehrálo dne 27. 6. 1866 a bylo součástí bitvy u Náchoda, vzdáleného z Vysokova necelé čtyři kilometry. Po prusko-rakouské válce odehrávající se na českém území především v Královéhradeckém kraji zůstalo na dotčeném území nespočet jednotlivých i hromadných válečných hrobů i pomníků. Komemorativní sochařská díla vznikala téměř bezprostředně po skončení války i v pozdějších letech, nejčastěji u příležitosti výročí války. Třicet pět let po bitvě byl vztyčen jižně od obce při polní cestě směrem k Václavicím monumentální, třináctimetrový pomník připomínající vítěznou bitvu mezi rakouskou a pruskou jízdou. Základem pomníku je několikrát odstupňovaný sokl z hrubě otesaných kamenů, na němž spočívá hranolový podstavec nesoucí jehlanec. Na rozdíl od řady dalších pomníků upomínajících na prusko-rakouskou válku ve formě jehlance, je vysocký pomník doplněn v soklové části o další sochařskou výzdobu. Na přední straně je sokl opatřen nikou, v níž je osazena socha lva, nad nikou je litinový nástavec složený z vojenských motivů – praporů, zbraní a zbroje. Symetricky k přední straně je i zadní strana soklu opatřena nikou, která je vyplněna urnou zdobenou vavřínovými listy a překrytá splývající drapérií – jedná se o typický sepulkrální motiv oblíbený již v baroku. Nad urnou je litinový nástavec v podobě rakouského orla. K bokům podstavce jsou přisazeny klasicizující stély s nápisy informujícími o padlých účastnících bitvy a donátorech sochařského díla. Z nápisů je zřejmé, že sochařské dílo slouží jako upomínka na členy 4. dragounského regimentu padlých v bitvě u Vysokova, ale také na ty, kteří skonali v následující bitvě u Hradce Králové a u Hodonína. Ideový návrh monumentálního pomníku vytvořil arcivévoda František Salvátor Rakousko-Toskánský (1866-1939), který se narodil v roce prusko-rakouské války a od svého dětství byl směřován k vojenské dráze. Zároveň se aktivně zabýval – jako řada aristokratů – uměním, konkrétně malováním a fotografováním. Arcivévoda se osobně zúčastnil slavnostního odhalení	

pomníku dne 27. června 1901.¹³⁹ Arcivévodův návrh převedl do kamene brněnský sochař Johann Eduard Tomola (1845-1907), který nejprve pracoval v brněnské kamenické dílně Adolfa Loose a následně si coby sochař a kameník založil vlastní praxi. Vedle kvalitního sochařského a kamenického ztvárnění je vysokovský památník zajímavý kombinací materiálů, vedle litiny se na díle uplatňuje řada druhů kamene – žula, pískovec a carrarský mramor.

Technický stav	Dílo je v dobrém stavu, pouze jeho zadní část je míst pokryta mikrovegetací.
----------------	--



Historická pohlednice



Současný snímek pomníku

¹³⁹ MICHÁLKOVÁ – MICHÁLEK 2009, s. 65



Zadní strana



Detail přední strany

Číslo ID	46
Lokalita	Vysokov, okres Náchod, Královéhradecký kraj
Název	Pomník rakouského 6. praporu polních myslivců
Poloha	Známá
Umístění	Úpatí vrchu Ovčák, severně od obce Vysokov
Datace	1906
Autorství	František Hnátek podle návrhu Quido Kociana
Signatura	<i>Ze zadu vlevo nahoře Modeloval / Q. Kocian / v kamenu provedl / F. Hnátek / sochař v Praze</i>
Donátor	Výbor pro postavení pomníku, Wilhelm princ ze Schaumburg-Lippe
Nápisy	Podstavec u nohou vojáka: 18 22/VI. 66 Na soklové části zpředu: <i>C. a K. PRAPOR POLNÍCH MYSLIVŮ ČÍS. 6 K. a K. FELDJAGERBATAILLON Nro. 6. / SEINEN GEFALLENEN KAMERADEN SVÝM PADLÝM DRUHŮM</i> Na soklové části z pravého boku: <i>Poutníku postůj, v dálku, než bludná tě zanese noha / kamenů poslouchej hlas mrtvých, ti, jimiž zní řeč: / Má-li život cílů mít posledních velkých a svatých / balvanem základním všem povinnost nejprvším buď! Pro tu my jsme synové statní ubohých matek / složili v matičku zem mladých svých životů květ / bdělí na stráží stojíme nezdolní, věrní i v smrti / krásné jest pro vlast svou žít, velké však dát zemi krev.</i> Na soklové části z levého boku: <i>Im Kampfe um des Vaterlandes not / Starbt ihr den schönsten – den Soldatentod / in goldner Schrift in Oesterreichs. Ehrensaal / Erglänzen Eure Namen allzumal.</i> [V boji za potřebu vlasti jste zemřeli nejkrásnější – vojenskou smrtí, zlatými písmeny v rakouské síni slávy všude září vaše jména.] <i>Und wir die Jungen stehn tiefbewegt / an eurem Grabe – Wenn die Stunde schlägt / so werden wir uns glaubts im blutgen Reigen / der allen Sechsejäger würdig Zeigen.</i> [A my, mladí, stojíme hluboce pohnuti u tvého hrobu – až udeří hodina, ukážeme se, věříme, v krvavém reji, který se stalo podívanou pro všechny myslivce z šestého praporu]
Památková ochrana	KP, rejst. č. ÚSKP 36092/6-1923
Literatura	ČERVINKA, Jaroslav, <i>Trp, kozáče, budeš atamanem</i>, Praha 1929; DOUBRAVA, Aleš – NOVÁK, Karel – MÜHLSTEIN, Ludvík, <i>1866 – válečné události v severovýchodních Čechách</i>, Chlum u Hradce Králové 1970;

	MICHÁLKOVÁ, Irena – MICHÁLEK, Ladislav, <i>Kamenů hlas. O válce roku 1866</i> , Praha 2009, s. 67, 155; <i>Soupis celoživotního díla Quido Kociana</i> , Hradec Králové 1975
Prameny	SOkA Jičín, SPŠK Hořice, Komise nadace pro udržování vojenských pomníků z roku 1866, karton 3, Korespondence z roku 1926, Korespondence z roku 1932; karton 4, Korespondence z roku 1941
Restaurátorská dokumentace	Archivní návrh na restaurování od sochařství Křenek a spol. z roku 1926; Archivní zmínka o restaurování z roku 1940

V okolí obce Vysokov utrpělo rakouské vojsko během střetu s pruskou armádou značné ztráty a bylo nuceno ustoupit k České Skalici. Střetnutí se odehrálo dne 27. 6. 1866 a bylo součástí bitvy u Náchoda, vzdáleného z Vysokova necelé čtyři kilometry. Po prusko-rakouské válce odehrávající se na českém území především v Královéhradeckém kraji zůstalo na dotčeném území nespočet jednotlivých i hromadných válečných hrobů i pomníků. Komemorativní sochařská díla vznikala téměř bezprostředně po skončení války i v pozdějších letech, nejčastěji u příležitosti výročí války. U příležitosti čtyřicetiletého výročí byl dne 27. 6. 1906 slavnostně odhalen pomník 6. praporu polních myslivců. Jeho vznik inicioval výbor pro postavení pomníku zvolený v roce 1903, v jehož čele stál tajemník Gustav Jausen, bývalý příslušník 6. praporu polních myslivců. Pozemek pro budoucí pomník věnoval pro tyto účely majitel náchodského zámku Vilém princ ze Schaumburg-Lippe (1834-1906), který se sám aktivně účastnil bojů v roce 1866 a později se stal protektorem vojenských hrobů a pomníků upomínajících na prusko-rakouskou válku na území Náchodska. Dalším válečným pomníkem, jehož vznik princ umožnil, je pomník padlým bitvy u České Skalice v dubenské oboře (**ID 6**). Jausen komunikoval během přípravných prací mj. s Josefem Václavem Myslbekem a byl to také on, díky němuž byl osloven významný symbolistní sochař Quido Kocian (1874-1928).¹⁴⁰

Quido Kocian měl přímou vazbu na tento region, protože od roku 1906 vyučoval na Sochařsko-kamenické škole v Hořicích. Autor se tímto návrhem zabýval již v roce 1902, do něhož je datována trojice sádrových návrhů.¹⁴¹ Finální návrh realizoval v pískovci sochař, malíř a spisovatel František Hnátek (1873-1941). Kocian si rovněž jako Viktor Oskar Tilgner, autor pomníku 8. praporu polních myslivců (**ID 1**), zvolil pro své dílo jako ústřední motiv realisticky pojatou postavu polního myslivce se zaťatou pěstí hledícího směrem k bitevnímu poli. Postava je umístěna na podstavci v podobě skaliska přecházejícího do tvaru lidské lebky, jednoznačně symbolizující memento mori a sepulkrální náplň pomníku. Na soklu jsou vytesány verše německého básníka Torresani a Jaroslava Vrchlického. Samotný hromadný hrob padlých vojáků je situován přibližně dvě stě metrů jižně a je osazen litinovým křížem. Díky své fotogeničnosti byl vysokovský pomník jedním z nejčastěji reprodukováných sochařských památníků upomínajících na prusko-rakouskou válku, o čemž svědčí mj. dobové pohlednice.

¹⁴⁰ MICHÁLKOVÁ – MICHÁLEK 2009, s. 155

¹⁴¹ *Soupis celoživotního díla Quido Kociana*, 1975, č. kat. 53-55 a 77

Technický stav	Především sokl je plošně pokryt mikrovegetací, která mj. znečitňuje tesané nápisy, socha samotného myslivce je v dobrém stavu.
----------------	--



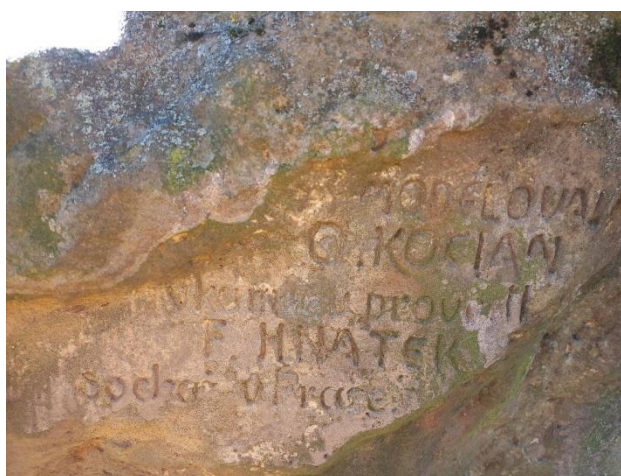
Historická pohlednice s pomníkem



Současný snímek pomníku



Detail postavy polního myslivce



Signatura

Seznam použité literatury

BARVÍŘ, Jindřich Ladislav, *Z dějin Jílového a okolí* XXIV, Praha 1933

BIEGEL, Richard, *Mezi barokem a klasicismem: proměny architektury v Čechách a Evropě 2. poloviny 18. století*, Praha 2012

BISOVÁ, Jana – MIKEŠ, Jan, *Zámek Dačice*, České Budějovice 2012

BISOVÁ, Jana, K autorství náhrobku Osteina-Dalberga, in: *Dačický vlastivědný sborník* II, Dačice 2003, s. 203-204

BLAŽÍČEK, Oldřich Jakub — PREISS, Pavel (eds.), *Ignác Platzer. Skici, modely a kresby z pražské sochařské dílny pozdního baroku*, Praha 1980

BLAŽÍČEK, Oldřich Jakub, Ignác František Platzer, in: Dobroslav Líbal — Milada Vilímková (eds.), *Umění věků. Sborník k 70. narozeninám profesora Dra Josefa Cibulky*, Praha 1957

BLAŽÍČEK, Oldřich Jakub, *Sochařství baroku v Čechách*, Praha 1958

BOROVSKÝ, František Adolf (ed.), *Čechy. Díl IX, Západní Čechy*, Praha, 1897

BULIONOVÁ-KUBÁTOVÁ, Taťána, Václav Prachner s Josefem Berglerem na Thunově „Cibulce“, in: *Památky a příroda*, 1984, s. 596-598

BUTTLAR, Adrian von, *Der Landschaftsgarten. Gartenkunst des Klassizismus und der Romantik*, Köln 1989

CECHER, Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do polovice XI. století. Politický okres Rakovnický* II, Praha 1913

CORNOVA, Ignaz, Biographie seiner Exzellenz Franz Grafens von Hartig, in: *Neuere Abhandlungen der königlichen böhmischen Gessellschaft der Wissenschaften* III, Prag 1798

ČERVINKA, Jaroslav, *Trp, kozáče, budeš atamanem*, Praha 1929

ČOUPEK, Jiří et al., *Uherské Hradiště: dějiny města*, Brno 1981

ČOUPKOVÁ, Jaromíra, Žili tu před námi úředníci, *Zpravodaj města Uherské Hradiště* XII, 2007, s. 24-25

D'ELVERT, Christian, Die Grafen und Freiherren Mittrowsky von Mittrowitz und Nemischl, *Schriften der historiich-statistischen Section der k. k. mährisch-schlesische Gessellschaft des Ackerbaues, der Natur und Landeskunde* II, 1852, s. 12-13

Die letzten Worte des am 14. July 1790. verschiedenen k. Feldmarschalls Ernst Gideon Freyherrn von Laudon, Prag 1790

DOUBRAVA, Aleš – NOVÁK, Karel – MÜHLSTEIN, Ludvík, *1866 - válečné události v severovýchodních Čechách*, Chlum u Hradce Králové 1970

DRECHSLER, Paul, *Albert von Hoditz, der Wundergraf von Rosswald: ein Lebensbild*, Leobschütz 1895

EFFENBERGER, Franz Ferdinand, *Skalní Pantheon a přírodní park na panství Malá Skála v Čechách "1828"*, Praha 2015

EMLER, Jan, Kanálka, *Český svět II*, 1905-1906, č. 9 a 10, nepag.

FEJFAR, Matěj Maria, *Bývalý cisterciácký klášter v Pohledu: přehled kroniky*, Havlíčkův Brod 2015

FEJFAR, Matěj Maria, *Das ehemalige Cistercienserinnen-Stift Frauenthal (bei Deutschbrod in Böhmen) nunmehr Domäne Ihr. Exc. der Gräfin Clam-Gallas*, Nikolsburg 1876

FIEDLER, Josef, *Heimatskunde des politischen Bezirkes Schluckenau*, Rumburg 1898

FIEDLEROVÁ, Ludmila, *Restaurování vrtbovských náhrobků, aneb František Xaver Lederer ve Vrchotových Janovicích*, *Zprávy památkové péče* LXXVI, 2016, s. 441-446

FIŠER, Bohumil, *Uherské Hradiště. 1, Topografie*, Uherské Hradiště 1921

Führer durch die Votivkirche: Auszug aus der zur Feier ihrer Einweihung am 24. April 1879 veröffentlichten Denkschrift des Baucomités, Wien 1879

FUTÁK, Peter – HERMANOVÁ, Hana, *Chorynští z Ledské: příběh posledních majitelů veselského panství*, Veselí nad Moravou 2015

Gefühle der Erinnerung an den Heldentod des durchlauchtigen Fürsten Karl zu Fürstenberg, seiner k. k. Maj. Feldmarschalllieutenant und Innhaber eines Regiment zu Fusz, &tc &tc: Er blieb in der Schlacht bey Stockach in Schwaben durch drey Kartäschenkugeln am 25. März 1799, Prag 1799

GELLER, Hans, *Franz und Ferdinand Pettrich. Zwei sächsische Bildhauer aus der Zeit des Klassizismus*, Dresden 1955

GAUSOVÁ ZÖRNEROVÁ, Markéta, *Svatojánský kult na Starém Městě pražském a Hradčanech od 17. století do r. 2019 (Svatojánské sochy a jiná vyobrazení v městském prostoru)*, (diplomová práce), Liberec 2020

GIRARDIN, Stanislas, *Promenade ou Itinéraire des jardins d'Ermenonville*, Paris 1888

HALAMÍČKOVÁ, Alena, *Chráněné historické parky a zahrady Severomoravského kraje*, Ostrava 1988

HAMANNOVÁ, Brigitte, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 2010

- HANESCH, Josef, *Karel I. Filip, kníže Schwarzenberg, polní maršál*, České Budějovice 2003
- HECKMANN, Irmhild, *Kníže-biskup Leopold Leonhard Thun-Hohenstein, jeho statek a krajinný park Cibulka*, [Praha?], 2019
- HEINDRICH, Arnošt, *Boj o les Svíb*, Hořice 1906
- HEVESI, Lajos, *Victor Tilgners ausgewählte Werke*, Wien 1897
- HIRSCHFELD, Cay Lorenz, *Theorie der Gartenkunst I-V*, Leipzig 1779-1785
- HLADÍK, František, *700 let Pohledu - 1265-1965*, Pohled 1965
- HNOJIL, Adam, *Náhrobek Leopolda Leonharda Thun-Hohensteina. Památky Malostranského hřbitova*, Praha 2013
- HONCŮ, Miroslav et al., *Mimoň v zrcadle staletí*, Mimoň 2012
- HORÁK, Václav – PRAHL, Roman, *K sochařským náhrobkům severovýchodních Čech na počátku 19. století*, *Umění* LIV, 2006
- HORKY, Joseph (?), *Památky spolubojovníků, zachránců Vídně, soustředěné v Rájci*, in: Ladislav Slezák – Richard Cendelín – Josef Pokorný, in: *Ročenka Edice SE - 3 z*, Brno 2010, s. 1-33
- HRČKOVÁ, Michaela, *Jan Schubert (1743?-1792)*, (magisterská práce), FF UPOL, Olomouc 2011
- HRUBOŠ, Jan, *Dějiny Paskova*, Ostrava 2017
- HUBÁČEK, Josef, *Některé datované kulturní památky na Uherskohradištsku*, Uherské Hradiště 1989
- HURT, Rudolf – NĚMEČEK, Bohumil, *Veselí nad Moravou: dějiny města*, Brno 1973
- HUŠEK, Pavel, *Zámecký park Krásný Dvůr*, Ústí nad Labem 2006
- CHRISTOVÁ, Eva, *Život na zámku ve Slezských Rudolticích v 18. století*, *Vlastivěda Ostravského kraje, Krnovsko VII*, 1959
- CHVOJKA, Aleš – DVOŘÁK, Jaroslav – NÁHLOVSKÝ, Jiří – TEICHMAN, Radek, *Naučná stezka Les Svíb*, Hradec Králové 2010
- JAHN, Jan Quirin, *Gefühle bei Besuchung der Schönhofer Garten*, *Apollo*, 1797, roč. III, s. 173-190 a 193-222
- JANÁK, Jan, *Moravský merkantilista a osvícenec Ignác sv. p. Schröffel z Mannsberku*, in: *Ad vitam et honorem Jaroslao Mezník. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, s. 779-784
- JEDLIČKA, Otakar, *Boje v Čechách a na Moravě za války roku 1866*, Pardubice 1883

- JIRÍK, František Xaver, Ignác Platzer, *Umění V*, 1932, s. 257 ad. a 333 ad.
- JOZA, Petr, *Josef Stegl. Osud děčínského malíře*, Děčín – Nördlingen 2011
- JURENDE, K. J., Graf Hoditz zu Rosswalde in Mähren, einer der merkwürdigsten Männer Deutschlands im vorigen Jahrhunderte, *Patriotisches Tageblatt* 1805, 14. 5., s. 201–203
- KAHL, Eva, *Dürer-Nachfolge in der Reliefplastik unter besonderer Berücksichtigung des Eichstätter Meisters Loy Hering*, Dresden 1940
- KALÁBOVÁ, Lenka – KONEČNÝ, Michal, *Pernštejnský park*, Kroměříž 2021
- KALÁBOVÁ, Lenka, Park hradu Pernštejna, in: Michal Konečný (ed.), *Vitruvius Moravicus: neoklasicistní aristokratická architektura na Moravě a ve Slezsku po roce 1800*, Brno 2015, s. 57–69
- KAŠPAR, Oldřich, *Tadeáš Haenke (1761–1817): první český amerikanista*, Pardubice 1994
- KESSLER, Vojtěch – MICHLOVÁ, Marie – ŠRÁMEK, Josef, Hrob známého vojína. De-anonymizace válečných pomníků a hromadných hrobů jako modernizační proces? in *Epigraphica et Sepulcralia. Georgio Roháček sexagenario oblata XII*, Praha 2022, s. 317–338
- KETTNEROVÁ, Olga, Veltruský zámecký park – historie a pět let po povodni, *Zprávy památkové péče* LXVIII, 2008, č. 1, 17–18
- KHOL, František, *Tadeáš Haenke, jeho život, dílo a listy ze zámořských krajín*, Praha 1911
- KOMEDOVÁ, Šárka, *Košířská usedlost Cibulka v době působení Leopolda Linharta hraběte Thuna* (bakalářská práce), KTF UK, Praha 2009
- KOPECKÝ, František, *O slavkovské bitvě – dopady a tradice*, Brno 2009
- KOSTKA, Jiří, *Václav Prachner a klasicismus v Čechách*, Praha 1950
- KOTVOVÁ, Petra, *Zámek Děčín ve 20. století* (bakalářská práce), PedF UK, Praha 2013
- KRÁTKÝ, Jaroslav, Objevený Ignác Michal Platzer na Litoměřicku, *Bulletin Památkového ústavu v Ústí nad Labem*, Ústí nad Labem 1995, s. 35–47
- KREJČÍ, Karel, Práce O. Schweigla v zahradě pod Pernštýnem, *Podyjí VIII*, 1930/1931, s. 345–346
- KREJČÍ, Karel, *Ondřej Schweigl na Tišnovsku*, Tišnov [1936]
- KROUPA, Jiří, *Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770–1810*, Brno 2006
- KŘÍŽ, Zdeněk, *Významné parky Severomoravského kraje*, Ostrava 1971
- KŘÍŽ, Zdeněk et al., *Významné parky Jihomoravského kraje*, Brno 1978

LAŠŤOVKOVÁ, Barbora, *Pražské usedlosti*, Dolní Břežany 2016

Laudonůw Žiwot, a geho Hrdinstvj Činowé: S čistým Geho Wyobrazenjm, Praha 1789

LOMNIČKOVÁ, Marie, Rukopis o umění Jana Petra Cerroniho, *Umění XXVI*, 1978, s. 67-71

LUKSCH, Vinzenz et al., *Topographie der historischen und Kunst-Denkmale im politischen Bezirke Leitmeritz II, Bezirk Leitmeritz*, Praha 2019

MADER, Felix, *Loy Hering: Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Plastik des 16. Jh.*, München 1905;

MADL, Claire, Pán na Mimoní a šlechtic evropského rozměru: F. A. Hartig (1758-1797), in: Květa Křížová et al., *Zámek v Mimoní: zbytečně zbořená památka*, Mimoň 2013, s. 101-124

MÁDLOVÁ, Claire, Ars moriendi v osvěcenském století, in: Jitka Radimská (ed.), *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. "Vita masque et librorum historia"*, České Budějovice 2006, s. 247-266

MÁDLOVÁ, Claire, Hrabě František de Paula Hartig. Osvícenský aristokrat v českých zemích, *Dějiny a Současnost XXIV*, 2002, č. 1, s. 28-33;

MAKARIUS, Roman – FASTER, Petr, *Memento důlních nehod v českém hornictví*, Ostrava 2008

MALÁ, Eva, *Život na Cibulkách*, Praha 2018

MARTINEK, Libor, Mecenáš umění a milovník života ze Slezských Rudoltic hrabě Albert Josef Hodic, *Annales Neophilologiarum VI*, 35-5, 2012, s. 35-53

MASLEJOVÁ, Pavla, *Památník hraběnky Antoinetty Hartigové v Horních Beřkovicích* (bakalářská práce), Seminář dějiny umění MUNI, Brno 2014

MAŠEK, Petr, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 2003

MAŠEK, Petr, Sběratelská vášeň osvíceného velmože, *Starožitnosti a užité umění: měsíčník pro sběratele a znalce*, roč. 1997, č. 5, s. 13–16

MATĚJ, Miloš et al., *Kulturní památky rosicko-oslavanské průmyslové aglomerace*, Ostrava 2012

MATĚJKA, Bohumil, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. Politický okres Roudnický*, Praha 1898

MEDAU, C. W. (nakladatel), *Dem Schöpfer des Pantheons und seiner Umgebungen, dem biedern, edlen Manne, Herrn Fr. Zacharias von Römisch*, Leitmeritz 1828

MIHOLA, Jiří, *Rájec nad Svitavou*, Libice nad Cidlinou 2006

- MICHÁLKOVÁ, Irena – MICHÁLEK, Ladislav, *Kamenů hlas. O válce roku 1866*, Praha 2009
- MIKEŠ, Jan, *Zámek Dačice. Proměny interiérů od renesance k dnešku*, České Budějovice 2015
- MLÁDKOVÁ, Ivana, *Ondřej Schweigl – pomník maršála Laudona ve Veselí nad Moravou* (univerzitní práce), Seminář dějin umění MU, Brno 2007
- MÜLLER, Rudolf (ed.), *Franz J. Pettrich, sächsischer Hofbildhauer und Professor der Bildhauerkunst in Dresden*, Trebnitz 1899
- MUSSIK, Franz Alois, *Der Markt Schönlinde und dessen eingepfarrte Ortschaften: nebst einem kurzen Abrisse der Herrschaften Böhmisches-Kamnitz, Hainspach, Schluckenau und Rumburg: ein historisch-topographischer Versuch*, Prag 1820
- NAGLER, Georg Kaspar, *Neues allgemeines Künstler-Lexikon XI*, München 1841
- Národní památkový ústav (nakladatel), *Pernštejnský park a jeho památková obnova*, Brno 2021
- Návštěva u Jeho Excelence Františka Thuna: zámek Děčín v historických fotografiích*, Ústí nad Labem 2002
- NEKULA, Marek, Franz Zacharias Römisch und sein Felsen-Pantheon in Kleinskal (Malá Skála), in: *Brücken: Germanistisches Jahrbuch Tschechien-Slowakei. Neue Folge* 22, č. 1-2, Praha 2014, s. 297-313
- NEUMANN, Jaromír, *Český barok*, Praha 1969
- NEWALD, Johann, *Das Grabmal des Grafen Niklas von Salm in der Votivkirche*, Wien 1879
- NEWALD, Johann, *Niklas Graf zu Salm. Eine historische Studie*, Wien 1879
- NOŽIČKA, Josef, Přehled vývoje okrasného zahradnictví a sadovnictví v českých zemích, *Vědecké práce Československého zemědělského muzea V*, 1966, s. 7-75
- OPITZ, Otto (ed.), *Heimat-Buch: Bodenbach-Tetschen, Rosendorf, Schneeberg, Eulau, Riegersdorf, Eiland, Peterswald, Tyssa, Aussig, Schreckenstein, Großpriesen, Graupen, Mariaschein, Kulm, Karbitz, Teplitz-Schönau, Eichwald*, Eger [1934]
- PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena et al., *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2004
- PANÁČEK, Michal, Zahrada a park zámku v Mimoní, in: Květa Křížová et al., *Zámek v Mimoní: zbytečně zbořená památka*, Mimoň 2013, s. 159-175
- PAVLÁTOVÁ, Marie et al., *Zahrady a parky jižních Čech*, Praha 2004
- PAZDEROVÁ, Lucie et al., *Kapitoly z dějin Veselíčka*, Veselíčko 2015-2018

PERNES, Jiří – FUČÍK, Josef – HAVEL, Petr et al., *Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526-1918*, Praha 2003

PETROVÁ, Eva, Sochařství klasicismu. Čechy 1780-1840, in: Taťána Petrasová – Helena Lorenzová (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění v českých zemích 1780-1890 III/ 1*, Praha 2001, s. 137-149

PETŘINOVÁ, Pavlína, *Mrtví v karanténě. Problematika pohřbívání v názorech vzdělané elity v habsburské monarchii na přelomu 18. a 19. století* (bakalářská práce), FHS UK, Praha 2006

PILNÁČEK, Josef, *Genealogie Podstatských z Prusinovic*, Brno 1929

PINCOVÁ, Veronika, *Anglické, zednářské a romantické parky - historie, symbolika, myšlenky*, Praha 2016

PLAČEK, Miroslav et al., *Veselí nad Moravou: město na řece času*, Veselí nad Moravou 2011

PLCHOVÁ, Jarmila, *Rosicko-oslavanský uhelný revír 1760–1999*, Oslavany 1999

PODLAHA, Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. Politický okres Vinohradský*, Praha 1908

POCHE, Emanuel (ed.), *Umělecké památky Čech I, A-J*, Praha 1977

POCHE, Emanuel (ed.), *Umělecké památky Čech II, K-O*, Praha 1978

POCHE, Emanuel (ed.), *Umělecké památky Čech III, P-Š*, Praha 1980

POCHE, Emanuel, Sochařské kresby Platzterů, *Umění XV*, 1943, s. 231-242

POLÁKOVÁ, Milada – VYSTRČIL, Jaromír, *Plaveč očima kronikářů*, Znojmo 1998

POUZAR, Vladimír – MAŠEK, Petr – MENSCHORFF-POUILLY, Hugo – POKORNÝ, Pavel R., *Almanach českých šlechtických rodů 2017*, Brandýs nad Labem 2016

PRAHL, Roman et al., *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*, Praha 2004

PREISS, Pavel, *Jan Quirin Jahn a český klasicismus*, Praha 1958

PRIX, Dalibor et al., *Umělecké památky Prahy. Velká Praha II, V-Ž*, Praha 2017

RACKOVÁ, Eliška, *Zámek Litomyšl, Malá kniha o velkém stavení*, Litomyšl 2021

RAK, Jiří – VLNAŠ, Vít, *Libosad českého biedermeieru*, in: Radim Vondráček (ed.), *Biedermeier. Umění a kultura v českých zemích 1814-1848*, Praha 2010, s. 35-53

RAK, Jiří, *Osudy české Walhally*, in: *Husitský Tábor VI-VII*, Tábor 1983-1984, s. 215-238

RAŠTICOVÁ, Blanka, *Epigrafické památky okresu Uherské Hradiště* [rukopis], 1976

- REINDL, Peter, *Loy Hering: zur Rezeption der Renaissance in Süddeutschland*, Basel 1977
- RICHTEROVÁ, Alena et al., *Jezuité a Klementinum*, Praha 2006
- RITTER VON RITTERSBERG, Johann, *Carl Aloys Fürst von Fürstenberg, k. k. General-Feldmarschall-Lieutenant: Bioraphische Skizze*, Prag 1829
- ROKYTA, Hugo, Josef Helfert (1791-1847) a začátek kultu památek v Českých zemích, *Umění* IX, č. 5, 1961, s. 484-492
- ROSOVÁ, Romana – HALAMÍČKOVÁ, Alena, *Paskov: zámek a park*, Paskov 2022
- RUTH, František, *Kronika královské Prahy a obcí sousedních II, Karlova třída – U Půjčovny*, Praha 1995
- SAMEK, Bohumil (ed.), *Umělecké památky Moravy a Slezska II, J/N*, Praha 1999
- SARTORI, Franz, *Die Burgvesten und Ritterschlösser der österreichischen Monarchie: nebst der topographisch-pittoresken Schilderung ihrer Umgebungen, der Familienkunde ihrer ehemaligen und jetzigen Besitzer, der Lebensweise und Charakteristik des Ritterthums und den Geschichte und Sagen der österreichischen Vorzeit. Achter Theil, Schloss Eichhorn in Mähren, das Schloss Kleinskal und Peyerbach, die Ruinen von Perg Poresching*, Wien 1839
- SCHALLER, Jaroslav F. J., *Beschreibung der königl. Haupt- und Residenzstadt Prag*, Prag 1798
- SCHEJBALOVÁ, Tereza, *Dějiny panství Chroustovice* (diplomová práce), PedF UK, Praha 2018
- SCHOTTKY, Julius Max, *Prag, wie es war und wie es ist*, Prag 1831-1832
- SCHWARZENBERG, Karel Filip, *Briefe des Feldmarschalls Fürsten Schwarzenberg an seine Frau 1799-1816*, Wien 1913
- SKLENÁŘ, Karel, K historii zkoumání tvrziště v Neumětelích, in: *Minulostí Berounska XII*, Beroun 2009, s. 95-97
- SKOŘEPOVÁ, Zdeňka, *O sochařském díle rodiny Platzerů. Příspěvek k dějinám středoevropského sochařství*, Praha 1957
- SLÁDEK, František, *Z kronik a pamětí kraje Horymírova*, Lochovice 2006
- SLAVÍČEK Lubomír, Potřebné knihy? Ikonografie, knihy emblémů a artifex doctus v Čechách na konci 18. století, in: *Pictura verba cupit*, sborník k poctě Lubomíra Konečného, Praha 2006, s. 79-93, cit. s. 88
- SLAVÍČKOVÁ, Hana, *Děčínská zastavení. Historický průvodce městem*, Děčín 1997
- SMAŽÍK, Rudolf, *Kanáalka*, Praha 1911

SMETANA, Alexandra, *Grabdenkmäler des Wiener Klassizismus* (diplomová práce), Historisch-Kulturwissenschaftliche Fakultät, Wiener Universität, Wien 2008

SMOLKA, Josef – VACKÁŘOVÁ, Jana, *Josef Stepling (1716-1778) v jeho biografích a bibliografiích*, Praha 2018

SMUTNÝ, Bohumír, Widmannové a jejich rodinný archiv, *Genealogické a heraldické informace*, 2000, č. 1, s. 9-14

Soupis celoživotního díla Quido Kociana, Hradec Králové 1975

SRŠEŇ, Lubomír – TRMALOVÁ, Olga, *Malované miniaturní portréty*, Praha 2005

STEHLÍK, Miloš, Ondřej Schweigl (1735-1812): sochař a "učený umělec", in: Jiří Kroupa, *V zrcadle stínů. Morava v době baroka. 1670-1790*, Brno 2003

STEHLÍK, Miloš, Plastická výzdoba zámku ve Slezských Rudolticích. Příspěvek k dílu Jana Schuberta, *Umění VII*, 1959, č. 2, s. 157-165

STEHLÍK, Miloš, Sochařské kresby Josefa Winterhaldera staršího a Ondřeje Schweigla, in: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná XXXV-XXXVI*, 1986-1987, č. F30-31, s. 73-82

SUCHÁNEK, Pavel, Ondřej Schweigl – „honestus et eruditus civis es sculptor“, in: Jana Svobodová (ed.), *Baroko. Příběhy barokního Brna*, Brno 2009, s. 180-187

SVOBODA, Ladislav, Klášter v Pohledu, *Průzkumy památek V*, č. 1, 1998, s. 61-84

SZABO, Miloš, *Pražské hřbitovy. Olšanské hřbitovy I. & II.*, Praha 2010

ŠÁMAL, Petr, Pozapomenutý František Xaver Lederer, *Umění LII*, 2004, s. 152-168

ŠAMÁNKOVÁ, Eva, *Historie zahrad hradu Pernštejna* (bakalářská práce), PF MUNI, Brno 2008

ŠANTRŮČKOVÁ, Markéta et al., Park v Krásném Dvoře ve světle popisu W. G. Beckera z roku 1796, *Zprávy památkové péče LXXXI*, č. 4, 2021, s. 442-451

ŠTEFL, Lukáš, Historie a vývoj zámecké zahrady v Litomyšli, *Zahrada – park – krajina XII*, 2011, č. 1, s. 14–17

ŠTĚPÁNOVÁ, Žaneta, *Náhrobek rodu Unwerthů v Mníšku pod Brdy* (bakalářská práce), FF MUNI, Brno 2016

ŠUMAN, František, *Habent sua fata...: příběh knihovny, zbrojnice a dalších sbírek děčínského zámku 1628-2018*, Děčín 2018

ŠUMAN, František, *Zámek Děčín. Průvodce po expozici*, Děčín 2018

ŠVEC, Jiří, *Zámek Chroustovice v době barokní* (bakalářská práce), Seminář dějin umění MUNI, Brno 2007

TRALLES, Balthasar Ludwig, *Schattenriss der Annehmlichkeiten von Rosswalde, Aus dem Lateinischen des Herrn Hofrath Tralles*, Breslau 1776

TUAFER, František, *Městečko Rájec*, Rájec na Svitavou 1913

TUMBÜLT, Georg, *Karl Aloys Fürst zu Fürstenberg k.k. Feldmarschall-Lieutenant 1760–1799: ein Gedenkblatt zur hundertjährigen Wiederkehr des Tages seines Heldentodes*, Tübingen 1899

VALENTA, Aleš, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004

VALEŠ, Tomáš, *Zámek Veselí nad Moravou*, in: Michal Konečný (ed.), *Vitruvius Moravicus: neoklasicistní aristokratická architektura na Moravě a ve Slezsku po roce 1800*, Brno 2015, s. 335-345

VELC, Ferdinand, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. Politický okres Slanský*, Praha 1904

VLACH, Martin – KEMENNY, Vojtěch – ŠIMÁNKOVÁ, Ilona – VEVERKA, Luboš, *Cesty nesmrtelných, Putování po osudech a hrobech slavných českých matematiků, fyziků a astronomů*, Praha 2016

VLČEK, Pavel (ed.), *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*, Praha 1996

VLNAS, Vít, *Sláva barokní Čechie: umění, kultura a společnost 17. a 18. století*, Praha 2001

VOIT, Petr, *Pražské Klementinum*, Praha 1990

VOLAVKA, Vojtěch, *Sochařství devatenáctého století*, Praha 1948

VOLLMER, Hans (ed.), *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* 33, Leipzig 1939

VRBATA, Michal, *Německou cestou na Malou Skálu, Patron. Informace přátel drobných památek Jizerských hor IV*, 2009, roč. 20, s. 6-8

WENIG, Adolf, *Veltrusy, park a zámek*, Praha 1917

WILHELMOVÁ, Dana – DAMEC, Jiří, *České zahradní umění klasicismu a romantismu v kontextu evropského vývoje (1720-1850): katalog výstavy*, Brno 2019

WIRTH, Zdeněk, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. Politický okres Vysokomýtský*, Praha 1902

WOLNY, Georg, *Die Markgrafschaft Mähren VI. Iglaue Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842

WURZBACH, Constantin von, *Biographische Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* I-LX, Wien 1853-1891

ZATLOUKAL, Pavel, *Příběhy z dlouhého století: architektura let 1750-1918 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 2002

ŽUPANIČ, Jan, František Zachariáš Römisch: podnikatel, velkostatkář, šlechtic, in: *Z Českého ráje a podkrkonoší. Supplementum 13: Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji, Semily – Turnov 2009*, s. 60-68

Seznam použitých pramenů

Archiv AV ČR, fond Královské české společnosti nauk, karton 79, inv. č. 375

Archiv hlavního města Prahy

- Odbor kultury, karton 131, sign. OK-131.063
- Sbírka fotografií, sign. VI4/4; sign. VI5/33, sign. I4580, sign. I4581-I4583

Archiv Slováckého muzea v Uherském Hradišti

Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty UK v Praze, inv. č. 1371273

Moravská galerie v Brně, Sbírky starého umění

Moravský zemský archiv v Brně

- Rodinný archiv Chorinských z Ledče, fond G 144, inv. č. 143
- Rodinný archiv Salm-Reifferscheidtů, Rájec nad Svitavou, kniha 90, inv. č. 764; karton 120, inv. č. 521; karton 166, inv. č. 736
- Rodinný archiv Widmanů a Scharfensteinů-Pfeilů, karton 5, inv. č. 73-82; karton 5-8
- Rodinný archiv Podstatských-Lichtenštejnů
- Velkostatek Dačice, Rodinný archiv Dalbergů, kartony 21-22, inv. č. 77-82; karton 29, inv. č. 107
- Velkostatek Pernštejn, inv. č. 11, Ib3; inv. č. 22, Ib12; inv. č. 204, VIs8
- Velkostatek Plaveč, inv. č. 87-103, 963 a 964
- Velkostatek Veselí nad Moravou, inv. č. 949
- sign. I/32 Jan Petr Cerroni, *Skizze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren und österreichischen Schlesien*, 1807

Národní archiv

- Exjesuitica 1773-1784, inv. č. 279, 664, 741, 779, 841
- Zemský památkový úřad Praha, karton 5, inv. č. 161, Horní Beřkovice – pomník; karton 330, Krásná Lípa – kostel
- fotoarchiv ČTK, karton 317, poř. č. 33065, inv. č. VII576 a VII577

Národní galerie, Sbírka kresby a grafiky, inv.č. K 37215 a K 37216

NPÚ GnŘ, sign. ZP1332, sign. 2A8, 2A9

NPÚ ÚOP v Liberci

- Milada Lejsková-Matyášová, *Zámecký park v Mimoní / okres Česká Lípa*, 1971, sign. JP 231

- Blanka Johanisová – Viktor Johanis, *Revitalizace bývalého zámeckého parku v Mimoní. Rešerše a ideová skica pojetí krytého mostu a altánů v parku*, 2010, sign. P 136
- Drahoslav Šonský, *Obnova městského parku – bývalého zámeckého parku – v Mimoní*, 1995, sign. P 027
- Marie Jelínková, *Studie městského parku v Mimoní*, 1986, sign. P 028
- David Junek, *Katalog nápisů a pomníků v Panteonu u Malé Skály*, Polička 2016, sign. JP 347

NPÚ ÚOP v Brně, Lenka Kalábová – Lenka Šabatová, *Nedvědice, okres Brno-venkov, Zahrady a drobná zahradní architektura, hrad Pernštejn – SHP – Historická plánová a obrazová dokumentace*, sign. 4-4-14166–4-4-14169

NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, Historický průzkum zámeckého parku Orlík nad Vltavou sign. 1331

NPÚ ÚOP v Praze, *Stavebně historický průzkum Prahy. Praha 5 Košíře. Čp. 118/XVII. Usedlost Cibulka*, Praha 1976, inv. č. 3137

NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem, *Zámecký park v Krásném Dvoře*, sign. 133/A

Přírodovědecká fakulta UK v Praze, Mapová sbírka, inv. č. 1371273

Regionální muzeum v Litomyšli, historická fotodokumentace k pomníku Františka de Paula hraběte Valdštejn-Vartenberk

Římskokatolická farnost Česká Skalice, památná kniha Gedenkbuch oder Chronik der Pharai Bömisch Skalitz, Antonín Charvát, 1836 –současnost

SOA Hradec Králové

- Rodinný archiv Valdštejnů-Vartemberků, Litomyšl, inv. č. 650
- Velkostatek Polní – Přibyslav a Pohled, karton 180-181, sign. G3-12, inv. č. 2204, sign. G3-12-14
- Velkostatek Rychmburk-Chroustovice-Košumberk, odd. Mapy a plány, inv. č. 3887

SOA Litoměřice

- pobočka Děčín, ÚS Thunové Klášterec nad Ohří, kniha 253
- pobočka Kamýcká, rodinný archiv Hartigů
- Velkostatek Malá Skála, korespondence F. Z. Römische s umělci a literáty
- pobočka Žitenice, rodinný archiv Hartigů, karton 11, inv. č. 122, popis zámeckého parku v Mimoní; karton 10, inv. č. 108; karton 11, inv. č. 120 č. 120 a 121; karton 14-15, inv. č. 143-157; karton 17, inv. č. 174

SOA Praha

- Rodinný archiv Thurn-Taxisů Loučeň, inv. č. 650
- Velkostatek Křivoklát – Hlavní pokladna, kart. 178, č. 72
- Velkostatek Mníšek pod Brdy, karton 5, inv. č. 32 P
- Velkostatek Veltrusy, dodatky, inv.č. 3032, 3033, 3034, 3037; karton 100, inv. č. 276-279; karton 152, inv. č. 393

SOA Třeboň

- Rodinný archiv Schwarzenbergů Orlík nad Vltavou, karton 132, inv. č. 821, sign. III-27/1-5; karton 142, inv. č. 880, III-8; kniha 2231, inv. č. 4694; karton. 64, inv. č. 528-534, sign. 6G alfa
- Velkostatek Krásný Dvůr, Dílčí inventář, 1990, ev.č. 520
- Velkostatek Orlík nad Vltavou, inv. č. 5145, sign. H-2a

SOkA Beroun, Archiv obce Neumětely – obecní pamětní kniha 1812-1934

SOkA Bruntál se sídlem v Krnově, AO Slezské Rudoltice, inv. č. 9, kronika obce Slezské Rudoltice, 1930-1940

SOkA Jablonec nad Nisou, Pamětní knihy Panteon Malá Skála, soubor návštěvních knih 1831-1868, 1887-1935

SOkA Jičín

- SPŠK Hořice, Komise nadace pro udržování vojenských pomníků z roku 1866, karton 1-4
- Správní komise pro udržování válečných památníků z r. 1866 při Státní průmyslové škole sochařské Hořice, přír. č. 74/98, 1921-1943

SOkA Sokolov, Kronika fary Krásná Lípa 1816-1836

SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond AML, regulovaný magistrát, inv. č. 2497

SOkA Uherské Hradiště, Archiv města Uherské Hradiště, karton 653, inv. č. 847

ÚDU AV ČR, archiv Zdeňka Wirtha

Vídeňské muzeum, inv. č. 31026/2

Vojenský historický archiv

- Generální velitelství Praha, karton 39, sign. P11-72, sign. P11-144; karton 78, sign. Q10-19
- 9. sborové velitelství, karton 24, MA 1896, sign. 5/6

Zemský archiv v Opavě

- matrika římskokatolické farnosti Nového Jičína z let 1784-1814, inv. č. 1987
- fond Velkostatek Paskov, inv. č. 295, atlas map panství Paskov a Řepiště, 1804
- Velkostatek Veselíčko, karton 8, inv. č. 64; karton 8, inv. č. 68 a 69; karton 40, inv. č. 216, inv. č. 1423

Přehledová tabulka mapovaných objektů

ID	Lokalita	Název v mapě	Poloha	Datace	Ochrana	Č. ÚSKP	Stav	Kategorie v mapě
1	Čistěves, okres Hradec Králové, Královéhradecký kraj	Pomník rakouského 8. praporu polních myslivců	Známá	1896	KP	46105/6-593	Dochovaný	f
2	Dačice, okres Jindřichův Hradec, Jihočeský kraj	Pomník Johanna Friedricha Ostein-Dalberga	Známá	1815-1821	Součást NKP	Součást NKP 250	Dochovaný	a
3	Horní Beřkovic, okres Litoměřice, Ústecký kraj	Kenotaf Antoinetty hraběny Hartigové	Známá	1790-1792	KP	28586/5-2037	Dochovaný	a
4	Chroustovice, okres Chrudim, Pardubický kraj	Pomník Andrzeje knížete Poniatowského a Filipa hraběte Kinského	Neznámá	Před 1790	Bez ochrany		Zaniklý	b
5	Jílové, okres Děčín, Ústecký kraj	Kenotaf Václava Josefa hraběte Thun-Hohensteina (?)	Známá	1796	KP	29389/5-3746	Dochovaný	a

6	Kleny, okres Náchod, Královéhradecký kraj	Pomník padlých v bitvě u České Skalice	Známá	1868	Bez ochrany		Dochovaný	f
7	Krásná Lípa, okres Děčín, Ústecký kraj	Kenotaf děkana Josefa Ludvíka Hübnera	Známá	1820	Součást KP	Součást KP 14685/5-3780	Dochovaný	a
8	Krásný Dvůr, okres Louny, Ústecký kraj	Sarkofág v Poustevníkově rokli	Známá	Kolem 1786	NKP	261	Dochovaný	g
9	Kroměříž, Zlínský kraj	Kenotaf Jana Václava Josefa rytíře Frierenbergera	Známá	Po 1823	KP	101308	Dochovaný	c
10	Litomyšl, okres Svitavy, Pardubický kraj	Pomník Františka de Paula hraběte Valdštejn-Vartenberk	Známá	1808	NKP	128	Dochovaný	a
11	Loučeň, okres Nymburk, Středočeský kraj	Kenotaf Karla Aloise knížete Fürstenberga	Známá	po 1799	KP	38172/2-1860	Dochovaný	a
12	Malá Skála, okres Jablonec nad Nisou, Liberecký kraj	Kenotaf císařovny Marie Terezie	Známá	1816	KP	37796/5-64	Dochovaný	a
13	Malá Skála, okres Jablonec	Mohyla Přemysla Oráče	Známá	20. léta 19. století	KP	37796/5-64	Dochovaný	d

	nad Nisou, Liberecký kraj							
14	Malá Skála, okres Jablonec nad Nisou, Liberecký kraj	Kenotaf Tadeáše Haenkeho	Známá	1825	KP	33759/5-66	Dochovaný	a
15	Malá Skála, okres Jablonec nad Nisou, Liberecký kraj	Römischtum rodinný pomník	Známá	Před 1821	KP	37796/5-64	Dochovaný	a
16	Malá Skála, okres Jablonec nad Nisou, Liberecký kraj	Soubor zaniklých kenotafů	Neznámá	20. léta 19. století	Bez ochrany		Zaniklý	b
17	Máslojedy, okres Hradec Králové, Královéhradecký kraj	Pomník rakouského c. k. pěšího pluku arcivévody Viléma č. 12	Známá	1867	KP	25378/6-652	Dochovaný	f
18	Mimoň, okres Česká Lípa, Liberecký kraj	Mauzoleum rodu Hartigů	Částečně známá	90. léta 18. století	KP	53738/5-3132	Torzální	a
19	Mimoň, okres Česká Lípa, Liberecký kraj	Kenotaf Marie Terezie hraběnky z Hartigu	Neznámá	90. léta 18. století	Bez ochrany		Zaniklý	b
20	Mimoň, okres Česká Lípa, Liberecký kraj	Pomník Marie Eleonory hraběnky z	Neznámá	90. léta 18. století	Bez ochrany		Zaniklý	b

		Colloredo-Waldsee						
21	Neumětely, okres Beroun, Středočeský kraj	Pomník Horymírova Šemíka	Známá	1887	KP	21089/2-359	Dochovaný	d
22	Nižbor, okres Beroun, mramorový pomník Středočeský kraj	Kenotaf Karla Egona I. knížete Fürstenberga	Známá	Po 1787	KP	15284/2-362	Dochovaný	c
23	Orlík nad Vltavou, okres Písek, Jihočeský kraj	Replika Rousseauova náhrobku	Neznámá	Po 1802	Bez ochrany		Zaniklý	g
24	Oslavany, okres Brno-venkov, Jihomoravský kraj	Pomník důlního neštěstí na dole Františka	Známá	1860	KP	85122/7-870	Dochovaný	f
25	Paskov, okres Frýdek-Místek, Moravskoslezský kraj	Trojice kenotafů rodu Mitrovských	Neznámá	Kolem 1791	Bez ochrany		Zaniklý	b
26	Pernštejn, okres Brno-venkov, Jihomoravský kraj	Obelisk na památku Ignáce svobodného pána Schröffela z Mannsberku	Známá	1805	NKP	222	Dochovaný	a
27	Pernštejn, okres Brno-venkov,	Kenotaf Františka Schröffela	Známá	1807	NKP	222	Dochovaný	a

	Jihomoravský kraj	svobodného pána z Mannsberku						
28	Plaveč, okres Znojmo, Jihomoravský kraj	Kenotaf Vincence Josefa svobodného pána Widmanna	Známá	1807	KP	26114/7-6656	Dochovaný	a
29	Pohled, okres Havlíčkův Brod, Kraj Vysočina	Kenotaf Marie Anny hraběnky z Unwerthu	Známá	Po 1816	KP	44741/6-303	Dochovaný	a
30	Praha 1	Kenotaf sv. Jana Nepomuckého	Známá	1763-1771	NKP	101	Dochovaný	d
31	Praha 1	Pomník Josepha Steplinga	Známá	1780	NKP	175	Dochovaný	a
32	Praha 2 Riegrovy sady	Pomník ze zahrady Kanálka I	Neznámá	Po 1787	Bez ochrany		Zaniklý	e
33	Praha 2 Riegrovy sady	Pomník ze zahrady Kanálka II	Známá	Po 1787	KP	40207/1-1304	Dochovaný	a
34	Praha 5	Stéla knížete-biskupa Leopolda Leonharda Thun-Hohenstein	Známá	Po 1810	KP	40321/1-1375	Dochovaný	a
35	Rájec nad Svitavou, okres Blansko,	Náhrobek Mikuláše	Částečně známá	Po 1530	Předmět mimo		Dochovaný	c

	Jihomoravský kraj	hraběte ze Salmu			území ČR			
36	Slezské Rudoltice, okres Bruntál, Moravskoslezský kraj	Kenotaf hraběny Hodicové	Neznámá	Kolem 1752	Bez ochrany		Zaniklý	b
37	Slezské Rudoltice, okres Bruntál, Moravskoslezský kraj	Štukové kenotafy v Dešťovém pokoji	Známá	Po 1765	Součást KP	Součást KP 37783/8-172	Částečně dochovaný	e
38	Starý Rokytník, okres Trutnov, Královéhradecký kraj	Pomník svobodného pána Julia Krušiny ze Švamberka	Známá	1867	KP	21100/6-3673	Dochovaný	f
39	Starý Rokytník, okres Trutnov, Královéhradecký kraj	Pomník rakouských dělostřelců	Známá	1907	KP	33165/6-3675	Dochovaný	f
40	Uherské Hradiště, Zlínský kraj	Pomník rodiny Winklerovy	Známá	Po 1800	KP	22317/7-3477	Dochovaný	c
41	Veltrusy, okres Mělník, Středočeský kraj	Pomník Richarda van der Schotta	Známá	Po 1790	NKP	243	Dochovaný	a

42	Veltrusy, okres Mělník, Středočeský kraj	Pomník Christiana Caye Lorenze Hirschfelda	Částečně známá	Po 1790	Bez ochrany		Zaniklý	b
43	Veselí nad Moravou, okres Hodonín, Jihomoravský kraj	Pomník generála Laudona	Známá	1790	KP	11464/7-2457	Dochovaný	e
44	Veselíčko, okres Přerov, Olomoucký kraj	Pomník hraběte Aloise Arnošta a hraběny Josefy Podstatzky-Lichtenstein	Neznámá	1795	Bez ochrany		Zaniklý	b
45	Vysokov, okres Náchod, Královéhradecký kraj	Pomník rakouského 4. a 6. kyrysnického pluku	Známá	1901	KP	47061/6-1922	Dochovaný	f
46	Vysokov, okres Náchod, Královéhradecký kraj	Pomník rakouského 6. praporu polních myslivců	Známá	1906	KP	36092/6-1923	Dochovaný	f

Mapová část

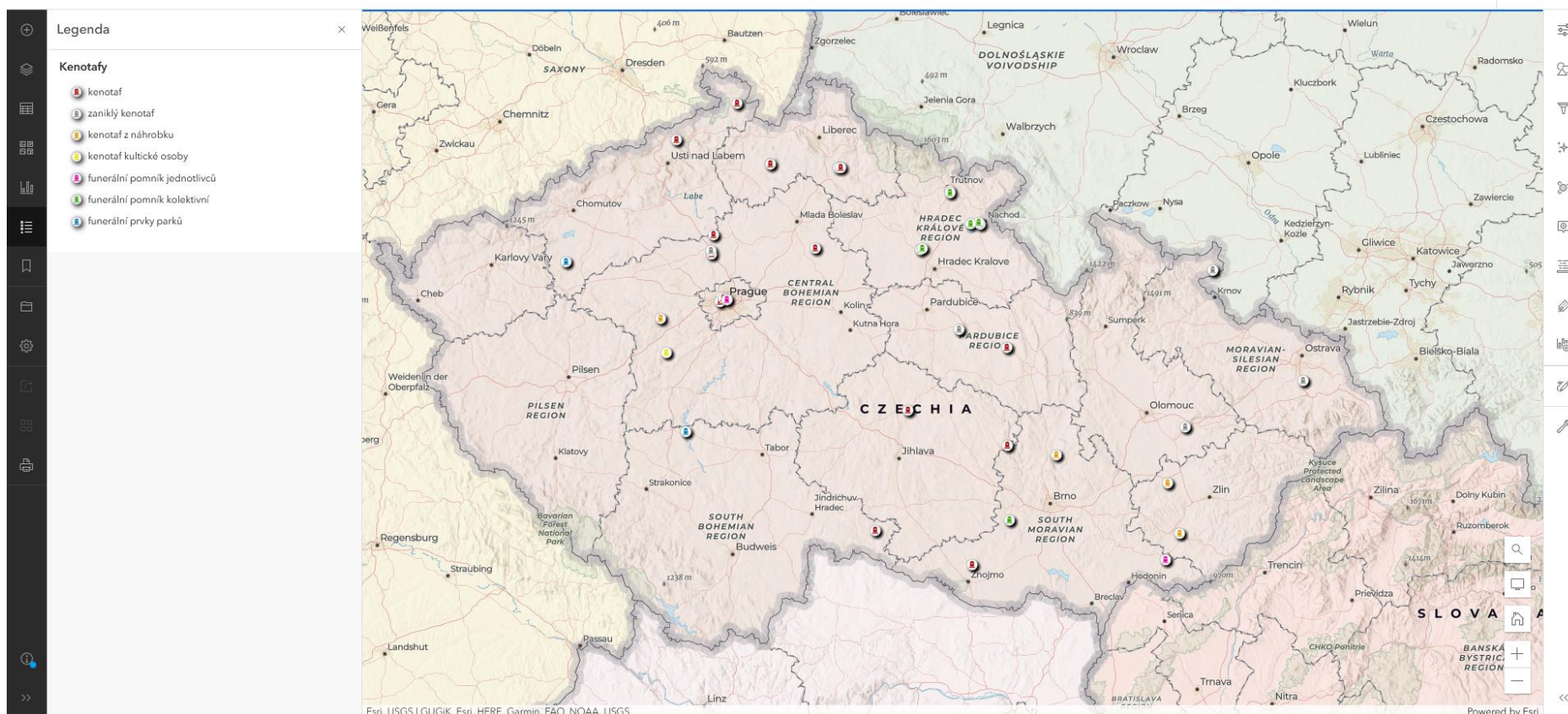
Odkaz na interaktivní část specializované mapy spolu s mapovými podklady v ArcGIS:

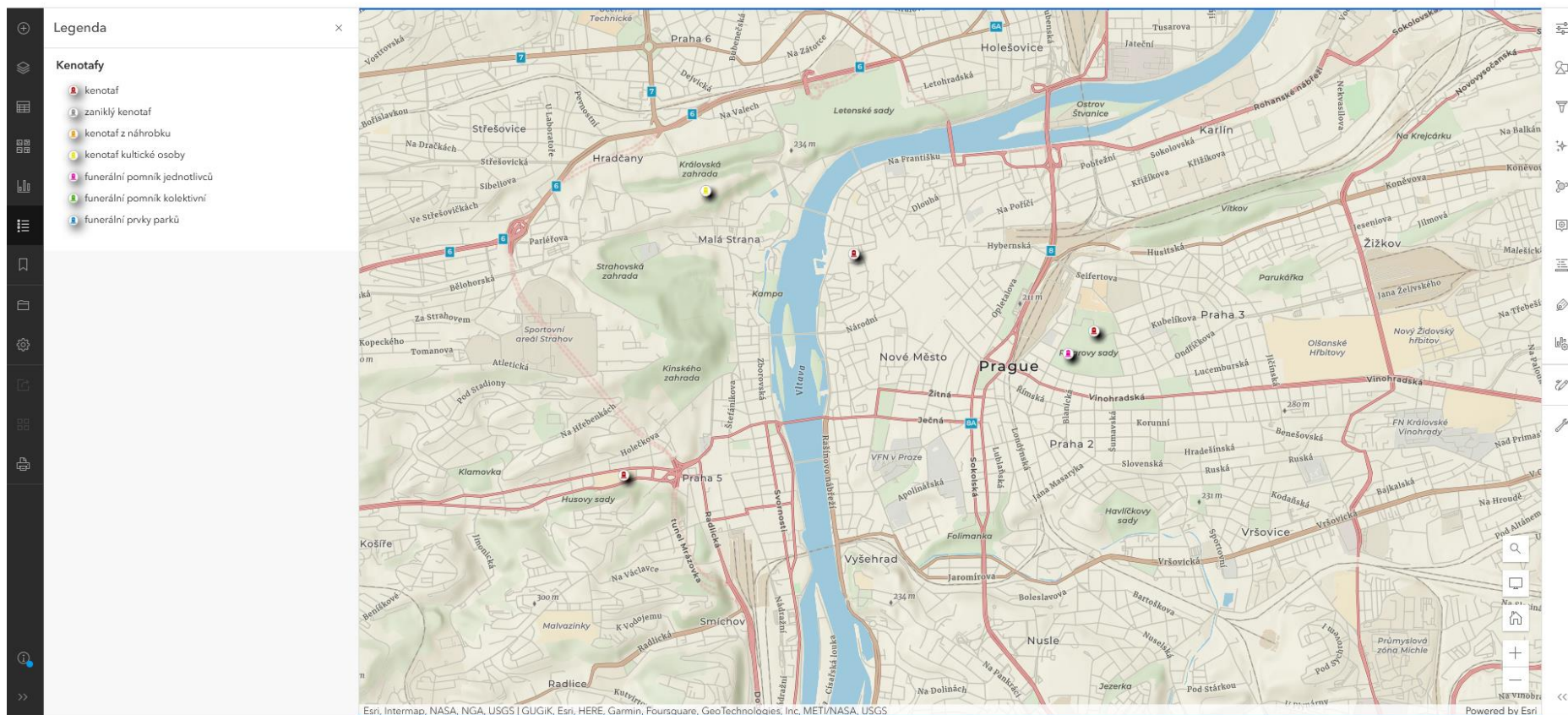
<https://www.arcgis.com/home/item.html?id=0873a194eac0404eb883b0bc36c08f21>

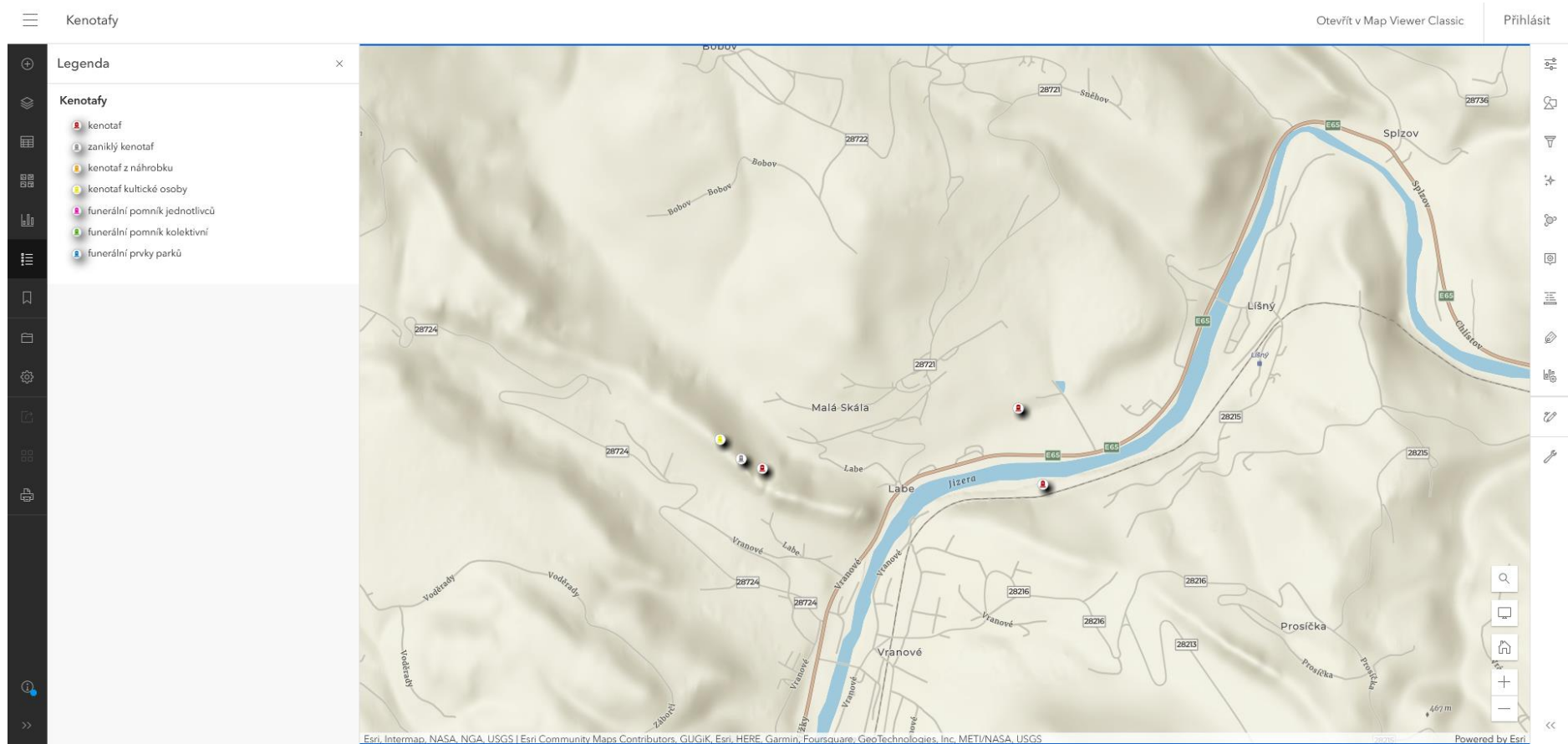
<https://www.arcgis.com/apps/mapviewer/index.html?webmap=0873a194eac0404eb883b0bc36c08f21>

Níže je připojen náhled vybraných částí digitální mapy:

- Náhled celku – ČR
- Náhled – Praha
- Náhled – Malá Skála u Turnova
- Náhled celku – ČR s okénkem Replika Rousseauova náhrobku v Orlíku nad Vltavou







236